

PHILOLOGIA

LXIII

IANUARIE – APRILIE

Philologia

LXIII

2021

ISSN 1857-4300
E-ISSN 2587-3717

IANUARIE – APRILIE

2021

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\)](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313))

Revista *Philologia* este indexată în:

Revista apare cu sprijinul Institutului Cultural Român din București

Fondator: Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
Înregistrată la Camera Națională a Cărții la 19.05.2010, nr. 4300-1948-1905
Publicație științifică recenzată

Categoria „B”

Revista *Philologia* este moștenitoarea de drept și continuatoarea publicațiilor *Limba și Literatura moldovenească* (1958-1989) și *Revistă de lingvistică și știință literară* (1990-2009).

Articolele se vor trimite pe adresa de e-mail: philologia.if@gmail.com
Orice material publicat în *Philologia* reflectă punctul de vedere al autorului.
Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui articol aparține în exclusivitate semnatarului.
Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin semnatarilor.

COLEGIUL DE REDACȚIE

REDACTORI-ȘEFI:

dr. Viorica RĂILEANU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

dr. Marian Gheorghe SIMION

Universitatea Harvard; Institutul pentru Studii de Pace în Creștinismul Răsăritean, SUA

REDACTORI ADJUNCȚI:

dr. Ana VULPE, Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

dr. hab. Ion PLĂMĂDEALĂ, Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

DIRECTOR ONORIFIC:

dr. hab. Vasile BAHNARU, Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

MEMBRI:

Acad. Mihai CIMPOI

Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Acad. Eugen SIMION

Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, România

M. c. Gheorghe CHIVU

Academia Română, Universitatea din București, România

Dr. Ioan-Gheorghe ROTARU

Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” din București, România

Dr. Oana URSACHE

Universitatea din Granada, Spania

Dr. Brîndușa STERPU

Institutul Național de Cercetări Economice, Academia Română, București, România

Dr. Mihai COVACI

Universitatea „Hiperion”, București, România

Dr. hab. Gheorghe POPA

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Republica Moldova

Dr. Bogdan CREȚU

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, România

Dr. Eugenia BOJOGA

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România; Pontificio Istituto Orientale, Vatican

Dr. Adrian TUDURACHI

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca, România

Dr. Silvia PITIRICIU

Universitatea din Craiova, România

Dr. Sorin ALEXANDRESCU

Universitatea din București, România

Dr. Eugen MUNTEANU

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, România

Dr. Ala SAINENCO

Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, Botoșani, România

Dr. Felix NICOLAU

Universitatea din Lund, Suedia

Dr. hab. Maria ȘLEAHTIȚCHI

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. Paul CERNAT

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București; Universitatea din București, România

Dr. Doina BUTIURCĂ

Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș, România

Dr. hab. Nina CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Eugenia MINCU

Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Alexandru BURLACU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Andrei ȚURCANU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

REDACTOR: Ecaterina PLEȘCA

SECRETAR DE REDACȚIE: Veronica PUȘCAȘ

SUMAR

DIN OPERA SAVANTULUI EUGENIU COȘERIU: 100 DE ANI DE LA NAȘTERE

Eugeniu COȘERIU. Solidaritățile lexicale	7
--	---

GRAMATICĂ

Ion BĂRBUȚĂ. Tipologia structurilor fundamentale ale enunțurilor din limba română	18
--	----

ONOMASTICĂ

Teodor OANCĂ. Nume personale feminine devenite nume de familie	35
---	----

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Nina CORCINSCHI. Eugen Simion și proba revizuirilor estetice	54
Svetlana KOROLEVSKI. Hasdeu și opera sa în cercetările de la Chișinău	64

ISTORIE A LIMBII

Galaction VEREBCEANU. Studiu lingvistic asupra manuscrisului <i>Sandipa</i> . Morfologia (3.1.). Substantivul. Articolul. Adjectivul. Numeralul	75
---	----

TERMINOLOGIE ȘI TRADUCTOLOGIE

Inga DRUȚĂ. Considerații privind constituirea terminologiei de marketing în limba română	85
Irina BREAHNĂ. Traducere și pertinență	92

CONTRIBUȚII ALE TINERILOR CERCETĂTORI

Svetlana CALARAȘ. Noțiune – concept – termen. Interpretări	104
Felicia BANU. Particularități semantice ale unităților frazeologice cu componente zoonime în limba engleză	115

IN MEMORIAM

Tudor Colac (10.03.1948 – 21.02.2021) (Mariana COCIERU)	123
--	-----

SUMMARY

FROM THE WORK OF THE SCIENTIST EUGENIU COȘERIU: 100 YEARS FROM BIRTH

Eugeniu COȘERIU.	Lexical Solidarities	7
------------------	--------------------------------	---

GRAMMAR

Ion BĂRBUȚĂ. The Typology of the Fundamental Structures of Utterances in the Romanian Language	18
---	----

ONOMASTICS

Teodor OANCĂ. Female First Names Converted into Surnames	35
--	----

LITERARY CRITICISM AND HISTORY

Nina CORCINSCHI. Eugen Simion and the Test of Aesthetic Revisions	54
Svetlana KOROLEVSKI. Hasdeu and his Works as Seen in the Research Made in Chișinău	64

HISTORY OF LANGUAGE

Galaction VEREBCEANU. Linguistic Study on the <i>Sandipa</i> Manuscript. Morphology (3.1.). The Noun. The Article. The Adjective. The Numeral	75
---	----

TERMINOLOGY AND TRANSLATION

Inga DRUȚĂ. Considerations on the Establishment of Marketing Terminology in Romanian	85
Irina BREAHNĂ. Translation and Relevance	92

YOUNG RESEARCHERS' CONTRIBUTIONS

Svetlana CALARAŞ. Notion-Concept-Term. Interpretations	104
Felicia BANU. Semantic Peculiarities of Phraseological Units with Zoonym Components in the English Language	115

IN MEMORIAM

Tudor Colac (10.03.1948 – 21.02.2021) (Mariana COCIERU)	123
--	-----

EUGENIU COȘERIU

SOLIDARITĂȚILE LEXICALE*

În 2021, comunitatea științifică va marca un centenar de la nașterea lui Eugeniu Coșeriu, ilustru savant de proveniență basarabeană, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai lingvisticii europene și mondiale.

Eugeniu Coșeriu, prin anvergura și profunzimea gândirii sale teoretice, s-a afirmat, cu suport valoros, în cele mai diverse domenii ale științei despre limbă (istoria lingvisticii, filosofia limbajului, lingvistică teoretică, lingvistică romanică, gramatică funcțională, tipologia și variabilitatea lingvistică, lexicologie și semantică etc.), publicate în spaniolă, franceză, germană, italiană etc.

În anii '90 ai secolului trecut, până la apariția la Chișinău a primului volum de studii ale savantului în limba română, îngrijit și editat de acad. Silviu Berejan și dr. Stelian Dumitrăcel (Eugeniu Coșeriu. *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*. 1994), *Revista de lingvistică și știință literară* a publicat traduceri în românește din scrierile științifice ale lui Eugeniu Coșeriu, semnate de către cercetătorii de la Institutul de Filologie. Aceste traduceri au constituit un eveniment reverberant în viața academică de atunci.

Cu ocazia împlinirii unui centenar de la naștere, în semn de înaltă prețuire și aleasă considerație pentru savantul Eugeniu Coșeriu și a operei sale științifice, revista *Philologia* va publica, în reluare, pe parcursul anului 2021, studiile traduse de lingviștii de la Institut. Or, valoarea științifică a operei sale a depășit limitele secolului trecut. Savantul Eugeniu Coșeriu rămâne a fi un lingvist al viitorului.

LEXICAL SOLIDARITIES

Abstract. In the present study, developing Walter Porzig's ideas about essential semantic relations, Eugeniu Coseriu examines in depth the dependence of meaning that exists between certain words that form lexical pairs. It shows how a certain class, a certain archilexem or lexeme is included in the content of the word as a differential or integrative feature (lexem: archilexem, class: clasem). E. Coseriu regards these oriented semantic relations as solidarity. Lexical solidarity is defined as a semantic determination of the word using class, archilexem or lexeme. Deepening the study, E. Coseriu differentiates between several types of lexical solidarity.

Keywords: semantic relations, lexical solidarity, paradigm, lexeme, archilexem, class, clasem, determined lexemes, determining lexemes, etc.

* Traducerea este semnată de regretatul lingvist Nicolae Raevschi, după versiunea rusă (Кошеру Э. *Лексические солидарности*. Moscova, 1969, p. 93-104) și a fost publicată în *Revista de lingvistică și știință literară*, 1992, nr. 5, p. 37-45.

Rezumat. În studiul de față, dezvoltând ideile lui Walter Porzig despre relațiile semantice esențiale, Eugeniu Coșeriu examinează aprofundat dependența de sens care există între anumite cuvinte ce formează perechi lexicale. El arată cum o anumită clasă, un anumit arhilexem sau lexem se include în conținutul cuvântului, în calitate de trăsătură diferențială sau integratoare (lexem: arhilexem, clasă: clasem). E. Coșeriu numește *solidarități* aceste relații semantice orientate. *Solidaritatea lexicală* este definită ca o determinare semantică a cuvântului cu ajutorul clasei, arhilexemului sau lexemului. Aprofundând studiul, E. Coșeriu delimitează mai multe tipuri ale solidarităților lexicale.

Cuvinte-cheie: relații semantice, solidarități lexicale, paradigmă, lexem, arhilexem, clasă, clasem, lexeme determinate, lexeme determinante etc.

1.1. Primul lingvist care a atras atenția asupra solidarităților lexicale a fost Walter Porzig. Încă în 1934 a apărut articolul său *Relații semantice esențiale* (Porzig, 1934, p. 70-90), în care se tratează despre dependența de sens ce există, de exemplu, între cuvintele *a lătra* și *câine*, *a necheza* și *cal*, *a înflori* și *plantă*, *a doborî*¹ și *copac*. Astfel de perechi lexicale autorul le-a mai denumit și „câmpuri semantice elementare”, presupunând totodată că asemenea raporturi se stabilesc cel puțin între două cuvinte.

În cartea *Miracolul limbii* W. Porzig denumesc atare fenomene lingvistice „câmpuri semantice inclusive (integratoare)” (*idem*, 1950, p. 68-70), opunându-le câmpurilor lexicale sau noționale (semantice) ale lui J. Trier, pe care le consideră „divizante sau disociative” (*aufteilend*). În ediția a doua a cărții menționate W. Porzig propune pentru perechile lexicale de tipul *a lătra* – *câine* un termen mai precis „câmpuri sintagmatice” (*idem*, 1957, p. 124). Acestora li se opun „câmpurile paradigmatic”, cum desemnează el câmpurile noționale ale lui J. Trier (*ibidem*, p. 120).

Porzig a stabilit că în situațiile avute în vedere este vorba despre implicații sintagmatice între cuvinte. Limitându-se la câteva exemple, el a evidențiat diversele tipuri de asemenea implicații, fără a intra în descrierea lor detaliată. Astfel, în ediția a doua a cărții sale citim: „*Cu ce se mușcă? Desigur, cu dinții. Cu ce se linge? Se înțelege, cu limba. Cine latră? Câinele. Ce se doboară?*”² *Copacii. Despre ce se spune că e «blond»? Despre părul omului*” (*idem*, 1957). Porzig ține cont de asemenea de faptul că în cazurile de acest gen anumite unități lexicale se includ implicit în alte unități: „Semnificația verbului *reiten* (‘a merge călare’) conține sensul ‘animal pe care încălecându-l te poți deplasa’ – *cal, măgar, cămilă*; semantica verbului *fahren* (‘a se deplasa cu un vehicul’) include sensul ‘mijloc de transport: mașină, căruță, sanie, vapor’ (*ibidem*, p. 123). De altfel, încă în articolul menționat mai sus el scria: „Pentru determinarea propriului câmp (semantic) al cuvântului pot fi utilizate la

¹ Prin *a doborî* redăm germ. *fällen* ‘a doborî, a tăia’ (despre copaci) din original. Cf. și rus. *рубить* ‘a tăia cu toporul’ (despre copaci). Cuvântul românesc are însă un sens mai larg și deci mai puțin specializat. În general, acolo unde a permis materialul de limbă, exemplele germane ale autorului (mai ales cele care au fost date de traducătorul versiunii ruse în rusește) au fost substituite prin exemplele românești. (Aici, și în continuare, notele din subsol aparțin traducătorului).

² Cf. nota 1.

fel de bine rezultatele obținute anterior care ne vorbesc despre faptul că un cuvânt include deja în sine un alt cuvânt care se află în relații semantice esențiale cu primul. Toate sensurile care sunt întrunite într-un cuvânt, chiar dacă ele (formal) nu sunt exprimate, se raportează la câmpul lui semantic (de sens)” (*idem*, 1934, p. 78). Porzig a observat just existența unei anumite relații între solidaritatea lexicală și metaforă și a delimitat precis fenomenul solidarității de expresiile metaforice de tipul *auf einem Balkenreiten* (‘a sta călare pe o bârnă’) și de îmbinările stabile de tipul *ein Urteil fällen* (‘a da sentința’) (*ibidem*).

1.2. Însă Porzig nu face o distincție netă între solidarități și implicațiile întemeiate pe cunoașterea realității. El scrie, de pildă: „Zăpada poate fi albă sau murdară, frunzele – verzi sau veștede, ofilite, în ultimul caz galbene, cafenii sau roșii. Obiectul denumit de substantiv are, în dependență de împrejurări, parametri, caracteristici diferite și în același timp concrete: culoare, formă, mărime, dimensiuni etc.” (*idem*, 1957, p. 124). Remarca dată cu greu ar putea fi raportată la relația semantică de tipul *câine – a lătra*. În afară de aceasta, Porzig nu a delimitat între ele diversele tipuri de solidarități. El vorbește despre relații între cuvinte și chiar între două cuvinte, deși totodată știe că verbul *reiten* se raportează la orice animal, pe care se poate merge călare (cf. mai sus). El știe, de asemenea, că în limbă nu există necesitatea de a exprima printr-un cuvânt aparte o unitate de sens pe care o conțin anumite cuvinte. În articolul despre relațiile de sens Porzig afirmă că în germană nu există o denumire generică a animalelor pe care ar include-o implicit verbul *reiten* (*idem*, 1934, p. 73). În plus, apare întrebarea: să fie oare adevărat că toate „relațiile semantice esențiale” citate de Porzig se raportează la unul și același fenomen lexical (cf. § 4).

2. Acum să încercăm, cu ajutorul unor noțiuni ale semanticii structurale, a determina mai precis și a fundamenta solidaritățile lexicale stabilite de Porzig. Pentru aceasta ne vor fi necesare noțiunile: *câmp de cuvinte* (*câmp semantic*), *lexem*, *arhilexem*, *clasă* și *clase*.

Câmpul semantic (câmpul de cuvinte) reprezintă în plan structural o paradigmă lexicală care ia naștere prin divizarea unui continuum lexico-semantic în diferite segmente ce corespund unor cuvinte aparte ale limbii. Aceste segmente – cuvinte se opun nemijlocit între ele pe baza unor trăsături simple ce diferențiază sensul. De exemplu, în germană seria *jung* (‘tânăr’) – *neu* (‘nou’) – *alt* (‘bătrân’) constituie un câmp de cuvinte. Un câmp de cuvinte poate să se includă în alt câmp de nivel superior. Orice unitate de limbă ce există sub formă de cuvânt simplu este, din punctul de vedere al conținutului, un *lexem*. Unitatea ce corespunde întregului conținut al câmpului de cuvinte este un *arhilexem*. Dar întrucât câmpurile de cuvinte se raportează la nivele diferite, arhilexemele pot fi și ele de nivele diferite. De exemplu: *Rind* (‘vită mare cornută’) servește drept arhilexem pentru cuvintele *Ochse* (‘bou’), *Kuh* (‘vacă’), *Bulle* (‘taur’), *Stier* (‘taur’, ‘bou’), *Kalb* (‘vițel’). La rândul său, cuvântul *Tier* (‘animal’) este arhilexem în câmpul de cuvinte de nivel superior în care intră și *Rind*. Pe de altă parte, nu fiecare arhilexem al limbii este exprimat printr-un cuvânt aparte. Astfel în germană nu există un cuvânt arhilexematic pentru seria *jung – neu – alt*. De aici rezultă că toate arhilexemele cărora le corespund cuvinte simple sunt în același timp lexeme.

În continuare noi vom păstra denumirea de „lexem” numai pentru unitățile care nu sunt concomitent arhilexeme.

Prin clasă se înțelege o totalitate de lexeme care independent de structura câmpului de cuvinte se unesc printr-o trăsătură distinctivă comună de sens. Clasele se manifestă în distribuția lor gramaticală și lexicală. Aceasta înseamnă că sub raport gramatical și lexical lexemele unei clase sunt analoage. Ele pot îndeplini aceleași funcții gramaticale și apar într-un anturaj gramatical și lexical analogic. În limbă pot fi considerate clase astfel de categorii de cuvinte ca substantivele ce denumesc obiecte animate, ființe și obiecte inanimate, adjectivele ce denumesc calități pozitive și negative, verbele tranzitive și cele intransitive (sau diverse tipuri de tranzitivitate, în dependență de complement). Trăsătura semantică ce determină clasa este clasa semantică. O clasă poate să intre în componența altei clase de nivel superior, de pildă, clasa „om” se include în categoria „ființelor”. Clasele pot să se intersecteze. Astfel, trăsătura clasematică „sex masculin – feminin” caracterizează și clasa oamenilor, și clasa celorlalte ființe vii, a „neoamenilor”.

Clasele nu trebuie confundate cu câmpurile de cuvinte. Câmpul de cuvinte reprezintă un continuum lexico-semantic. Această condiție nu este necesară pentru delimitarea clasei. Este adevărat, câmpul de cuvinte poate să se raporteze integral la o clasă, incluzând pe această bază clasemul corespunzător. La rândul său, unul și același clasem poate să caracterizeze diferite câmpuri de cuvinte. Cuvintele diverselor clase pot să se refere la unul și același câmp de cuvinte și viceversa. Verbele *a cumpăra* și *a vinde* determinate după trăsătura clasemică ca forme ale adlativului (adică „a beneficiarului” sau a obiectului acțiunii față de agent) și a dativului („a expeditorului”, a subiectului acțiunii), fac parte din același câmp de cuvinte. Verbele *a întreba* și *a răspunde*, deși aparțin aceluiași câmp de cuvinte, nu pot fi incluse în același câmp de cuvinte ca și *a cumpăra* – *a vinde*. Câmpurile de cuvinte se manifestă în combinații lexicale, iar la nivelul claselor aceste combinații pot avea și natură gramaticală. În fine, orice nume comun face parte întotdeauna dintr-un câmp de cuvinte, nu însă în mod obligatoriu din aceeași clasă. Astfel, cuvântul *deșteptător* (1. ‘ceas cu sonerie’, 2. ‘cel ce deșteaptă’) luat izolat sub raport clasemic e nedeterminat, el poate denumi atât o ființă, cât și un obiect, un lucru. Și dimpotrivă, numele proprii și adjectivele, verbele și adverbele derivate de la ele nu formează câmpuri de cuvinte. Ele se raportează la clasele adjectivelor corespunzătoare: *Cezar* ca nume de om e altceva față de *Cezar* – denumire de corabie sau nume de câine.

Uneori se creează impresia că clasemul coincide cu arhilexemul, cel puțin în planul expresiei. Astfel, *animal* servește drept denumire a arhilexemului (se opune „omului”) și totodată a clasei (se opune „ființelor umane”). Nu se poate însă considera că arhilexemul „om” și clasa „ființe umane” pur și simplu coincid, întrucât astfel de cuvinte ca *țăran*, *soldat*, *împărat* etc., deși se raportează la clasa „ființe umane”, cu greu ar putea fi privite ca elemente ale unității de sens „om”. Iar din clasa „animal” fac parte și numele proprii ale animalelor care, natural, nu intră în câmpul de cuvinte „animal”.

Așadar, dacă în continuare denumirile arhilexemelor vor fi utilizate cu referire la clase, înseamnă că unitățile respective de sens apar în funcția clasemică.

Din cele expuse rezultă că pentru denumirea claselor nu se folosesc obligatoriu cuvinte simple. Aceasta se întâmplă numai în cazul când clasemul, prin conținutul său, coincide cu arhilexemul care totodată este și lexem.

3. Solidaritatea lexicală capătă acum următoarea definiție: determinare conținutală a cuvântului cu ajutorul clasei, arhilexemului sau lexemului în sensul că o anumită clasă, un anumit arhilexem sau lexem se include în conținutul cuvântului respectiv în calitate de trăsătură diferențială. Cu alte cuvinte, clasa, arhilexemul și lexemul la nivelul diferențelor semantice minimale țin de determinarea conținutală a cuvântului corespunzător. Așadar, aici nu este vorba de o simplă legătură între două cuvinte, chiar și în cazul determinării prin lexem. Astfel, franțuzescul *aquilin* ('acvilin') se întrebuințează numai cu privire la nas, însă despre nas se poate spune și altceva decât *aquilin*. La determinarea clasemică sau arhilexemică se iau în considerație, pe de o parte, toate cuvintele care fac parte dintr-o clasă sau dintr-un arhilexem, pe de alta, toate cuvintele care fac parte din clasa dată sau din arhilexemul dat, de exemplu, pe de o parte, toate numele de ființe, pe de alta, toate verbele, adjectivele și substantivele utilizate numai cu referire la ființe.

Prin urmare, solidaritatea lexicală este o relație orientată. De exemplu, conținutul semantic al cuvântului *copac* intră în semantica cuvântului *a doborî*³, dar nu invers, tot așa noțiunea „dinte” este presupusă de sensul verbului *a mușca*, dar nu invers. Noțiunea de mijloace elementare de transport ca unitate arhilexemică intră în componența sensului verbului *fahren* ('a se deplasa cu un vehicul') și numai indirect *fahren* e reprezentat în derivatul *Fahrzeug* ('vehicul'). Aceasta înseamnă că determinarea primară a lui *fahren* se face printr-un arhilexem ce nu are în limbă o denumire aparte. Determinarea secundară a acestui lexem se poate face prin relația sa cu verbul *fahren*.

4. Definirea pe care o dăm noi solidarității, cu care e în concordanță majoritatea exemplelor citate de către Porzig, ne permite să demonstrăm că unele dintre exemplele sale nu țin de fenomenul dat. Porzig scrie: „...calul adus de spanioli în America nu poate fi vândut, iar calul care trebuie vândut spaniolii n-au putut să-l aducă în America. Un verb de tipul lui *verkaufen* ('a vinde'), se poate îmbina numai cu anumite complemente la care nu poate fi raportată noțiunea de animal” (*idem*, 1957, p. 120). E limpede că exemplul dat nu ține de seria *dinte* – *a mușca*, *copac* – *a doborî* în sensul cum este înțeles acest lucru de Porzig. Intr-adevăr, cuvântul *cal* nu conține sensurile 'a aduce, a importa' sau 'a vinde', tot așa după cum noțiunea „cal” nu intră în seria de sensuri 'a importa' sau 'a vinde'. Este vorba, în cazul dat, despre fenomenul gramatical în care se manifestă deosebirea clasemică dintre verbul *a importa* și *a vinde*. Complement al verbului *a importa* poate fi atât o totalitate de obiecte, cât și un obiect aparte, în timp ce verbul *a vinde* cere un complement în sens de obiect aparte sau de câteva obiecte aparte. Se poate vinde o anumită carte sau cărți, dar e imposibil a vinde „cartea în genere”. Cuvintele *cal* și *carte* sunt cu totul independente de fenomenul acesta: ca unități lexicale ele pot să se îmbine cu ambele verbe.

³ Cf. nota 1.

Pe de altă parte, Porzig atribuie „relațiilor semantice esențiale” și legăturile ce există între cuvintele *a sfredeli* și *sfredel*, *a judeca* și *judecător*, *ciocan* și *a ciocăni* (*idem*, 1934, p. 80). Sensurile cuvintelor *ciocan*, *a sfredeli* și *a judeca* se cuprind respectiv în cuvintele *a ciocăni*, *sfredel* și *judecător*, nu însă ca trăsături lexicale diferențiale. Deși între cuvintele din perechile date există de asemenea o dependență orientată (*a ciocăni* e derivat de la primarul *ciocan*), conținutul lexical al acestor perechi rămâne neschimbat și perechile date de cuvinte se deosebesc între ele numai gramatical: *a ciocăni* este verbul de la *ciocan*, *judecător* este persoana ce efectuează procedura judiciară, *sfredel* este un instrument pentru sfredelire. Astfel încât distincția dată nu este diferența dintre cuvintele etimologic înrudite și neînrudite, cum presupune Porzig (tot acolo), deoarece, chiar făcând abstracție de etimologie, nu se poate spune că sensul cuvântului *a lătra* este echivalent cu sensul expresiei „substantivul *câine* în calitate de verb” sau că *a linge* este „substantivul *limbă* în funcție verbală”. „Cel ce latră” sau „aceea cu care se linge” ar fi denumite corespunzător *lătrător* și *lingătoare*, dar nu *câine* sau *limbă*. Relațiile de tipul „a bate cu ciocanul – ciocan” sau „a sfredeli – sfredel” țin de fapt de cu totul alte tipuri de fenomene lexicale decât solidaritățile, și anume de „desfășurare” și de „derivare”, care reprezintă mai curând antipodul solidarităților. „Desfășurarea” și „derivarea” sunt fenomene paradigmatic pe bază sintagmatică (*cu ciocanul* + verbalizare → *a ciocăni*). În același timp solidaritățile sunt un fenomen sintagmatic condiționat de paradigmatică. Ele se bazează pe faptul că o anumită unitate, independent de nivelul paradigmei, apare în altă paradigmă în rol de trăsătură diferențială. De exemplu, *copac*, unitate a paradigmei *plantă*, este trăsătură diferențială în paradigma verbelor *a tăia* și a altora asemănătoare, pe baza căreia și ia naștere unitatea *a doborî*. Încă un exemplu: it. *cavallo* (‘cal’) apare ca trăsătură diferențială în paradigma culorilor, fapt ce servește drept bază pentru apariția elementelor *baio* (‘murg’), *sauro* (‘roib’) etc.

5.0. Criteriul delimitării diverselor tipuri de solidarități poate fi numai modul cum lexemele unei paradigme sunt determinate semantic prin unitățile altor paradigme. În continuare vom conveni să denumim lexemele al căror sens e prezent integral sau în formă de arhilexem ori clasem în alte lexeme în calitate de trăsături diferențiale *lexeme determinate*, iar lexemele definite în acest fel – *lexeme determinate*.

5.1. În prealabil, în prima etapă pot fi delimitate solidarități *unilaterale* și *multilaterale*. În cazul solidarității unilaterale lexemul determinat include ca trăsătură diferențială clasa, arhilexemul sau întregul conținut al lexemului determinant. Dar lexemul determinat se opune altor lexeme nu numai pe baza trăsăturii diferențiale date. În acest caz definirea lexemului determinat prin clasă, arhilexem sau prin întregul conținut al lexemului determinant este o definire internă, care funcționează la același nivel cu alte trăsături diferențiale ale lexemului determinat. Deși *a mușca* conține lexemul *dinte* (*cu dinții*) ca trăsătură diferențială, nu se poate afirma că sensul verbului *a mușca* ar fi exprimat altfel, dacă în locul sensului „cu dinții” ar fi utilizată o altă trăsătură diferențială. Un astfel de sens e legat numai de sensul „cu dinții” și deci în cazul acesta avem de a face cu o solidaritate unilaterală.

În exemplul dat trăsătura diferențiată examinată aici nu poate lipsi: un lexem care ar corespunde sensului lui a *mușca* fără trăsătura diferențială „cu dinții” pur și simplu nu există. Același lucru se observă în cazul cuvintelor *limbă* – a *linge*, iar la un nivel mai înalt – în corelația „ființă rațională” – „inteligent”. Sensul cuvântului *inteligent* se referă numai la o ființă rațională și la procesul gândirii, pentru alte clase el pur și simplu fiind lipsit de înțeles, chiar și atunci când avem o altă definiție decât „ființă vie”. În cazul solidarității multilaterale lexemul determinat se opune altor lexeme pe baza acestei trăsături diferențiale. Aici are loc o definiție exterioară a lexemului determinat prin clasa, arhilexemul și prin întregul conținut al lexemului determinant. Această definiție ca și cum s-ar adăuga la restul conținutului lexemului determinat. De exemplu, în perechea *câine* – a *lătra* verbul a *lătra* conține trăsătura diferențială „despre câini”. Trăsătura aceasta o putem varia astfel: „despre cai”, „despre porumbei”, ceea ce va conduce la substituirea corespunzătoare a cuvântului a *lătra* prin a *necheza* sau a *gânguri*. La fel fr. *alezan*, it. *baio*, rom. *roib* pot fi determinate ca ‘roșu, roșcat (despre cai)’, dacă însă vom omite trăsătura „despre cai”, aceste adjective se vor substitui respectiv prin *rouge*, *rosso*, *roșu*. Prin urmare, solidaritățile de primul tip funcționează sintagmatic, în timp ce sintagmele ce corespund solidarităților de tipul al doilea formează paradigme: *câine* – a *lătra*; *cal* – a *necheza*; *porumbel* – a *gânguri* etc. Dacă în astfel de paradigmă va fi substituit un lexem, faptul acesta va provoca înlocuirea celui alt lexem.

5.1.2. Mai importantă însă pare a fi cea de a doua clasificare, ce se intersectează cu prima. Ea privește modul de definire a lexemelor determinate față de cele determinante. După cum a fost arătat mai sus, solidaritatea lexemelor determinate din punctul de vedere al lexemelor determinante poate să corespundă clasei, arhilexemului sau lexemului. În acest plan pot fi delimitate trei tipuri de solidarități pe care noi le vom denumi a *finitate* (Affinität), a *selecție* (Selektion) și a *implicație* (Implikation).

În cazul primului tip (a *finitate*) clasa lexemelor determinante apare ca trăsătură diferențială în lexemele determinate. De această natură este, de exemplu, corelația între *miles* și *senex*: clasemul *miles* (‘ființă umană’) constituie trăsătura diferențială pentru *senex*, ceea ce înseamnă ‘bătrân’ (despre oameni). În locul lui *miles* poate să se afle oricare alt lexem al aceluiași plan, aceasta neafectând deloc interdependența cu *senex*. Cf. un exemplu analog în germană: *fressen* (‘a mânca’, ‘a crăpa’), *saufen* (‘a bea’) – despre animale; *essen* (‘a mânca’), *trinken* (‘a bea’) – despre oameni; sau fr. *patte* (‘labă’), it. *zampa*, sp. *pata*, rom. *labă* – numai cu privire la animale; la fel fr. *cheveux* (‘păr’), it. *capelli* (despre oameni); *poils*, *peli* (‘lână’ – despre animale). Germ. *Haar*, sp. *pelo*, rom. *păr* sunt în sensul acesta cuvinte clasemic nedefinite.

Alte exemple: it. *maritarsi*, rom. a *se mărita* (despre femei) – *prender moglie* și a *se însura* (despre bărbați), în timp ce la verbele *sposarsi*, a *se căsători* această distincție clasemică se neutralizează; apoi lat. *nubor* – in *matrimonium ducere* (‘a se mărita’ – ‘a se însura’).

În cazul a *selecției*, dimpotrivă, arhilexemul lexemelor determinante apare ca trăsătură diferențială în lexemele determinate. Astfel, interdependența între *Schiff* (‘corabie’, ‘vapor’) – *fahren* (‘a merge cu un vehicul’) e determinată

de arhilexem, în care, alături de *Schiff*, se include cuvintele *Zug* ('tren'), *Wagen* ('vagon'), *Boot* ('barcă'), *Bus* ('autobuz') etc. Solidaritatea se păstrează numai în măsura în care lexemul *Schiff* se substituie printr-un lexem ce corespunde aceluiași arhilexem, nu însă prin alte lexeme. Dacă în locul substantivului *Schiff* ('vapor') vom spune *Flugzeug* ('avion'), verbul dat va fi înlocuit prin *fliegen* ('a zbura'). Întrucât însă arhilexemele pot să țină de diferite nivele, caracteristica lexemelor determinate poate să corespundă și ea arhilexemului de un anumit nivel. Astfel, spre deosebire de germanul *fahren* verbul olandez *varen* se caracterizează printr-o solidaritate cu un arhilexem de volum mai mic: *varen* se întrebuințează numai cu privire la mijloacele de transport pe apă (vapor, corabie, barcă). Cf. în continuare: *Maul* ('bot'), *Schnauze* ('bot de câine') – *Schnabel* ('cioc'); *Pfote* ('labă') spre deosebire de alte „varietăți” de picioare la animale.

În sfârșit, în cazul *implicației* întregul lexem determinant servește drept caracteristică semantică pentru lexemul determinat. Cf. fr. *alezan* ('roșcat'), *rouan* ('pag'), *moreau* ('negru ca pana corbului'); it. *baio* ('murg'), *sauro* ('roib'), *balzano* ('pintenog'), *leardo* ('sur'), *rabicano* ('de culoare cenușie'), *storno* ('pag'), rom. *roib*, *murg*, *șarg*, *breaz*, *pintenog* etc. care sunt întrebuințate numai cu privire la cai. Oland. *fietsen* înseamnă 'a merge pe bicicletă'. Adjectivele fr. *aquilin* ('acvilin'), *camus* ('cârn'), it. *camuso* ('cârn'), rom. *coroiat* „se referă” numai la nas. Trebuie să observăm următorul lucru. Unele cuvinte, utilizate în calitate de clase, arhilexeme sau lexeme, nu includ în mod obligatoriu aceleași solidarități. Astfel, în română *roib*, *sur* și *alb* sunt întrebuințate în egală măsură pentru denumirea culorii părului la cai. *Roib* se află în raport de implicație față de cuvântul *cal*, așa se spune numai despre cai, *sur* se caracterizează prin raportul de afinitate, întrucât se întrebuințează cu privire la întreaga clasă de animale. Pentru *alb* nu este specifică interdependenta, acest adjectiv denumind orice obiect alb. Cuvântul *Pfote* ('labă') este caracterizat prin clasa „animale”, în timp ce *Fuss* ('picioar') poate să se refere atât la animale, cât și la oameni.

Întrucât lexemul se raportează la un anumit arhilexem, iar arhilexemul la o anumită clasă și, în plus, atât arhilexemul, cât și clasa pot la rândul lor să corespundă unor nivele diferite, fiecare implicație conține cel puțin o selecție și o afinitate, iar fiecare selecție – minimum o afinitate. Pe de altă parte, selecțiile și afinitățile pot să conțină selecții și afinități de nivele mai înalte. Astfel, it. *baio*, *sauro* etc., pe lângă caracteristica „despre cai” conțin și caracteristica clasemică „despre animale”, it. *maritarsi*, lat. *nubor*, rom. *a se mărita*, pe lângă caracteristica clasemică „despre femei”, conțin de asemenea și caracteristica clasemică „despre oameni”.

5.2. Până acum a fost vorba despre solidaritățile în care lexemele determinate reciproc se distingeau nu numai prin semantică, dar și prin întrupare materială. Există și astfel de solidarități în care lexemele determinate își păstrează învelișul material, în timp ce sensul lor se modifică în funcție de cuvântul determinat. Cf., de exemplu, fr. *cher* sau germ. *teuer* care au o caracteristică semantică diferită în îmbinările *un ami tres cher* ('un prieten foarte scump') – *un livre tres cher* ('o carte foarte scumpă'), *ein teuer Freund* — *ein teures Buch*.

6.1. În ceea ce privește „comportamentul” sintagmatic al solidarităților, e necesar să notăm că, deși sub alt raport, anume lexemele determinate devin „determinante”. Aceste lexeme în care sunt prezente alte lexeme, arhilexeme sau clase le conțin implicit, chiar dacă ele nu sunt exprimate în context.

6.1.1. În sensul acesta trebuie să distingem două posibilități:

a) dacă solidaritatea e numai semantică și nu are o expresie materială specială, lexemul determinat nu poate prin sine însuși să implice lexemul determinant, arhilexemele sau clasele corespunzătoare, întrucât sensul concret al lexemului determinant se definește numai în prezența lexemului determinat. Astfel, fr. *cher* nu poate să prezinte arhilexemele corespunzătoare pentru că sensurile sale ‘care costă scump’ sau ‘drag’ se realizează numai în îmbinări concrete cu alte lexeme;

b) dacă însă solidaritatea semantică are o expresie materială specială, sensul se definește de fiecare dată de lexemele determinate, chiar dacă lexemele determinate nu sunt exprimate în context. Astfel, verbele *a mușca* și *a lătra* implică noțiunile „dinții” sau „câine” chiar și în lipsa cuvintelor respective.

6.1.2. În limitele punctului b) e necesar să distingem solidarități unilaterale și multilaterale. În cazul solidarității unilaterale, când lexemele determinate au caracteristică internă, lipsa lexemelor determinate constituie o normă. O propoziție ca *El mușcă cu dinții* conține o tautologie, întrucât sensul „cu dinții” ține de trăsăturile diferențiale primare ale verbului *a mușca*. În cazul solidarității multilateral lexemele determinate pot să intre și să nu intre în context.

Homo senex (‘om vârstnic’), *der Hund belit* (‘câinele latră’), *cheval alezan* (‘cal roib’) nu sunt tautologii, întrucât *senex*, *bellen*, *alezan* nu conțin sensurile „om, câine, cal”, ci au caracteristica: „(așa se spune) despre om, câine, cal”. Pe de altă parte, prezența acestor lexeme în context nu este în asemenea cazuri necesară. Și fără ele se poate înțelege că este vorba despre oameni, câini sau cai. În acest caz lexemele determinate pot înlocui lexemele determinate corespunzătoare.

Potrivit clasificării în trei etape examinate mai sus trebuie să distingem trei tipuri de substituții:

a) în cazul afinității lexemul determinat substituie nu un lexem determinant anumit, ci clasa respectivă în întregime: *senex* (‘vârstnic’) poate fi întrebuințat independent în sensul *homo senex* (‘om bătrân’), nu însă în sensurile *miles senex* (‘ostaș bătrân’), *uxor senex* (‘soție bătrână’), *dux senex* (‘conducător bătrân’) etc.

b) în cazul selecției lexemul determinat substituie nu un oricare lexem determinant, ci numai arhilexemul corespunzător. Propoziția *Er ist gefahren* (‘el a plecat’)⁴, deși exclude variantele: *er ist zu Fuß gegangen* (‘el a plecat pe jos’), *er ist geflogen* (‘el a zburat’), *er ist geritten* (‘el a plecat călare’), nu indică însă mijlocul de transport de care se folosește subiectul acțiunii. Astfel, nu se poate spune *ich fahre* (‘eu plec’) în sensul de *ich fahre mit dem Zug* (‘eu plec cu trenul’);

c) în sfârșit, în cazul implicației lexemul determinant substituie un anumit lexem determinat: *un alezan* (‘un murg’ – în sens de subst.), *un baio* (‘un murg’),

⁴ Traducerea nu e întru totul echivalentă căci verbul germ. *fahren* înseamnă ‘a se deplasa cu un vehicul’.

un roib pot fi întrebuintate numai în sensul *un cheval alezan* ('un cal murg'), *un cavallo baio*, *un cal roib*.

6.2. În lumina proprietăților examinate mai sus solidaritățile pot căpăta o caracteristică stilistică deosebită, fapt determinat de tipul lor.

Solidaritățile semantice pot avea concomitent două sensuri. Exemplu: *Ei bine, scumpul meu fiu, ultima oară îți voi achita datoriile*. Ambiguitatea stă de obicei la baza jocului de cuvinte.

Altfel se comportă solidaritățile care au expresie materială. În acest caz lexemele determinate își păstrează de fiecare dată sensul determinat de paradigmatică. Iată de ce cu ajutorul acestor lexeme pot fi raportate la anumite clase alte lexeme clasemic neutrale. De exemplu, sintagma it. *una vecchia calcolatrice* poate fi înțeleasă și ca 'o mașină veche de calcul', și ca 'o calculatoare bătrână' (femeie), în timp ce sintagma *una calcolatrice elettronica* ('o mașină de calcul electronică'), *una calcolatrice magra* ('o calculatoare slabă') au un singur înțeles.

Mult mai importantă este situația când solidaritățile atestă distincții formale. Dacă în atare caz sintagmatica și paradigmatica se opun între ele, în mod automat apare metafora lingvistică. Verbul *a mușca* păstrează permanent trăsătura semantică „cu dinții”, astfel încât atunci când cineva spune *gerul mușcă*, *gerul* în modul acesta este imaginat ca o ființă cu dinți; lat. *senex*, rom. *bătrân* conțin caracteristica „despre oameni”, de aceea, spunând *urbs senex*, *oraș bătrân*, noi personificăm orașul, atribuindu-i însușiri omenești. Fraza it. *Giovanni si e maritato* ne spune că Giovanni se află în dependență totală de soția sa; enunțul *non latrare* adresat unui om ne amintește tot odată despre un câine, a spune despre o femeie *una bella saura* înseamnă a-i atribui calitățile unui cal. Prin urmare, solidaritatea nu presupune că lexemele ce se determină reciproc nu pot să se îmbine cu lexemele care nu corespund solidarității date.

Ele pot să se îmbine cu atare lexeme, însă în acest caz iese la iveală „nesolidaritatea” termenilor legați sintagmatic și, drept urmare, utilizarea devine metaforică.

În fine, lexemele determinate ale solidarităților unilaterale se pot afla alături de lexemele determinate corespunzătoare, provocând astfel efectul tautologiei spontane. Acest lucru condiționează un puternic accent logic (*Vho visto coi miei proprii occhi*, *ich habe es mit meinem eigenem Augen gesehen* = *am văzut asta cu propriii mei ochi*) sau ilustrează în mod deosebit caracterul concret al enunțului (*mit den Augen hat er ihn gesehen*, *mit den Ohren hat er ihn gehört*, *mit den Zähnen hat er ihn gebissen* = *el l-a văzut cu ochii*, *l-a auzit cu urechile*, *l-a mușcat cu dinții*). Întrucât un anumit element al semanticii lexemelor determinate este exprimat încă o dată printr-un cuvânt aparte, enunțul capătă o notă de naivitate. Acest procedeu este propriu poveștilor, numărărilor la jocurile de copii și altor genuri ale stilului așa-zis primitiv.

7. Bernard Pottier vorbește despre „virtueme” (*virtuemes*), având în vedere combinațiile sintagmatice ale cuvintelor, și dă drept exemplu îmbinarea *mouette blanche* ('pescăruș alb') (Pottier, 1964, p. 130). Probabilitatea unei asemenea îmbinări el o consideră fapt de limbă (*fait de langue*). El scrie următoarele: „îmbinarea cuvintelor *voiture* ('mașină', 'trăsură') și *blanche* ('albă') este banală pentru toți

purtătorii limbii franceze. Dar sememul lui *voiture* în cazul dat nu predetermină apariția lui *blanche*. Orice obiect material poate fi alb. Însă, de exemplu, e prea puțin probabil ca să fie albă măslinea, în timp ce probabilitatea îmbinării *mouette blanche* este foarte mare” (*ibidem*, p. 124).

După opinia noastră, astfel de combinații nu sunt fapte de limbă, pentru că ele ne sunt date nu de însăși limba, ci de cunoașterea „obiectelor”, îmbinarea *câinele zboară* e mai rară decât *câinele sare*, dar faptul acesta e legat de cele ce știm noi despre câini, adică de faptul că, de obicei, câinii sar, nu zboară. Cu conținutul lexical al cuvântului *câine* aceste îmbinări nu au nimic comun, întrucât noțiunile „zburător”, „săritor” nu fac parte din conținutul lexical al cuvântului *câine*. Îmbinarea *câine zburător* poate suna fantastic, neverosimil, dar aceasta se raportează la noțiunea „câine” ca element al realității exterioare limbii (extralinguale) și nu conține vreo contradicție lexicală internă a limbii (intralinguală). Probabilitatea statistică a îmbinărilor cu greu ar putea fi determinantă pentru existența solidarității lexicale. Astfel, *cavallo bianco* (‘cal alb’) e, probabil, o îmbinare mai frecventă decât *cavallo sauro* (‘cal roib’), însă în primul caz gradul de probabilitate al îmbinării depinde de realitatea extralinguală, pe când în cel de al doilea el e determinat de însăși limba prin sensul lui *sauro*. *Sauro* poate fi întrebuițat în sensul de *cavallo sauro* în toate cazurile, în timp ce *bianco* nu poate înlocui *cavallo bianco*, dacă cuvântul *cal* nu este menționat în vreun fel oarecare în context sau în situație. Mai mult decât atât, aceeași culoare a calului poate fi denumită prin *bigio* (‘sur’) și *leardo* (‘sur’ – despre culoarea cailor), deși *bigio* nu are caracteristica „despre cai” specifică pentru *leardo*. Pe de altă parte, îmbinările *cavallo verde*, *cavallo azzurro* în mod cert sânt mai puțin frecvente decât *cavallo bianco* (*sauro*, *bigio*, *leardo* etc.), întrucât din propria experiență „extralinguală” știm că nu există cai verzi sau albaștri. Dacă însă vom avea în vedere caii desenați (care sunt la fel de reali ca și cei pe care călărim), apoi aceștia au tot dreptul a fi numiți *cavalli verdi* (‘cai verzi’) sau *cavalli azzurri* (‘cai albaștri’). Iată de ce metaforele intralinguale, adică metaforele care apar pe baza contradicției lexicale, trebuie deosebite net de metaforele condiționate de cunoștințele noastre despre realitatea extralinguală. De altfel, și potențele stilistice ale celor două tipuri de metaforă sunt și ele diferite.

Referințe bibliografice:

- PORZIG, Walter. Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen. În: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (PBB)*. Bd. 58, 1934.
PORZIG, W. *Das Wunder der Sprache*. Bern, 1950.
PORZIG, W. *Das Wunder der Sprache*. 2 Aufl. Bern, 1957.
POTTIER, B. Vers une sémantique moderne. În: *Travaux de linguistique et de littérature*. Tomul II, partea 1. Strasbourg, 1964.

CZU:811.135.1'367

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).02](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).02)

ORCID: 0000-0003-2649-8276

ION BĂRBUȚĂ

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

TIPOLOGIA STRUCTURILOR FUNDAMENTALE ALE ENUNȚURILOR DIN LIMBA ROMÂNĂ

THE TYPOLOGY OF THE FUNDAMENTAL STRUCTURES OF UTTERANCES IN THE ROMANIAN LANGUAGE

Abstract. Starting from the concept of „fundamental structure of the utterance”, the article analyzes the semantic models of the utterances in the Romanian language. By applying this method, the whole variety of concrete utterances in speech can be presented in the form of a finite list of syntactic structures. In this way, the research pursues a double purpose: on the one hand, to describe semantically the fundamental structures of the utterances and, on the other hand, to make an inventory of the standard structures of the possible utterances in Romanian for their subsequent analysis in various ways.

Keywords: fundamental structure of the utterance, referential structure of the utterance, syntactic scheme of the utterance, semantic model of the utterance, actant, circumstance, obligatory determinant, optional determinant.

Rezumat. Pornind de la conceptul de „structură fundamentală a enunțului”, articolul analizează modelele semantice ale enunțurilor din limba română. Prin aplicarea acestei metode întreaga varietate de enunțuri concrete din vorbire poate fi prezentată sub forma unei liste finite de structuri sintactice. În felul acesta, cercetarea urmărește un scop dublu: pe de o parte, să descrie în plan semantic structurile fundamentale ale enunțurilor și, pe de altă parte, să realizeze o inventariere a structurilor-tip ale enunțurilor posibile în limba română în vederea analizei lor ulterioare sub diferite aspecte.

Cuvinte-cheie: structură fundamentală a enunțului, structură referențială a enunțului, schemă sintactică a enunțului, model semantic al enunțului, actant, circumstanță, determinant obligatoriu, determinant facultativ.

Enunțul reprezintă cea mai mică unitate comunicativă care se definește prin valoare predicativă, este constituit după un model special conceput, cu o structură semantico-sintactică proprie, fiind utilizat în cadrul unei situații de comunicare în vederea realizării unei sarcini comunicative specifice. Aceasta ar fi cea mai

generală definiție a enunțului. Există numeroase alte definiții ale acestei unități comunicative diferențiate în funcție de orientarea lingvistică în care se încadrează definiția respectivă.

În conformitate cu prevederile lingvisticii structuraliste, enunțul este descris ca succesiune de elemente combinate după regulile impuse de semantica și sintaxa unui cod. În literatura de specialitate întâlnim diferite sisteme de modelare a structurii semantico-sintactice a enunțurilor. În general, modelarea enunțului a trecut prin trei etape în dezvoltarea sa:

1) modelarea structural-sintactică. Elementele constitutive ale enunțului, inclusiv nucleul lui predicativ, sunt marcate în schema sintactică indicându-se părțile de vorbire prin care acestea sunt exprimate. De exemplu, structura fundamentală a unui enunț precum: *Părinții i-au cumpărat băiatului o bicicletă.* este redată prin schema: $N_1 + V + N_2 + N_3$ (D).

2) modelarea funcțională. Schema structurii sintactice a enunțului este elaborată ținându-se cont de sensul general categorial al părților de propoziție din structura lui. Structura enunțului citat mai sus este exprimată în acest caz prin schema: $S + Pr + C d + C ind$.

3) modelarea semantico-sintactică. Schema sintactică a enunțului indică în acest caz actanții implicați de verbul predicat. Astfel, structura enunțului de mai sus ar putea fi reprezentată în felul următor: Agent + acțiune + obiect + destinatar.

După cum putem observa, sistemele de modelare descrise mai sus reflectă diferite laturi ale structurii semantico-sintactice a enunțului. Astfel, latura formală a enunțului este luată în considerare într-o măsură mai mare în cazul modelării lui structurale. În același timp, trăsăturile semantice ale actanților și relațiile dintre participanții la evenimentul descris de enunț sunt scoase în relief prin intermediul modelului având la bază structura predicat – argument.

Cu toate că fac posibilă prezentarea unui tablou de ansamblu al enunțurilor din limba română, modelele prezentate sunt totuși insuficiente pentru o descriere exactă și detaliată a unităților în cauză. Un dezavantaj important al celor trei sisteme este că nu tratează structurile fundamentale și sub aspectul sensului lor general. Ele sunt abstracte, fiind independente de relațiile semantice stabilite între acțiunea desemnată de verb și actanții implicați. Aceasta se întâmplă deoarece în cazul lor la modelarea structurilor fundamentale se iau în considerare doar anumite valori caracteristice enunțului, fiind lăsat la o parte sensul lexical concret al verbului predicat. După cum menționează lingviștii, varietatea tipurilor de predicate semantico-gramaticale nu a fost utilizată ca bază pentru clasificarea enunțurilor dintr-o limbă.

Cercetările de lingvistică actuală demonstrează că enunțurile nu ar trebui reduse la schemele sintactice care pot fi identificate într-o limbă. Aceasta ar însemna că modelarea schemei structurale a enunțului, care presupune marcarea elementelor sale constitutive, nu este suficientă. Pentru a fi complet, un model al enunțului ar trebui să prezinte și sensul unității respective. Tocmai de aceea

în unele lucrări, odată cu elaborarea schemei structurale a enunțului, s-au făcut încercări de interpretare semantică a acestuia. Doar în acest caz, semnificatul global al enunțului ar putea fi reprezentat ca o sinteză a celor trei dimensiuni: semantică, sintactică și pragmatică.

Analizat din perspectivă pragmatică, enunțul este definit ca produs al actului de comunicare, fiind „purătorul unei informații complexe”, care este codificată în structura semnificatului său global. Acesta reprezintă o entitate constituită prin suprapunerea mai multor straturi de semnificație de natură diferită. Pentru delimitarea lor se impune o corelare referențială a structurii morfo-sintactice a enunțului cu situația desemnată și cu elementele actului de comunicare. În felul acesta, enunțul, care descrie o stare de lucruri din realitate, își asociază anumite valori discursiv-comunicative generate ca rezultat al operațiilor enunțiative din cadrul actului de comunicare.

În plan funcțional, enunțul, care apare în sistemul limbii sub forma unor modele abstracte, se manifestă, la nivelul vorbirii, sub forma unor enunțuri concrete, adaptate la condițiile impuse de fiecare situație de comunicare. Prin urmare, un enunț este reprezentat, pe de o parte, printr-o structură-tip și, pe de altă parte, printr-un ansamblu de variante discursive. Principala problemă care se pune în aceste condiții vizează identificarea și descrierea structurilor fundamentale în calitatea lor de entități care se află la temelia oricărui enunț. Vom încerca să examinăm trăsăturile specifice structurilor fundamentale ale enunțurilor punându-le în relație cu elementele constitutive ale enunțului.

În primul rând, este necesar să menționăm că structura fundamentală a enunțului în planul conținutului se raportează la nivelul structurii referențiale a enunțului. După cum se știe, prin intermediul acestui nivel este codificată informația despre evenimentul din realitate descris de enunț. În acest context, structura fundamentală reprezintă structura unui anumit tip de enunțuri bazate pe reflectarea situațiilor-tip din realitatea extralingvistică. Așadar, pentru descrierea structurilor fundamentale ale enunțurilor contează structura nivelului referențial-semantic al enunțului și specificul unităților minime de la acest nivel.

În al doilea rând, un alt factor important pentru descrierea structurilor fundamentale ale enunțurilor este structura actanțială a verbului predicat. Este bine știut faptul că, sub aspect structural, nivelul referențial-semantic al enunțului corespunde schemei actanțiale a verbului. Din acest punct de vedere, structura fundamentală a enunțului reprezintă actualizarea acestei scheme prin plasarea, în pozițiile deschise de verb, a actanților și a circumstanțelor cu statut obligatoriu. Ținând cont de această interdependență, structura fundamentală a enunțului poate fi descrisă în funcție de specificul semantic al verbului predicat, precum și în termenii relațiilor dintre verbul predicat și actanții și circumstanțele implicate. În felul acesta, structurile fundamentale reprezintă construcții constând dintr-un

verb și argumentele sale. Cu alte cuvinte, ele reprezintă construcții constituite prin saturarea contextuală a valențelor obligatorii ale verbului.

Cele expuse mai sus pledează în favoarea faptului că descrierea structurilor fundamentale ale enunțului ar trebui să fie realizată nu doar din perspectivă sintactică, ci și semantică. După cum am văzut, la baza semnificatului global al enunțului se află nivelul lui referențial. Reprezentând reflectarea unui fragment din realitatea obiectivă, acest nivel are drept corelat în planul limbii ansamblul de relații care se stabilesc între un verb și numele pe care acesta le guvernează. Nucleul semantic al structurii fundamentale a enunțului este predicatul, însoțit de elemente nominale și de circumstanțe. Astfel, conținutul semantic al verbului predicat indică clar modul în care ar trebui să fie construit și înțeles enunțul. Prin urmare, analiza semanticii lexicale a verbelor este necesară pentru a explica specificul structurilor sintactice pe care ele le generează. Toate acestea sunt în consonanță cu starea actuală a cercetărilor de sintaxă, caracterizate prin tendința de a descrie structura reverențială a enunțului pornind de la tipologia predicatelor și ținând cont de trăsăturile semantice ale argumentelor selectate de predicat, dintre care cel mai important este subiectul (Tesnier, 1959, p. 109).

Descrierea structurilor fundamentale necesită elaborarea unor modele semantico-sintactice ce ar combina schemele care să ilustreze rolurile semantice ale participanților la eveniment și relațiile dintre ei cu informațiile privind conținutul semantic al verbelor. Această interdependență este confirmată prin faptul că, după cum bine se știe, verbul funcționează în calitate de element care determină organizarea semantică a enunțului la nivelul structurii lui referențiale (DSL, p. 244).

O problemă importantă legată de analiza structurilor fundamentale ale enunțurilor o reprezintă determinarea componenței acestora. Este vorba de stabilirea numărului de actanți și de circumstanțe care constituie structura minimă a nivelului referențial al enunțurilor. Trebuie precizat că operația aplicată în acest scop este definită drept minimizare. Factorii de care se ține cont în realizarea acestei operații sunt plenitudinea semantică a enunțului și caracterul obligatoriu / facultativ al constituenților săi. După cum se știe, constituenții unui enunț prezintă diferite grade de necesitate, având un comportament diferit în raport cu proba eliminării (GALR, II, p. 50). Astfel, în structura unui enunț distingem constituenți care pot fi omiși fără ca semnificația lui comunicativă generală să aibă de suferit. Aceștia sunt constituenții facultativi; ei pot fi actualizați explicit doar atunci când sunt ceruți de situația de comunicare (Barbu, 2017, p. 5). În același timp, există constituenți a căror neexprimare sau suprimare poate avea drept efect generarea unor structuri incomplete sub aspect semantic și deci incorecte. Aceștia sunt determinanții cu statut obligatoriu, ei sunt ceruți de structura actanțială a verbului (funcțiile actanțiale implicate de verbul predicat). Constatăm, astfel, că prin proba eliminării se poate

ajunge la elementele de bază, necesare ale unui enunț, adică la ceea ce reprezintă structura lui fundamentală.

Generalizând, putem spune că modelarea structurilor fundamentale ale enunțului ar trebui să prevadă următoarele aspecte: a) o schemă formală care să descrie funcțiile sintactice și rolurile semantice ale elementelor constituente ale enunțului și b) o descriere a semnificației comunicative generale (semnificația tipică) a enunțului, aceasta fiind determinată, pe de o parte, de semantica verbului și, pe de alta, de relațiile centrului predicativ cu actanții implicați. Din perspectivă funcțională, o astfel de structură reprezintă o schemă aplicabilă la construirea unui enunț minim, corect din punct de vedere gramatical și suficient în plan semantic, caracterizat printr-o ordine neutră a constituenților săi și, de regulă, luat în afara contextului său de funcționare.

Dacă ținem cont de aspectele prezentate mai sus, în sintaxa limbii române distingem următoarele tipuri de structuri fundamentale ale enunțurilor: 1. structuri zeroactanțiale ($V + \emptyset$); 2. structuri uniactanțiale / monoactanțiale ($V + 1$); 3. structuri biactanțiale ($V + 2$); 4. structuri triactanțiale ($V + 3$).

I. Structurile sintactice zeroactanțiale. Acestea sunt reprezentate prin enunțurile a căror structură fundamentală poate fi descrisă cu ajutorul schemei: **V**. Sensul lor general se definește drept „Proces” sau „Eveniment”: *Plouă. Tună. Se desprimăvărează.* etc. Predicatul semantic în cazul unor astfel de enunțuri este realizat printr-un verb sau printr-un grup verbal impersonal (avalent): *Amurgește. Viscolește. Se luminează. Mijește de ziuă. Curge din cer. Toarnă cu găleata.* etc. În limba română din această categorie fac parte așa-numitele verbe atmosferice (verba meteorologica). Ele desemnează:

- fenomene atmosferice: *Undeva în depărtare fulgeră. Afară vremuiește.*;
- stări ale mediului ambiant (modificări ale temperaturii aerului, diferite forme de precipitații etc.): *Ninge. Spre dimineață se înnorează. De mâine se răcește.*;
- fenomene asociate cu schimbarea părților zilei sau anotimpurilor: *Se înnoptează. Se desprimăvărează.*

După cum putem observa, aceste fenomene se desfășoară parcă de la sine, fără să implice un participant constituind sursa, inițiatorul lor. Prin urmare, specificul verbelor din această subclasă constă în faptul că reprezintă o descriere globală a fenomenelor desemnate. Din punct de vedere morfologic, aceste verbe sunt de cele mai multe ori impersonale propriu-zise: *a ploua, a tuna, a se întuneca* etc. Se întâlnesc și unele verbe personale, precum *a turna, a curge* etc., care în anumite contexte pot fi folosite cu statut de verb impersonal.

Întrebarea care se pune în legătură cu aceste enunțuri este următoarea: cum se împacă existența lor în limbă cu afirmația că subiectul ar reprezenta o categorie universală în sensul că, în orice limbă, există obligativitatea realizării acestei funcții sintactice. Este adevărat că în unele limbi, de exemplu, franceza, enunțuri fără subiect gramatical nu există. Totodată, se consideră că, chiar și atunci când subiectul

nu este exprimat, el este marcat prin desinența de persoana 3 singular a verbului. Ceea ce trebuie constatat este faptul că, indiferent de modul în care se manifestă subiectul în structura unor astfel de enunțuri, acesta reprezintă un constituent „vid” din punct de vedere referențial, altfel spus, un constituent fără referent. Prin urmare, enunțurile în cauză nu dispun de structură predicativă, ceea ce înseamnă că în cazul lor nu putem vorbi despre existența unui obiect al comunicării și de caracteristica atribuită acestuia. Lipsa unei astfel de structuri nu înseamnă însă și anularea calității lor de enunț. La fel ca și oricare alt enunț, ele se definesc prin categoria localizării situaționale, fiind ancorate spațial și temporal prin raportare la situația de comunicare. De asemenea, acestor enunțuri li se asociază o forță ilocuționară corespunzătoare intenției comunicative a locutorului. De exemplu, în cazul unui enunț de tipul *Plouă.*, valorile specifice componentei ilocuționare și categoriei localizării situaționale ar putea fi actualizate cu ajutorul formulei: (*Eu aș vrea ca tu să știi că acum și aici*) *plouă.*

Ar mai fi cazul să amintim că uneori pe lângă enunțurile care denumesc o acțiune desfășurându-se într-un anumit loc din spațiu și într-un anumit moment fără să implice un actant anume, în limbă se întâlnesc și alte construcții în care subiectul ca atare nu este exprimat printr-un nume. Avem în vedere enunțurile imperative: *Vino! Intră! Așteaptă!* Diferența dintre enunțurile menționate rezidă în faptul că neexprimarea subiectului în cazul impersonalelor se datorează conținutului semantic al verbului, iar în enunțurile imperative omiterea subiectului este rezultatul unei exprimări eliptice: subiectul rămâne neexprimat în structura de suprafață a enunțului deoarece participantul respectiv este prezent nemijlocit în momentul comunicării. În plus, enunțurile imperative nu pot fi considerate drept structuri fundamentale, din cauză că ele reprezintă niște variante discursive ale structurilor fundamentale uniactanțiale sau biactanțiale.

II. Structurile sintactice uniactanțiale. Schema generală a acestor structuri fundamentale este **N + V**. Enunțurile definite printr-o astfel de structură au în calitate de predicat un verb monovalent. Acestea exprimă proprietăți dinamice sau nondinamice ale obiectelor, admitând, astfel, relația cu un singur actant. Sub aspect gramatical, verbele în cauză prezintă o anumită omogenitate: în majoritatea absolută a cazurilor ele sunt verbe intransitive. Din punct de vedere semantic, ele constituie însă o clasă neomogenă, exprimând un spectru larg de procese: acțiuni, stări, treceri de la o stare la alta etc. Prin urmare, sunt neomogene și enunțurile formate cu ajutorul lor. În primul rând, structurile fundamentale din această clasă diferă în ce privește funcția sintactică a actantului unic implicat, care poate avea funcția sintactică de subiect, de complement direct sau indirect. În al doilea rând, ele se deosebesc și mai mult în ce privește rolul tematic atribuit unicului participant la aceste evenimente.

Primul subtip de structuri uniactanțiale este cel reprezentat de enunțurile în care determinantul cu statut obligatoriu îndeplinește funcția sintactică de subiect, adică

cele cu structura: **S + Pr**. Ele descriu forme de manifestare a unor obiecte izolate. Prin conținutul lor, aceste enunțuri semnifică procese limitate la sfera subiectului, altfel spus, procese care se produc fără a se extinde asupra unor obiecte din afară: *Pasărea cântă. Copilul doarme. Frunzele s-au îngălbenit*. Despre aceste enunțuri se spune că au un predicat absolut. În funcție de semantica verbului predicat ele pot exprima: acțiuni ale subiectului (*El vine / intră / pleacă.*), stări ale subiectului (*Ursul hibernează.*), existența subiectului (*S-a născut în 1896 și încă trăiește.*) sau treceri dintr-o stare în alta (*Casa se ruinează.*).

După natura participantului care poate apărea în poziția subiectului, se disting următoarele tipuri de acțiuni: acțiuni ale ființelor umane: *Copiii aleargă.*; acțiuni ale vietăților: *Peștele înoată.*; acțiuni ale plantelor: *Iarba ră sare. Frunzele cad. Plantele se oflesc.*; acțiuni ale corpurilor neînsuflite: *Îmbrăcămintea se demodează. Sângele se coagulează. Ră sare soarele.*; acțiuni atribuite unor entități abstracte: *Situația se agravează. Lupta continuă.*

Pornind de la clasificarea semantică a verbelor din componența lor, aceste enunțuri se caracterizează prin următoarele modele semantice:

1. **Agent** + acțiune: *Sportivul aleargă / sare / înoată.*; 2. **Forță** + acțiune: *Când a lovit fulgerul, toți au înlemnit. A căzut grindină.*; 3. **Temă** (subiectul existenței) + existență (/inexistență): *Sunt foarte mulți oameni buni la suflet. Există multe specii de animale pe cale de dispariție. Există mai multe variante ale acestui cântec. Există câteva excepții de la această regulă. El lipsește.*; 4. **Temă** + stare: *Copilul doarme. Ei se amuză. Soarele frige.*; 5. **Temă** + schimbare de stare: *Casa se prăbușește. Semințele au încolțit. S-au îngălbenit frunzele. I-a încărunțit părul. Haina i s-a învechit.*; 6. **Temă** (sursa, emițătorul unei radiații) + iradierea: *Stelele sclipesc. Becul luminează. Soarele strălucește. Lacul strălucea în lumina lunii.*; 7. **Experimentator** + stare: *Copiii s-au speriat.*

Observăm că primul actant în structurile uniactanțiale este reprezentat prin următoarele roluri tematice: agent, forță, temă, experimentator. Tipul de actant utilizat în această poziție depinde de specificul semantic al verbului predicat. Astfel, agentul, în calitatea sa de participant activ, capabil să inițieze și să îndeplinească acțiunea, apare în enunțurile care au ca predicat un verb dinamic. Celelalte tipuri de actanți, în special tema și experimentatorul, sunt caracteristice pentru enunțurile cu predicate realizate prin verbe nondinamice.

Pe lângă construcțiile caracterizate prin valorile de mai sus, considerate a fi valori de bază, în limbă se întâlnesc și construcții ale căror valori se îndepărtează într-o anumită măsură de sensul general specific acestui model. Se definesc prin valori secundare enunțurile care semnifică:

a) o caracteristică procesuală a subiectului. Enunțurile de acest tip exprimă capacitatea subiectului de a (nu) realiza o acțiune: *Oamenii respiră. Peștii înoată. Televizorul funcționează. Ceasul merge. Pinguinii nu zboară.*

b) o caracteristică aspectuală a unui subiect definit prin trăsătura [+ abstract]. Subiectul unor astfel de enunțuri este exprimat printr-un substantiv cu sens abstract sau printr-un substantiv denumind evenimente, iar predicatul este realizat printr-un verb aspectual: *A izbucnit războiul. Confruntarea continuă. Ninsoarea a încetat.* De asemenea, pot apărea în calitate de predicate și unele verbe cu sensul inițial de mișcare: *Vine furtuna. Cade ploaia. Se lasă întunericul.*

Urmează o serie de structuri fundamentale în care unicul actant implicat are o altă funcție sintactică decât cea de subiect fiind marcat printr-un nume la un caz oblic. Primul subtip de structuri fundamentale din cadrul acestei clase au următoarea schemă sintactică **Pr + C ind.** Model semantic posibil în cazul acestor structuri este: **Experimentator** + stare: *Mi-e frig. Mi-e foame. Mi-e sete. Mi-e somn. Mi-e lene. Mi-e dor.* Predicatul lor este realizat prin sintagme care exprimă sensul de senzație fizică sau stare psihologică. Actantul obligatoriu utilizat pe lângă aceste sintagme cu statut de nucleu predicativ nu este un nume în nominativ, ci un nume în dativ, având astfel funcția sintactică de complement indirect. Dat fiind că el trimite la un referent reprezentat printr-o ființă umană, acest tip de enunțuri ar putea fi considerate totuși construcții personale. Este interesant de menționat că în unele limbi, precum franceza de exemplu, pentru desemnarea actantului unor astfel de construcții este folosit un nume la cazul nominativ, acesta având funcția sintactică de subiect. Faptul că participantul implicat de aceste verbe este exprimat în limba română, dar și în alte limbi, printr-un nume în dativ este explicat de lingviști prin caracterul său pasiv. Întrucât aceste structuri, după cum observăm, semnifică procese nondinamice, participantul este marcat printr-un nume la un caz oblic, și nu în nominativ, care este simțit de vorbitori ca un caz utilizat pentru desemnarea participantului activ.

O altă structură uniactanțială în care actantul guvernat de verb este la un caz oblic se caracterizează prin următoarea schemă sintactică: **Pr + C ind prep.:** *Miroase a pâine coaptă. Aici aduce a ars / a mucegai. Arată a ploaie.* Și în cazul unei astfel de structuri avem a face cu un participant pasiv, de aceea el este actualizat printr-un grup prepozițional conținând un nume în acuzativ.

Ultimul subtip de structuri uniactanțiale fără un subiect în nominativ sunt cele a căror schemă sintactică este **Pr + Cd.** Enunțurile de acest fel au în calitate de predicat verbe impersonale. Ele se construiesc cu un singur nominal, acesta având rolul de obiect direct: *Mă plouă. Mă ninge. Florile s-au ofilit că le-a brumat.* (Pană-Dindelegan, 2003, p. 104). Fiind impersonale, verbele din aceste construcții nu admit un actant subiect. În același timp, ele sunt tranzitive și deci pot primi, în anumite condiții, un obiect direct.

În sfârșit, în clasa structurilor uniactanțiale ar putea fi incluse și enunțurile cu predicat nominal. Din punct de vedere semantic, acestea au un sens calificativ exprimând: identificarea subiectului: *Cel mai bun prieten al meu este Ion.*; includerea subiectului într-o anumită clasă: *Mihai este inginer. Fratele lui este militar.*;

o însușire calitativă a subiectului: *Fata este harnică. Drumul a fost anevoios.*; o caracteristică cantitativă a subiectului: *Dușmanii sunt mulți.* etc.

III. Structuri sintactice biactanțiale. Schema generală a enunțurilor cu această structură este $N_1 + V + N_2$. Ele au în calitate de predicat un verb bivalent, verb care admite doi actanți. În plan semantic, enunțurile de acest fel exprimă diverse raporturi care se stabilesc între cei doi participanți ai situațiilor descrise. În cadrul structurilor de acest fel se delimitează mai multe subspecii care diferă în ce privește funcția sintactică îndeplinită de cel de al doilea determinant. Acesta poate fi un complement direct, un complement indirect în dativ sau un complement prepozițional.

Primul subtip de enunțuri cu doi actanți obligatorii se caracterizează prin schema sintactică: **S + Pr + Cd**. Sensul general al acestor enunțuri are la bază un anumit tip de relații dintre un subiect și un obiect. Toate verbele care funcționează în calitate de predicat în aceste enunțuri sunt din subclasa tranzitivelor. De cele mai multe ori, ele exprimă transferul acțiunii verbale dinspre punctul de plecare (subiectul desemnând un participant activ) spre un punct de sosire (obiectul în calitate de participant pasiv). În acest caz, participanții respectivi sunt implicați într-o relație procesuală, dinamică: *Pisica a mâncat peștele*. Trebuie observat că spectrul de procese dinamice denumite de verbele care constituie enunțuri cu această structură este foarte larg. Ele exprimă o gamă amplă de acțiuni care pot fi: de natură fizică (*a construi, a distruge*), perceptivă (*a simți, a vedea*), mentală, intelectuală (*a cunoaște, a calcula*), emoțională (*a calma, a entuziasma*) sau socială (*a apăra, a birui*).

În același timp, pe lângă acțiunile de natură „externă” sau „internă”, ele pot exprima și anumite tipuri de relații nondinamice, de stare: *Problema merită o atenție deosebită*. Dintre cele mai frecvente relații exprimate de verbele tranzitive menționăm: relația de posesie sau de incluziune (*a poseda, a stăpâni, a îngloba*), relația de cauzare (*a cauza, a provoca*), relația de comparație (*a depăși*) sau diverse relații de natură afectivă (*a iubi, a respecta*) etc.

Constatăm, astfel, că structurile generate de verbele tranzitive constituie un câmp semantic larg care se extinde de la o influență premeditată a unui agent asupra unui pacient sau a unui obiect cu scopul de a-l mișca, crea, modifica, distruge etc. până la o interacțiune dintre două obiecte sau dintre două fenomene, care uneori poate fi chiar întâmplătoare. Să se compare: *Șoarecii rod cărțile.* și *Rugina roade metalul*. Ca urmare, avem a face cu o diversificare în ceea ce privește sfera de combinații lexicale și sintactice caracteristice verbelor din subclasa în cauză. Toate acestea explică marea varietate a rolurilor tematice implicate, printre care se numără: Agentul, Pacientul, Obiectul, Rezultat(iv)ul, Instrumentul, Comitativul, Forța, Experimentatorul, Ținta.

Structurile biactanțiale cu un subiect și un complement direct obligatorii sunt caracterizate prin următoarele modele semantice: 1) **Agent** + acțiune + pacient:

Polițiștii au prins un infractor. Stăpânul își bate câinele.; 2) **Agent** + proces + rezultat: *Muncitorii construiesc o casă. Bunicul crește păsări. Elevul a scris o compunere.*; 3) **Agent** + proces + obiect: *Băieții culeg cireșe. Țăranul își adună recolta.*; 4) **Agent** + acțiune + obiectul afectat: *Ea spală vasele. Băiatul își mângâie câțelul. Ion citește o scrisoare.*; 5) **Agent** + mișcare + obiectul strămutat: *Hamalii cară saci. Bărbatul a deschis ușa. Boii trag carul.*; 6) **Agent** + mișcare + obiect: *Mașina verde a întrecut-o pe cea roșie. Autocarul a depășit tramvaiul.*; 7) **Agent** + mișcare + țintă: *Urmăritorii ne ajung din urmă.*; 8) **Temă** + activitate + beneficiar: *Mama îl ajută pe copil.*; *Oul învață găina.*; 9) **Temă** + descoperire + obiect: *Am găsit cartea. Mi-am întâlnit prietenii. Astronomii au descoperit o nouă stea.*; 10) **Temă** + acțiune + locativ: *El își ocupă locul obișnuit pe canapea. Caravana străbate pustiul.*; 11) **Fortă** + acțiune + obiect: *Furtuna a doborât mai mulți copaci. Vântul împrășteie norii. Grindina a culcat grâul.*; 12) **Instrument** + acțiune + obiect: *Piatra a spart geamul. Cheia aceasta deschide orice ușă.*; 13) **Beneficiar** + acțiune + obiect: *Profesorul a primit scrisori de felicitare.*; 14) **Experimentator** + proces psihologic / senzație / percepere + obiect / fenomen perceput: *Turiștii au zărit o casă. Locatarii au simțit cutremurul. Mama își iubește copilul.*; 15) **Locativ** + senzație fizică + experimentator: *Mă doare capul. Mă ustură ochii / picioarele. Mă furnică spatele. Mă mănâncă palmele.*; 16) **Cauză** + relație de cauzare + efect: *Furtuna a adus mari pagube.*; 17) **Cauză** + sentiment + experimentator: *Victoria îi entuziasmează pe toți. Sănătatea copiilor mei mă preocupă. Mă uimește situația.*; 18) **Posesorul** + raport de apartenență + obiectul posedat: *Ei au doi copii. Moșul avea un coș. El are o grădină superbă.*; 19) **Temă** + relație + locativ: *Flori frumoase umplu grădina. Pădurile ocupă jumătate din regiune. Dulapul ocupă aproape tot colțul.*; 20) **Locativ** + relație de includere + obiect: *Minereul conține mult fier. Fructele proaspete conțin vitamine.*; 21) **Temă** + relație de echivalență + obiect: *Ingeniozitatea constituie punctul lui forte. Aceasta reprezintă răsplata voastră.*

Analiza exemplurilor prezentate demonstrează că verbele din clasa tranzitivelor nu se limitează doar la exprimarea proceselor dinamice de tipul *a aduce, a crea* etc. Având în vedere diversitatea semantică a verbelor tranzitive, în cadrul acestei clase se face distincție între verbele tranzitive prototipice și cele neprototipice. Sunt prototipice verbele tranzitive care desemnează o acțiune reală, voluntară, exercitată de un agent asupra unui pacient. La rândul lor, verbele tranzitive neprototipice exprimă o relație dintre doi participanți nondinamici: *Strada traversează orașul. Înălțimea domină împrejurimile.*

De menționat că între subclasa verbelor tranzitive numite prototipice și cele neprototipice nu există o limită tranșantă. Uneori, unul și același verb poate face parte, în contexte diferite, din ambele subclase. Astfel, statutul acestor verbe depinde, în special, de tipul de actant utilizat în poziția subiectului. Cu un subiect agent acestea sunt verbe de acțiune, iar cu un subiect inanimat ele trec, de obicei,

în categoria verbelor de relație: *Dușmanul înconjoară orașul. și Munții înconjoară localitatea din trei părți.*

Ceea ce le apropie pe aceste două subclase de verbe este însă faptul că verbele tranzitive neprototipice se folosesc în enunțuri având aceeași structură ca și cele care exprimă o acțiune exercitată de un agent asupra unui pacient: *Cartea cuprinde mai multe capitole. Studiul cere multă răbdare. Norii negri anunță vreme rea. Ceața a cuprins toată valea.* După cum observă G. Lazard, toate aceste verbe, care nu desemnează acțiuni, sunt construite în franceză și în diferite alte limbi în același mod ca și verbele de acțiune precum „a ucide” sau „a face” (Lazard, 1994, p. 38). În felul acesta, structura specifică verbelor de acțiune se extinde foarte mult la tot felul de enunțuri, la alte clase de verbe care sunt foarte departe de a desemna acțiuni (*ibidem*, p. 62, 63). Așadar, descrierea modelelor semantice ale enunțurilor cu doi actanți interconectați prin mijlocirea unei acțiuni realizate de un participant activ asupra unui participant pasiv ne oferă posibilitatea să vedem în ce măsură, într-o limbă dată, construcția lor este și cea a altor tipuri de verbe.

Exemplele prezentate mai sus ilustrează bine locul central al enunțurilor construite cu verbe de acțiune în raport cu celelalte tipuri de enunțuri având în calitate de centru predicativ verbe nondinamice. Primordialitatea enunțurilor formate de verbele de acțiune se explică prin faptul că ele exprimă nu doar relația dintre două obiecte, ci și transferul acțiunii de la un participant activ asupra unui participant inactiv, pasiv. Deci este vorba de o acțiune afectând efectiv un pacient sau un obiect. În felul acesta, ar trebui să conchidem că influența structurilor cu schema **S + Pr + Cd** este foarte mare. Această schemă acoperă un domeniu considerabil.

Descrierea structurilor biactanțiale generate de verbele tranzitive presupune, de asemenea, luarea în considerare a trăsăturilor esențiale ale actanților implicați de verbele tranzitive, precum și a relațiilor posibile dintre aceștia. Vom detalia aceste observații în cele ce urmează, menționând câteva cazuri care prezintă un anumit specific din acest punct de vedere.

O primă subclasă de verbe tranzitive de acest fel o reprezintă verbele psihologice. Ele exprimă procese care induc sentimente, emoții, dispoziții de natură afectivă (Teleoacă, 2016, p. 97): *Mă bucură vestea. Te supără comportamentul acesta. Îl îndispune rezultatul.* Analiza comportamentului sintactic al acestor verbe poate servi drept exemplu care să ilustreze corelația dintre structura semică și structura actanțială a verbelor. În cazul unor astfel de verbe persoana care experimentează procesul nu este marcată morfologic ca subiect, ci apare în poziția complementului direct: *Piesa a încântat-o pe Maria. Zgomotul îl irită pe Ion.* În acest caz avem a face cu un complement al obiectului. El desemnează participantul care resimte un sentiment declanșat de cel de al doilea participant, indicat de subiectul sintactic. După cum se poate observa din exemplele prezentate, subiectul acestor enunțuri desemnează sursa, stimulul reacției psihologice a experimentatorului. El este reprezentat printr-un nume cu trăsătura [+uman].

Pe de altă parte, celălalt component admite o distribuție fără restricții. În această poziție sintactică poate fi utilizat un nume de ființă umană (*Colegii l-au supărat foarte tare.*), un nume concret (*Pe copil îl interesează cărțile cu ilustrații.*), un substantiv abstract (*Vestea îl va zgudui rău.*) sau o subordonată (*Faptul că el a câștigat concursul nu i-a surprins.*).

Un loc aparte îl ocupă structurile în cadrul cărora cele două elemente sunt legate între ele printr-un raport de posesie inalienabilă. Este vorba de enunțurile care exprimă acțiuni realizate de o persoană printr-o parte a corpului său: *Elevul a ridicat mâna. Bolnavul își târa cu greu picioarele.* De cele mai multe ori, enunțurile de acest fel au în calitate de predicat verbe factitive ale mișcării fixe sau „parțiale”, : *a agita, a balansa, a flutura, a învârti, a mișca, a ridica, a târî* etc. Chiar dacă posesia alienabilă nu prezintă proprietăți sintactice diferite de structurile posesive inalienabile, trebuie precizat că cele dintâi se opun transformării de pasivizare.

Un alt subtip de structuri biactanțiale sunt cele cu schema sintactică **S + Pr + C ind D**. Enunțurile care cuprind în structura lor un obiect indirect în dativ obligatoriu se caracterizează prin următoarele modele semantice: 1) **Temă** + comunicare + destinatar: *Copilul i s-a destăinuit mamei sale.*; 2) **Temă** + relații de opunere / supunere + ființă, fenomen: *Armata s-a opus dușmanului. Ei se împotrivesc hotărârii noastre. Aproape toți s-au supus împrejurărilor vremii.*; 3) **Temă** + apreciere + beneficiarul / destinatarul: *Îmi priește clima de aici. Situația le convine numai unora. Băiatului îi place sportul.*; 4) **Temă** + consacrare + ființă, persoană, fenomen: *El s-a dedicat familiei.*; 5) **Temă** + relație de posesie + posesor: *Bogățiile naturale aparțin statului. Casa rămâne băiatului.*; 6) **Temă** + relație de corespundere / necorespondere + fenomen, persoană: *Faptele corespund realității. Acțiunile lui contravin legii.*; 7) **Temă** + relație temporală + persoană, eveniment, fenomen: *Lui Ștefan cel Mare i-a urmat fiul său Bogdan. O singură persoana a supraviețuit accidentului aviatic.*; 8) **Temă** + relații de asociere + ființă, fenomen: *Un nou grup s-a alăturat protestatarilor.*; 9) **Temă** + relație cauzală + ființă, fenomen: *Succesul se datorează muncii încordate. Frigul dăunează plantelor. Asta nu folosește nimănui. Înțelepciunea nu strică nimănui.*

Ca și în cazul altor tipuri de structuri, un rol important în constituirea enunțurilor din această categorie le revine verbelor utilizate în calitate de predicat. Verbele care generează aceste enunțuri fac parte din următoarele clase semantice: 1) verbe de comunicare: *a se adresa, a se confesa, a se confia, a se destăinui, a se jeli, a se jehui, a se mărturisi, a se spovedi, a telefona, a telegrafia*; 2) verbe care exprimă relații de opunere / supunere: *a ceda, a se conforma, a se împotrivi, a se închina, a se opune, a se preda, a replica, a rezista, a riposta, a se robi, a se supune*; 3) verbe care exprimă o apreciere subiectivă: *a-i conveni, a-i dispăcea, a-i plăcea, a-i prii, a-i repugna, a-i tihni*; 4) verbe care exprimă dedicarea: *a se consacra, a se dărui, a se*

deda, a se dedica, a se devota, a se hărăzi, a se meni, a se vinde; 5) verbe care exprimă relații de posesie: *a aparține, a se cuveni, a-i lipsi cuiva ceva, a reveni, a-i trebui*; 6) verbe care exprimă relații de corespundere / necorespondere: *a ajunge, a contraveni, a corespunde, a se potrivi, a răspunde, a semăna*; 7) verbe care exprimă relații temporale: *a premerge, a succeda, a supraviețui, a urma*; 8) verbe care exprimă relații de asociere sau relații spațiale: *a se alătura, a se ralia, a se substitui, a se suprapune*; 9) verbe care exprimă relații cauzale: *a se datora, a dăuna, a folosi, a strica*. Prezentarea acestor subclase de verbe reprezintă o dovadă a paralelismului existent între modelele semantice ale enunțurilor și structurile actanțiale ale verbelor predicat.

Mai trebuie observat că în limbă există un număr mic de enunțuri cuprinzând un subiect și un obiect indirect în dativ, care însă, sub aspect semantic, se definesc printr-o inversie a raportului dintre cei doi participanți. În cazul unor astfel de enunțuri subiectul este reprezentat printr-un nume marcat prin trăsătura /+ inanimat/, iar numele care semnifică ființa apare în poziția obiectului indirect. Acesta are rolul semantic de experimentator sau de beneficiar: *Îi place sportul. Îmi ajunge salariul*.

Ultimul tip de structuri biactanțiale descrise aici sunt cele care conțin în calitate de determinant obligatoriu un complement indirect prepozițional. Schema lor sintactică este **S + Pr + C ind prep**. În legătură cu acestea, trebuie făcută observația că în majoritatea lor verbele predicat care le generează exprimă o relație dintre doi actanți: *a se concentra asupra subiectului; a se deprinde cu greutățile; a abuza de răbdarea cuiva; a proveni dintr-o familie de intelectuali* etc. Modelele semantice specifice acestor enunțuri sunt eterogene, ceea ce se datorează atât semanticii verbului care constituie nucleul lor predicativ, cât și, mai ales, valorilor prin care se definesc prepozițiile cerute de verbele respective.

Prezentăm în continuare cele mai frecvente modele semantice caracteristice structurilor de acest tip: 1) **Agent** – mișcare – țintă, sursă: *El aleargă după fratele său. Toți s-au îndepărtat de locul accidentului*.; 2) **Agent** – mișcare – obiect: *S-a împiedicat de o piatră. S-a ferit de un biciclist*.; 3) **Agent** – acțiune – obiectul cu care vine în contact subiectul: *Rănitul s-a proptit de perete*.; 4) **Agent** – acțiune – grupul cu care se asociază sau de care se desprinde subiectul: *Ei s-au amestecat cu mulțimea. El s-a izolat de prieteni*.; 5) **Agent** – acțiune – persoana, obiectul care suportă o agresiune: *Câinii au sărit la lup*.; 6) **Temă** – relație de opunere – obiectul, situația cărora li se opune subiectul: *Țăranii protestează împotriva exploatarei*.; 7) **Temă** – proces – persoana, situația de care se apără subiectul: *Ei s-au protejat de hoți*.; 8) **Temă** – activitate intelectuală – obiect: *Mă gândesc la examenul de matematică*.; 9) **Temă** – comunicare – interlocutor: *El discută cu prietenii*.; 10) **Temă** – transformare – punctul de încheiere al transformării: *Discuția a degenerat în ceartă*.; 11) **Temă** – relație de echivalență / asemănare / deosebire – obiectul asemănării / deosebirii: *Ea seamănă cu sora ei. Pământul se deosebește de celelalte*

planete. Tăcerea prelungită echivalează cu uitarea.; 12) **Posesor** – relație de posesie – obiectul posedat: *El dispune de un apartament în centrul orașului.*; 13) **Temă** – relație de constituire – elementele constituente: *Apartamentul e compus din trei odăi.*; 14) **Temă** – proveniență – punctul de provenire: *El descinde dintr-o familie înstărită. Cercetarea se bazează pe o documentație solidă.*; 15) **Experimentator** + sentiment + cauză: *Ei se bucură mult de succesele obținute. Ion se teme de câini. S-a săturat de alergat.*; 16) **Temă** + relație de dependență + persoană, fenomen: *Viitorul său depinde de această hotărâre. Succesul unei opere depinde de calitatea ei. Nu depind de nimeni.*

În limbă există de asemenea un număr nu prea mare de structuri biactanțiale care conțin în structura lor doar complemente: unul exprimat printr-un nume în dativ și altul prepozițional. Ele au următoarea schemă sintactică: **C ind D. + Pr + C ind prep.**, de exemplu, *Mi-e milă de el. Mi s-a acrit de discuții.* Faptul că enunțurile de acest fel sunt construite diferit față de cele care exprimă o acțiune dinamică se explică prin caracterul nondinamic al procesului desemnat de verbul predicat. După cum putem observa, participantul reprezentat prin ființa umană este marcat printr-un nume în dativ, și nu prin cazul nominativ deoarece are ca referent un actant pasiv.

IV. Structuri sintactice triactanțiale. Schema generală a acestor structuri este: $N_1 + V + N_2 + N_3$. Ele se constituie prin actualizarea schemelor actanțiale caracteristice verbelor trivalente. Acestea pot fi atât tranzitive, cât și intransitive.

Primul subtip este reprezentat de enunțurile formate de verbe tranzitive, care implică realizarea obligatorie a unui subiect și a două complemente directe. Ele se definesc prin următoarea schemă sintactică **S + Pr + Cd + Cd**. Structurile în cauză au ca centru predicativ verbe cu două obiecte directe, unul reprezentând obiectul „ființei”, iar celălalt „al lucrului” sau „al acțiunii”: *a anunța (pe cineva ceva), a asculta (pe cineva ceva), a informa, a întreba, a învăța, a ruga, a sfătui, a traversa, a trece (pe cineva strada), a vesti* etc. Din punct de vedere semantic, cele mai multe dintre aceste verbe sunt din clasa celor care semnifică transmiterea sau obținerea unei informații. Prin urmare, ele alcătuiesc enunțuri caracterizate prin următorul model semantic: **Temă** + transmiterea sau solicitarea informației + destinatar + informație, activitate: *El m-a anunțat ora plecării. Îi învață pe elevi gramatica / să citească. Profesorul îl întreabă pe elev tema. Pasărea își învață puii să zboare.* Câteva dintre aceste verbe pot forma enunțuri ale căror modele semantice sunt: **Temă** + cerere, solicitare + destinatar + activitate: *M-a rugat ceva / să-i împrumut stiloul. L-au sfătuit să plece.*; **Agent** + acțiune + pacient + locativ: *L-a trecut pe copil strada.*

Un alt subtip de structuri triactanțiale se definesc prin schema sintactică **S + Pr + Cd + C ind D**. Valoarea generală a enunțurilor cu această structură este

cauzarea relației. De cele mai multe ori ele pot exprima următoarele tipuri de relații: a) relația de cauzare a posesiei: *I-am dat elevului o carte.*; b) relația de cauzare a percepției: *Ne-a arătat tablourile lui.*; c) relația de cauzare a cunoașterii: *Le-am povestit această istorie.*

Cele mai frecvente modele semantice ale enunțurilor ce includ în structura lor un subiect, un complement direct și unul indirect în dativ sunt următoarele: 1) **Temă** – transmitere – obiectul transmis – destinatar: *El ți-a transmis o carte. Mi-a dat un pix. El îi trimite fratelui o scrisoare. El i-a adus mamei o floare. A donat biblioteca facultății. Le-au acordat premii concurenților. Ne-a procurat bilete la spectacol. Mi-a împrumutat o sumă mare de bani.*; 2) **Temă** – demonstrare – obiect – destinatar: *Pasagerul prezintă biletul controlorului.*; 3) **Temă** – transmiterea informației – informația comunicată – destinatar: *Bunica spune nepoților o poveste. Ne-a propus o altă soluție. Le-a povestit prietenilor despre călătoria sa.*; 4) **Temă** + acțiune + obiect + sursă: *Polițistul i-a luat actele. El îmi cere un sfat. Băiatul le cere părinților bani.*

Valorile tipice, precum „transferul obiectului ori informației unui destinatar” sau „demonstrarea obiectului unui destinatar”, sunt caracteristice pentru un număr relativ mare de verbe, dintre care cele mai frecvente sunt: *a arăta, a comunica, a da, a dărui, a explica, a informa, a prezenta, a scrie, a spune, a transmite, a trimite, a vinde* etc. Pe lângă acestea în limbă există verbe care în mod normal nu cer realizarea obligatorie a unui complement indirect. Ele însă pot căpăta sensul de acțiune orientată spre un anumit destinatar, admitând utilizarea unui nume în Dativ cu rolul de destinatar sub influența unor factori de natură contextuală: *a arunca un os câinelui, a desena un tablou pentru copil, a scrie o scrisoare unui prieten, a cânta o melodie băieților, a turna ovăz cailor, a dori cuiva fericire, a stabili cuiva o sarcină.*

O altă structură triactanțială are schema sintactică: **S + Pr + Cd + C ind prep.**: *Mama a transformat rochia fetei în fustă. Guvernul informează populația despre mărirea prețurilor la pâine. Colegii l-au suspectat pe Ion de furt. Profesorul și-a bazat expunerea pe documente autentice. Maria l-a scăpat pe fratele său din încurcătură / dintr-un mare necaz.* Enunțurile de acest tip, la fel ca și cele biactanțiale care conțin doar un complement indirect prepozițional, sunt eterogene sub aspect semantic, ceea ce se datorează, mai ales, diversității raporturilor exprimate cu ajutorul prepozițiilor. Este de menționat, totuși, că unele dintre verbele care constituie enunțuri de acest fel sunt identice cu cele care formează enunțuri cu un subiect și un complement indirect prepozițional, deosebindu-se de acestea de la urmă prin absența formei neaccentuate a pronumelui reflexiv. Să se compare, bunăoară, următoarele două serii de construcții: *a se amesteca cu mulțimea – a amesteca vinul cu apă; a se deprinde cu ordinea – a deprinde elevii cu disciplina; a se apăra de dușmani –*

a apăra copiii de câini; a se informa despre mersul trenurilor – a informa pe cineva despre un concurs. După cum vedem, deosebirea dintre aceste două clase de enunțuri este prezența unui complement direct obligatoriu în structura celor de la urmă. Dată fiind asemănarea dintre modelele semantico-sintactice ale acestor două structuri, nu vom prezenta aici o descriere amănunțită a modelelor caracteristice enunțurilor alcătuite de verbele trivalente tranzitive.

Ultimele două structuri triactanțiale sunt cele care au în componența lor un subiect și câte două complemente indirecte. Prima dintre ele se caracterizează prin următoarea schemă sintactică: **S + Pr + C ind D + C ind prep.**: *I-am vorbit fratelui despre tine. Participanții au mulțumit gazdelor pentru ospitalitate. Locurile acestea îmi amintesc de copilărie.* Cea de a doua structură are schema: **S + Pr + C ind prep. + C ind prep.**: *Bolnavul a discutat cu medicul despre boala sa. Din prînșesă, s-a prefăcut în lebădă.*

La finalul acestei analize este cazul să ne întrebăm dacă ar fi posibilă identificarea unor structuri sintactice poliactanțiale, altfel spus, delimitarea unor enunțuri care ar descrie situații ce includ patru sau eventual mai mulți participanți. Referitor la această întrebare este de observat că, după cum se știe, în limbă există verbe polivalente. Prin urmare, cel puțin la nivel teoretic am putea admite existența unor astfel de structuri fundamentale. Totuși, în cazul lor nu avem certitudinea că toți actanții acestor procese sunt obligatorii în toate situațiile de comunicare, adică sunt absolut necesari pentru plenitudinea semantico-sintactică a enunțului. De cele mai multe ori, ei sunt exprimați explicit doar în cazurile când sunt ceruți de scopul comunicării. Drept exemplu de astfel de verbe ar putea servi lexemele: *a arenda* (cineva arendează ceva de la altcineva la un anumit preț pe un anumit termen); *a despărți* (cineva desparte curtea de grădină cu un gard); *a împrumuta* (cineva împrumută de la cineva / cuiva ceva pentru un anumit termen), *a pedepsi* (cineva pedepsește pe cineva pentru ceva cu ceva); *a transmite* (cuiva ceva prin cineva); *a transforma* (cineva transformă o sală din bibliotecă în laborator); *a uni* (cineva unește o clădire cu alta printr-un coridor) etc.

În concluzie, vom menționa că analiza structurilor fundamentale ale enunțurilor și a modelelor semantice caracteristice acestora s-a bazat, în articolul de față, pe luarea în considerare atât a laturii lor sintactice, cât și a celei semantice, prima dintre ele fiind pusă în evidență prin structura formală a acestor unități comunicative (formele cuvintelor incluse și relațiile dintre aceste forme), iar cea de a doua având ca suport proprietățile semantice și structura actanțială a verbelor utilizate în calitate de predicat. O importanță deosebită prezintă de asemenea relația stabilită între nucleul predicativ și actanții implicați de acesta. Totuși, trebuie precizat că descrierea structurilor fundamentale a enunțurilor s-a făcut în temei în termeni de semantică ceea ce permite explicarea legăturilor existente între aceste entități și structura semantico-actanțială a verbului, rolurile semantice, pe de o parte, și realizările lor sintactice, pe de alta.

În urma analizei întreprinse, au fost identificate patru tipuri de structuri fundamentale fiecare dintre ele cuprinzând mai multe subtipuri și un anumit număr de modele semantice. Fiind strâns legate de semantica verbului, structurile fundamentale ale enunțurilor reprezintă o componentă importantă a înțelegerii nu doar a mecanismului de producere și de interpretare a enunțurilor, ci și a modului de funcționare a limbii în actul de comunicare. Precizăm că structurile fundamentale sunt abordate aici dintr-o „perspectivă derivațională”, înțelegându-se prin aceasta faptul că orice structură fundamentală reprezintă o bază pentru constituirea ansamblului de variante discursiv-comunicative ale enunțului. În această ordine de idei, cercetările ulterioare ar trebui să aibă în vizorul lor proprietățile paradigmaticale ale variantelor discursiv-comunicative construite pe această schemă, prevăzând sistemul de realizări regulate și restricțiile impuse de structurile fundamentale în procesul actualizării lor discursive.

Referințe bibliografice:

BARBU, Ana-Maria. *Dicționar de contexte verbale*. București: Editura Universității din București, 2017.

DSL = BIDU-VRĂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, MANCAȘ, Mihaela, PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Nemira, 2001.

GALR, II = *Gramatica limbii române*. Vol. II: *Enunțul*. București: Editura Academiei Române, 2005.

LAZARD, Gilbert. *L'actance*. Paris: PUF, 1994.

PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela. *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*. București: Humanitas Educațional, 2003.

TELEOACĂ, Dana-Luminița. Verbele psihologice în limba română: repere ale unei descrieri sintactico-semantico-pragmatice din perspectiva gramaticii cognitive. În: *Limba română*. București, 2016, nr 1, p. 95-112.

TESNIER, Lucien. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1959.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MECC.

CZU:811.135.1'373.231/232

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).03](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).03)

ORCID: 0000-0002-4006-2009

TEODOR OANĂ

Facultatea de Litere, Universitatea
din Craiova

NUME PERSONALE FEMININE DEVENITE
NUME DE FAMILIE

FEMALE FIRST NAMES CONVERTED INTO SURNAMES

Abstract. The current expression of the lineage in Romanian anthroponymy, resulting in a surname, is achieved by deriving the father's name with the suffix *-escu* (Ion Marinescu = Ion son of Marin), by the mother's name in the genitive case, with the agglutinate Genitive article (Ion Amariei), or by the personal name of the father or mother (Ana Dumitru, Ion Maria), which joins the child's personal name.

Female personal names became surnames when the decisive role in the family was attributed to the mother, with the children relating to her and not to the father. In these cases, the Act on Names from 1895 ratified the mother's name as a last name. The *Anex* contains 146 surnames derived from feminine personal names, retained from the Romanian Anthroponymic database (BDAR), with a frequency of more than 100, structured according to regions and counties.

Keywords: feminine personal name, surname, anthroponymic frequencies.

Rezumat. Explicarea în prezența filiației în antroponimia românească, rezultând un nume de familie, se realizează prin derivarea numelui tatălui cu sufixul *-escu* (Ion Marinescu = Ion fiul lui Marin), prin numele mamei în cazul genitiv, cu articolul genitival aglutinat (Ion Amariei), prin numele personal al tatălui sau al mamei (Ana Dumitru, Ion Maria), care se alătură numelui personal al copilului.

Numele personale feminine au devenit nume de familie când rolul decisiv în familie a revenit mamei, copiii raportându-se la ea și nu la tată. Legea asupra numelui din 1895 a consacrat, în aceste cazuri, numele mamei ca nume de familie. În *Anexă* figurează 146 de nume de familie provenite de la nume personale feminine, reținute din Baza de date antroponimice a României (BDAR), cu frecvența mai mare de 100, exprimată pe regiuni și județe.

Cuvinte-cheie: nume personal feminin, nume de familie, frecvențe antroponimice.

Numeroase nume personale feminine, în formă primară, derivată sau hipocoristică, exprimând raportul de filiație, au funcționat ca supranume în secolul al XIX-lea, devenind nume de familie oficiale prin Legea asupra numelui din 1895.

Dacă în *Exprimarea filiației și apartenenței în antroponimia românească* (cf. Oancă, 2019) am avut în vedere antroponime feminine în cazul genitiv, cu articolul posesiv-genitival aglutinat, o prezență semnificativă o au și numele personale feminine devenite nume de familie, întocmai ca și numele personale masculine, exprimând filiația, doar prin atașarea lor la numele personal al copilului. Numele de familie exprimat prin antroponim personal feminin în cazul genitiv, cu articolul posesiv-genitival aglutinat, caracterizează doar Moldova.

Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845), ca și Catagrafia județului Dolj din 1831, înregistrează persoane al căror nume este alcătuit din numele personal activ însoțit de numele tatălui sau de un supranume consacrat care a funcționat ca nume de familie neoficial, până la înregistrarea acestuia ca nume oficial. Există în catagrafii cazuri când persoana recensată are numele personal urmat de cel al mamei în cazul genitiv. Exprimarea filiației prin raportarea numelui copilului la numele tatălui este firească, întrucât tatăl era considerat capul familiei. Am reținut din BDAR numele de familie cu frecvența mai mare de 1000, exprimate prin numele personal al tatălui. Acestea, în număr de 86, sunt nume biblice și calendaristice (cf. Oancă, 2018, p. 15-65), purtate în 1994 de 1.775.691 de persoane.

Unele nume personale feminine de la care au rezultat nume de familie au cunoscut forme derivative sau hipocoristice, erau active în uzul familiei și s-au impus ca supranume în relațiile sociale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, devenind nume de familie oficiale prin efectul Legii asupra numelui din 1895. Am reținut din BDAR numele de familie cu frecvența mai mare de 100, care se ridică la cifra 146. Valorile numerice ale acestor nume de familie corespund anului 1994, când s-a constituit BDAR la Facultatea de Litere a Universității din Craiova. Comparația dintre numele personale care au devenit nume de familie (vezi *Anexa*) și numele personale din studiul semnat de Gh. Bolocan ne dă posibilitatea să apreciem diferențieri importante survenite în interval de cel puțin un secol în sistemul de denotație personală din România.

Un eveniment istoric de o deosebită importanță, cum a fost Războiul pentru Independență din 1877, a avut ca urmare moartea a 2111 de combatanți români, între care și moldoveni. Copiii acestora din urmă s-au raportat la numele mamei, după un model deja consacrat, de vreme ce 13 militari morți în război deja purtau nume de familie provenit din numele personal al mamei în cazul genitiv cu articolul posesiv aglutinat. Consacrarea numelui de familie provenit din nume personal feminin s-a realizat atât prin trecerea numelui mamei în cazul genitiv cu aglutinarea articolului posesiv genitival, cât și cu rămânerea numelui în forma primară: Gheorghe *Atudorei*, Chiva *Azamfirei*, Petre *Ana*, Ilinca *Maria*, Doina *Stana*. Pe măsură ce s-a înaintat în timp, s-au impus atât numele feminine scrise cu articolul posesiv genitival aglutinat, cât și cele în forma consacrată în familie, întocmai ca numele masculine. În Moldova s-au impus ambele tipuri de nume de familie. Uneori frecvențele celor două tipuri

de antroponime se apropie, altele se concurează: *Adochiței* 1541 – *Dochița* 1152, *Ailenei* 2049 – *Ileana* 1347, *Amariei* 5180 – *Maria* 4211, *Asaftei* 2672 – *Safta* 3975, *Apetrei* 6952 – *Petra* 1270, *Asandei* 1571 – *Sanda* 4787 etc.

Nume personale feminine de la care au rezultat nume de familie au ajuns să nu mai corespundă tendințelor manifestate în timp, din care cauză nume ca *Bălașa*, *Chiva*, *Dochița*, *Gafița*, *Frăsina*, *Joița*, *Marghioala*, *Marica*, *Safta*, *Stanca* etc. n-au mai intrat în preferințele oamenilor ca nume personale atribuite fetelor. Inventarul de nume personale feminine a sporit considerabil. Gh. Bolocan reține din BDAR 150 de prenume feminine actuale, a căror frecvență variază între 1.143.282 (*Maria*) și 10.010 (*Anuța*) cu distribuția lor pe regiuni. Într-o altă listă sunt menționate numele personale doar cu frecvența până la 1000. O comparație între lista din *Anexa* alăturată și lista din studiul lui Gh. Bolocan pune în evidență preferințele oamenilor din secolul al XIX-lea atât pentru numele feminin atribuit la naștere, cât și pentru supranumele provenit de la acesta, care era exprimat printr-un derivat cu sufix diminutival sau printr-un hipocoristic. Aceste nume au devenit active în familie și în afara acesteia și s-au transmis ca supranume care au devenit nume de familie oficiale.

Numeroase antroponime feminine se prezintă ca derivate cu sufixul moțional -a de la nume masculine. În secolul al XIX-lea existau numeroase antroponime de origine slavă (de fapt bulgărească, având în vedere prezența etnicilor bulgari refugiați în Moldova și Muntenia încă de la începutul secolului, cf. Zăbavă) care se naturalizaseră la noi în așa măsură încât unele antroponime bulgărești au intrat în preferințele românilor. Un nume masculin precum *Călin* n-a mai fost simțit ca nume slav, bulgăresc, așa cum apare în DNFR. De la acesta s-a format femininul *Călina* prin derivare cu sufixul moțional -a. Asemănător se explică perechile antroponimice *Păun* – *Păuna*, *Radu* – *Rada*, *Stan* – *Stana*, *Șerban* – *Șerbana*, *Tudor* – *Tudora*, *Zamfir* – *Zamfira* etc., indiferent de originea numelui masculin.

Numărul mare al numelor feminine derivate sau în formă hipocoristică, care au devenit nume de familie în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au cunoscut o fază premergătoare, funcționând ca supranume. Avem în vedere situația când copilul orfan de tată a mers la școală. El a fost înregistrat în documentele școlare cu numele personal urmat de numele mamei în forma uzuală a acestuia. Dacă mamei i se spunea curent *Anca*, *Ancuța*, *Ani*, *Anica*, *Anița*, *Anuța*, numele acesteia a jucat rol de supranume, fiind însușit de copil mai târziu și acceptat în 1895 să-i fie nume de familie consacrat prin lege. Aceasta a fost una din multele posibilități de adoptare a numelui de familie pentru cei care nu erau cunoscuți prin alte mijloace de denominare personală (poreclă, supranume exprimând etnia, originea locală, ocupația sau filiația cu derivarea numelui personal al tatălui cu sufixul -escu).

Numele de familie provenite de la nume personale feminine se constituie într-un microsistem antroponimic românesc, alăturându-se altor microsiseme.

Unele sunt cuprinse în cartea *Microsisteme antroponimice românești* (Oancă, 2016): *Nume de familie provenite de la funcții publice din Evul Mediu românesc*; *Nume de familie provenite de la nume de funcții publice din Epoca modernă*; *Nume de familie provenite de la nume de meserii și ocupații*; *Nume de familie provenite de la nume de păsări și animale domestice*; *Nume de familie provenite de la nume de ființe sălbatice*; *Nume de familie provenite de la nume de pești*; *Nume de familie provenite de la nume de plante*; *Nume de familie provenite de la apelative care aparțin terminologiei viei și vinului*. În *Contribuții onomastice*, 2018, figurează și studiul *Nume de familie provenite de la nume biblice și calendaristice*. Încadrarea antroponimelor în microsisteme dă posibilitate cercetătorului să aibă o viziune clară asupra originii, condițiilor istorice, geografice, sociale și culturale care s-au manifestat în diferite perioade de timp. Nu e întâmplător faptul că 58 de nume de familie dintre cele incluse în *Anexă* au frecvențe mai mari de 1000.

Numele ales unui copil de către părinți a avut totdeauna o explicație. Au existat criterii care corespund unei tradiții (cf. Oancă, 2001, p. 35-85), dar un rol important l-a avut totdeauna și influența mediului, a nivelului cultural, a factorului ocazional. Poate fi dat ca exemplu în antroponimia noastră numele celebrei gimnaste Nadia Comăneci. La vremea respectivă, numele *Nadia* devenise o modă. În 1994, numele *Nadia* era purtat de 6876 de persoane (cf. Bolocan, 1999, p. 389). În studiul lui Gh. Bolocan figurează 487 de nume personale cu frecvența mai mare de 1000. În proporție covârșitoare ele aparțin etnicilor români. Nume ca *Agnes*, *Berta*, *Edith*, *Estela*, *Hilda*, *Ingrid*, *Ivana*, *Piroska*, *Ruja* etc. provin din rândul minorităților naționale din România.

Sunt situații când, pentru justificarea prezenței unui anumit nume de familie într-o zonă, este nevoie să apelăm la metoda de cercetare *geografia antroponimică* (Oancă, 1998). Deși înregistrează o frecvență redusă, 180, numele de familie *Andra* trimite la numele personal omonim din secolul al XVIII-lea, când s-a instituționalizat ca nume de familie în teritoriul românesc aflat atunci sub ocupație austro-ungară. Numele *Andra* a continuat să fie activ în toate mediile sociale, dovadă că în 1994 existau 7093 de persoane cu acest nume personal (Bolocan, 1999, p. 388). În privința etimologiei n. pers. *Andra*, DNFR trimite la ung. *Andor* „Andrei”. Originea transilvăneană a n. pers. *Andra* e justificată de distribuția în teritoriu a n. fam. *Andra* (vezi *Anexa*).

Un supranume devenit nume de familie, care face trimitere la o trăsătură pozitivă a cuiva, este *Păuna*. O persoană feminină nu poate fi decât onorată cu apelativul *păună*, care în DEX e înregistrat și cu sensul „femeie frumoasă”. Numele de familie *Păuna* înregistrează în Oltenia și Muntenia frecvența 2457 din totalul 2801. Prezența în celelalte regiuni a acestui nume de familie se datorează mai mult schimbărilor de domiciliu în timp ale persoanelor cu numele de familie respectiv. Acest exemplu susține opinia potrivit căreia sunt regiuni în care o anumită constatare își găsește în plan lingvistic termenul potrivit.

Ca nume personal, *Doina* avea frecvența 49.060 în 1995 (cf. Bolocan, 1999, p. 382). Ca nume de familie, *Doina* figurează cu frecvența 127. Fără îndoială că un supranume *Doina* a existat și în secolul al XIX-lea, dovadă vitalitatea numelui, dar posibilitatea ca el să devină nume de familie a fost descurajată de existența altor opțiuni.

Din cele arătate rezultă că în procesul de instituționalizare a numelui de familie la români un rol important l-au jucat și numele personale feminine. Justificarea lor se datorează unor cauze obiective, când rolul mamei în familie a devenit preponderent.

Cunoașterea frecvenței pe unități administrative a unui nume de familie, precum cele din *Anexă*, dă cercetătorului posibilitatea să urmărească dinamica fiecărui nume de familie, reprezentativitatea în teritoriu, originea și structura internă a antroponimului.

ANEXĂ

Siglele regiunilor și județelor:

O = Oltenia (Dj = Dolj, Gj = Gorj, Mh = Mehedinți, Ot = Olt, Vl = Vâlcea); **M = Muntenia** (Ag = Argeș, Br = Brăila, Bz = Buzău, Cl = Călărași, Db = Dâmbovița, Gr = Giurgiu, Il = Ilfov, Ph = Prahova, Tr = Teleorman); **D = Dobrogea** (Ct = Constanța, Tl = Tulcea); **ML = Moldova** (Bc = Bacău, Bt = Botoșni, Gl = Galați, Iș = Iași, Nt = Neamț, Sv = Suceava, Vr = Vrancea, Vs = Vaslui); **MR = Maramureș** (Mm = Maramureș, Sm = Satu Mare); **T = Transilvania** (Ab = Alba, Bn = Bistrița-Năsăud, Bv = Brașov, Cj = Cluj, Cv = Covasna, Hd = Hunedoara, Hg = Harghita, Mș = Mureș, Sb = Sibiu); **CR = Crișana** (Ar = Arad, Bh = Bihor, Sj = Sălaj); **BNT = Banat** (Cs = Caraș-Severin, Tm = Timiș); **B = București**

Agapie 2320: O-83 (62 – Dj, 8-Gj, 12-Ot, 1-Vl); M-1129 (27-Ag, 57-Br, 608-Bz, 78-Cl, 14-Db, 4-Gr, 231-Il, 89-Ph, 21-Tr); D-100 (95-Ct, 5-Tl); ML-595 (20-Bc, 27-Bt, 42-Gl, 205-Iș, 152-Nt, 105-Sv, 30-Vr, 14-Vs); T-85 (2-Ab, 48-Bv, 3-Cj, 16-Hd, 7-Mș, 9-Sb); CR-15 (Ar); BNT-24 (5-Cs, 19-Tm); B-289.

Ana 3369: O-379 (73-Dj, 6-Gj, 12-Mh, 153-Ot, 135-Vl); M-1750 (748-Ag, 5-Br, 71-Bz, 61-Cl, 490-Db, 18-Gr, 35-Il, 276-Ph, 46-Tr); D-96 (79-Ct, 17-Tl); ML-369 (41-Bc, 4-Bt, 10-Gl, 17-Iș, 244-Nt, 37-Sv, 12-Vr, 4-Vs); MR-8 (7-Mm, 1-Sm); T-295 (50-Ab, 9-Bn, 34-Bv, 29-Cj, 77-Hd, 1-Hg, 20-Mș, 75-Sb); CR-232 (198-Ar, 12-Bh, 22-Sj); BNT-45 (1-Cs, 44-Tm); B-195.

Anca 6009: O-564 (236-Dj, 59-Gj, 17-Mh, 182-Ot, 70-Vl); M-1629 (336-Ag, 75-Bz, 111-Cl, 352-Db, 84-Gr, 40-Il, 450-Ph, 181-Tr); D-156

(145-Ct, 11-Tl); **ML**-136 (35-Bc, 4-Bt, 7-Gl, 7-Iş, 5-Nt, 19-Sv, 50-Vr, 9-Vs); **MR**-106 (79-Mm, 27-Sm); **T**-2035 (487-Ab, 232-Bn, 65-Bv, 679-Cj, 3-Cv, 244-Hd, 6-Hg, 267-Mş, 52-Sb); **CR**-423 (159-Ar, 242-Bh, 22-Sj); **BNT**-188 (63-Cs, 125-Tm); **B**-772.

Ancuța 698: **O**-26 (2-Dj, 12-Gj, 2-Mh, 1-Ot, 9-Vl); **M**-4 (1-Ag, 1-Db, 2-Gr); **D**-10 (Ct); **ML**-331 (5-Bc, 6-Bt, 1-Gl, 301-Iş, 1-Nt, 1-Sv, 16-Vr); **MR**-5 (2-Mm, 3-Sm); **T**-13 (1-Ab, 6-Bv, 1-Cj, 2-Hd, 3-Hg); **CR**-15 (14-Ar, 1-Bh); **BNT**-14 (1-Cs, 13-Tm); **B**-280.

Andra 180: **O**-5 (Mh); **MR**-3 (Sm); **T**-2 (1-Ab, 1-Cj); **CR**-133 (131-Ar, 2-Bh); **BNT**-26 (11-Cs, 15-Tm); **B**-11.

Anghelina 2203: **O**-434 (180-Dj, 97-Gj, 5-Mh, 105-Ot, 47-Vl); **M**-686 (247-Ag, 2-Br, 19-Bz, 60-Cl, 155-Db, 55-Gr, 28-Il, 79-Ph, 41-Tr); **D**-15 (Ct); **ML**-448 (48-Bc, 4-Bt, 113-Gl, 66-Iş, 129-Nt, 73-Sv, 2-Vr, 13-Vs); **MR**-2 (Mm); **T**-197 (3-Ab, 29-Bn, 20-Bv, 4-Cj, 57-Hd, 48-Mş, 35-Sb); **CR**-91 (88-Ar, 3-Bh); **BNT**-48 (16-Cs, 32-Tm); **B**-282.

Angheluța 373: **O**-11 (2-Dj, 7-Gj, 1-Mh, 1-Vl); **M**-10 (1-Ag, 2-Br, 1-Cl, 2-Db, 2-Ph, 2-Tr); **D**-25 (12-Ct, 13-Tl); **ML**-193 (7-Bc, 28-Gl, 78-Iş, 8-Nt, 5-Sv, 49-Vr, 18-Vs); **MR**-4 (3-Mm, 1-Sm); **T**-22 (18-Bv, 1-Cj, 1-Cv, 3-Hd, 1-Mş, 1-Sb); **CR**-6 (Ar); **BNT**-9 (2-Cs, 7-Tm); **B**-92.

Ani 866: **O**-8 (6-Gj, 2-Mh); **M**-31 (16-Db, 15-Ph); **ML**-49 (5-Bc, 4-Iş, 30-Sv, 1-Vr, 9-Vs); **MR**-3 (Mm); **T**-682 (1-Ab, 628-Bn, 11-Bv, 15-Cj, 10-Hd, 8-Mş, 9-Sb); **CR**-13 (10-Ar, 3-Bh); **BNT**-51 (23-Cs, 28-Tm); **B**-29.

Anica 808: **O**-133 (43-Dj, 6-Gj, 16-Ot, 68-Vl); **M**-430 (67-Ag, 5-Br, 95-Bz, 11-Cl, 143-Db, 48-Gr, 51-Ph, 10-Tr); **D**-44 (43-Ct, 1-Tl); **ML**-44 (1-Bc, 4-Gl, 4-Iş, 2-Nt, 12-Sv, 19-Vr, 2-Vs); **T**-17 (5-Bv, 3-Cv, 3-Hd, 6-Sb); **CR**-12 (6-Ar, 6-Bh); **BNT**-4 (Tm); **B**-124.

Anița 1121: **O**-256 (127-Dj, 45-Gj, 23-Mh, 44-Ot, 17-Vl); **M**-214 (9-Ag, 2-Br, 116-Bz, 3-Cl, 1-Il, 83-Ph); **D**-17 (Ct); **ML**-472 (16-Bc, 8-Bt, 10-Gl, 98-Iş, 124-Nt, 177-Sv, 39-Vs); **T**-42 (2-Ab, 1-Bn, 14-Bv, 25-Hd); **CR**-21 (9-Ar, 12-Bh); **BNT**-31 (11-Cs, 20-Tm); **B**-68.

Anuța 1042: **O**-692 (252 -Dj, 53-Gj, 72-Mh, 109-Ot, 206-Vl); **M**-121 (96-Ag, 3-Br, 1-Bz, 8-Db, 2-Gr, 6-Ph, 5-Tr); **D**-31 (29-Ct, 2-Tl); **ML**-56 (16-Bt, 26-Iş, 1-Nş, 5-Vr, 8-Vs); **T**-70 (8-Ab, 53-Bn, 2-Bv, 3-Cj, 10-Cv, 30-Sb); **CR**-3 (10-Ar, 2-Bh); **BNT**-20 (14-Cs, 6-Tm); **B**-49.

Bălașa 4988: **O**-1817 (563-Dj, 123-Gj, 48-Mh, 611-Ot, 472-Vl); **M**-1681 (361-Ag, 17-Br, 21-Bz, 289-Cl, 457-Db, 118-Gr, 35-Il, 164-Ph, 219-Tr); **D**-249 (215-Ct, 34-Tl); **ML**-108 (5-Bc, 4-Bt, 13-Gl, 70-Iş, 4-Nt, 1-Sv, 10-Vr, 1-Vs); **MR**-9 (3-Mm, 6-Sm); **T**-94 (9-Ab, 27-Bv, 1-Cv, 30-Hd, 1-Mş, 26-Sb); **CR**-8 (7-Ar, 1-Bh); **BNT**-50 (6-Cs, 44-Tm); **B**-972.

Calița 786: **O**-15 (14-Dj, 1-Vl); **M**-533 (43-Ag, 152-Bz, 55-Cl, 14-Db, 45-Gr, 36-Il, 132-Ph); **D**-11 (Ct); **ML**-94 (6-Bc, 10-Gl, 78-Vr); **T**-12 (9-Bv, 3-Cj); **CR**-2 (Ar); **BNT**-8 (7-Cs, 1-Tm); **B**-37.

Casandra 335: O-20 (2-Gj, 18-Ot); M-125 (17-Ag, 2-Br, 3-Cl, 8-Db, 7-Il, 13-Ph); D-11 (Ct); ML-128 (3-Bc, 8-Bt, 23-Iş, 94-Sv); T-4 (1-Bv, 3-Hd); CR-2 (Ar); BNT-8 (7-Cs, 1-Tm); B-37.

Catinca 365: O-68 (50-Dj, 18-Ot); M-254 (21-Ag, 28-Bz, 173-Db, 32-Ph); ML-16 (4-Bc, 4-Iş, 5-Nt, 2-Sv, 1-Vr); T-1 (Ab); BNT-4 (Tm); B-22.

Catrina 213: O-8 (2-Dj, 3-Mh, 3-Ot); M-15 (2-Db, 9-Il, 4-Ph); ML-159 (1-Bc, 5-Bt, 115-Gl, 4-Iş, 9-Sv, 10-Vr, 15-Vs); T-10 (Bv); BNT-5 (Tm); B-16.

Călina 2385: O-1130 (363-Dj, 234-Gj, 159-Mh, 235-Ot, 139-Vl); M-477 (201-Ag, 1-Br, 6-Bz, 31-Cl, 11-Db, 56-Gr, 13-Il, 54-Ph, 104-Tr); D-50 (41-Ct, 9-Tl); ML-39 (4-Bc, 3-Bt, 18-Gl, 4-Nt, 3-Sv, 7-Vs); MR-29 (22-Mm, 7-Sm); T-396 (16-Ab, 144-Bn, 28-Bv, 89-Cj, 97-Hd, 22-Sb); CR-24 (20-Ar, 4-Bh); BNT-185 (87-Cs, 98-Tm); B-55.

Cătălina 252: O-79 (31-Dj, 5-Gj, 12-Mh, 31-Vl); M-83 (15-Ag, 2-Bz, 7-Cl, 45-Db, 3-Gr, 1-Il, 10-Ph); D-15 (11-Ct, 4-Tl); ML-12 (2-Bc, 10-Nt); MR-2 (Mm); T-35 (11-Ab, 2-Cj, 19-Hd, 1-Mş, 2-Sb); CR-9 (8-Ar, 1-Bh); BNT-11 (Tm); B-6.

Chira 8094: O-105 (8-Dj, 15-Gj, 4-Mh, 68-Ot, 10-Vl); M-868 (229-Ag, 12-Br, 45-Bz, 71-Cl, 117-Db, 176-Gr, 89-Il, 65-Ph, 64-Tr); D-33 (30-Ct, 3-Tl); ML-820 (166-Bc, 6-Bt, 28-Gl, 54-Iş, 65-Nt, 452-Sv, 6-Vr, 43-Vs); MR-1527 (1237-Mm, 290-Sm); T-2793 (501-Ab, 371-Bn, 141-Bv, 1439-Cj, 9-Cv, 192-Hd, 15-Hg, 55-Mş, 70-Sb); CR-947 (205-Ar, 239-Bh, 503-Sj); BNT-420 (57-Cs, 363-Tm); B-581.

Chița 560: O-114 (49-Dj, 3-Gj, 10-Ot, 52-Vl); M-227 (65-Ag, 10-Bz, 5-Cl, 59-Db, 51-Gr, 3-Il, 13-Ph, 21-Tr); D-30 (20-Ct, 10-Tl); ML-61 (5-Bc, 22-Bt, 17-Nt, 16-Sv, 1-Vs); T-80 (19-Bn, 13-Bv, 43-Cj, 3-Hd, 2-Sb); CR-17 (12-Ar, 4-Bh, 1-Sj); BNT-27 (10-Cs, 17-Tm); B-4.

Chiva 1096: O-145 (67-Dj, 6-Gj, 20-Ot, 52-Vl); M-653 (145-Ag, 34-Bz, 2-Cl, 177-Db, 70-Gr, 4-Il, 159-Ph, 62-Tr); D-17 (14-Ct, 3-Tl); ML-16 (1-Bc, 3-Gl, 5-Iş, 4-Sv, 3-Vs); T-58 (3-Ab, 2-Bn, 18-Bv, 2-Cj, 13-Hd, 5-Mş, 15-Sb); CR-6 (4-Bh, 2-Sj); BNT-10 (3-Cs, 7-Tm); B-191.

Coca 3639: O-306 (165-Dj, 20-Gj, 39-Mh, 10-Ot, 72-Vl); M-185 (34-Ag, 5-Br, 16-Bz, 15-Cl, 31-Db, 17-Gr, 2-Il, 62-Ph, 3-Tr); D-107 (56-Ct, 51-Tl); ML-1930 (72-Bc, 65-Bt, 45-Gl, 184-Iş, 69-Nt, 1408-Sv, 65-Vr, 22-Vs); MR-46 (21-Mm, 25-Sm); T-380 (18-Ab, 1-Bn, 130-Bv, 28-Cj, 1-Cv, 83-Hd, 27-Hg, 29-Mş, 63-Sb); CR-189 (18-Ar, 66-Bh, 105-Sj); BNT-191 (78-Cs, 113-Tm); B-305.

Constanda 1074: O-53 (1-Gj, 1-Mh, 44-Ot, 7-Vl); M-552 (4-Ag, 24-Br, 95-Bz, 4-Cl, 72-Db, 107-Gr, 34-Il, 81-Ph, 131-Tr); D-96 (76-Ct, 20-Tl); ML-85 (2-Bc, 10-Gl, 8-Iş, 1-Sv, 4-Vr, 60-Vs); MR-2 (Sm); T-44 (1-Bn, 16-Bv, 15-Cj, 5-Hd, 2-Hg, 5-Mş); CR-4 (Sj); BNT-3 (Tm); B-235.

Constantina 359: O-64 (16-Dj, 11-Gj, 6-Mh, 4-Ot, 27-Vl); M-150 (26-Ag, 4-Bz, 9-Cl, 37-Db, 13-Gr, 61-Tr); D-1 (Ct); ML-9 (7-Gl, 1-Sv, 1-Vr); MR-4 (Sm); T-14 (3-Ab, 10-Bv, 1-Sb); B-117.

Cora 1110: O-24 (17-Mh, 6-Ot, 1-VI); M-57 (11-Ag, 28-Br, 4-Cl, 4-Db, 8-Ph, 2-Tr); D-13 (Ct); ML-205 (7-Bc, 5-Gl, 8-Iş, 3-Nt, 173-Sv, 8-Vr, 1-Vs); MR-190 (149-Mm, 41-Sm); T-273 (23-Ab, 33-Bv, 133-Cj, 21-Hd, 63-Sb); CR-232 (53-Ar, 175-Bh, 4-Sj); BNT-44 (8-Cs, 36-Tm); B-72.

Costanda 152: O-13 (Ot); M-68 (5-Ag, 2-Br, 10-Bz, 4-Db, 15-Il, 27-Ph, 5-Tr); D-7 (Ct); ML-9 (3-Sv, 1-Vr, 5-Vs); T-17 (4-Ab, 3-Bv, 1-Cj, 7-Hd, 2-Sb); CR-3 (Ar); BNT-14 (Tm); B-21.

Dana 1297: O-175 (142-Dj, 3-Ot, 30-VI); M-323 (45-Ag, 6-Br, 11-Bz, 3-Cl, 1-Db, 25-Gr, 1-Ph, 231-Tr); D-19 (Ct); ML-10 (1-Gl, 3-Iş, 6-Vr); MR-374 (23-Mm, 351-Sm); T-59 (4-Bv, 25-Cv, 29-Hd, 1-Mş); CR-145 (12-Ar, 109-Bh, 24-Sj); BNT-44 (20-Cs, 24-Tm); B-148.

Dina 4559: O-2006 (583-Dj, 279-Gj, 67-Mh, 416-Ot, 661-VI); M-1296 (558-Ag, 1-Br, 47-Bz, 12-Cl, 159-Db, 129-Gr, 48-Il, 67-Ph, 275-Tr); D-186 (185-Ct, 1-TI); ML-36 (6-Bc, 6-Gl, 8-Iş, 6-Nt, 3-Sv, 7-Vr); MR-8 (Mm); T-179 (3-Ab, 43-Bv, 2-Cj, 58-Hd, 5-Hg, 15-Mş, 53-Sb); CR-25 (24-Ar, 1-Bh); BNT-169 (29-Cs, 140-Tm); B-654.

Dobrica 306: O-19 (7-Dj, 1-Gj, 2-Mh, 6-Ot, 3-VI); M-54 (4-Ag, 1-Br, 2-Bz, 3-Cl, 2-Db, 13-Gr, 2-Il, 14-Ph, 13-Tr); D-13 (12-Ct, 1-TI); ML-24 (3-Bc, 1-Bt, 3-Gl, 6-Iş, 2-Nt, 7-Vr, 2-Vs); MR-1 (Mm); T-29 (6-Bv, 15-Cv, 6-Hd, 2-Sb); CR-1 (Bh); BNT-5 (3-Cs, 2-Tm); B-160.

Dobrița 712: O-289 (37-Dj, 6-Gj, 4-Mh, 162-Ot, 80-VI); M-162 (27-Ag, 2-Br, 65-Bz, 2-Cl, 18-Db, 16-Gr, 4-Il, 20-Ph, 8-Tr); D-18 (Ct); ML-20 (6-Bc, 3-Bt, 3-Gl, 4-Iş, 2-Nt, 2-Sv); MR-6 (Mm); T-56 (10-Bv, 3-Cj, 21-Cv, 10-Hd, 12-Sb); CR-32 (Ar); BNT-16 (3-Cs, 13-Tm); B-116.

Dochia 809: O-98 (94-Dj, 3-Ot, 1-VI); M-234 (10-Br, 91-Bz, 2-Cl, 6-Db, 117-Ph, 8-Tr); D-18 (12-Ct, 6-TI); ML-286 (27-Bc, 5-Bt, 9-Gl, 8-Iş, 4-Nt, 168-Sv, 65-Vr); MR-1 (Sm); T-31 (20-Bv, 5-Cv, 1-Hd, 5-Sb); CR-10 (9-Ar, 1-Bh); BNT-56 (45-Cs, 11-Tm); B-75.

Dochița 1152: O-11 (9-Gj, 2-Ot); M-170 (1-Ag, 13-Br, 21-Cl, 5-Db, 1-Gr, 129-Ph); D-12 (7-Ct, 5-TI); ML-737 (17-Bc, 11-Bt, 4-Gl, 47-Iş, 306-Nt, 290-Sv, 57-Vr, 5-Vs); MR-53 (Mm); T-67 (23-Ab, 5-Bn, 9-Bv, 7-Cv, 15-Hd, 1-Hg, 2-Mş, 5-Sb); CR-18 (15-Ar, 3-Bh); BNT-17 (6-Cs, 11-Tm); B-67.

Doina 127: O-2 (1-Dj, 1-Ot); M-15 (6-Bz, 8-Ph, 1-Tr); D-3 (Ct); ML-23 (9-Bc, 2-Gl, 12-Iş); T-47 (27-Ab, 3-Cj, 1-Cv, 5-Hd, 11-Sb); CR-1 (Bh); BNT-5 (Tm); B-31.

Domnica 379: O-23 (4-Dj, 3-Gj, 16-VI); M-95 (1-Ag, 23-Cl, 8-Db, 1-Gr, 62-Ph); D-10 (Ct); ML-202 (65-Bc, 19-Iş, 77-Nt, 26-Sv, 15-Vs); T-43 (1-Ab, 7-Bv, 6-Cj, 6-Cv, 2-Hd, 21-Sb); BNT-1 (Tm); B-5.

Domnița 255: O-2 (1-Dj, 1-Gj); M-4 (3-Ag, 1-Ph); ML-53 (2-Bc, 5-Bt, 4-Gl, 8-Iş, 34-Sv); MR-24 (20-Mm, 4-Sm); T-158 (1-Ab, 24-Bn, 125-Cj, 7-Hd, 1-Mş); CR-5 (2-Ar, 3-Bh); BNT-9 (1-Cs, 8-Tm).

Draga 712: O-135 (81-Dj, 34-Gj, 11-Mh, 9-Ot); M-26 (2-Ag, 4-Bz, 2-Cl, 5-Db, 6-Gr, 7-Ph); D-21 (20-Ct, 1-Tl); ML-134 (69-Bc, 2-Gl, 7-Is, 50-Nt, 4-Sv, 2-Vr); T-134 (9-Ab, 10-Bv, 30-Hd, 9-Ms, 76-Sb); CR-160 (Ar); BNT-29 (9-Cs, 20-Tm); B-73.

Duda 1268: O-121 (114-Dj, 3-Gj, 4-Mh); M-37 (4-Br, 5-Bz, 10-Cl, 8-Gr, 2-Il, 8-Ph); D-125 (124-Ct, 1-Tl); ML-437 (16-Bc, 6-Bt, 285-Gl, 17-Is, 13-Nt, 10-Sv, 19-Vr, 71-Vs); MR-26 (23-Mm, 3-Sm); T-308 (25-Ab, 7-Bv, 9-Cj, 49-Hd, 11-Hg, 49-Ms, 158-Sb); CR-35 (27-Ar, 8-Bh); BNT-80 (65-Cs, 15-Tm); B-99.

Dumitra 2253: O-904 (209-Dj, 139-Gj, 16-Mh, 263-Ot, 277-Vl); M-847 (245-Ag, 4-Br, 24-Bz, 11-Cl, 400-Db, 14-Gr, 11-Il, 86-Ph, 52-Tr); D-60 (56-Ct, 4-Tl); ML-41 (3-Bc, 1-Bt, 12-Gl, 8-Is, 6-Nt, 9-Vr, 2-Vs); MR-2 (Sm); T-91 (7-Ab, 22-Bv, 2-Cl, 6-Cv, 20-Hd, 1-Hg, 3-Ms, 30-Sb); CR-1 (Ar); BNT-38 (16-Cs, 22-Tm); B-269.

Dumitrana 1414: O-799 (104-Dj, 95-Gj, 106-Mh, 312-Ot, 182-Vl); M-287 (175-Ag, 24-Br, 2-Cl, 54-Db, 3-Gr, 4-Il, 3-Ph, 22-Tr); D-19 (Ct); ML-11 (1-Bt, 3-Gl, 3-Sv, 4-Vs); MR-8 (4-Mm, 4-Sm); T-72 (4-Bn, 9-Bv, 9-Cj, 39-Hd, 11-Sb); CR-5 (Ar); BNT-40 (15-Cs, 25-Tm); B-173.

Elena 270: O-141 (6-Dj, 43-Gj, 63-Mh, 7-Ot, 22-Vl); M-38 (14-Ag, 21-Db, 1-Il, 2-Tr); D-7 (Ct); ML-14 (4-Gl, 1-Is, 2-Nt, 7-Vr); MR-4 (Mm); T-4 (1-Bv, 1-Hd, 2-Ms); BNT-41 (17-Cs, 24-Tm); B-21.

Eva 861: O-68 (23-Dj, 43-Gj, 2-Vl); M-71 (41-Ag, 1-Cl, 11-Db, 1-Gr, 17-Ph); D-1 (Ct); ML-560 (30-Bc, 2-Gl, 110-Is, 407-Nt, 11-Sv); MR-46 (30-Mm, 16-Sm); T-23 (6-Bv, 14-Hd, 3-Hg); BNT-60 (17-Cs, 43-Tm); B-32.

Fica 698: O-234 (62-Dj, 6-Gj, 11-Mh, 152-Ot, 3-Vl); M-154 (121-Ag, 1-Br, 11-Bz, 3-Cl, 6-Gr, 12-Ph); D-22 (5-Ct, 17-Tl); ML-10 (6-Bc, 4-Is); MR-4 (Mm); T-166 (50-Ab, 7-Bv, 1-Cv, 56-Hd, 2-Hg, 4-Ms, 46-Sb); CR-33 (32-Ar, 1-Bh); BNT-30 (3-Cs, 27-Tm); B-45.

Floare 614: O-23 (1-Dj, 14-Gj, 3-Mh, 3-Ot, 2-Vl); M-6 (1-Cl, 1-Db, 4-Ph); D-68 (5-Ct, 63-Tl); ML-17 (4-Bc, 2-Gl, 1-Is, 6-Vr, 4-Vs); MR-3 (1-Mm, 2-Sm); T-339 (22-Ab, 90-Bn, 33-Bv, 17-Cj, 1-Cv, 17-Hd, 5-Hg, 92-Ms, 62-Sb); CR-19 (18-Ar, 1-Sj); BNT-118 (38-Cs, 80-Tm); B-21.

Floarea 3319: O-1343 (337-Dj, 310-Gj, 74-Mh, 427-Ot, 195-Vl); M-1113 (698-Ag, 3-Br, 58-Bz, 9-Cl, 172-Db, 21-Gr, 6-Il, 61-Ph, 85-Tr); D-60 (53-Ct, 7-Tl); ML-126 (4-Bc, 3-Bt, 3-Gl, 20-Is, 31-Nt, 56-Sv, 7-Vr, 2-Vs); MR-8 (6-Mm, 2-Sm); T-125 (14-Ab, 11-Bn, 28-Bv, 6-Cj, 1-Cv, 23-Hd, 2-Hg, 9-Ms, 31-Sb); CR-23 (12-Ar, 11-Bh); BNT-86 (40-Cs, 46-Tm); B-435.

Florica 1408: O-892 (283-Dj, 88-Gj, 38-Mh, 232-Ot, 251-Vl); M-207 (30-Ag, 4-Br, 1-Bz, 2-Db, 39-Gr, 4-Ph, 126-Tr); D-29 (16-Ct, 13-Tl); ML-38 (16-Bc, 16-Is, 5-Vr, 1-Vs); MR-2 (Mm); T-35 (5-Ab, 5-Bv, 1-Cj, 10-Hd, 1-Ms, 13-Sb); CR-4 (Ar); BNT-10 (4-Cs, 6-Tm); B-191.

Frăsina 122: M-50 (37-Cl, 1-Db, 11-Il, 1-Ph); D-8 (Ct); ML-56 (35-Bc, 2-Gl, 2-Nt, 17-Vr); T-4 (3-Bv, 1-Cj); BNT-2 (Tm); B-2.

Gafița 1363: O-18 (5-Gj, 6-Mh, 7-Ot); M-50 (3-Ag, 4-Br, 6-Bz, 10-Cl, 3-Db, 1-Gr, 15-Ph, 8-Tr); D-47 (43-Ct, 4-Tl); ML-1047 (88-Bc, 18-Bt, 14-Gl, 377-Iș, 181-Nt, 324-Sv, 16-Vr, 29-Vs); MR-5 (4-Mm, 1-Sm); T-107 (4-Ab, 10-Bn, 39-Bv, 17-Cv, 24-Hd, 8-Mș, 5-Sb); CR-3 (1-Ar, 1-Bh, 1-Sj); BNT-13 (5-Cs, 8-Tm); B-73.

Garoafă 375: O-112 (21-Dj, 54-Gj, 2-Mh, 35-Vl); M-155 (3-Ag, 19-Bz, 64-Gr, 29-Ph, 40-Tr); D-25 (Ct); ML-4 (1-Bt, 2-Iș, 1-Vs); T-13 (2-Bv, 3-Hd, 8-Sb); BNT-3 (Tm); B-63.

Gheorghița 694: O-242 (88-Dj, 13-Gj, 9-Mh, 29-Ot, 103-Vl); M-65 (11-Ag, 16-Br, 2-Bz, 2-Cl, 9-Db, 1-Gr, 2-Il, 17-Ph, 5-Tr); D-39 (34-Ct, 5-Tl); ML-157 (4-Bc, 11-Bt, 34-Gl, 9-Nt, 48-Sv, 44-Vr, 7-Vs); MR-6 (5-Mm, 1-Sm); T-123 (5-Ab, 8-Bn, 15-Bv, 13-Cj, 4-Cv, 13-Hd, 12-Hg, 21-Mș, 32-Sb); CR-28 (22-Ar, 5-Bh, 1-Sj); BNT-22 (8-Cs, 14-Tm); B-12.

Gigica 104: O-2 (Vl); M-4 (Cl); D-14 (6-Ct, 8-Tl); ML-62 (6-Bt, 1-Gl, 3-Iș, 2-Nt, 50-Sv); T-5 (Cj); BNT-1 (Tm); B-16.

Iftinca 678: M-17 (1-Ag, 6-Br, 2-Bz, 5-Db, 3-Ph); D-17 (Ct); ML-510 (102-Bc, 55-Bt, 4-Gl, 111-Iș, 76-Nt, 35-Sv, 15-Vr, 112-Vs); MR-1 (Mm); T-80 (5-Bn, 6-Bv, 6-Cj, 4-Cv, 9-Hd, 2-Hg, 24-Mș, 24-Sb); CR-1 (Ar); BNT-4 (Tm); B-48.

Ileana 1347: O-323 (110-Dj, 2-Gj, 18-Mh, 128-Ot, 65-Vl); M-626 (230-Ag, 6-Br, 128-Bz, 18-Cl, 126-Db, 7-Gr, 17-Il, 80-Ph, 14-Tr); D-22 (Ct); ML-64 (6-Bc, 1-Bt, 16-Gl, 13-Iș, 5-Nt, 10-Sv, 13-Vr); T-63 (10-Ab, 35-Bv, 7-Cj, 1-Cv, 4-Hd, 4-Hg, 2-Sb); CR-62 (48-Ar, 14-Bh); BNT-22 (6-Cs, 16-Tm); B-165.

Ilina 2018: O-626 (218-Dj, 146-Gj, 18-Mh, 128-Ot, 116-Vl); M-908 (402-Ag, 20-Bz, 1-Cl, 115-Db, 45-Gr, 13-Il, 238-Ph, 74-Tr); D-105 (102-Ct, 3-Tl); ML-6 (Bc); T-98 (1-Ab, 22-Bv, 4-Cj, 65-Hd, 6-Sb); CR-10 (7-Ar, 3-Bh); BNT-60 (26-Cs, 34-Tm); B-205.

Ilinca 6510: O-2108 (638-Dj, 194-Gj, 182-Mh, 495-Ot, 599-Vl); M-2349 (1158-Ag, 27-Br, 83-Bz, 58-Cl, 579-Db, 69-Gr, 36-Il, 210-Ph, 129-Tr); D-164 (138-Ct, 26-Tl); ML-680 (33-Bc, 5-Bt, 19-Gl, 190-Iș, 297-Nt, 82-Sv, 48-Vr, 6-Vs); MR-4 (Mm); T-227 (14-Ab, 43-Bv, 22-Cj, 2-Cv, 51-Hd, 4-Hg, 21-Mș, 70-Sb); CR-40 (28-Ar, 11-Bh, 1-Sj); BNT-79 (5-Cs, 74-Tm); B-859.

Ioana 4033: O-1613 (528-Dj, 175-Gj, 17-Mh, 413-Ot, 480-Vl); M-1462 (496-Ag, 19-Br, 67-Bz, 37-Cl, 312-Db, 17-Gr, 51-Il, 393-Ph, 70-Tr); D-68 (60-Ct, 8-Tl); ML-29 (1-Bc, 6-Bt, 6-Gl, 6-Iș, 3-Nt, 2-Sv, 3-Vr, 2-Vs); MR-1 (Sm); T-258 (10-Ab, 33-Bn, 77-Bv, 8-Cj, 75-Hd, 28-Mș, 27-Sb); CR-16 (5-Ar, 8-Bh, 3-Sj); BNT-89 (60-Cs, 29-Tm); B-497.

Irina 925: O-7 (3-Gj, 1-Mh, 3-Vl); M-36 (1-Ag, 5-Db, 1-Gr, 1-Il, 5-Ph, 23-Tr); D-10 (Ct); ML-598 (54-Bc, 34-Bt, 10-Gl, 77-Iș, 250-Nt, 154-Sv, 13-Vr,

6-Vs); **MR-7** (4-Mm, 3, Sm); **T-84** (19-Bn, 47-Bv, 2-Cj, 12-Hd, 3-Hg, 1-Mş); **CR-103** (102-Ar, 1-Bh); **BNT-26** (6-Cs, 20-Tm); **B-54**.

Joița 3173: **O-1139** (369-Dj, 76-Gj, 12-Mh, 495-Ot, 187-VI); **M-1723** (599-Ag, 5-Br, 85-Bz, 19-Cl, 525-Db, 27-Gr, 8-Il, 291-Ph, 164-Tr); **D-61** (55-Ct, 6-Tl); **ML-25** (7-Bc, 2-Bt, 5-Gl, 1-Sv, 8-Vr, 2-Vs); **MR-2** (Mm); **T-107** (6-Ab, 62-Bv, 5-Cj, 7-Hd, 1-Hg, 7-Mş, 19-Sb); **CR-4** (Bh); **BNT-57** (11-Cs, 46-Tm); **B-55**.

Lica 2610: **O-457** (310-Dj, 27-Gj, 21-Mh, 70-Ot, 29-VI); **M-553** (23-Ag, 275-Br, 111-Bz, 5-Cl, 10-Db, 14-Gr, 11-Il, 57-Ph, 47-Tr); **D-74** (56-Ct, 18-Tl); **ML-330** (32-Bc, 2-Bt, 17-Gl, 72-Iş, 92-Nt, 7-Sv, 4-Vr, 104-Vs); **MR-19** (3-Mm, 16-Sm); **T-231** (36-Ab, 23-Bn, 31-Bv, 19-Cj, 55-Hd, 2-Hg, 19-Mş, 46-Sb); **CR-29** (13-Ar, 14-Bh, 2-Sj); **BNT-47** (5-Cs, 42-Tm); **B-870**.

Lina 425: **O-103** (8-Dj, 3-Gj, 34-Mh, 55-Ot, 3-VI); **M-135** (72-Ag, 2-Cl, 24-Db, 7-Gr, 18-Ph, 12-Tr); **D-1** (Ct); **ML-52** (1-Gl, 48-Iş, 2-Nt, 1-Vs); **MR-5** (Sm); **T-20** (10-Bv, 6-Hd, 4-Sb); **CR-3** (Ar); **BNT-55** (15-Cs, 40-Tm); **B-51**.

Lixandra 331: **O-147** (20-Dj, 44-Ot, 83-VI); **M-83** (51-Ag, 12-Db, 7-Il, 13-Tr); **ML-2** (Bt); **MR-1** (Sm); **T-5** (3-Hd, 1-Mş, 1-Sb); **B-93**.

Lucuța 673: **O-1** (VI); **M-3** (1-Br, 2-Bz); **D-4** (Ct); **ML-32** (11-Gl, 12-Iş, 4-Sv, 3-Vr, 2-Vs); **MR-8** (Sm); **T-112** (1-Ab, 63-Bn, 2-Bv, 37-Cj, 6-Hd, 2-Mş, 1-Sb); **CR-391** (101-Ar, 290-Bh); **BNT-51** (3-Cs, 48-Tm); **B-35**.

Lulușa 126: **ML-1** (Vr); **T-11** (Hd); **CR-111** (110-Ar, 1-Sj); **BNT-3** (Tm).

Lupa 426: **O-5** (1-Dj, 3-Gj, 1-Ot); **M-132** (6-Ag, 7-Bz, 14-Cl, 3-Db, 89-Il, 13-Ph); **D-30** (16-Ct, 14-Tl); **ML-11** (1-Bc, 2-Gl, 5-Iş, 2-Nt, 1-Sv); **T-100** (2-Bv, 3-Cj, 63-Hd, 32-Mş); **CR-14** (1-Bh, 13-Sj); **BNT-36** (24-Cs, 12-Tm); **B-98**.

Magdalena 162: **O-28** (4-Dj, 4-Gj, 20-VI); **M-24** (Db); **D-31** (30-Ct, 1-Tl); **ML-59** (3-Bc, 3-Bt, 47-Nt, 3-Sv, 3-Vr); **MR-1** (Mm); **T-6** (Ab); **B-13**.

Mara 2001: **O-311** (48-Dj, 91-Gj, 30-Mh, 106-Ot, 36-VI); **M-221** (106-Ag, 10-Bz, 20-Db, 2-Gr, 1-Il, 6-Ph, 76-Tr); **D-35** (28-Ct, 7-Tl); **ML-7** (1-Bc, 1-Gl, 1-Iş, 3-Sv, 1-Vs); **MR-16** (Mm); **T-669** (306-Ab, 12-Bn, 34-Bv, 20-Cj, 1-Cv, 99-Hd, 10-Hg, 6-Mş, 181-Sb); **CR-340** (125-Ar, 213-Bh, 2-Sj); **BNT-136** (47-Cs, 89-Tm); **B-266**.

Maranda 133: **D-51** (Tl); **ML-59** (2-Bc, 3-Bt, 49-Sv, 5-Vs); **MR-3** (1-Mm, 2-Sm); **T-1** (Bv); **CR-1** (Bh); **BNT-6** (Tm); **B-12**.

Marghioala 291: **O-55** (4-Dj, 18-Gj, 6-Mh, 17-Ot, 10-VI); **M-163** (31-Ag, 9-Bz, 5-Cl, 12-Db, 7-Gr, 69-Ph, 30-Tr); **T-1** (Hd); **BNT-2** (Cs); **B-70**.

Maria 4211: **O1597** (561-Dj, 248-Gj, 57-Mh, 409-Ot, 322-VI); **M-1566** (697-Ag, 5-Br, 90-Bz, 46-Cl, 406-Db, 97-Gr, 17-Il, 90-Ph, 118-Tr); **D-120** (117-Ct, 3-Tl); **ML-108** (11-Bc, 9-Bt, 4-Gl, 28-Iş, 4-Nt, 39-Sv, 1-Vr, 12-Vs); **MR-7** (5-Mm, 2-Sm); **T-159** (8-Ab, 5-Bn, 33-Bv, 15-Cj, 47-Hd, 2-Hg, 19-Mş, 30-Sb); **CR-11** (8-Ar, 3-Bh); **BNT-84** (23-Cs, 61-Tm); **B-559**.

Marica 6075: O-1987 (664-Dj, 305-Gj, 76-Mh, 371-Ot, 571-VI); M-1559 (479-Ag, 49-Br, 173-Bz, 48-Cl, 247-Db, 101-Gr, 22-Il, 219-Ph, 221-Tr); D-145 (112-Ct, 33-Tl); ML-485 (112-Bc, 24-Bt, 80-Gl, 91-Iş, 15-Nt, 19-Sv, 90-Vr, 54-Vs); MR-44 (32-Mm, 12-Sm); T-1000 (89-Ab, 550-Bn, 127-Bv, 52-Cj, 4-Cv, 78-Hd, 12-Hg, 31-Mş, 57-Sb); CR-31 (6-Ar, 13-Bh, 12-Sj); BNT-52 (14-Cs, 38-Tm); B-772.

Marina 3306: O-440 (107-Dj, 56-Gj, 109-Mh, 74-Ot, 94-VI); M-800 (178-Ag, 5-Br, 86-Bz, 3-Cl, 211-Db, 33-Gr, 8-Il, 238-Ph, 38-Tr); D-15 (10-Ct, 5-Tl); ML-115 (1-Bt, 8-Gl, 31-Iş, 40-Nt, 4-Sv, 28-Vr, 3-Vs); MR-549 (438-Mm, 111-Sm); T-764 (83-Ab, 15-Bn, 49-Bv, 322-Cj, 231-Hd, 2-Hg, 34-Mş, 28-Sb); CR-210 (74-Ar, 122-Bh, 14-Sj); BNT-187 (80-Cs, 107-Tm); B-226.

Marinca 1788: O-175 (40-Dj, 61-Gj, 60-Mh, 11-Ot, 3-VI); M-125 (99-Ag, 1-Br, 2-Cl, 17-Ph, 6-Tr); D-25 (Ct); ML-13 (3-Bt, 10-Iş); MR-520 (509-Mm, 11-Sm); T-589 (87-Ab, 9-Bn, 7-Bv, 321-Cj, 117-Hd, 6-Mş, 42-Sb); CR-93 (70-Ar, 18-Bh, 5-Sj); BNT-154 (72-Cs, 82-Tm); B-94.

Marița 793: O-101 (31-Dj, 2-Gj, 67-Ot, 1-VI); M-107 (12-Ag, 18-Bz, 2-Cl, 4-Db, 14-Gr, 57-Tr); D-4 (Ct); ML-4 (2-Bt, 2-Vs); MR-396 (16-Mm, 380-Sm); T-52 (1-Ab, 12-Bv, 7-Cj, 27-Hd, 3-Hg, 2-Sb); CR-35 (33-Ar, 2-Bh); BNT-29 (13-Cs, 16-Tm); B-65.

Marta 2423: O-73 (47-Dj, 8-Gj, 2-Mh, 13-Ot, 3-VI); M-163 (108-Ag, 4-Br, 2-Bz, 1-Cl, 15-Db, 2-Gr, 11-Ph, 20-Tr); D-35 (30-Ct, 5-Tl); ML-166 (5-Bc, 5-Bt, 12-Gl, 39-Iş, 18-Nt, 5-Sv, 6-Vr, 77-Vs); MR-68 (13-Mm, 55-Sm); T-594 (127-Ab, 22-Bn, 17-Bv, 226-Cj, 104-Hd, 41-Mş, 57-Sb); CR-793 (399-Ar, 353-Bh, 41-Sj); BNT-383 (150-Cs, 233-Tm); B-148.

Măriuța 369: O-68 (3-Dj, 1-Ot, 64-VI); M-19 (2-Cl, 1-Db, 9-Il, 2-Ph, 5-Tr); D-5 (Ct); ML-233 (7-Bc, 6-Bt, 6-Gl, 156-Nt, 49-Sv, 9-Vs); T-32 (9-Ab, 7-Bv, 3-Cj, 3-Hd, 1-Hg, 3-Mş, 6-Sb); BNT-10 (5-Cs, 5-Tm); B-2.

Mera 1636: O-10 (5-Gj, 4-Mh, 1-VI); M-11 (3-Ag, 1-Br, 7-Ph); D-3 (1-Ct, 2-Tl); ML-211 (19-Bc, 7-Bt, 23-Gl, 102-Iş, 13-Nt, 6-Sv, 18-Vr, 23-Vs); MR-3 (Mm); T-1156 (175-Ab, 36-Bn, 48-Bv, 325-Cj, 5-Cv, 43-Hd, 53-Hg, 454-Mş, 17-Sb); CR-103 (74-Ar, 26-Bh, 3-Sj); BNT-63 (24-Cs, 39-Tm); B-76.

Mirica 1343: O-67 (50-Dj, 4-Gj, 5-Mh, 7-Ot, 1-VI); M-96 (7-Ag, 24-Br, 10-Bz, 8-Cl, 6-Db, 7-Gr, 3-Il, 20-Ph, 11-Tr); D-24 (23-Ct, 1-Tl); ML-139 (86-Bc, 9-Gl, 17-Iş, 10-Nt, 12-Vr, 5-Vs); T-110 (5-Ab, 4-Bn, 79-Bv, 4-Cj, 6-Cv, 4-Hd, 1-Hg, 1-Mş, 6-Sb); CR-3 (Ar); BNT-11 (3-Cs, 8-Tm); B-893.

Nasta 1124: O-94 (40-Dj, 3-Gj, 9-Mh, 9-Ot, 33-VI); M-313 (153-Ag, 4-Br, 28-Bz, 3-Cl, 77-Gr, 1-Il, 1-Ph, 46-Tr); D-130 (121-Ct, 9-Tl); ML-13 (6-Gl, 5-Sv, 2-Vs); MR-1 (Mm); T-324 (29-Ab, 4-Bn, 5-Bv, 1-Cj, 279-Hd, 6-Sb); CR-48 (8-Ar, 40-Bh); BNT-18 (10-Cs, 8-Tm); B-183.

Nastasia 840: O-66 (13-Dj, 6-Gj, 43-Ot, 4-VI); M-462 (27-Ag, 4-Br, 26-Bz, 14-Cl, 225-Db, 9-Gr, 72-Il, 83-Ph, 2-Tr); D-7 (Ct); ML-176 (6-Bt, 1-Gl, 75-Iş, 81-Nt, 2-Sv, 8-Vr, 3-Vs); T-4 (2-Bv, 2-Cv); BNT-6 (3-Cs, 3-Tm); B-119.

Neacşa 1600: O-430 (45-Dj, 6-Gj, 273-Ot, 106-VI); M-952 (461-Ag, 24-Br, 42-Bz, 16-Cl, 218-Db, 47-Gr, 9-Il, 69-Ph, 66-Tr); D-30 (Ct); ML-31 (Nt); MR-3 (2-Mm, 1-Sm); T-92 (6-Ab, 15-Bn, 13-Bv, 6-Hd, 41-Mş, 11-Sb); CR-1 (Bh); BNT-26 (2-Cs, 24-Tm); B-35.

Negruşa 247: O-3 (VI); M-2 (Ph); ML-9 (4-Bc, 3-Gl, 2-Sv); T-220 (26-Ab, 94-Bn, 3-Bv, 8-Cj, 41-Hd, 5-Hg, 38-Mş, 5-Sb); CR-5 (3-Ar, 2-Bh); BNT-3 (Tm); B-5.

Nica 24582: O-3062 (948-Dj, 345-Gj, 321-Mh, 957-Ot, 491-VI); M-7825 (910-Ag, 355-Br, 1430-Bz, 717-Cl, 1170-Db, 538-Gr, 552-Il, 1562-Ph, 591-Tr); D-864 (727-Ct, 137-Tl); ML-4843 (745-Bc, 74-Bt, 697-Gl, 1182-Iş, 711-Nt, 282-Sv, 728-Vr, 424-Vs); MR-104 (58-Mm, 46-Sm); T-1374 (23-Ab, 49-Bn, 553-Bv, 231-Cj, 30-Cv, 260-Hd, 28-Hg, 25-Mş, 175-Sb); CR-1345 (533-Ar, 764-Bh, 48-Sj); BNT-897 (382-Cs, 515-Tm); B-4268.

Nina 114: O-20 (14-Dj, 1-Mh, 4-Ot, 1-VI); M-32 (24-Ag, 1-Il, 3-Ph, 4-Tr); T-3 (Hd); BNT-9 (8-Cs, 1-Tm); B-50.

Oana 2201: O-15 (7-Dj, 3-Gj, 2-Mh, 1-Ot, 2-VI); M-48 (5-Ag, 1-Br, 1-Bz, 1-Cl, 10-Db, 6-Gr, 4-Il, 9-Ph, 11-Tr); D-22 (18-Ct, 4-Tl); ML-213 (3-Bc, 1-Bt, 7-Gl, 24-Iş, 138-Nt, 6-Sv, 30-Vr, 4-Vs); MR-197 (192-Mm, 5-Sm); T-848 (198-Ab, 2-Bn, 245-Bv, 46-Cj, 2-Cv, 159-Hd, 8-Hg, 39-Mş, 149-Sb); CR-314 (229-Ar, 84-Bh, 1-Sj); BNT-108 (13-Cs, 95-Tm); B-436.

Oanţa 236: O-9 (6-Dj, 3-Ot); M-16 (3-Ag, 9-Gr, 3-Il, 1-Tr); D-3 (Ct); MR-117 (102-Mm, 15-Sm); T-78 (30-Ab, 4-Bv, 10-Cj, 2-Cv, 13-Hd, 11-Mş, 8-Sb); CR-4 (1-Ar, 3-Sj); BNT-6 (Tm); B-3.

Oncica 379: O-69 (49-Dj, 1-Gj, 1-Mh, 18-Ot); M-24 (3-Cl, 17-Ph, 4-Tr); D-5 (3-Ct, 2-Tl); ML-152 (25-Bc, 5-Gl, 118-Iş, 3-Nt, 1-Vr); T-23 (3-Bn, 12-Bv, 1-Cj, 5-Hd, 2-Mş); BNT-4 (Cs); B-102.

Onica 2274: O-28 (3-Dj, 5-Gj, 4-Mh, 7-Ot, 9-VI); M-299 (22-Ag, 41-Br, 157-Bz, 2-Cl, 12-Db, 4-Gr, 16-Il, 39-Ph, 6-Tr); D-36 (32-Ct, 4-Tl); ML-665 (12-Bc, 5-Bt, 224-Gl, 166-Iş, 39-Nt, 141-Sv, 36-Vr, 42-Vs); MR-211 (Sm); T-287 (38-Ab, 2-Bn, 45-Bv, 2-Cj, 13-Cv, 121-Hd, 10-Hg, 26-Mş, 30-Sb); CR-464 (164-Ar, 125-Bh, 175-Sj); BNT-146 (53-Cs, 93-Tm); B-138.

Oniţa 251: O-1 (Ot); M-3 (1-Ag, 2-Ph); ML-18 (17-Iş, 1-Vs); MR-15 (14-Mm, 1-Sm); T-46 (8-Ab, 17-Bn, 3-Bv, 2-Cj, 7-Hd, 1-Hg, 5-Mş, 3-Sb); CR-126 (40-Ar, 86-Bh); BNT-7 (Tm); B-35.

Onuţa 127: ML-103 (Iş); CR-3 (Sj); BNT-2 (Tm); B-19.

Oprica 1070: O-194 (90-Dj, 3-Gj, 3-Mh, 37-Ot, 61-VI); M-370 (33-Ag, 16-Br, 3-Bz, 12-Db, 49-Gr, 21-Il, 170-Ph, 66-Tr); D-16 (Ct); ML-205 (1-Bc, 1-Gl, 142-Iş, 57-Nt, 4-Vr); MR-11 (Mm); T-92 (5-Ab, 36-Bv, 8-Cv, 11-Hd, 2-Hg, 2-Mş, 28-Sb); BNT-24 (17-Cs, 7-Tm); B-158.

Oprina 607: O-1 (Dj); M-459 (82-Ag, 1-Br, 48-Bz, 26-Cl, 13-Db, 58-Il, 228-Ph, 3-Tr); D-46 (6-Ct, 40-Tl); ML-15 (9-Bc, 3-Bt, 1-Iş, 1-Nt, 1-Vr); T-7 (6-Bv, 1-Hd); BNT-14 (11-Cs, 3-Tm); B-65.

Oprita 1535: O-859 (130-Dj, 234-Gj, 183-Mh, 72-Ot, 240-Vl); M-25 (7-Ag, 6-Db, 11-Ph, 1-Tr); D-6 (Ct); ML-11 (3-Bc, 4-Bt, 2-Nt, 2-Vs); MR-25 (Mm); T-537 (368-Ab, 5-Bn, 10-Bv, 14-Cj, 74-Hd, 10-Mş, 56-Sb); CR-12 (8-Ar, 4-Bh); BNT-47 (16-Cs, 31-Tm); B-13.

Paraschiva 1289: O-486 (84-Dj, 69-Gj, 21-Mh, 125-Ot, 187-Vl); M-510 (139-Ag, 22-Bz, 15-Cl, 207-Db, 16-Gr, 44-Il, 14-Ph, 53-Tr); D-23 (22-Ct, 1-Tl); ML-27 (1-Bc, 12-Gl, 1-Iş, 2-Nt, 5-Sv, 6-Vs); MR-8 (7-Mm, 1-Sm); T-58 (16-Bv, 2-Cj, 9-Hd, 6-Mş, 25-Sb); CR-6 (Bh); BNT-20 (7-Cs, 13-Tm); B-151.

Pătrana 174: O-12 (4-Dj, 7-Gj, 1-Ot); M-147 (64-Ag, 1-Db, 7-Gr, 1-Il, 14-Ph, 60-Tr); D-3 (Ct); T-5 (Mş); BNT-2 (1-Cs, 1-Tm); B-5.

Păuna 2801: O-1393 (475-Dj, 303-Gj, 107-Mh, 261-Ot, 247-Vl); M-1064 (366-Ag, 2-Br, 45-Bz, 10-Cl, 292-Db, 30-Gr, 14-Il, 206-Ph, 99-Tr); D-79 (75-Ct, 4-Tl); ML-45 (11-Bc, 2-Bt, 9-Gl, 13-Nt, 2-Sv, 7-Vr, 1-Vs); T-79 (14-Bv, 4-Cj, 2-Cv, 39-Hd, 5-Mş, 15-Sb); CR-21 (16-Ar, 5-Bh); BNT-59 (38-Cs, 21-Tm); B-61.

Pența 212: O-1 (Mh); M-2 (Ph); ML-1 (Bc); MR-2 (1-Mm, 1-Sm); T-27 (2-Bn, 1-Bv, 15-Cj, 3-Cv, 6-Sb); CR-16 (15-Ar, 1-Sj); BNT-161 (124-Cs, 37-Tm); B-2.

Petra 1270: O-57 (5-Dj, 1-Gj, 1-Mh, 46-Ot, 4-Vl); M-172 (50-Ag, 1-Br, 4-Bz, 1-Cl, 3-Db, 20-Gr, 10-Il, 8-Ph, 75-Tr); D-24 (Ct); ML-9 (3-Bc, 2-Nt, 1-Sv, 1-Vr, 2-Vs); MR-6 (Mm); T-821 (164-Ab, 10-Bn, 10-Bv, 10-Cj, 4-Cv, 51-Hd, 25-Hg, 496-Mş, 51-Sb); CR-26 (25-Ar, 1-Bh); BNT-44 (30-Cs, 14-Tm); B-111.

Petrina 305: M-9 (2-Ag, 6-Bz, 1-Ph); D-12 (Ct); ML-111 (5-Bc, 1-Bt, 83-Iş, 18-Nt, 4-Sv); MR-4 (Mm); T-118 (71-Bn, 13-Bv, 23-Cj, 3-Hg, 8-Mş); CR-27 (19-Ar, 8-Bh); BNT-15 (5-Cs, 10-Tm); B-9.

Petruța 882: O-18 (5-Dj, 9-Gj, 4-Ot); M-15 (1-Br, 5-Bz, 3-Cl, 3-Gr, 3-Ph); ML-10 (6-Bt, 4-Sv); MR-2 (Mm); T-718 (495-Ab, 6-Bn, 8-Bv, 155-Cj, 31-Hd, 8-Mş, 15-Sb); CR-70 (36-Ar, 28-Bh, 6-Sj); BNT-49 (11-Cs, 38-Tm).

Pica 320: O-32 (2-Dj, 14-Ot, 16-Vl); M-101 (6-Ag, 37-Br, 33-Db, 1-Il, 24-Tr); D-28 (26-Ct, 2-Tl); ML-41 (9-Gl, 12-Iş, 20-Sv); T-27 (1-Bn, 18-Bv, 6-Hd, 2-Sb); CR-17 (8-Ar, 6-Bh, 3-Sj); B-74.

Pința 266: O-64 (5-Gj, 59-Ot); M-33 (4-Ag, 2-Br, 11-Bz, 7-Cl, 9-Ph); D-8 (6-Ct, 2-Tl); T-15 (8-Bn, 7-Bv); CR-128 (81-Ar, 46-Tm, 1-Sj); BNT-17 (1-Cs, 16-Tm); B-1.

Pița 550: O-75 (23-Dj, 40-Ot, 12-Vl); M-190 (30-Ag, 39-Br, 23-Bz, 3-Cl, 3-Gr, 4-Il, 88-Ph); D-15 (13-Ct, 2-Tl); ML-152 (2-Bc, 2-Bt, 1-Gl, 133-Nt, 11-Vr, 3-Vs); T-101 (22-Ab, 52-Bn, 5-Bv, 3-Cj, 2-Cv, 13-Hd, 2-Hg, 1-Mş, 1-Sb); CR-4 (Ar); BNT-4 (1-Cs, 3-Tm); B-9.

Profira 138: O-20 (11-Dj, 9-Ot); M-82 (5-Bz, 42-Db, 17-Gr, 1-Il, 5-Ph, 12-Tr); D-5 (Ct); ML-6 (Bc); T-7 (1-Bv, 6-Hd); B-18.

Rada 4819: O-1809 (428-Dj, 160-Gj, 121-Mh, 691-Ot, 409-VI); M-1191 (580-Ag, 3-Br, 25-Bz, 12-Cl, 328-Db, 34-Gr, 31-Il, 81-Ph, 97-Tr); D-105 (90-Ct, 15-Tl); ML-64 (9-Bc, 4-Bt, 17-Gl, 6-Iş, 1-Nt, 21-Vr, 6-Vs); MR-3 (Mm); T-262 (49-Ab, 56-Bv, 22-Cj, 75-Hd, 3-Mş, 57-Sb); CR-721 (303-Ar, 331-Bh, 87-Sj); BNT-326 (177-Cs, 149-Tm); B-338.

Rădița 284: O-4 (Dj); M-3 (Cl); ML-3 (1-Bt, 1-Iş, 1-Sv); T-3 (1-Bn, 1-Bv, 1-Hd); CR-156 (151-Ar, 5-Bh); BNT-38 (Tm); B-77.

Răduca 552: O-215 (86-Dj, 29-Gj, 6-Mh, 55-Ot, 39-VI); M-228 (3-Ag, 1-Br, 96-Bz, 2-Cl, 46-Gr, 1-Il, 5-Ph, 74-Tr); D-5 (Ct); ML-6 (5-Gl, 1-Vr); MR-1 (Mm); T-58 (10-Bv, 3-Cv, 40-Hd, 5-Sb); BNT-27 (10-Cs, 17-Tm); B-12.

Răduța 172: O-40 (3-Dj, 1-Gj, 35-Mh, 1-Ot); M-27 (7-Ag, 1-Br, 2-Bz, 6-Cl, 2-Db, 7-Gr, 2-Ph); ML-21 (2-Gl, 1-Nt, 18-Vr); T-1 (Bv); CR-1 (Bh); BNT-81 (74-Cs, 7-Tm); B-1.

Răuca 376: O-3 (Dj); M-2 (Ag); ML-4 (1-Nt, 3-Sv); MR-1 (Mm); T-302 (192-Bn, 37-Bv, 49-Cj, 9-Cv, 7-Hd, 5-Hg, 3-Mş); CR-10 (2-Ar, 7-Bh, 1-Sj); BNT-3 (Cs); B-51.

Răuța 158: M-3 (2-Ag, 1-Gr); ML-28 (3-Bc, 1-Gl, 17-Iş, 7-Vr); T-7 (Bv); CR-1 (Ar); B-119.

Rebeca 600: O-55 (2-Gj, 53-VI); M-249 (221-Ag, 1-Bz, 27-Db); D-1 (Tl); ML-3 (1-Bc, 1-Gl, 1-Vr); T-291 (2-Ab, 199-Bv, 6-Gj, 17-Mh, 4-Ot, 8-VI); M-11 (8-Br, 3-Ph); D-1 (Tl); ML-218 (1-Bc, 27-Gl, 5-Nt, 6-Sv, 179-Vr); T-95 (2-Ab, 2-Bv, 2-Hd, 4-Mş, 85-Sb); CR-1 (Sj); B-8.

Roza 115: M-9 (Ph); D-17 (13-Ct, 4-Tl); ML-8 (2-Bc, 1-Sv, 5-Vr); MR-9 (Mm); T-5 (2-Bv, 1-Cj, 2-Cv); CR-42 (Ar); BNT-16 (Tm); B-9.

Ruxanda 673: O-340 (115-Dj, 47-Gj, 1-Mh, 52-Ot, 125-VI); M-95 (12-Ag, 2-Br, 7-Bz, 38-Db, 3-Il, 32-Ph, 1-Tr); D-44 (Ct); ML-66 (2-Gl, 24-Iş, 7-Nt, 33-Sv); MR-3 (Sm); T-50 (1-Ab, 13-Bv, 10-Cj, 13-Hd, 13-Sb); CR-20 (18-Ar, 2-Bh); BNT-21 (1-Cs, 20-Tm); B-34.

Safta 3975: O-929 (292-Dj, 195-Gj, 137-Mh, 161-Ot, 144-VI); M-1514 (431-Ag, 47-Br, 67-Bz, 93-Cl, 462-Db, 77-Gr, 42-Il, 147-Ph, 148-Tr); D-97 (92-Ct, 5-Tl); ML-213 (24-Bc, 6-Bt, 7-Gl, 69-Iş, 62-Nt, 21-Sv, 21-Vr, 3-Vs); MR-32 (3-Mm, 29-Sm); T-475 (16-Ab, 21-Bn, 66-Bv, 221-Cj, 59-Cv, 71-Hd, 4-Hg, 3-Mş, 14-Sb); CR-26 (19-Ar, 1-Bh, 6-Sj); BNT-82 (17-Cs, 65-Tm); B-607.

Salomia 689: O-242 (4-Dj, 104-Gj, 4-Mh, 23-Ot, 107-VI); M-137 (23-Ag, 5-Br, 37-Bz, 2-Db, 54-Gr, 2-Il, 5-Ph, 9-Tr); D-38 (Ct); ML-153 (54-Bc, 24-Gl, 33-Nt, 4-Sv, 37-Vr, 1-Vs); MR-2 (Mm); T-46 (1-Ab, 15-Bv, 7-Cj, 13-Hd, 1-Hg, 6-Mş, 3-Sb); CR-15 (5-Ar, 10-Bh); BNT-6 (3-Cs, 3-Tm); B-50.

Sanda 4787: O-1742 (367-Dj, 496-Gj, 114-Mh, 374-Ot, 391-VI); M-1618 (351-Ag, 11-Br, 92-Bz, 25-Cl, 436-Db, 68-Gr, 69-Il, 227-Ph, 339-Tr); D-138

(108-Ct, 30-Tl); **ML-70** (5-Bc, 8-Bt, 8-Gl, 26-Iş, 1-Nt, 8-Sv, 7-Vr, 7-Vs); **MR-7** (6-Mm, 1-Sm); **T-224** (4-Ab, 12-Bn, 43-Bv, 10-Cj, 1-Cv, 73-Hd, 39-Mş, 42-Sb); **CR-24** (23-Ar, 1-Bh); **BNT-83** (41-Cs, 42-Tm); **B-881**.

Sava 24508: **O-773** (456-Dj, 71-Gj, 126-Mh, 65-Ot, 55-Vl); **M-4752** (222-Ag, 738-Br, 1810-Bz, 237-Cl, 177-Db, 107-Gr, 789-Il, 603-Ph, 69-Tr); **D-2105** (1231-Ct, 874-Tl); **ML-9702** (1157-Bc, 544-Bt, 1537-Gl, 1545-Iş, 1535-Nt, 1196-Sv, 884-Vr, 1304-Vs); **MR-826-** (283-Mm, 543-Sm); **T-2594** (278-Ab, 70-Bn, 573-Bv, 250-Cj, 34-Cv, 599-Hd, 130-Hg, 340-Mş, 320-Sb); **CR-948** (259-Ar, 382-Bh, 307-Sj); **BNT-737** (259-Cs, 478-Tm); **B-2071**.

Sica 141: **O-2** (1-Ot, 1-Vl); **M-30** (8-Bz, 1-Db, 2-Ph, 19-Tr); **D-1** (Ct); **ML-7** (6-Bc, 1-Vr); **MR-3** (Mm); **T-8** (6-Bv, 1-Hd, 1-Mş); **CR-10** (Bh); **BNT-15** (Tm); **B-65**.

Simina 1383: **O-9** (5-Gj, 4-Mh); **M-83** (1-Ag, 2-Br, 3-Bz, 8-Il, 69-Ph); **D-6** (Ct); **ML-351** (4-Bc, 3-Gl, 187-Iş, 129-Nt, 17-Sv, 11-Vs); **MR-20** (15-Mm, 5-Sm); **T-754** (393-Ab, 16-Bn, 13-Bv, 12-Cj, 307-Hd, 1-Mş, 12-Sb); **CR-59** (31-Ar, 27-Bh, 1-Sj); **BNT-71** (Tm); **B-30**.

Simioana 381: **O-191** (39-Dj, 50-Gj, 1-Mh, 65-Ot, 36-Vl); **M-44** (20-Ag, 5-Br, 5-Bz, 2-Ph, 12-Tr); **D-41** (Ct); **ML-35** (3-Bc, 4-Sv, 27-Vr, 1-Vs); **T-14** (3-Ab, 8-Hd, 3-Sb); **BNT-3** (Tm); **B-53**.

Simionica 191: **O-1** (Gj); **M-2** (1-Ag, 1-Il); **D-3** (Ct); **ML-118** (4-Bc, 4-Bt, 4-Gl, 92-Iş, 11-Nt, 1-Sv, 2-Vs); **T-17** (6-Ab, 7-Bv, 1-Hd, 3-Mş); **CR-3** (1-Bh, 2-Sj); **BNT-6** (4-Cs, 2-Tm); **B-41**.

Smaranda 1963: **O-501** (148-Dj, 35-Gj, 13-Mh, 210-Ot, 95-Vl); **M-855** (424-Ag, 2-Br, 23-Bz, 48-Cl, 182-Db, 5-Gr, 13-Il, 87-Ph, 71-Tr); **D-43** (39-Ct, 4-Tl); **ML-106** (7-Bc, 2-Bt, 3-Gl, 36-Iş, 41-Nt, 15-Sv, 2-Vr); **MR-3** (Sm); **T-88** (1-Ab, 35-Bv, 7-Cj, 13-Hd, 32-Sb); **CR-4** (2-Ar, 2-Bh); **BNT-28** (16-Cs, 12-Tm); **B-335**.

Sofia 394: **O-20** (11-Ot, 9-Vl); **M-83** (5-Ag, 6-Cl, 33-Db, 1-Gr, 13-Il, 25-Ph); **D-3** (Tl); **ML-231** (5-Bc, 66-Iş, 53-Nt, 100-Sv, 7-Vs); **T-8** (1-Ab, 1-Cv, 6-Hd); **CR-4** (Ar); **BNT-7** (1-Cs, 6-Tm); **B-38**.

Sofica 282: **M-69** (18-Ag, 2-Br, 24-Db, 2-Gr, 9-Il, 6-Ph, 8-Tr); **D-4** (Ct); **ML-102** (14-Bc, 2-Gl, 6-Iş, 23-Nt, 31-Sv, 26-Vr); **T-44** (22-Ab, 4-Bv, 18-Hd); **CR-40** (Ar); **BNT-1** (Tm); **B-22**.

Sonica 101: **T-82** (4-Ab, 34-Cj, 44-Mş); **CR-6** (Sj); **B-13**.

Stana 5014: **O-1149** (320-Dj, 300-Gj, 59-Mh, 338-Ot, 132-Vl); **M-1460** (706-Ag, 13-Br, 138-Bz, 16-Cl, 318-Db, 18-Gr, 52-Il, 178-Ph, 21-Tr); **D-58** (50-Ct, 8-Tl); **ML-34** (4-Bc, 8-Bt, 6-Gl, 5-Iş, 1-Nt, 7-Sv, 3-Vs); **MR-38** (24-Mm, 14-Sm); **T-346** (22-Ab, 3-Bn, 29-Bv, 52-Cj, 7-Cv, 163-Hd, 11-Hg, 45-Mş, 14-Sb); **CR-1335** (1031-Ar, 206-Bh, 98-Sj); **BNT-215** (48-Cs, 167-Tm); **B-379**.

Stanca 6941: **O-1875** (357-Dj, 200-Gj, 13-Mh, 561-Ot, 744-Vl); **M-1581** (521-Ag, 6-Br, 62-Bz, 33-Cl, 413-Db, 43-Gr, 34-Il, 227-Ph, 142-Tr); **D-295**

(279-Ct, 16-Tl); **ML-213** (9-Bc, 10-Bt, 15-Gl, 17-Iş, 23-Nt, 72-Sv, 43-Vr, 24-Vs); **MR-139** (130-Mm, 9-Sm); **T-924** (100-Ab, 44-Bn, 59-Bv, 224-Cj, 2-Cv, 348-Hd, 9-Hg, 13-Mş, 125-Sb); **CR-614** (398-Ar, 132-Bh, 84-Sj); **BNT-409** (91-Cs, 318-Tm); **B-891**.

Stănică 452: **O-23** (8-Dj, 3-Gj, 4-Mh, 3-Ot, 5-Vl); **M-37** (2-Ag, 1-Bz, 1-Cl, 1-Db, 16-Gr, 6-Ph, 10-Tr); **D-16** (14-Ct, 2-Tl); **ML-79** (3-Bc, 1-Gl, 57-Iş, 10-Sv, 4-Vr, 4-Vs); **MR-1** (Sm); **T-17** (2-Ab, 10-Bv, 3-Hd, 1-Hg, 1-Sb); **CR-4** (3-Ar, 1-Sj); **BNT-9** (2-Cs, 7-Tm); **B-266**.

Stochița 322: **O-156** (23-Dj, 19-Gj, 48-Mh, 63-Ot, 3-Vl); **M-42** (1-Ag, 14-Bz, 3-Cl, 6-Db, 1-Il, 7-Ph, 10-Tr); **D-8** (5-Ct, 3-Tl); **ML-1** (Gl); **T-6** (1-Bv, 1-Hd, 1-Mş, 3-Sb); **CR-2** (Ar); **BNT-5** (Tm); **B-102**.

Stoiana 231: **O-54** (18-Dj, 4-Gj, 24-Ot, 8-Vl); **M-135** (4-Ag, 2-Cl, 8-Db, 14-Gr, 1-Il, 25-Ph, 81-Tr); **ML-2** (1-Gl, 1-Sv); **T-4** (2-Bn, 2-Hd); **BNT-8** (3-Cs, 5-Tm); **B-28**.

Sultana 886: **O-143** (65-Dj, 4-Gj, 1-Mh, 71-Ot, 2-Vl); **M-589** (111-Ag, 2-Br, 9-Bz, 197-Db, 57-Gr, 7-Il, 188-Ph, 18-Tr); **ML-18** (3-Bt, 12-Gl, 4-Iş); **MR-1** (Mm); **T-17** (5-Bv, 12-Hd); **CR-2** (Bh); **BNT-2** (Tm); **B-114**.

Șerbana 206: **O-78** (21-Dj, 6-Gj, 36-Ot, 15-Vl); **M-110** (27-Ag, 3-Bz, 13-Db, 5-Gr, 1-Il, 28-Ph, 33-Tr); **D-4** (3-Ct, 1-Tl); **ML-4** (2-Bc, 2-Sv); **T-3** (Bv); **CR-4** (Bh); **B-3**.

Ștefana 651: **O-323** (75-Dj, 2-Gj, 15-Mh, 174-Ot, 57-Vl); **M-243** (34-Ag, 1-Bz, 102-Db, 20-Gr, 11-Il, 17-Ph, 58-Tr); **D-9** (5-Ct, 4-Tl); **ML-32** (4-Bc, 9-Nt, 15-Sv, 4-Vr); **MR-2** (Mm); **T-38** (5-Bv, 2-Cj, 20-Hd, 2-Mş, 9-Sb); **CR-1** (Ar); **B-3**.

Tana 279: **O-10** (7-Dj, 1-Ot, 2-Vl); **M-1** (Br); **D-1** (Ct); **T-242** (83-Bv, 13-Cj, 131-Cv, 4-Hg, 10-Mş, 1-Sb); **B-25**.

Tanța 372: **O-10** (3-Dj, 7-Mh); **D-12** (Ct); **ML-22** (1-Bt, 2-Gl, 2-Iş, 17-Sv); **MR-67** (18-Mm, 49-Sm); **T-185** (14-Ab, 1-Bv, 146-Cj, 24-Hd); **CR-9** (1-Ar, 5-Bh, 3-Sj); **BNT-52** (3-Cs, 49-Tm); **B-15**.

Tinca 4100: **O-311** (82-Dj, 6-Gj, 124-Ot, 99-Vl); **M-995** (668-Ag, 70-Br, 12-Bz, 14-Cl, 119-Db, 9-Gr, 14-Il, 83-Ph, 6-Tr); **D-27** (21-Ct, 6-Tl); **ML-90** (26-Bc, 3-Bt, 6-Gl, 21-Iş, 23-Nt, 5-Vr, 6-Vs); **MR-132** (33-Mm, 99-Sm); **T-1906** (13-Ab, 165-Bn, 415-Bv, 28-Cj, 16-Cv, 78-Hd, 204-Hg, 900-Mş, 87-Sb); **CR-235** (50-Ar, 175-Bh, 10-Sj); **BNT-92** (55-Cs, 37-Tm); **B-312**.

Tită 2854: **O-1375** (312-Dj, 183-Gj, 75-Mh, 393-Ot, 412-Vl); **M-1076** (545-Ag, 16-Br, 29-Bz, 16-Cl, 303-Db, 26-Gr, 7-Il, 67-Ph, 67-Tr); **D-134** (118-Ct, 16-Tl); **ML-42** (8-Bc, 3-Bt, 1-Gl, 14-Sv, 15-Vr, 1-Vs); **MR-12** (9-Mm, 3-Sm); **T-92** (3-Ab, 39-Bv, 7-Cj, 3-Cv, 18-Hd, 1-Hg, 21-Sb); **CR-29** (2-Ar, 2-Bh, 25-Sj); **BNT-57** (14-Cs, 43-Tm); **B-37**.

Tofana 111: **D-1** (Ct); **ML-1** (Nt); **T-106** (95-Bn, 3-Cj, 8-Hd); **CR-3** (Bh).

Trandafira 106: **O-1** (Ot); **M-70** (55-Ag, 14-Db, 1-Tr); **T-2** (Bv); **B-33**.

Tudora 2173: O-690 (160-Dj, 16-Gj, 51-Mh, 144-Ot, 319-VI); M-809 (316-Ag, 1-Br, 39-Bz, 18-Cl, 148-Db, 16-Gr, 15-Il, 70-Ph, 186-Tr); D-87 (83-Ct, 4-Tl); ML-83 (5-Bc, 5-Bt, 5-Gl, 20-Iș, 23-Nt, 21-Sv, 4-Vr); MR-6 (1-Mm, 5-Sm); CR-17 (10-Ar, 3-Bh, 4-Sj); BNT-29 (4-Cs, 25-Tm); B-344.

Tudosia 148: O-1 (Gj); M-3 (1-Ag, 2-Tr); D-3 (Ct); ML-128 (3-Iș, 66-Nt, 59-Sv); T-10 (Bv); B-3.

Varvara 914: O-6 (Gj); M-43 (9-Ag, 6-Br, 12-Bz, 8-Cl, 7-Ph, 1-Tr); D-97 (92-Ct, 5-Tl); ML-450 (72-Bc, 1-Bt, 25-Gl, 58-Iș, 128-Nt, 73-Sv, 31-Vr, 62-Vs); MR-1 (Mm); T-254 (124-Ab, 2-Bn, 25-Bv, 13-Cj, 14-Hd, 3-Hg, 69-Mș, 4-Sb); CR-1 (Sj); BNT-12 (8-Cs, 4-Tm); B-50.

Vasilica 793: O-17 (3-Dj, 4-Gj, 2-Mh, 5-Ot, 3-VI); M-63 (3-Ag, 4-Br, 4-Bz, 2-Cl, 11-Db, 19-Gr, 11-Ph, 9-Tr); D-13 (11-Ct, 2-Tl); ML-329 (30-Bc, 6-Bt, 10-Gl, 225-Iș, 9-Nt, 4-Sv, 22-Vr, 23-Vs); MR-2 (Mm); T-28 (3-Ab, 1-Bn, 3-Bv, 12-Hd, 2-Hg, 3-Mș, 4-Sb); CR-4 (1-Ar, 2-Bh, 1-Sj); BNT-7 (Tm); B-330.

Victoria 124: O-1 (Dj); M-11 (1-Gr, 10-Ph); D-3 (Ct); ML-65 (43-Iș, 22-Sv); T-29 (1-Bn, 28-Hd); BNT-2 (Tm); B-13.

Voica 5148: O-1172 (503-Dj, 111-Gj, 31-Mh, 270-Ot, 257-VI); M-1947 (558-Ag, 37-Br, 204-Bz, 45-Cl, 401-Db, 33-Gr, 3-Il, 498-Ph, 168-Tr); D-102 (90-Ct, 12-Tl); ML-98 (4-Bc, 3-Bt, 28-Gl, 15-Iș, 32-Nt, 2-Sv, 2-Vr, 12-Vs); MR-12 (7-Mm, 5-Sm); T-939 (182-Ab, 17-Bn, 63-Bv, 34-Cj, 359-Hd, 68-Hg, 116-Mș, 100-Sb); CR-85 (73-Ar, 6-Bh, 6-Sj); BNT-242 (89-Cs, 153-Tm); B-551.

Zamfira 1262: O-415 (79-Dj, 95-Gj, 20-Mh, 118-Ot, 103-VI); M-572 (275-Ag, 27-Bz, 1-Cl, 169-Db, 22-Gr, 7-Il, 33-Ph, 38-Tr); D-12 (Ct); ML-13 (5-Bc, 4-Gl, 1-Iș, 2-Nt, 1-Vr); T-32 (8-Bv, 6-Cj, 2-Cv, 14-Hd, 2-Sb); CR-15 (Ar); BNT-10 (5-Cs, 5-Tm); B-193.

Zoița 207: O-4 (Ot); M-9 (3-VI, 5-Db, 1-Tr); D-10 (Ct); ML-140 (32-Bc, 2-Nt, 96-Sv, 10-Vr); T-14 (5-Ab, 8-Bv, 1-Mș); CR-15 (12-Ar, 3-Bh); BNT-14 (1-Cs, 13-Tm); B-1.

Referințe bibliografice:

BDAR = *Baza de date antroponimice a României*, constituită la Laboratorul de cercetări onomastice de la Facultatea de Litere a Universității din Craiova în 1994, pe baza datelor puse la dispoziție pe suport electronic de Inspectoratele județene de poliție, Serviciul de evidență a populației.

BOLOCAN, Gheorghe. Prenumele actuale – inventar și repartii teritorială. În: *Studii și cercetări de onomastică*. 1999, nr. 4, p. 369-412.

CVM = *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845). I. Ținutul Romanului*. Colecție coordonată de Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru. Iași: Casa Editorială *Demiurg Plus*, 2013.

DFNFR = *Dicționar de frecvență a numelor de familie din România*. Vol. I, A-B. Redactor responsabil prof. univ. dr. Teodor Oancă. Craiova: Editura Universitaria, 2003.

DNFR = IORDAN, Iorgu. *Dicționar al numelor de familie românești*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

OANCĂ, Teodor. *Contribuții onomastice*. Craiova: Editura Grafix, 2018.

OANCĂ, Teodor. Exprimarea filiației și apartenenței în onomastica românească. În: *Limba română*. 2019, nr. 3, p. 437-444.

OANCĂ, Teodor. *Geografie antroponimică românească. Metodă și aplicații*. Craiova: Editura de Sud, 1998.

OANCĂ, Teodor. *Microsisteme antroponimice românești*. Craiova: Editura Grafix, 2016.

OANCĂ, Teodor. *Sociolingvistică aplicată. Cercetări de antroponimie*. Craiova: Fundația Scrisul Românesc, 2001.

ZĂBAVĂ, Elena-Camelia. Antroponimia în comunitățile bulgărești ortodoxe din România. În: *Românii majoritari/ românii minoritari: influențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*. Iași: Editura Alfa, 2007, p. 417-423.

CZU:821.135.1.09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).04)

ORCID: 0000-0002-4903-4477

NINA CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

EUGEN SIMION ȘI PROBA
REVIZUIRILOR ESTETICE

EUGEN SIMION AND THE TEST OF AESTHETIC REVISIONS

Abstract. In his volumes of *Fragments*, Eugen Simion resumes and blends his reflections on Romanian literature, culture and civilization. *The Fragments VI* tackles issues such as the aesthetics autonomy, the advantages and risks of revisions, the myths of the Romanian literature, the public and private morals of the writer, the limits of the compromise, the resistance through culture, etc. The plead for classics, the defense of great writers from the insults and the injustices of the day, the fight for the national values are part of a constant program of assuming everything that is *essential* and *sustainable* in the Romanian literature and culture. And it is a proof that the unwavering trust in the Romanian literature, doubled by the trust in the critic's vocation to work in the name of the aesthetic truth have remained intact over time in Eugen Simion's creation.

Keywords: revision, resistance, re-reading, aesthetic criterion, value redefinition.

Rezumat. În volumele sale de *Fragmente*, Eugen Simion reia și nuanțează reflecțiile sale asupra literaturii, culturii și civilizației românești. *Fragmente VI* dezbat probleme, precum autonomia esteticului, avantajele și pericolele revizuirilor, miturile literaturii române, morala publică și privată a scriitorului, limitele compromisului, rezistența prin cultură etc. Pledoaria pentru clasici, apărarea marilor scriitori de injurii și nedreptățile zilei, lupta pentru valorile naționale se înscriu într-un program constant de asumare a tot ce este *esențial și durabil* în literatura și cultura română. Aceste reflecții și pledoarii reprezintă dovada faptului că, în creația lui Eugen Simion, încrederea nestrămutată în literatura română, dublată de încrederea în vocația criticului de a lucra în numele adevărului estetic au rămas intacte de-a lungul timpului.

Cuvinte-cheie: revizuire, rezistență, recitare, criteriu estetic, redefinire valorică.

Spirit totalizator, înzestrat cu vocația marilor sinteze și construcții critice, Eugen Simion rămâne și în seria *Fragmentelor* sale (8 la număr) un vizionar al întregului. Liniile de forță ale sistemului său critic se regăsesc cu ușurință în aceste

fragmente de reflecții asupra literaturii și culturii române, cu angrenajul lor de conexiuni sociale și politice. *Jurnalul public* și *jurnalul liric* depun mărturie despre profesiunea de credință a criticului, despre principiile sale etice și estetice, despre o viață pusă în slujba literaturii.

Ideile și credințele criticului – recurente și-n alte cărți – sunt, în *Fragmente VI* (Simion, 2009), nuanțate și repuse în discuție. Pledoaria pentru clasici, apărarea marilor scriitori de injurii și nedreptățile zilei, lupta pentru valorile naționale se înscriu într-un program constant de asumare a tot ce este *esențial și durabil* în literatura și cultura română. Toate aceste reflecții și pledoarii reprezintă dovada faptului că, în creația lui Eugen Simion, încrederea nestrămutată în literatura română, dublată de încrederea în vocația criticului de a lucra în numele adevărului estetic au rămas intacte de-a lungul timpului. Viziunea unei critici estetice, pe linie maiorescian-lovinesciană, păstrarea și promovarea marilor simboluri culturale și arhetipuri literare țin deopotrivă de o miză existențială și profesională. De dragostea pentru literatură. „Tot ceea ce am reușit să fac, am făcut cu ajutorul literaturii și tot ceea ce am devenit – am devenit prin și cu ajutorul literaturii”, mărturisea Eugen Simion în cuvântarea din 2018 de la Academia Română. Literatura poate salva ființa umană, în particular și societatea în general. Poate transforma viața unui om în destin. Poate salva societatea de impostură, de neantizare. O poate edifica național. Iată de ce criticul își asumă, în profesiunea sa, simbolul lui *Mercuriu*, care semnifică dăruirea fără rest unei cauze nobile, devotamentul pentru cultură și literatura de valoare. Iar locul său și-l găsește în *ariergarda avangardei*, de unde „să-i aștepte cu răbdare și cu spiritul deschis pe cei ce vin în literatură și să-i recitească și să-i redefinească estetic pe cei care sunt deja în literatură” (Simion, 2009, p. 479).

Recitirea (con)textului și redefinirea estetică sunt jaloanele de bază care dau tonul și ordonează dezbaterile din *Fragmente VI* despre autonomia esteticului, avantajele și pericolele revizuirilor, miturile literaturii române, morala publică și privată a scriitorului, limitele compromisului, rezistența prin cultură etc.

Revizuirea estetică vs. revizuirea (u)morală

Problema revizuirilor este una esențială și recurentă în reflecțiile lui Eugen Simion. Procesul literar este supus în mod firesc și necesar reexaminărilor și ajustărilor de nuanță. Metodele de interpretare se modifică în timp, abordările capătă aspecte inedite, apar noi sensibilități critice și noi „monștri sacri” ai literaturii, ierarhia valorilor e într-o perpetuă evoluție. Până unde însă pot merge schimbările de optică, libertățile de interpretare? Adept al lovinescianismului, Eugen Simion consideră inevitabilă în exercițiul de revizuire a literaturii perspectiva estetică, care – în sistemul axiologic – nu poate fi substituită de alte perspective: etice, politice

sau etnice.

Ofensiva revizuirilor postdecembriste n-a fost însă una bazată pe criterii estetice. Criticul constată cu amărăciune că, după totalitarismele sec. XX, energiile critice s-au dezlănțuit într-un mod anarhic, înlocuind de multe ori analiza echilibrată cu pamfletul zeflemitor, analiza atentă și observația la rece cu revărsarea de umori. Clarificările contextuale n-au intrat în ecuația revizitării grăbite, furioase și revanșarde a trecutului. Criteriul estetic a fost considerat reductiv și chiar inoperant. Asistăm la o eroare de procedură, la o confuzie (voită?) de planuri, la intervertiri când elementele jenante, penibile din biografia unor mari scriitori iau în mod abuziv locul operei lor. Când cei care au pete accidentale în biografie (explicabile prin contextul social) sunt scoși la rampă, supuși oprobriului public și eliminați din literatură.

În această practică stradală, turbulențele justițiare exclud nuanțele. Nicolae Labiș și Nichita Stănescu devin „cobai ideologici”, Tudor Arghezi – specialist în „arta detractărilor și a șantajului discret”, Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihai Eminescu, Constantin Noica etc. sunt declarați „antisemiți”, Marin Preda apare drept un oportunist lipsit de talent și – culmea! – de noblețe artistică, din cauza obârșiei sale țărănești. La fel și George Călinescu, care-l scandalizează pe Adrian Marino pentru că ar fi un fiu de servitoare. Mai mult, din perspectiva revizionismului tribal, unele texte de-ale lui Călinescu ar conține ingrediente ale ideologiei ceaușiste și „teorii rasiste” și ar da o conotație mistificatoare ideii de specific național, ridicând la puterea superlativelor o literatură mediocră. Și mai gravă este culpa estetică care i se aduce marelui critic în legătură cu cedările din *Scrinul negru*. Dar putem judeca oare cu atâta ușurință, se întreabă Eugen Simion, un caz atât de special și tragic, putem face oare abstracție de faptul că a fost dat afară pentru totdeauna de la Universitate, că istoria a fost atât de potrivnică cu geniul său? Putem anula excepționalitatea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* pentru conformismele circumstanțiate istoric ale autorului? E de ordinul evidenței că nu! La fel, a vorbi deschis despre *Mitrea Cocor*, a lui Mihail Sadoveanu, nu e totuna cu a anula întreaga operă a scriitorului. Sau poemele de compromis ale lui Stănescu nu-l descalifică drept poet autentic, nu-i maculează opera în ansamblu. Una-i una, și alta-i alta. Criteriul moral nu poate fi un argument solid în situarea axiologică a unei opere. Rețin aici observația lui Marin Mincu de a ține cont de o cerință „metodologică” de disociere între „ipostaza «istorică» a individului *anagrafic* și aceea «metafizică» a creatorului de valori”. Astfel, „aplicând pedestru o metodă anecdotică, putem descoperi oricând nenumărate defecte, ascunse lașități și firești meschinării umane ce aparțin, documentat sau nu, chiar biografiei unora dintre scriitorii cei mai importanți!” (Mincu, 2009, p. 501).

În ceea ce privește perioada postcomunistă, e clar că detabuizările literare, denunțul canonizărilor politice etc. au fost necesare și utile. După decenii

proletcultiste de mistificare a literaturii, revizuirile sunt inevitabile pentru restabilirea de ierarhii și redefiniri axiologice. Istoria literară trebuie să ofere tabloul întreg, cu toate luminile și penumbrele sale. Dar acest proces de regândire atentă și judicioasă a trecutului e cazul să-l facă specialiștii, criticii și istoricii literari – consideră Eugen Simion –, nu jurnaliștii improvizați. Se cunosc bine efectele revizuirilor politice ale literaturii naționale de după 1944, declanșate de către ideologii luptei de clasă marxist-leniniste, care au falsificat într-un mod extrem de toxic cultura românească. Problemele de axiologie literară nu pot fi lăsate pe seama detractorilor deghizați în spirite justițiare, care încearcă să răstoarne în mod tendențios sistemul de valori.

Eugen Simion rămâne pe pozițiile sale axiologice ferme în ceea ce privește autonomia esteticului. Valoarea operei, crede istoricul literar, nu trebuie confundată cu valoarea morală a omului ce o scrie. Revizuirea morală, când a funcționat în afara unui criteriu estetic, a sucombat în idiosincrazie și delațiune agresivă. În răfuială, crede Eugen Simion. „Cine a avut de plătit o poliță, o plătește pe această cale. O răfuială, o hărmălaie, o hărțuire stupidă și, în cele din urmă, inutilă pentru că, am spus de atâtea ori, pamfletul nu lămurește nimic când e vorba de un fenomen tragic în istorie” (Simion, 2009, p. 302).

De aceea, recursul la *metoda* Lovinescu, de a nu confunda eticul cu esteticul și etnicul, este esențial în discursul critic al lui Eugen Simion. Cumpănitor și prudent, criticul propune un *reglaj de nuanță* în ecuația autor – operă literară – context. Programul de revizuire trebuie să dispună de instrumente diferite în evaluarea biografiei autorului și a operei sale. În cazul *culpei estetice*, criticul trebuie să depisteze cum alterează aceasta substanța întregului, iar în cazul *culpei morale* – cât de mare e compromisul cu ideile, cât de grav a fost răul provocat. Trebuie să cunoaștem biografia politică a marilor scriitori, în numele restabilirii adevărului în istoria literară. În aceste condiții, criticul e obligat să fie „atent la circumstanțe, încercând să înțeleagă tragedia din interiorul unei istorii urâte, neignorând, mai ales, faptul esențial că acela care a acceptat un compromis regretabil este un poet important, poate un mare poet” (*ibidem*, p. 301). Opera literară însă se evaluează cu altă unitate de măsură – cu cea estetică. Doar aceasta poate depune mărturie despre valoarea operei. Așa cum un mare scriitor care a trădat politic nu poate fi disculpat prin importanța operei sale, nici opera, la rândul ei, n-ar trebui să poarte stigmatul biografiei autorului.

O altă confuzie ține de *biografia publică* și de *biografia intimă* a scriitorului. Căutarea prin viața intimă a scriitorului este o insanitate. „Una este culpa politică sau culpa morală (acestea pot interesa opinia publică) pentru că vin în atingere cu biografia publică a autorului și alta este biografia intimă a autorului. Pe aceasta din urmă nimeni nu este îndreptățit s-o cerceteze” (*ibidem*, p. 184).

Și nu ultima confuzie în interpretările de după '90 e între *ideologia autorului* și *creația lui*. Eugen Simion dă cel mai la îndemână exemplu – pe Mihai Eminescu, atacat la nesfârșit de contemporani pentru ideile sale politice. Precizarea criticului

e de nuanță, de receptare diferențiată a poetului și a publicistului. Din punct de vedere politic, Eminescu este un conservator, un antiliberal. Poezia acestui conservator însă a modernizat întreaga lirică a secolului.

Încercările de demolare a valorilor fundamentale sunt mereu sortite eșecului prin rezistența intrinsecă a acestora. Canonul se apără singur, remarca Ion Simuț în cartea sa *Literaturile române postbelice*: „nu sunt eu conservator, ci acest canon are inerția de a rezista, indestructibil. Eu nu am făcut decât să constat acest fenomen, care scapă celor cu o cultură literară precară” (Simuț, 2017, p. 466). Modificarea orizontului de așteptare al cititorului, mai cu seamă în contextul metamorfozelor psiho-culturale care se întâmplă după mari zguduiri istorice, încurajează „ambitiile generaționiste” (Paul Cernat) sau chiar „infatuările generaționiste” (Ion Simuț) de a opera mutații în sistemul de valori. E un proces cât se poate de firesc de reglaj axiologic, de afirmare a noilor pretendenți la gloria literară prin exerciții de negare a predecesorilor. Efectul însă trebuie să fie constructiv, cu discernământ, nu distructiv, demolator, revanșard. În toate cazurile dificile, complexe, de ajustare corectă a raportului autorului cu opera și contextul, Eugen Simion propune autoritatea *judecății critice* și soluția metodologică: „a spune adevărul despre operă este mai important decât a interzice pe omul care a scris-o” (*ibidem*, p. 307).

Vânătoarea de mituri

Victimă a revizionismului tendențios de după anii '90 este și mitologia națională, adică valorile fixate în conștiința publică. Revenirea obligatorie (prin autorități instituționale) la clasici e percepută de unii critici ca „efervescentă mitogenetică” (E. Negrici) cu grave consecințe de „viol estetic”, de cultivare a „instinctului mimetic”, de manipulare a gustului estetic al cititorului și fundătură a conformismului etc. Au de pățimit și „avocații” modelelor clasicității. George Călinescu (ca și Tudor Vianu sau Vladimir Streinu) este repudiat pentru pledoariile lui în favoarea clasicismului, a „ceea ce este esențial, durabil, repetitiv în literatură”. Adică a ceea ce înțeleg cârtitorii prin „defazat” și „expirat”. În pusee pamfletare demagogice sunt înfierate miturile fondatoare ale literaturii române și se neagă cu o ușurință sfidătoare originalitatea și organicitatea literaturii române. Argumentul lui Eugen Simion este de bun-simț, imbatabil. Modelele nu sunt strivitoare decât pentru creatorii mediocri. Pentru scriitorii buni – sunt stimulative. Iar valoarea unei literaturi n-o decid epigonii penibili, scriitorii de duzină. A argumenta „toxicitatea modelelor” prin grafomanii imitatori este o eroare de metodă.

De fiecare dată, în astfel de exagerări și derapaje de interpretare, criticul avertizează despre confuzia planurilor. Autorul este substituit cu interpretul operei. Textul – cu seria de determinări și contexte extraestetice. Ce vină au autorii că sunt interpretați într-un fel sau altul? Ce vină o fi având aceste modele, repere înalte ale culturii naționale că devin victime ale unei retorici inflamante a epocii? Că inspiră spiritele clamoroase, demagogii, conjuncturiști de toată mâna să fabrice slogane,

să producă maculatură? E acesta un motiv să ne dezicem de clasici? E ca și cum ai amenda un medicament nu pentru ceea ce tratează, ci pentru efectele secundare neînsemnate pe care le provoacă. Degringolada este inevitabilă, bâlciul este asigurat într-o cultură prin însăși dinamica crizei care bântuie orice epocă. Atitudinea festivă, encomiastic-delirantă există, așa cum există și cea denigratoare, nihilistă. Acestea vor însoți în mod inevitabil procesul literar, ca un zgomot de fond și ca o consecință a imposturii, care este a istoriei (evacuarea ideologică a modelelor din cultură, totalitarismele de tot felul etc., care au impulsionat defulările zgomotoase), și nu a marilor scriitori. Ierarhia valorilor o asigură însă spiritele lucide, criticii și istoricii literari care impun simțul măsurii, rigoarea estetică, judecata de valoare. Criticul autentic „remarcând cearta dintre zelatorii și delatorii unei opere literare, nu dinamitează opera, ci face ceea ce trebuie: restabilește traiectoriile reale ale operei. Oricum, el nu trebuie să intre în panică din cauza miturilor (false) și complexelor de orice fel care, inevitabil, proliferază nu atât în literatură, cât în preajma ei” (*ibidem*, p. 154).

Cel mai expus demitizării furioase este, din punctul de vedere al lui Eugen Simion, mitul eminescian. Cu referire la Eminescu, criticul identifică câteva feluri de abuzuri în publicistica românească. Mai întâi, poetul servește drept pretext de pamflete pentru zeflemitorii de serviciu, care se declară sătisiți de „atâta Eminescu”. Mai apoi, devine victima adulterilor necritici, a „localiștilor fanatizați” care nu mai conțin cu clișeele encomiastice, dar și victima scepticilor internaționaliști, care se însoțesc cu argumente ideologice, numindu-l „xenofob” și „rasist”, într-o nedreaptă ignorare a circumstanțelor epocii în care a trăit. Astfel, pamfletul a înlocuit analiza, umorile au luat locul detașărilor obiective, revizuirea necesară pentru ajustările fenomenului literar la noi optici critice a devenit execuție publică. Adus la banca acuzațiilor și făcut responsabil de toată mitologia care-i poartă numele, Eminescu e înfierat că ar avea un rol distructiv asupra culturii noastre. Confuzia este de ordinul evidenței. Ce vină are poetul pentru existența acestor „scrântiți întru Eminescu”? – cum îi numește Eugen Negrici. Sau ce vină are Călinescu că i-au fost preluate și transformate în clișee cuvintele adevărate pe care le-a spus despre Eminescu?

Astfel de interpretări denotă o poziționare „pe lângă” subiect, semnalează actul de a „pune strâmb chestiunea”. Ideea că miturile ne-ar ține într-o condiție de primitivism cultural și că trebuie să ne dezicem de ele, lui Eugen Simion i se pare complet aberantă. Și pe bună dreptate. Demolarea miturilor trebuie înlocuită cu *revizuirea* – adică interpretarea acestora din perspective hermeneutice noi, cu identificarea modului în care miturile reverberează estetic în literatura noastră de azi.

Toate aceste bătălii de idei pe care Eugen Simion le-a purtat de-a lungul timpului cu adversarii săi demonstrează faptul că criticul nu este nicidecum un spirit apolitic, neangajat în treburile cetății, așa cum i s-a imputat adesea. Apărând valorile naționale, exegetul desfășoară o acțiune cât se poate de

patriotică. Opera lui Eugen Simion își conține propria disidență. Recuperarea lui Eugen Lovinescu, în 1971, când criticul interbelic era încă izgonit din istoria literaturii de ideologia proletcultistă, este un act de curaj și demnitate critică. Studiul *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit* pune problema rolului major pe care l-a avut Lovinescu în mutațiile de percepție estetică de după 1919 și îi restabilește locul binemeritat în ierarhia valorilor literare. Un act similar de disidență artistică se conține în studiile despre scriitorii din exil – întreprindere temerară pentru perioada de până la 1989. Apoi, promovând aceleași valori, vin cercetările academice de mare amploare coordonate și studiile de autor: *Dicționarul General al Literaturii Române*, colecția *Opere fundamentale*, de tip *Pleiade*, facsimilarea *Caietelor lui Eminescu* (visul lui Constantin Noica), *Enciclopedia literaturii române vechi*, trilogia despre *Ficțiunea jurnalului intim*, dipticul *Genurile biograficului*, seria *Scriitori români de azi* (o adevărată mană cerească pentru studenții filologi), studiile fundamentale despre marii scriitori – Mihai Eminescu, Ion Creangă, Eugen Lovinescu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran etc. – toate proiecte naționale de anvergură europeană.

Polemicile cu revizionistii politizați pentru apărarea valorilor umaniste, a clasicilor, a scriitorilor de referință ai literaturii – sunt, în temei, proiecte edificatoare de cultură. Ce altceva sunt dacă nu construcții de interes național?

Șansele literaturii, rațiunile criticii

În viziunea lui Eugen Simion, literatura și critica se intercondiționează într-un mod organic. Critica, crede exegetul, va avea viitorul pe care îl va avea literatura română. E bine știut că o literatură bună va „crește”, negreșit, și interpreți pe potrivă. Raționamentele acestei meserii se sprijină, așadar, pe scriitorii mari și pe necesitatea de a-i aduce în conștiința publicului. De aceea, de „*răul de literatură*”, criticul se salvează prin scriitorii autentici. Încrederea în rostul criticului o alimentează literatura de calitate, modelele scriitoricești. „Așa se întâmplă ori de câte ori simt că existența devine insuportabilă și critica literară îmi pare o deșertăciune... Deschid opera unui clasic și spiritul meu, bolnav, copleșit de scepticism, își recapătă forțele, iar dorința de-a merge mai departe reînvie în mod spectaculos” (*ibidem*, p. 467). Criticul Andrei Țurcanu făcea o mărturisire similară despre faptul că n-a renunțat la scris în vreme de restriște, datorită literaturii de calitate: „întâlnirea cu o carte bună a însemnat pentru mine în continuare, ca întotdeauna, o revărsare a simțurilor, a emoțiilor și a gândului într-o jubilație unică, pură, inconfundabilă” (Țurcanu, 2020, p. 6). Încrederea în scriitură, învingerea „*răului de literatură*” (pe care o resimt mai cu seamă cei împătimiți de ea) nu pot fi întreținute decât prin modele, prin reprezentanții de vârf ai unei culturi, care inspiră spiritul și stimulează tensiunea creației. Reperele intelectuale și morale ale criticului au fost George Călinescu, Tudor Vianu, dar mai cu seamă Eugen Lovinescu. „Dacă este vorba de sacrificiu, demnitate, sensibilitate, iubire spirituală, deschidere spre cei ce vin în literatură,

receptivitate critică și un puternic, irepresibil sentiment de justiție în literatură, atunci este vorba de E. Lovinescu. De numele său se leagă toate aceste calități care asigură onoarea și forța disciplinei noastre: critica literară” (*ibidem*, p. 469). Din perspectiva acestei opțiuni critice, simbolul asumat de Eugen Simion – al lui Mercuțiu – se însoțește cu cel al lui Toma Necredinciosul. Credința nestrămutată în rostul literaturii se sprijină pe scepticismul inerent al criticului, care are mereu nevoie să verifice, să recitească, să revizuiască și să se convingă cu proprii ochi cum stau lucrurile.

Judecata bine cumpănită și echilibrul spiritului – calități ale lui Eugen Simion, remarcate de mai mulți critici, – sunt, dacă ne luăm după dezvăluirile criticului, nu neapărat un dat temperamental, ci țin mai curând de o disciplină a muncii, de principii deontologice ale scrisului. Astfel, criticul nu ascunde faptul că este un spirit neliniștit, o fire zbuciumată, un „anxios solar”. „Sunt un sentimental care-și stăpânește cât de cât bine anxietățile” (*ibidem*, p. 438). Literatura îi provoacă *smerenia estetică*, în definire proprie – *resemnarea estetică*. Criticul nu are rost să-și piardă vremea cu scrisul, dacă nu știe să se detașeze de raportul său cu autorul și să privească în text cu obiectivitate și simț al dreptății. E axiomatică afirmația sa: „criticului literar îi trebuie puțină umilință față de operă. Îi stă bine modestia, chiar dacă, în ființa noastră, orgoliul este gata să plesnească... Opera este prioritară și critica să facă bine să accepte, strategic, această prioritate. Chiar dacă, în secret, gândește că, fără el, opera rămâne un maldăr de foi mângălite...” (*ibidem*, p. 451).

În logica acestui program critic, textele lui Eugen Simion sunt probe de judecată atentă și chibzuită. Sfatul criticului către tineri este să nu lase idiosincraziile personale să le tulbure perspectiva dreaptă asupra operei – sfat legitimat prin propriul exemplu. Polemica echilibrată cu adversarii de idei, observațiile judicioase și afirmațiile de bun-simț ale preopinentului sunt remarcate și în cele mai aprige dispute. Eugen Simion nu se ferește să le aprecieze, așa cum nu ezită să demaște, cu o nedisimulată revoltă uneori, falsurile și manipulările din textele adversarilor. Pentru a apăra marii scriitori de atacurile nedrepte ale ideologilor cârtitori, criticul își pune la bătaie toată recuzita de argumente critice și de fiecare dată aduce lucrurile pe făgașul lor normal. Exegetul își păstrează și în cele mai aprinse discuții distincția gestului și eleganța exprimării, atenția maximă la detalii, luciditatea nealterată de nicio înfiorare emoțională.

Lectura lentă, „lectura gânditoare”, popasul în text, reflecția negrăbită în marginile semnificațiilor textului sunt jaloanele esențiale ale programului său critic. Scriind despre autorii din comunism, Eugen Simion și-a cultivat răbdarea de-a înțelege circumstanțele în care s-a manifestat un creator, de a surprinde cu finețe mișcările sinusoidale ale talentului într-o epocă ostilă spiritului liber. Doar printr-o abilită coordonare a criteriului estetic cu mișcările tectonice ale istoriei, operele comentate de critic s-au putut poziționa corect pe harta literaturii.

Reinventări necesare

În civilizația capricioasă a spectacolului, șansa unui critic de a-și păstra ceva din prestigiul de altă dată este, pe lângă rigoarea critică, *originalitatea creativă*. În fapt, visul unui critic e să devină un eminent „prozator de idei”, scrie Eugen Simion. Să fie citit pentru el însuși. Adică să aducă discursul critic la demnitatea literaturii: „uneori limbajul criticului are nevoie nu de panglici și ciucurași, nici de o bătă noduroasă, ci de un șal de mătase care să îmblânzească privirea cititorului” (*ibidem*, p. 451).

La marii creatori, imaginația ideilor se articulează (așa cum admiră criticul la Constantin Noica sau la Albert Thibaudet, Roland Barthes etc.) într-o narațiune care se ridică la rang de artă. În acest sens, pentru Eugen Simion, *lecția George Călinescu* asta a fost – timbrul personal al discursului, spectacolul ideilor. Sau *lecția Eugen Lovinescu*, judecat inițial printr-o optică împrumutată de la Ibrăileanu și admirat mai apoi pentru noutatea observațiilor critice și „calitățile stilului său percutant și artistic”. Iar *lecția lui Jean-Pierre Richard* (probată cu succes în *Dimineața poezilor*) face să palpitate în subteranele textului *senzorium*-ul ființei, imaginarul simțurilor.

Lecția Eugen Simion – putem spune – continuă în mod creator spectacolul hermeneutic al înaintașilor prin subtilitatea analizei, percutanța ideii și rafinamentul expresiei. În cărțile sale, *simțul critic* al disocierilor fine și al judecăților de valoare ferme și probante se conjugă cu un admirabil *simț epic* care dezvoltă observația critică într-o demonstrație narativă originală. Volumele *Scriitori români de azi* se citesc ca narațiuni cu portretizări formidabile, cu impresionante volute interpretative și care, în timp, și-au păstrat intacte esențele critice prin surprinderea exactă a timbrului autentic al vocii autorului analizat și prin contextualizările fine, fără de care un scriitor *din acea vreme* nu poate fi receptat cu deplină înțelegere.

La fel studiul *Dimineața poezilor*, cu un discurs seducător, favorizat și de voluptățile temei, este o veritabilă *proză de idei*. Subtilitatea formulărilor, acuitatea observațiilor se articulează într-un neașteptat de savuros discurs despre poezia vechilor înaintași. Erudiția criticului se însoțește de simțire, empatia nu părăsește judecățile de valoare, textul este un discurs personalizat, am putea spune – un *poem critic*. Criticul adaptează o poetică demult apusă la sensibilitatea artistică a contemporanilor, împrăștează vocile poezilor cu inflexiuni moderne, îi aduce în orbita estetică a prezentului printr-un subtil act creator. Mai pot fi citați la fel plictisitorii, la prima vedere, Anton Pann, poezii Văcărești, Grigore Alexandrescu, Vasile Cârlova, Dimitrie Bolintineanu etc. după studiul lui Eugen Simion? Nu, cu siguranță! Trecuți prin laboratorul de creație al criticului, aceștia au devenit personaje moderne, de o sclipitoare vitalitate și de un subtil simț artistic.

Noile grile de lectură, provocările teoriilor moderne de interpretare reprezintă proba de erudiție și de creativitate pentru orice critic. Pentru Eugen Simion, literatura nu este (doar) o sumă de convenții și strategii teoretice. *Întoarcerea autorului* pune apăsător problema eliberării autorului din captivitățile teoretice. După experimentele structuraliste și poststructuraliste, după îndrăznețe aventuri ale

scriiturii, literatura ar trebui să redevină umanizatoare. Să iasă din discursul despre sine și să pună accentul pe om, pe dramele vieții, pe condiția umanului într-un timp al post-umanului, așa cum critica ar trebui să descopere „nu numai semnele, dar și sensurile textului...” (*ibidem*, p. 293). Se pare, astăzi cititorul nu mai poate fi întors la literatură prin experimente elitiste, prin *metaroman*, *roman autoreferențial*, ci prin substanța epicului. „Romanul, indiferent pentru ce formulă optează, trebuie să spună ceva despre condiția existențială a omului de azi și de ieri...” (*ibidem*, p. 293). Acestea sunt sfaturile pe care le dă criticul tinerilor scriitori: **să se reinventeze**. Să reinventeze critica literară ca instituție, să-i recâștige prestigiul și eficiența. Să reinventeze poezia și să-și formeze cititorii, dacă aceștia lipsesc. Prozatorii să folosească cuceririle noilor poetici și să treacă la formule noi de roman. Să-și reinventeze epica și să rescrie „povestea Marchizei care, la ora cinci, coboară din blocul ei de pe strada Sapienței și se îndreaptă, pentru a se întâlni cu cineva, spre Sfinții Voievozi...” (*ibidem*, p. 293). Miza e să nu se piardă literatura română.

Eugen Simion a creat cât o instituție de cultură. Proiectele-i sunt monumentale, opera e de o anvergură impresionantă, iar cultura umanistă la care a trudit o viață „«ține» *întregul împreună*” (Paul Cernat). Situat intim și organic în literatura română, Eugen Simion este pilonul de forță al unui sistem axiologic pus mereu la încercare de istorie. Spiritul lui drept, competența și autoritatea judecăților sale critice păstrează în echilibru dreapta cumpănă a valorilor. Dacă critica va avea viitor doar prin rezistența literaturii în timp, axioma e valabilă și în sens invers: literatura de calitate se salvează prin critică. Prin critici care reprezintă împlinirile de grație ale unei culturi, etalonul de forță al literaturii. Prin tot ce a realizat, Eugen Simion este, neîndoios, un etalon. Literatura postbelică îi datorează enorm.

Referințe bibliografice:

MINCU, Eugen. *Gălăgia demolatoare*. În: *Luceafărul*, nr. 22, 10 iunie, 1998. Reluat în: MINCU, Marin. *Cvasitratat de/spre literatură (A fi mereu în miezul realului)*. Pitești: Paralela 45, 2009.

SIMION, Eugen. *Fragmente VI*. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2010.

SIMUȚ, Ion. *Literaturile române postbelice*. Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2017.

ȚURCANU, Andrei. *Critice. Archeul marginii și alte narațiuni*. Chișinău: Cartier, 2020.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.- Hasdeu” al MECC.

CZU:821.135.1(478).09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).05](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).05)

ORCID: 0000-0002-0042-0289

SVETLANA KOROLEVSKI

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

HASDEU ȘI OPERA SA ÎN CERCETĂRILE DE LA CHIȘINĂU

HASDEU AND HIS WORKS AS SEEN IN THE RESEARCH MADE IN CHIȘINĂU

Abstract: The theme of *Hasdeu and his works as seen in the research made in Chișinău* involves two guidelines that complement each other: the editing of the work itself and the exegesis dedicated to Hasdeu's heritage. Several Bessarabian researchers and publicists have commented on Hasdeu's personality, including in the interwar period. A special place among the contributions regarding Hasdeu's legacy is occupied by the studies signed by Nicolae Romanenco, who, since the 1950s, has boosted the research and editing of the work of the great classic in Chișinău. The biographical course of B.P.-Hasdeu, the vast literary and scientific work were the object of thorough and documented study of researchers such as Gh. Bogaci, I. Vasilenko, H. Corbu, P. Zavulan, V. Cirimpei, V. Ciocanu, S. Berejan, P. Balmuș, V. Malaneți, M. Cimpoi, Gh. Bobâna and others, whose approaches prove the uniqueness of Hasdeian spirit and its deep commitment in contemporaneity.

Keywords: legacy, hasdeology, Hasdeu spirit, research, publishing, Bessarabian area, contemporaneity.

Rezumat. Tema *Hasdeu și opera sa în cercetările de la Chișinău* presupune două linii directoare care se completează reciproc: editarea operei propriu-zise și exegezele consacrate moștenirii hasdeiene. Asupra personalității lui Hasdeu s-au pronunțat mai mulți cercetători și publiciști basarabeni, inclusiv în perioada interbelică. Un loc aparte între contribuțiile privind moștenirea Hasdeu îl ocupă studiile semnate de Nicolae Romanenco, care, încă din anii '50 ai secolului trecut, a impulsionează activitatea de cercetare și editare a operei marelui clasic la Chișinău. Parcurusul biografic al lui B. P.- Hasdeu, vasta operă literară și științifică au constituit obiectul de studiu atent și documentat al cercetătorilor Gh. Bogaci, I. Vasilenko, H. Corbu, P. Zavulan, V. Cirimpei, V. Ciocanu, S. Berejan, P. Balmuș, V. Malanețchi, M. Cimpoi, Gh. Bobâna ș.a., ale căror abordări fac dovada unicității spiritului hasdeian și a profunde sale angajări în contemporaneitate.

Cuvinte-cheie: moștenire, hasdeologie, spirit hasdeian, cercetare, editare, spațiu basarabean, contemporaneitate.

Vastitatea preocupărilor hasdeiene, deschiderile enciclopedice care marchează demersul său intelectual, apropiindu-l de gândirea lumii occidentale, efortul titanic neobosit, egalabil în epocă poate doar cu cel al lui Eminescu, au uimit, au incitat, de-a lungul timpului, generând, fortificând, permanentizând legăturile spirituale între generațiile care i-au urmat.

Tema anunțată – *Hasdeu și opera sa în cercetările de la Chișinău* – cuprinde un dublu aspect, două linii directe care se completează reciproc: editarea aici, în acest spațiu, a operei propriu-zise și abordarea științifică, investigațiile consacrate moștenirii hasdeiene.

Asupra personalității lui Hasdeu s-au pronunțat mai mulți exegeți basarabeni, care tratează pe larg, uneori cu lux de amănunte, viața (în special perioada de început) și activitatea scriitorului, dar și impresionanta sa operă literară și științifică.

Chișinăul interbelic reține câteva titluri, două dintre care, *B. P. Hasdeu și Rusia* (1925) și *B. P. Hasdeu și M. Eminescu* (1927), urmate de un al treilea, *De la Hasdeu cetire. Mămunchiu de cugetări...* (1932), aparțin lui Liviu Marian, scriitor bucovinean, fiul folcloristului-preot Simion Florea Marian, profesor și director al Liceului „B. P. Hasdeu” din urbe. O schiță biografică și bibliografică, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, va scoate Liviu Marian în 1928 și la București. O altă lucrare, *Bogdan Petriceicu Hasdeu* (1939), este semnată de Pan Halippa. Toate, însă, mici ca volum, nedepășind per titlu 30 de pagini. Din aceeași perioadă datează și preocupările de hasdeologie ale publiciștilor Ion Pelivan, T. G. Bulat, Pan Halippa, Zamfir Arbore ș.a., ale căror intervenții se regăsesc în periodicele basarabene (*Viața Basarabiei* ș.a.), alături de fragmente din *Ioan-Vodă cel Cumplit*, cugetări și unele poezii ale scriitorului. Să amintim și articolul *B. P. Hasdeu (1836-1907)*, de Gheorghe Andronachi, publicat în 1933, în volumul *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii*, reeditat în 2000 la București.

Tonul însă în cercetările chișinăuiene privind viața și opera marelui clasic avea să-l dea, în dificilii ani postbelici (1957!), „cel care, sunt convins, – zice Vladimir Beșleagă într-un cunoscut eseu – și l-a luat din tinerețe drept model pe marele Hasdeu” (Beșleagă, 2005, p. 118). Monografia lui Nicolae Romanenco *Bogdan Petriceicu Hasdeu. Viața și opera (1836-1907)* apare la Editura de stat a Moldovei, într-un tiraj (de invidiat astăzi) de 5000 de exemplare, numărând 195 de pagini, care cuprind: o succintă prefață, *Scriitor, publicist, om de știință*; capitolele: *Fragmente biografice (Anii tinereții; Perioada ieșeană; Avântare în luptă și creație); Creația artistică (Pentru o literatură norodnică și realistă; Lirică și satiră socială; Răzvan și Vidra; Ioan-Vodă cel Cumplit); Activitatea publicistică (Continuator al tradițiilor pașoptiste; Apărătorul intereselor țărănimii; Patriot și umanist); Opera științifică (Istoria critică; Filologie comparativă; Cuvinte din bătrâni; Dicționarul limbii istorice și poporane)* și la *Addenda: Lucrările lui B. P. Hasdeu tipărite în ediții aparte, 1864-1897*

(23 de surse); *Ziare și reviste redactate de B. P. Hasdeu* (10 titluri); *Literatura folosită (Scrierile lui B. P. Hasdeu: a) Lucrări publicate în timpul vieții; b) Ediții postume comentate)*.

„Dvs. aveți toate scrupulele unui riguros om de știință. Sub raportul stilului, al limbii curgătoare și ușor de urmat – al informației aproape exhaustive, al poziției critice și al sintezei, lucrarea prezintă la noi merite de pionierat”, desprindem dintr-o scrisoare către N. Romanenco, datată București, 27 august 1958 (*In memoriam N. N. Romanenco...*, 2006, p. 171).

O apreciere care încuraja și determina autorul să continue pe același făgaș. Doi ani mai târziu (1959), apare versiunea în limba rusă a monografiei, într-un tiraj de 3000 de exemplare, la editura *Cartea Moldovei*. Prima ediție de *Opere alese* apare în 1956, sub îngrijirea Verei Panfil și a lui Nicolae Romanenco, incluzând, selectiv: *Poezie; Proză; Dramaturgie; Critică și publicistică*; un an mai târziu, *Răzvan și Vidra*, în ediție aparte. Aceste cărți erau parte a muncii de recuperare a valorilor spirituale ale trecutului, în care se încadrează scriitori și filologi animați de dorința salvagărdării culturii naționale.

Bătălia pentru afirmarea/ valorificarea moștenirii clasice a fost, se știe, dură. Procesul de renaștere culturală declanșat ca urmare a sesiunii Academiei din decembrie 1951, cu rezoluția care stipula: a se revedea problema limbii literare și cea a moștenirii clasice a fost periclitat. O abordare sociologică vulgarizantă privind cercetarea fenomenului literar apare, la începutul anului 1959, în paginile oficiosului „Kommunist Moldaviei”. Presiunea exercitată de organele puterii anihila, practic, ceea ce se reușise în ultimii ani în munca de revalorificare. Lui N. Romanenco, în parte, i se incriminau „ideile burgheze” pe care le-ar fi strecurat în monografie. A urmat și o explicație din partea editurii. *Nolens-volens* angajații Editurii de stat a Moldovei (V. Cherdivarenco, P. Didâc, A. Roșca, A. Lipcan, L. Culic) vor semna misiva (evident, în limba rusă!) către redacția ziarului, în care concluzionau: „Editura de stat Cartea Moldovei a editat în 1959 cărțile *Iarba fiarelor* de G. Meniuc și *B. P. Hasdeu* de N. Romanenco. Aceste cărți conțin greșeli ideologice de principiu. Din neatenția editurii, în lista de literatură utilizată de N. Romanenco în monografia *B. P. Hasdeu* sunt incluse un șir de lucrări ale autorilor de orientare reacționară străini... În prezent colectivul editurii ia măsuri radicale de a nu mai admite în activitatea sa greșeli ideologice” (*In memoriam N. N. Romanenco...*, 2006, p. 237; Kulikovski, 2007, p. 27).

Aceste circumstanțe au determinat derularea unei ample discuții despre literatura moldovenească în paginile revistei moscovite „Voprosî literaturî”, inițiată de literatul Iurii Kojevnikov, care publica în nr. 1 al revistei (ianuarie 1962) articolul *Să avem o atitudine grijulie față de moștenirea clasică*. Numărul din august al revistei găzduia opt ecouri la articolul lui Iurii Kojevnikov, între care cel semnat de Andrei Lupan. Scriitorul moldovean se arăta preocupat de „indezirabilitatea cu care erau tratate operele marilor clasici, sublinia că vederile înapoiate sau chiar declarațiile

reacționare ale unor clasici nu se identifică cu marele conținut și valoarea inestimabilă a creației lor”. A luat apărarea lui Nicolae Romanenco. Pe adresa redacției au venit și alte materiale, rămase nepublicate (semnate de I. Vasilenko, N. Romanenco, Gh. Bogaci, E. Dvoicenko-Markova ș.a.) care, în opinia redacției, „reclamau abordarea creatoare a problemelor moștenirii culturale din RSSM, demonstrând o atitudine responsabilă față de valorile literare” (Cojocaru, 2013, p. 126-128). În pofida eforturilor depuse de Secția de științe sociale a Academiei și conducerea Uniunii Scriitorilor, care au salutat și susținut inițiativa revistei „Voprosî literaturî”, la nivel oficial, „nu s-a împărtășit punctul de vedere al lui Iurii Kojevnikov”. În felul acesta, la cel mai înalt nivel politic (Prezidiul CC al PCM), „se pune punct disputei dintre tabăra proletcultistă (vulgar-sociologizatoare) a lui I. D. Ceban și compania și aripa națională din știință, literatură și cultură. Conducerea de partid era decisă să modeleze de o manieră mult mai autoritară construcția cultural-identitară din RSSM”, constată, în baza datelor de arhivă, istoricul Gheorghe Cojocaru (*ibidem*, p. 134-135).

Scurta perioadă de aparentă deschidere, propice avântului creativ, se încheiase. „Lucram pe un butoi de pulbere”, va mărturisi, peste ani, istoricul literar Pavel Zavulan, pe atunci cercetător științific la Academie (Zavulan, 2017, p. 267-268). În anii 1961-1962, în revistele din republică nu a apărut nici un articol despre moștenirea literară, cercetările privind creația clasicilor fiind practic sistate. Sunt ani în care nu se editează nimic din sau despre Hasdeu.

Abia anul 1966 vine cu o noutate editorială – volumul colectiv *Studii și materiale despre B. P. Hasdeu* (redactori Gh. Bogaci și H. Corbu), incluzând studiile: *B. P. Hasdeu – critic literar* (N. Romanenco); *Dramele istorice ale lui B. P. Hasdeu* (H. Corbu); *O comedie insuficient valorificată [Trei crai de la Răsărit]* (A. Sadovnic); *Aspecte din munca lexicografică a lui B. P. Hasdeu* (V. Soloviov); *B. P. Hasdeu și M. Eminescu* (L. Ciobanu); *Izvoarele ucrainene ale operei lui B. P. Hasdeu* (A. Romanet); *Prezența lui B. P. Hasdeu în presa rusă din secolul al XIX-lea* (I. Osadcenco) și compartimentul *Însemnări bibliografice și documente*, care cuprinde: *B. P. Hasdeu și A. A. Potebnea* (E. Dvoicenko-Markova); *O dedicație lui M. Kogălniceanu*; *Carnet lexicografic* (N. Romanenco); *Primul articol al lui B. P. Hasdeu*; *Prima mențiune critică despre B. P. Hasdeu*; *Opt scrisori ale lui B. P. Hasdeu către A. Veselovski* (Gh. Bogaci). În prefața culegerii coordonatorii anunță că volumul reia comunicările sesiunii științifice din martie 1963, prilejuite de împlinirea a 125 de ani din ziua nașterii scriitorului, menționând că moștenirea literară și științifică a lui Hasdeu rămâne încă o problemă insuficient cercetată.

Un an mai târziu (1967), în colecția *Clasicii literaturii moldovenești*, apar *Opere alese*, de B. P.-Hasdeu, în două volume. Alcătuire, studiu introductiv, note, comentarii, indice de N. Romanenco. Prezentare grafică: I. Bogdesco.

În 1974, în aceeași colecție, vede lumina tiparului volumul Bogdan Petriceicu *Hasdeu. Principii de lingvistică. Studii, recenzii, însemnări*. Prefață (de fapt,

un amplu studiu introductiv): Silviu Berejan. Alcătuire: Nicolae Romanenco. Îngrijirea textului: Pavel Balmuş. Peste ani, reputatul lingvist Silviu Berejan va găsi necesar să menţioneze: „Îi sunt extrem de recunoscător lui Nicolae Romanenco pentru că mi-a oferit posibilitatea, prin prefăţarea volumului în discuţie, să depistez în opera hasdeiană lucruri şi idei care preocupă şi astăzi mintea lingviştilor teoreticieni. B. P. Hasdeu intenţiona să realizeze o operă capitală de lingvistică teoretică. Din păcate, a rămas neterminată. Dar şi numai după fragmentele de care dispunem, desprindem cu surprindere idei excepţionale de avansate pentru teoria lingvistică din acea perioadă, printre care câteva *dicotomii aproape saussuriene*. ...Gânduri deosebit de interesante şi de valoroase expune Hasdeu în privinţa noţiunii şi termenului limbă naţională. El consideră că nu există limbă naţională ca ceva deosebit de toate dialectele în care vorbeşte un popor, adică ca sistem autonom. După părerea lui, limba naţională se prezintă ca *un congres* al tuturor dialectelor sub *preşedinţa* unuia din ele. Fiind limba tipică a naţiunii întregi, dialectul dominant devine *modul de eleganţă, ţintă de imitaţiune* pentru toate celelalte dialecte. În felul acesta apare limba literară, vorbită şi scrisă... B. P. Hasdeu merge însă şi mai departe cu anticipările: el consideră că *orientarea arheologică* (adică spre studierea limbilor antice, a istoriei limbilor) a lingvisticii trebuie înlocuită printr-o nouă orientare (care presupune studiul limbilor moderne în sincronie şi diacronie), numită de el *integrală*, adică exact aşa cum îşi numeşte noua orientare al doilea mare conaţional al nostru Eugen Coşeriu şi anume: *lingvistica integrală*. Este foarte semnificativă această coincidenţă de orientări” (Berejan, 2006, p. 102-103).

Creaţia lui Bogdan Petriceicu Hasdeu şi folclorul, substanţialul studiu, în care Mihai Cimpoi vede *o întoarcere la izvoare, la rădăcini, o întoarcere la valori* (Cimpoi, 2017, p. 7), apare în 1983, la editura *Ştiinţa*. Este o carte minuţios elaborată, un comentariu inspirat a ceea ce a însemnat pentru mai tânărul Hasdeu, dar şi pentru scriitorul şi savantul în deplină maturitate, eterna, nesecata fântână a creaţiei populare (Ca o paranteză aş remarca faptul că Pavel Zavulan, autorul, şi-a făcut ucenicia la liceul „B. P. Hasdeu” din Chişinău, avându-l coleg, între alţii, pe Silviu Berejan. Iată că Hasdeu îi apropia din nou, de astă dată pe post de colegi de institut, colegi întru cercetare). Istoricul literar tratează în detaliu *opiniile lui B. P. Hasdeu despre folclor*; abordează pe larg *elementele de folclor în scrierile literare în limba rusă* ale scriitorului, precum şi *elementele de folclor în poezia acestuia*; capitole aparte sunt dedicate aspectelor privind *proza şi folclorul*, sau celor privind *elementele de folclor în scrierile dramatice*. O cercetare doctă, cu note bibliografice ce au căutat să cuprindă tot ce se scrisese în materie de *Hasdeu şi folclorul* la acea dată (evitându-se, pe cât a fost posibil, într-o epocă a drasticei cenzuri, obligaţiile citate de circumstanţă; eram încă în 1983!).

Cu siguranţă, cunoaştem, cei mai mulţi dintre literaţi, conţinutul acestei lucrări, dar o să acceptaţi să reiau un mic fragment din capitolul *Două poveşti*. Lilia, fata de împărat, „înaintând mereu în genunchi, împletind cununi de flori

luminoase și mirositoare, cu lacrimi pe față și cu cântecul pe buze; și cânta ca apele, când trecea pe lângă râuri, cânta ca frunzele, când străbătea o pădure, cânta ca ciocârlia la răsăritul soarelui și ca privighetoarea după soare-apune”. E, fără îndoială, continuă istoricul literar, „una dintre cele mai frumoase imagini (dacă nu chiar cea mai frumoasă) create de Hasdeu în opera sa... *Povestea Crinului* – fără versurile de la urmă, nelegate nemijlocit de temă, merită să figureze în cele mai alese antologii. La titlurile pe care le are, lui Hasdeu i se poate adăuga încă unul – acela de *creator de povești*” (Zavulan, 2017, p. 162). Interesul scriitorului pentru folclor, conchide cercetătorul, se împletește cu preocupările omului de știință pentru creația orală a poporului, pentru limba, istoria și cultura lui. „Cunoscând tot mai profund tezaurul spiritual al poporului său și al altor popoare, Hasdeu se convinge de însemnătatea folclorului nu numai pentru destinele literaturii naționale, ci și pentru științele umanitare. Hasdeu a continuat la un nivel mai înalt tradițiile *familiei* și ale *scriitorilor patruzecioptiști* în ceea ce privește atitudinea față de folclor” (*ibidem*, p. 166).

Creația lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și folclorul rămâne o lucrare de referință. Am considerat necesară, motivată reeditarea acestui studiu (cu litere latine!), lucru care s-a și întâmplat în 2017.

Scrieri alese, în două volume, 1988 (îngrijire: Nicolae Romanenco și Lazăr Ciobanu), marcau 150 de ani de la nașterea lui B. P.-Hasdeu – cel care „rămâne prezent și profund angajat în contemporaneitate prin spiritul său activ, polemic, scrupulos și ingenios”, desprindem din studiul introductiv *Bogdan Petriceicu Hasdeu – scriitor și savant enciclopedist*, semnat de N. Romanenco. O ediție substanțial îmbogățită, prin spațiul mai larg acordat creației poetice, cu o „versiune definitivă” a romanului istoric și alte lucrări care întregesc profilul lui Hasdeu istoricul și publicistul, inclusiv pagini din corespondența sa cu membrii familiei sau cu personalități din țară și de peste hotare.

Nicolae Romanenco avea în lucru și un volum cu texte din *Etimologicum Magnum Romaniae*, care apare la editura Hyperion, în 1990, cu titlul *Vraja cuvintelor. Extrase din Marele dicționar enciclopedic al limbei istorice și poporane* (este printre primele cărți editate cu litere latine!). În *Postfața* volumului, antologatorul menționa: „Pornind de la intenția lui Hasdeu de a sădi până-n baierile inimii cultul rațional al graiului părintesc, am încercat pentru prima dată în nr. 1 al revistei «Moldova» pe anul 1988 să ofer cititorilor noștri extrase din Marele dicționar enciclopedic... Publicația din revista «Moldova» a fost primită de cititorii ei cu mare interes. De aici a pornit ideea de a compune și a edita un volum întreg cu asemenea extrase” (Hasdeu, 1990, p. 218-219). În 1991, la aceeași editură, este tipărită, în ediție aparte, poezia-simbol *Bradul*, în prezentarea grafică a lui Ion Severin.

Prin aceste apariții se încheie practic o etapă în editarea operei hasdeiene la Chișinău. În doar câțiva ani (anii renașterii naționale și revenirii la alfabetul latin)

va prinde contur un nou și amplu proiect editorial: *Hasdeu*, în Colecția *Moștenire*, la editura *Știința* (*Hasdeu, Scrieri*, 1993).

La 10 mai 1990 Nicolae Romanenco îi scria lui Gheorghe Bogaci:

„Dragă Gheorghe [al] lui Teodosie!

Acum lucrez la o monografie despre anii de tinerețe ai lui B. P. Hasdeu...”

(*In memoriam N. N. Romanenco...*, 2006, p. 159).

Proiect neîncheiat, din păcate.

Plin de idei și de molipsitoare energie (*de anii tăi era parcă și el*, spune Victor Cirimpei), prin tot ce a scris, a promovat și a gândit despre fenomenul Hasdeu, Nicolae Romanenco a menținut viu interesul, inclusiv prin acel vestit „Cabinet Hasdeu” moscovit, spre care se îndreptau pașii celor pasionați cu adevărat. „Nu doar eu am fost dirijat de anumite idei ale lui Nicolae Romanenco – reținem din amintitul deja eseu al lui Vladimir Beșleagă – ci și alți colegi de-ai mei. Printre ei aș putea să numesc pe acei care au devenit ulterior adevărați exegeți ai activității și operei lui Hasdeu: Pavel Balmuș și Vasile Malanețchi” (Beșleagă, 2005, p. 115).

Îmi amintesc cu deosebire un moment. Era prin anii '80, atunci când, intenționând să se documenteze cât mai deplin pentru monografia despre Hasdeu ce o avea probabil în lucru și profitând de oportunitatea unei deplasări la Chișinău, istoricul literar Ion Opreșan a căutat să se întâlnească și să discute în mod special cu cercetătorii de la Institut, preocupați și ei de aceleași aspecte, în particular cu Vasile Ciocanu, Pavel Zavulan, Lazăr Ciobanu sau Ala Zavadschi-Cojocar, care tocmai redacta teza de doctorat despre proza lui Hasdeu, din care a și publicat ulterior câteva fragmente. Ei bine, știam de atunci încă de legăturile foarte colegiale dintre eruditul hasdeolog bucureștean și egalii săi în domeniu P. Balmuș și V. Malanețchi, ale căror contribuții n-au întârziat să fie reflectate în compartimentul bibliografic al anunțatei monografii (Opreșan, 1990, p. 606, 617).

Pavel Balmuș, al cărui demers științific este unul vast și nuanțat (de la Nicolaus Olahus, Petru Movilă – la Stere, Iorga, Mateevici), a avut o pasiune, veche, constantă și adevărată: *dinastia de cărturari Hâjdău-Hasdeu* (sintagma îi aparține). În tot ce a scris sau conferențiat a fost atins de partea de zbor intelectual a Hasdeilor. A îngrijit și întocmit mai multe cărți, cunoscute. În linia celor discutate aici, vom aminti doar câteva: împreună cu Vasile Ciocanu, scoate, în 1984, un volum colectiv de *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdău*, cu un cuvânt-înainte de Haralambie Corbu. În 1998, la editura Arc apare: Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Publicistică din ziarul „Traian”. 1869-1870*. Selecție: Gabriel Mumjiev. Îngrijirea textului, notă asupra ediției, postfață: Pavel Balmuș. Volumul reia o parte a imensei opere publicistice (1869-1870), reînviind pagini din istoria, cultura, lumea românească a acelei vremi în toată complexitatea sa – un cert punct de pornire pentru o ediție completă a publicisticii hasdeiene.

Întemeiază Centrul Național de Hasdeologie (era în februarie 1998, când „Cabinetul Hasdeu” moscovit îmbracă altă haină – chișinăuiană; or, la baza centrului stă donația de carte și documente pe care Nicolae Romanenco a ținut să le transmită Chișinăului, orașul care i-a fost drag, aproape de suflet, a cărui nostalgie a purtat-o ani îndelungi și unde a visat mereu să revină: „mi-ar plăcea să am o căsuță proprie la Chișinău, unde să pot trăi împreună cu soția mea Anastasia Starostina, care se ocupă cu literatura română” (*In memoriam N. N. Romanenco...*, 2006, p. 100), îi mărturisea lui Vasile Malanețchi într-o scrisoare din 10 aprilie, 1996; și tot în aprilie al aceluiași an pleca spre Clara și Pavel Balmuș răvașul în care doamna A. Starostina sublinia: „Sufletul nostru e mângâiat de gândul că există camera memorială «Pro Fide et Patria» și cabinetul de lucru – «biblioteca». Nicolai Nicolaevici este foarte fericit că a avut norocul de a face ceva folositor pentru cultura Basarabiei lui îndrăgite”) (*ibidem*, p. 190). Sporindu-i rafturile și căutând să-l înzestreze cu tot ce era atingător de spiritul hasdeian, Pavel Balmuș impulsionează și activitatea de cercetare, organizând, neobosit, conferințe (memorabilul ciclu de conferințe-comunicări „Pro Academia Hasdeu”), lansări de carte, mese rotunde și alte manifestări științifico-culturale. A rezultat un volum consistent: *Pro Fide et Patria. Contribuții la studierea vieții și activității membrilor familiei Hâjdău-Hasdeu*. Fascicula I. Chișinău: Epigraf, 2002. Un volum important, credem, inclusiv prin materialul documentar ce îl înglobează compartimentul al III-lea, privind genealogia neamului Petriceicu-Hâjdău. Reținem din cuprins un text semnat de Nicolae Romanenco, elaborat în 1992 (*Alexandru Hâjdău în „Dosarul nr. 90”*), și alte două (*Contribuții documentare cu privire la studiile de gimnaziu ale lui B. P. Hasdeu; Chipul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu în arta plastică. Bustul în bronz, realizat în 1936, de sculptorul Alexandru Plămădeală*), aparținând lui Vasile Malanețchi, și el un împătimit al cercetării, punând un preț deosebit pe documentul de arhivă.

Parcursul acestor lungi decenii, când mai propice cercetării/ editării, când mai puțin favorabil, în virtutea multor circumstanțe, numără titluri de articole (Lidia Kulikovski ne anunță un total de 270, dintre care 36 în limba rusă, inserate în periodicele din republică până în 2007), mai mari, mai mici; uneori magistrale, alteori simple consemnări, în „Nistru”, „Viața Basarabiei”, „Literatură și artă”, „Orizontul”, „Revistă de lingvistică și știință literară” (a cărei copertă, în colontitlu, era înnobilită de chipul gânditorului și de sugestivul citat: *Orice cuvânt oglindește un lucru, o ființă, o idee, o datină...*, evident, la stăruința lui Silviu Berejan, redactorul-șef al revistei), „Destin românesc”; dar și în cărți de autor. De exemplu, pe Hasdeu, romanticul social, Hasdeu gânditorul, îl regăsim în *Duminica valorilor* (1989), în volumul-medalion *Sfinte firi vizionare* (1995), în *Istoria deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996) ale lui Mihai Cimpoi; dar și în volumul *Reîntoarcerea valorilor* de Ion Vasilenco, editat

de Institutul de Filologie, în 2008, cu efortul lui Lazăr Ciobanu și o prefață de Mihai Cimpoi (volum care reia, între altele, și articolele: *B. P. Hasdeu – scriitor, gânditor, luptător*, publicat în „Cultura Moldovei”, 1957; *Opera literară a lui B. P. Hasdeu*, „Moldova socialistă”, 1958; *Poezia lui B. P. Hasdeu*, preluat din *Studii de literatură și folclor*, 1963, fatidicul an, pentru istoricul literar Ion Vasilenko, când începe, la propriu, calvarul lui pământesc, care va duce la tragicu-i sfârșit, în primăvara lui 1977).

Multe titluri și aproape tot atâtea nume, la cele amintite deja adăugându-se: Vasile Badiu; Efim Levit; Vlad Chiriac; Ion Bejenaru; Vasile Bahnaru; Gheorghe Bobâna (care, de curând, ne dă un bun capitol *Filosofi ai istoriei. B. P. Hasdeu (1838-1907)*, în *Istoria filosofiei românești. Curs de prelegeri. Partea a II-a*. Chișinău, 2018, p. 214-242); Grigore Bostan; Grigore Botezatu; Victor Cirimpei, care s-a bucurat și el de girul lui N. Romanenco, primind de la acesta materiale atingătoare de preocupările etno-folclorice românești ale liceanului Tadeu [Bogdan Petriceicu-Hasdeu], precum și studiul cu descifrări *Reminiscențe ale credințelor dacice*; a publicat articole privind *Creația populară și B. P. Hasdeu* sau *Doina din perspectiva lui Hasdeu*; Anton Comerzan, Gheorghe Gonța, Alexandrina Matcovschi, Eliza Botezatu; Ion Șpac; Ion Dron; Dumitru Coval, care punctează *Probleme de critică, istorie și teorie literară în publicistica lui B. P. Hasdeu*; Vasile Pavel; Vasile Nastasiu; Lilia Cozma-Hanganu, cu un studiu *B. P. Hasdeu și bulgarii*; Svetlana Coandă; Vitalie Belâi; Ion Ciocanu; Ion Varta; Sergiu Pavlicencu, cu *Preocupări de hispanistică la B. P. Hasdeu*; Vitalie Răileanu; Călina Trifan; Ioan Mânăscuță, Nicolae Dabija; Andrei Vartic; Nina Negru, cu titluri incitante și abordări care se rețin, „*Basarabii*” și „*Basarabia*” în interpretarea lui B. P. Hasdeu sau „*Chestiunea israelită*” în publicistica lui B. P. Hasdeu și Eminescu; Lidia Kulikovski care semnează studiul introductiv – *Hasdeu în timpul și spațiul Republicii Moldova* – la un foarte util catalog bibliografic (de care ne-am ghidat și noi în comunicarea de față), întocmit de Pavel Balmuș dimpreună cu Clara Balmuș, *Moștenirea literar-spirituală a dinastiei de cărturari Hâjdău-Hasdeu în bibliotecile chișinăuene* (2007), care înregistrează tot ce s-a editat din opera lui B. P.-Hasdeu și despre B. P.-Hasdeu în Basarabia, inclusiv cărți apărute în alte țări (România, Rusia, Ucraina, Franța), care se regăsesc în bibliotecile din Chișinău.

„Visez la o ediție integrală Alexandru Hâjdău”, mărturisea Pavel Balmuș într-un interviu acordat lui Vasile Malanețchi, cu prilejul apariției volumului Aleksandr Hijdeu. *Izbrannoe*, întocmită de N. N. Romanenco și P. T. Balmuș (schiță biografică și comentarii), 1986 („Literatură și artă”, 1987, 12 nov.). A mers spre acest vis, editând Alexandru Hâjdău. *Clipe de inspirație*, la *Litera Internațional*, 2004. Zece ani mai târziu, în 2014, la editura Vicovia

din Bacău, scoate volumul Alexandru și Boleslav Hâjdău. *Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Genealogii*. Traduceri din limba rusă a vremii: C. Stamati, B. P.-Hasdeu, Z. C. Rally-Arbore, N. Dabija, Cl. Balmuș, P. Balmuș, care asigură și selecția, prefața, tabelul cronologic, notele și comentariile; volum pe care a reușit să-l lanseze, în luna decembrie a aceluiași an, la Iași. Și în această carte, a ținut să vină cu precizarea privind data nașterii scriitorului B. P.-Hasdeu, aspect asupra căruia, pornind de la date-document, a stăruit în mai multe rânduri.

La pagina 15 a acestui volum citim:

„1838

februarie

«...La douăzeci și șase [mai corect: 28, „stil nou”, pe cel „vechi” fiind abia 16] februarie, în familia moșierului din satul Cristinești, efor de onoare al școlilor din ținutul Hotin, domnul Alexandru, fiul lui Thadeu Hâjdău, de credință ortodoxă, și al soției legitime a acestuia Elizaveta, fiică a lui Theophil, de aceeași religie, s-a născut feciorul Thadeu... [ulterior: Bogdan Petriceicu Hasdeu]»”.

Parcursul biografic al lui B. P. Hasdeu, vasta sa operă literară și științifică au constituit obiectul de studiu atent și documentat al unei generoase cohorte de oameni de litere basarabeni, ale căror abordări fac dovada unicității spiritului hasdeian și a profunde sale angajări în contemporaneitate. Aceste câteva punctări s-au vrut o pledoarie pentru toți cei care, prin mult-puținul care le-a fost îngăduit, au contribuit ieri/ contribuie astăzi la *cunoașterea-citirea* cărții mereu deschise Hasdeu.

Referințe bibliografice:

BEREJAN, Silviu. Sumare, dar profund omenești aduceri-aminte. În: *In memoriam N. N. Romanenco. Cum să trăiești în vremurile normale. Amintiri. Corespondență. Evocări*. Москва: Критерион, 2006, p. 101-103.

BEȘLEAGĂ, Vladimir. Modelul Nik. Nik. În: *Sud-Est cultural*, 2005, nr. 4, p. 106-118. Reluat în: *In memoriam N. N. Romanenco. Cum să trăiești în vremurile normale. Amintiri. Corespondență. Evocări*. Москва: Критерион, 2006, p. 5-25.

CIMPOI, Mihai. Obsesia și nostalgia „fântânelor”. [Cuvânt-înainte] la: Pavel Zavulan. *Pagini de istorie literară*. Chișinău: Farmec Lux, 2017, p. 7-8.

COJOCARU, Gheorghe. Impactul Congresului al XXII-lea al PCUS asupra științei lingvistice și literaturii din RSS Moldovenească. În: *Akados*, 2013, nr. 4 (31), p. 125-135. Vezi în acest sens și articolul lui H. Corbu. O filă din istoria bătăliei pentru literatura clasică, în volumul *Dincolo de mituri și legende. Studii, eseuri, articole*, Chișinău: Cartea Moldovei, 2004, p. 339-352.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Vraja cuvintelor. Extrase din Marele dicționar enciclopedic al limbei istorice și poporane*. Postfață de Nicolae Romanenco. Chișinău: Hyperion, 1990.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Scrieri. Volumul I. Poezii*. Text îngrijit, studiu introductiv, note și comentarii de Stancu Ilin. Tabel cronologic de I. Oprișan. Chișinău: Știința, 1993. Este primul volum (din seria de 16 volume anunțată inițial). Au urmat alte 18 volume. Ediția/ editarea continuă.

In memoriam N. N. Romanenco. Cum să trăiești în vremurile normale. Amintiri. Corespondență. Evocări [Alcătuire: A. Starostina]. Москва: Критерий, 2006, 262 p.

KULIKOVSKI, Lidia. Hasdeu în timpul și spațiul Republicii Moldova. [Cuvânt-înainte la]: *Moștenirea literar-spirituală a dinastiei de cărturari Hâjdău-Hasdeu în bibliotecile chișinăuene*. Chișinău, 2007, p. 10-30.

Moștenirea literar-spirituală a dinastiei de cărturari Hâjdău-Hasdeu în bibliotecile chișinăuene. Catalog-bibliografie. Ediție îngrijită de conf. univ. dr. Lidia Kulikovski. Alcătuitori: Clara Balmuș, Pavel Balmuș. Chișinău: Elan Poligraf, 2007, 189 p.

OPRIȘAN, I. *Romanul vieții lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. București: Minerva, 1990. Vezi și ediția a II-a, *B. P. Hasdeu sau setea de absolut. Tumultul și misterul vieții*. București: Vestala, 2001, p. 553, 564.

ZAVULAN, Pavel. *Pagini de istorie literară*. Alcătuire: Svetlana Korolevski, Vlad Caraman, Ala Zavadschi-Cojocar. Cuvânt-înainte: Mihai Cimpoi. Chișinău: Farmec Lux, 2017, 270 p.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MECC.

CZU:811.135.1'366'367:82.09(091)

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).06](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).06)

ORCID: 0000-0002-0725-489

GALACTION VEREBCEANU
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

**STUDIU LINGVISTIC ASUPRA
MANUSCRISULUI *SANDIPA*¹.
MORFOLOGIA (3.1.). SUBSTANTIVUL.
ARTICOLUL. ADJECTIVUL. NUMERALUL**

**LINGUISTIC STUDY ON THE *SANDIPA* MANUSCRIPT. MORPHOLOGY (3.1.).
THE NOUN. THE ARTICLE. THE ADJECTIVE. THE NUMERAL**

Abstract. The morphological peculiarities of some flexible parts of speech (noun, article, adjective, numeral) present in the text of the popular writing entitled *Sandipa* (ms. Rom. 824, dated 1798 and kept at the State Library of Russia, Moscow) are analyzed. The forms are examined in terms of the norm existing in the second half of the eighteenth century.

Keywords: adjective, article, case, declension, form, gender, number, numeral, noun.

Rezumat. Sunt analizate particularitățile morfologice ale unor părți de vorbire flexibile (substantivul, articolul, adjectivul, numeralul) prezente în textul scrierii populare intitulate *Sandipa* (ms. rom. 824, datat în 1798 și păstrat la Biblioteca de Stat a Rusiei, Moscova). Formele sunt examinate sub aspectul normei existente în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Cuvinte-cheie: adjectiv, articol, caz, declinare, formă, gen, număr, numeral, substantiv.

Scopul însemnărilor ce urmează este examinarea trăsăturilor morfologice ale părților de vorbire flexibile substantivul, articolul, adjectivul, numeralul prezente în textul manuscrisului anunțat în titlu. Acestea se remarcă printr-o serie de forme caracteristice perioadei vechi a limbii române, dar și epocii în care a fost copiată versiunea romanului popular de care ne ocupăm. Analiza faptelor de limbă se va face din unghiul de vedere al normei existente în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

¹ Textul manuscrisului *Sandipa* a fost publicat, pentru prima dată, integral, în formă de ediție critică (vezi Verebceanu, 2017, p. 35-55; 67-89; 113-130), urmat de trei studii: primul cercetează diverse aspecte filologice (vezi Verebceanu, 2019, p. 49-63), al doilea analizează particularitățile grafiei chirilice (vezi Verebceanu, 2020, p. 93-102), iar al treilea examinează trăsăturile fonetice (vezi Verebceanu, 2020, p. 22-36).

Substantivul

Substantivul, în calitate de clasă de cuvinte ce ocupă un loc important în sistemul limbii și care este caracterizat ca centru al grupului nominal, prezintă în textul cercetat puține trăsături lingvistice în raport cu cele atestate în primele noastre monumente și documente de limbă română. Rarele forme arhaizante, din punctul de vedere al normei literare actuale, continuă să fie întrebuințate în paralel cu formele noi, acestea din urmă având, de regulă, o frecvență mai mare sau chiar unică și împingând astfel formele vechi spre periferia sistemului. În continuare, vom încerca să determinăm cum se manifestă acest dualism morfologic în textul examinat.

Declinarea. Flexiunea nominală veche caracteristică celor mai vechi texte românești aparținând secolului al XVI-lea și al XVII-lea (vezi Densusianu, 1961, p. 92-93; ILRL, 1997, p. 113-114) este prezentă, în descreștere, și în textele provenind din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (vezi ILRL, 1997, p. 319-320). Cu referire la textul de care ne ocupăm, consemnăm fenomenul cercetat în două exemple ale actualelor substantive *năpastă* și *peșteră*. Primul substantiv menține forma de declinarea a III-a: *năpaste* (48^v), iar al doilea a trecut la declinarea I: *peșteră* (28^r), *peștiră* (28^r-4), tendință subliniată de autorii tratatului *Istoria limbii române literare*: „Formele de declinarea a III-a, mai vechi, abundă mai ales la începutul perioadei (1640–1780 – G. V.) în special în textele nordice, iar formele de declinarea I, mai noi, se întâlnesc în special în textele sudice” (ILRL, 1997, p. 99-100).

De declinarea a III-a este și substantivul *pânticile* (23^v), cu *e* trecut la *i*.

Forme noi, deci aparținând declinării I, se constată în substantivele cu radicalul în *ș*, *j*, situație caracteristică mai ales graiului moldovenesc (vezi ILRL, 1997, p. 320): *cenușă* (61^v-2, 62^r), *mătușă* (36^r, 45^r, 45^v, 47^r-2), *ușă* (24^v), *ușa* (24^v), *grijă* (15^v, 24^r, 76^r, 100^v), care nu intră niciodată în alternanță cu formele în *-e*, curente în textele vechi (vezi Densusianu, 1961, p. 92-93; Rosetti, 1978, p. 547; ILRL, 1997, p. 320), dar și în cele contemporane cu manuscrisul *Sandipa* (vezi ILRL, 1997, p. 320).

Genul. Substantivul masculin *tată* prezintă două forme: *tatăl* (*mieu*, *tău*) (4^v, 5^r etc.), *tată*-(*său*, *tău*) (6^v-2, 9^v-2 etc., cu 38 de apariții) și *tatul* (31^r-3, 97^v, 98^v), ultima formă – analogică substantivelor masculine de declinarea a II-a terminate în consoană – fiind caracteristică îndeosebi graiului moldovenesc, dar notată și în textele elaborate în Moldova către sfârșitul secolului al XVIII-lea (vezi nota 2) și, sporadic, în alte zone ale dialectului dacoromân (vezi Gheție, 1975, p. 158; Teodorescu, Gheție, 1977, p. 100). Ambele forme flexionare de nominativ-acuzativ nu sunt concurate niciodată de *tătâne* decât în genitiv-dativ (vezi *infra*, *Cazul*).

La fel masculin este și substantivul *pânticile* (23^v).

Grăunte este atestat numai ca substantiv de genul neutru: „nici macar un *grăuŋ* n-au mâncat” (55^r), la fel ca în textele redactate în epocă (vezi ILRL, 1997, p. 322), formă cunoscută în perioada 1532-1640. Substantivul *slugă* este, după terminație, de genul feminin și „constituie norma epocii” (ILRL, 1997, p. 321): *slugă* (18^r, 21^r, 53^v, 60^v-2), „ace *slugă*” (24^r, 26^r), spre deosebire de perioada veche a limbii în care genul substantivului *slugă* nu apare fixat, fiind întrebuintă și ca masculin (vezi Densusianu, 1961, p. 93; Rosetti, 1978, p. 543).

Substantivul de origine autohtonă *grumaz* nu a păstrat forma de neutru plural în *-e*, trecând în categoria substantivelor masculine, la fel ca în epocă (vezi ILRL, 1997, p. 321): *grumazi* (60^v), *grumazii* (42^r, 60^v).

Numărul. Forma normală a substantivului *copac* este cea care păstrează la singular desinența arhaică: *copaci* (52^v-5, 53^r), *copaciul* (52^v, 53^r), *copaciului* (53^r), la fel ca în toate textele aparținând perioadei vechi (vezi Rosetti, 1978, p. 543; ILRL, 1997, p. 120, 324). Forma actuală *copac*, „refăcută prin analogie cu *drac* – *draci*, *sărac* – *săraci*” (ILRL, 1997, p. 120), este posterioară secolului al XVIII-lea.

Substantivul feminin *greșeală* are desinența de plural *-e*: *greșalele* (96^r); cf. însă *bolile* (95^v), *mreji* (47^r), *pricini* (77^r).

Substantivul *ochi* înregistrează la singular două desinențe, una în *-u*: *ochiu* (86^v, 90^v) și alta având desinența zero: *ochi* (86^v).

Pluralul substantivului *nume*, în cele două atestări, apare în forma nouă: *nume* (50^r, 51^r), forma etimologică *numere*, caracteristică unor texte vechi (vezi, de exemplu, Stanciu-Istrate, 2004, p. 101), nu este cunoscută textului nostru.

Substantivul *mână* face la plural *mâini* (65^v), *mâinile* (23^v); cf. și *mâinule* (67^v, 94^r), un amestec între forma analogică și cea etimologică.

Procesul de înlocuire a desinenței de plural în *-e* prin cea de *-i* și desinența în *-uri* prin cea de *-i* la unele substantive feminine este prezentă și în textul de care ne ocupăm: *frumusețile* (13^v, 36^r, 74^r), *ierbi* (42^r), *lacrimi* (19^v, 34^v, 37^r etc.), *pricini* (77^r), *slugile* (27^v-3); cf. însă *vinile* (42^r), cu *e > i*, tendință ce caracterizează textele nordice elaborate în epocă (vezi ILRL, 1997, p. 323-324).

Apariția desinenței *-ă* la substantivele cu radicalul în *r* este atestată în *izvoarăle* (89^v), formă curentă atât în cele mai vechi texte românești, cât și în textele contemporane cu manuscrisul *Sandipa* (vezi Densusianu, 1961, p. 99; Rosetti, 1978, p. 547; ILRL, 1997, p. 121; 325). Acestui unic exemplu i se opune substantivul *h<i>arile* (76^v), cu *e* închis la *i*.

Desinența de plural singular a neutrelor terminate în consoană sau în *-u* este *-uri*, niciodată *-ure*: *ceasuri* (4^v), *gânduri* (15^r), *vicleșuguri* (55^r) etc.

Într-un caz, substantivul *pasăre* apare la plural fără modificarea vocalică a radicalului (nu a avut loc alternanța vocalică): *pasările* (76^v).

Cazul. Substantivul *tată*, urmat de adjective posesive, înregistrează la genitiv-dativ exclusiv forma *tătâne*: *al tătâne-său* (31^r), *tătâni-m(i)eu* (27^r, 32^r,

69^v), *tătâni-tău* (6^v, 28^v), *tătâne-său* (5^r, 15^r, 33^r, 99^r), fonetism caracteristic textelor contemporane² cu manuscrisul de care ne ocupăm.

Substantivul *stăpân*, indicând relații sociale, este însoțit de adjectivul posesiv conjunct și apare notat fie la dativ în formă feminină omonimă cu nominativul: „nimică n-au spus *stăpână-său*” (17^v), „spusă *stăpână-său*” (84^r), fie la nominativ: „vine *stăpână-său*” (24^v), „să nu-l priceapă *stăpână-său*” (24^v) – construcție simțită astăzi ca fenomen regional (vezi GALR, I, 2005, p. 95) –, fie întărit de prepoziția *la*: „au adus *la stăpână-său* (22^r).

Substantivul feminin de origine ucraineană *cușcă* apare întrebuințat la genitiv-dativul singular, în cele două exemple, sub forma învechită *cușcii* (18^r-2).

Substantivul în genitiv-dativ este concurat de construcții prepoziționale, răspândite în epocă mai ales în textele nordice (vezi ILRL, 1997, p. 326). Cele mai frecvente sunt construcțiile prepoziționale cu *cătră* și *la*, echivalente cu dativul: „zisă dascalul *cătră cucon*” (5^r), „Și dând și mare giurământ ea *cătră cucon*” (9^v), „am grăit *cătră dânsul*” (57^v), „Sandipa ră<spu>nsă *cătră împăratul*” (72^v), „strigă *cătră tovarăș*” (79^v), „Voi da pre fiul meu *la Sandipa* filosoful” (2^r), „au poroncit *la tatul* mirului” (31^r), „făcut-au câte 2 haine *la tof*” (50^r), „să o arunci *la căini*” (94^r), „voinicul închină colacii *la împăratul*” (99^v). În două contexte apare construcția prepozițională cu *a*, echivalentă cu genitivul: „scrisă și istoriile *a* câte *învățăture* vre să-l înveță” (3^v), „este ajutoriu și păzitoriu *a* tot *omul*” (71^r). Nu lipsesc însă nici construcții sintetice de felul: „după zăpis ce au dat *împăratului*” (6^r), „să închină *împăratului*” (6^v), „grăiem *fiului* tău” (11^r), „Această pildă spusă filosoful cel dintâi *împăratului*” (16^v), „pasărea păpăgalul au spus *stăpânului* toate” (17^v) etc.

Numele propriu *Sandipa* formează genitiv-dativul atât pe cale sintetică: *Sandipii* (3^r, 3^v, 72^r, 73^r, 93^r, 96^v, 101^r), *Sandipei* (3^v), *Sandipăi* (71^v), cât și analitico-sintetică: *a lui Sandipii* (1^r), precum și cu ajutorul prepozițiilor *către* și *la*: „zisă împăratul *cătră Sandipa*” (2^v), „voi da pre fiul meu *la Sandipa* filosoful” (2^r).

Dumnezeu, prin cele 14 atestări, prezintă la cazul oblic exclusiv forma analitică: *lui Dumnezeu* (1^v, 28^v, 44^v, 72^r etc).

Acuzativul cu funcție sintactică de complement direct al substantivelor exprimate, la fel ca în limba actuală, prin nume proprii, nume comune de ființă sau prin substitute (pronume personal ori, mai rar, pronume relativ) apare însoțit de *p(r)e*: „chemă *pe Sandipa*” (2^r), „adusă *pe fiul său*” (69^r), „*pe mine* mă vei avea fimei ție” (10^r), „*pe dâșii* nu i-au chemat” (12^r), „care *pe care* va birui din vorbe” (89^r), „*pe cine* îl dor dinții” (95^v) etc. Prepoziția *p(r)e* însoțește uneori și un substantiv din subclasa animalelor, păsărilor și reptilelor „*personalizate*, în condițiile *individualizării* puternice a substantivului-complement” (GALR, II,

² Se are în vedere *Alexândria* lui Năstase Negrule, manuscris ieșean de la 1790, recent editat în condiții tipografice excelente, în care sunt atestate forme ca *tatul* (5^v) și *tătâne-său* (11^r) (vezi Dumitrescu, 2015).7

2005, p. 377): „*acel tâlhariu birui și pre leu și pre momiță*” (53^r), „*învăță pe taină stăpânul pe pasăre*”, „*apucă pe un șarpe*” (75^v).

Dintre vocative, mai răspândite sunt cele etimologice terminate în *-e*, pentru masculin singular: *bărbate* (57^r, 63^r, 66^r, 66^v, 67^r), *cucoane* (9^v, 31^v), *dascale* (6^r, 87^v, 90^v etc.), *Doamne* (29^r, 80^v, 82^r etc.), *frate* (84^v, 85^r), *giupă(i)ne* (18^v, 22^v), *împărate* (2^v, 21^r, 70^r etc.), *oame* (35^r), *priiatine* (90^v), *stăpâne* (22^v), *voinice* (38^v-2, 39^r, 49^r, 67^r) și pentru feminin singular: *fimei*, cu *e > i* (10^r, 69^r, 81^r, 82^v), *muier* (56^v, 58^r, 71^v, 80^v, 83^r) sau vocativele identice cu nominativul articulat, urmate de adjectivul posesiv: *fătul (mieu)* (4^v, 81^r, 81^v, 82^r-2, 91^v), *fiul (mieu)* (77^r), *tatăl (mieu)* (4^v). Mai puține la număr sunt vocativele în *-ule*: *fiule* (75^r, 98^v), *omule* (16^r, 61^v, 84^v etc.). Pentru formele de feminin singular apar atât vocativele în *-o*: *babo* (48^v, 80^r, 80^v), *maico* (38^r, 79^r, 79^v-2, 81^v), cât și cele identice cu nominativul: *maică* (78^v, 79^v, 85^v), *mătușă* (36^r, 45^r, 45^v, 47^r-2). Nu lipsesc nici vocativele de plural masculin echivalente cu dativul: *filosofilor* (73^r, 75^v), *fraților* (65^r, 66^r, 95^v), *vecinilor* (64^v).

Structura de vocativ constând din doi și mai mulți termeni este folosită frecvent: „*(pre)puternice împărate*” (4^v, 13^r, 21^v, 70^v etc.), „*fiule preiubite*” (70^v), „*iubite fiule*” (100^r), „*preluminat părintile meu*” (91^v), „*părintile meu împărate*” (78^r, 83^v, 91^v), „*mult puternice împărate și al meu dulci părinte*” (74^v), „*păcătosule și prăpădite oame*” (39^v), construcții învechite și restrictive sub raportul normei românei literare actuale (vezi GALR, I, 2005, p. 149).

Articolul

Articolul hotărât enclitic masculin *-l* este notat constant: *cuconul* (6^v), *filosoful* (1^r) etc. Lipsa³ articolului este atestată în unele contexte ale substantivului *obicei*: „*după obicei filosofesc*” (6^v), „*ave (el) obicei*” (8^v, 41^v, 83^v), „*ei au obicei*” (87^r). În alte situații, același substantiv este întrebuințat în mod obișnuit: „*după obiceiul filosofesc*” (13^r), „*din obiceiul cetățenilor*” (86^r).

Absența articolului hotărât *-i* – reflex al limbii vorbite – se constată la genitiv-dativul singular al substantivului propriu *Persia*: *Perșii* (57^v) și, frecvent, al substantivelor comune feminine: *astronomii* (5^v), *culivii* (18^r), *culevii* (18^v),

³ Cauza dispariției lui *-l*, des întâlnită în perioada veche a limbii române (vezi Densusianu, 1961, p. 100; Rosetti, 1978, p. 550-551; ILRL, 1997, p. 124), „poate să se datorească în unele cazuri neatenției copiştilor sau deprinderii lor de a scrie o singură dată litere care se repetau la sfârșitul unui cuvânt și la începutul cuvântului următor <...>. Rămân însă un număr mare de cazuri care par să arate că *-l* începuse să nu mai fie pronunțat <...> (Densusianu, 1961, p. 109). O altă ipoteză a fost emisă de Al. Rosetti: „În limba vorbită de astăzi articolul enclitic masc. de nominativ-acuzativ *-l* a dispărut: *omu* (< *omul*); locul lui *-l* este ținut de *-u*, formându-se o alternanță morfologică nouă: *zero/u (om/omu)*” (Rosetti, 1978, p. 551), supoziție reluată într-un fel de autorii tratatului *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, care interpretează fenomenul „ca urmare a tendinței generale de preluare a funcției articolului de *-u*” (ILRL, 1997, p. 327).

filosofii (77^v), *istorii* (101^r), *împărății* (54^r), *primejdii* (59^r, 73^r), *viclenii* (93^v), în genitiv-dativul sintagmei *împărăția ta: împărății tale* (4^v, 30^v, 93^r etc.), precum și în singurul caz al locuțiunii pronominale *Măria Ta: Mării Tale* (83^v).

Articolul proclitic de genitiv-dativ masculin singular *lui* apare notat înaintea de substantivele proprii: „*lui* Dumnezeu” (1^v, 28^v, 44^v, 72^r etc.), „*lui* Chir-Împărat” (1^r, 101^r), varianta *lu* în manuscrisul de care ne ocupăm nu este folosită; este folosită însă curent, alături de *lui*, în mai multe texte aparținând secolelor al XVI-lea–al XVIII-lea (vezi Rosetti, 1978, p. 551-552; ILRL, 1997, p. 124, 327; Gheție, Teodorescu, 2005, p. 43; Chivu, 1993, p. 178).

Articolul posesiv-genitival cunoaște o întrebuințare destul de frecventă, forma variabilă intrând, uneori, în alternanță cu forma invariabilă, situație proprie atât textelor provenind din secolul al XVI-lea (vezi Densusianu, 1961, p. 109; Rosetti, 1978, p. 553-554; ILRL, 1997, p. 124-125), cât și textelor din epoca elaborării manuscrisului *Sandipa*. Repartizarea teritorială a fenomenului este următoarea: „Formele variabile ale articolului posesiv genitival rămân o trăsătură a textelor sudice, în timp ce forma invariabilă rămâne caracteristică a textelor nordice, care însă foloseau uneori și forme variabile” (ILRL, 1997, p. 327). O asemenea utilizare a articolului posesiv-genitival se regăsește și în textul nostru. Iată, de pildă, unele exemple de forme variabile: „copil *al...*” (20^r), „cuvântul *al...*” (13^r), „darul *al...*” (93^r), „dascal *al...*” (78^r, 90^v), „împărat *al...*” (1^r), „fiule *al...*” (70^v, 97^v), „filosof *al...*” (26^v, 31^r), „gându *al...*” (58^r), „inelul *al...*” (15^r), „lucru *al...*” (74^v), „sfat *al...*” (87^r), „sfetnic *al...*” (31^v), „stăpânul *al...*” (44^r, 84^v), „unghiu *al...*” (18^v-2), „vicleșugul *al...*” (49^v, 62^r), „voinicel *al...*” (98^v), „*al* mieu dulci părinte” (70^v); „câte *a...*” (37^v), „cerere *a...*” (14^r), „fimeie *a...*” (65^r), „fire *a...*” (92^r), „istorie *a...*” (83^v), „învățătură *a...*” (8^r), „margine *a...*” (84^r), „minte *a...*” (75^r), „naștere *a...*” (100^r), „*a* me osârdie” (97^r), „poroncă *a...*” (59^v), „pricină *a...*” (60^r, 76^r, 76^v-3), „rudă *a...*” (46^v), „tăcere *a...*” (7^v); „filosofi *ai...*” (1^r), „înțelepți *ai...*” (26^v), „oameni *ai...*” (87^r), „sfetnici *ai...*” (29^r, 33^r), „toți *ai* casăi” (50^r); „meșteșugurile *ale...*” (61^r), „vicleșuguri *ale...*” (55^v), „vorbe *ale...*” (14^v, 93^v), „de *ale* casăi” (50^r).

Forma invariabilă, mai puțin numeroasă, apare în contexte ca: „cuvântul întâi *a...*” (1^r), „ochiul *a...*” (90^r), „scrisorile *a...*” (68^v), „vorbe *a...*” (68^v) etc. Alteori, prioritate se dă formei *al*, fiind consemnat așa-numitul acord fals: „bortă *al...*” (54^v), „fată *al...*” (31^r), „fimeie *al...*” (51^r), „poveste *al...*” (94^v), „pricină *al...*” (73^r, 74^v, 76^v-2), „slugă (f.) *al...*” (24^r), „slujnică *al...*” (17^r, 84^r), „învățăturii *al...*” (71^r), *al* rămătorilor și *al* cailor pohte” (14^r), „*al* curvilor sfaturi și *al* muierilor (30^v).

În două cazuri, articolul posesiv-genitival apare notat după un substantiv articulat, întrebuințare superfluă în raport cu norma limbii actuale: „va învăța toate meșteșugurile *ale* muierilor” (61^r), „nu este pricina *a* cuconului” (74^v),

construcție uzuală însă în textele din secolul al XVI-lea (vezi Densusianu, 1961, p. 245-246).

Articolul demonstrativ-adjectival cunoaște o topică obișnuită, plasat între un substantiv și adjectiv: „filosoful *cel* mare” (26^v), „pasire *ce* dreaptă” (19^r), „sfetnicii tăi *cei* răi” (31^r), „lucrurile *cele* bune” (100^r) sau apare în prepoziție absolută, însoțind fie un adjectiv pe care îl substantivează: „*cele* înțelepte” (51^r), fie un adjectiv invariabil: „*ce* dintâi răutate” (23^v), fie un numeral cardinal: „*cei* doi” (79^r), „*cele* 6 zile” (58^v).

La genitiv-dativ articolul demonstrativ-adjectival se acordă în caz cu substantivul: „un fiu al filosofului *celui* mai mare” (97^v) „al muierilor *celor* rele” (30^v), „prețul lemnelor *celor* mirositoare” (91^r). Într-un caz, apare forma etimologică: „o slujnică al *cei* jupenesă” (17^r).

Articolul nehotărât, alături de formele întâlnite și astăzi: *un* (94^v); cf. însă forma dialectală *on* (17^v), *o* (84^r), *niște* (63^v), niciodată *nește*, înregistrează, pentru genitiv-dativ feminin singular a articolului *o*, singura formă *unii*, fenomen atestat în cele mai vechi texte românești (vezi Densusianu, 1961, p. 114): „*unii* momiți” (51^v), „*unii* muieri” (68^v, 69^r, 70^v), „*unii* porumbiță” (54^v) „*unii* vulpi” (94^v).

Adjectivul

Adjectivul, sub raportul flexiunii, cunoaște puține trăsături demne de luat în seamă. Astfel, *mare* are câteodată la plural formă identică cu singularul, situație întâlnită în cele mai vechi texte românești (vezi Densusianu, 1961, p. 108; Rosetti, 1978, p. 550; Moraru, 1996, p. 98), iar în epoca elaborării textului fenomenul caracterizează „unele texte nordice” (ILRL, 1997, p. 328): „*mare* gânduri” (86^v), „*mare* păcate” (9^v).

Pluralul în *-i*, același ca în limba actuală, câștigă din ce în ce mai mult teren: „*dulci* cuvinte” (3^r), „*mari* bucurii” (70^v), „*mari* nebuni” (26^v).

Adjectivul *nou* are la feminin singular forma curentă în textele vechi: „casă, mare *noao*” (100^r), iar diminutivul de genul feminin numărul singular al lui *puțin* apare notat în forma „*puțunte* făină” (49^r).

Referitor la gradele de comparație ale adjectivului, este de subliniat faptul că, în linii mari, acestea nu se deosebesc de cele din limba actuală. De exemplu, comparativul de superioritate este exprimat exclusiv, în singurul exemplu, cu ajutorul adverbului *decât*: „*dulceață* mai dulce *decât* miere” (38^v), niciodată cu *de*, cum se întrebuintă în textele vechi (vezi Rosetti, 1978, p. 550; Vieru, 2014, p. 66). Superlativul absolut se construiește cu ajutorul adverbilor *foarte*, *mult* și *prea*, primul plasat în prepoziție (niciodată în postpoziție, cum apare când are valoare adverbială), al doilea și al treilea, *mult* și *prea*, având, învechit și regional, sensul „foarte”, ultimul, cu monoftongarea diftongului: „dascal *foarte înțelept*” (1^v), „*muier* *foarte frumoasă*” (13^v); „*găsi* borta *mult* deșartă” (55^r); „*precurvariul* acela” (45^r), „Solomon *preînțeleptul*” (50^r) „*preînțeleaptă*” (14^r, 45^r), „*preînțeleptilor*

domni” (94^v), „*preluminat* părintile meu” (92^v), „*preputernice* împărate” (13^r, 17^r, 93^r), „*fiule preiubite*” (70^v), „*fiule preiubite* al meu” (70^v) „un rău *pre mare*” (60^v), „*acei muieri precurve*” (70^r) etc.

Numeralul

Numeralul cardinal propriu-zis, simplu sau compus, nu se deosebește, în linii generale, de cel folosit în limba română literară actuală. Ceea ce îl diferențiază sunt unele forme care păstrează fonetismul arhaic, precum și faptul că grafia chirilică folosea, după modelul alfabetului limbii grecești, redarea valorii numerice cu ajutorul unor slove. Textul cercetat atestă numerele cardinale notate atât prin slove-cifră, având o frecvență mare (53 de atestări): „3 ani” (2^r), „4 luni” (32^v-2), „5 ocă” (61^v-2), „6 zile” (58^v), „7 filosofi” (13^r), „8 luni” (98^r), cât și, mai rar, prin litere: „numai *un* bărbat și *o* fimeie” (74^r), „*doi* ochi” (86^v), „*trii* ani” (91^v; vezi și 46^r, 48^r, 60^v-2, 78^v etc.), „*tri* ceasuri” (4^v), „*cinci* ani” (81^r), „*sapte* zile” (10^r-2, 69^v).

Numeralul cardinal compus este exprimat exclusiv prin slove-cifră: „13 ani” (97^v), „15 ani” (98^v), cardinalul mai mare de 20 fiind urmat de prepoziția *de*, la fel ca în limba de astăzi: „150 de zile” (62^r). Reprezentarea valorii numerice prin cifre arabe, ca în limba română literară actuală, nu este folosită în text.

Aproximația cantitativă a numeralului cardinal este exprimată prin alăturarea numeralelor vecine 2 și 3, cu omiterea substantivului regent, subînțeles însă din context: „să întâmplă 2-3 într-un loc” (77^r).

Numeralul ordinal este reprezentat, pentru primul termen, de forma analogică *întâi*: „cuvântul *întâi*” (1^r), „pilda filosofului *întâi*” (13^v). Forma etimologică, *întâie*, răspândită în textele din secolul al XVI-lea (vezi Densusianu, 1961, p. 115; Gheție, Teodorescu, 2005, p. 44), nu este cunoscută manuscrisului *Sandipa*.

Sinonimul lui *întâi* este compusul cu *de*, *dintâi*, asociat cu *cel*, *cea*, având valoare adjectivală și cu ordinalul postpus substantivului în cele două apariții: „dascalul *cel dintâi*” (91^v) „pilda *ce dintâi*” (21^v); cf. însă și „*ce dintâi* răutate” (23^v).

Numeralele ordinale pentru celelalte cardinale se prezintă sub mai multe forme și au, pentru masculin, următoarea structură: *al* + numeralul cardinal, exprimat prin slove-cifră + *le*, dar fără particula *-a*, fenomen întâlnit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în primul rând în textele moldovenești (vezi ILRL, 1997, p. 333; vezi și GALR, I, 2005, p. 305). În cazul în care ordinalul este notat doar prin slove-cifră, secvența *-lea* nu apare, întrebuintare folosită în mai multe texte vechi (vezi Vieru, 2014, p. 71): „*al 3* filosof” (73^v), „*al 4* filosof” (35^v, 40^v, 73^v), „*al 5* filosof” (42^v), „*al 6* filosof” (53^v), „Pilda filosofului *al 6*” (54^v), „*al 7* filosof” (59^r-2, 69^r). În două exemple, ordinalul este exprimat, învechit și regional, prin forme: „*al treile* filosof” (29^v), „Acești și cu altul, *al triile*” (82^r), în ultimul caz, cu omiterea substantivului.

Sunt consemnate și construcții, învechite și regionale, cu acord mixt, greșit din punctul de vedere al normei limbii contemporane: „*al 5 zi*” (40^v), „*al 6 zi*” (53^v); vezi și ordinalul masculin pentru *patru*, care apare în formă feminină: „*al patra filosof*” (33^v).

Ordinalul feminin apare notat, la fel ca cel masculin redat cu slove-cifră, fără particula deictică *-a*: „*pilda a 2*” (35^r), „*a 6 zi*” (51), „*a 7 zi*” (5^v), „*zioa a 7*” (57^v); vezi și, învechit și regional, „*a trie zi*” (66^r); cf. însă „*a patra zi*” (31^r), „*a opta zi*” (69^r). Într-un caz, ordinalul feminin nu este acordat cu substantivul regent, rezultând un reflex al construcției arhaice: „*a patra filosof*” (76^r).

Numeralul colectiv. Dintre formele acestei clase de cuvinte consemnăm *amândoi* (niciodată *îmbii*): „*așa șide numai amândoi*” (4^r; vezi și 35^v-2, 55^r, 74^r etc.) și *tustrei*, ultimul întrebuințat în variante astăzi regionale: „*mearsără întru un târg pentru negustorie tustrii*” (78^v; vezi și 82^v-4), „*zisără trustrii*” (82^v), „*până nu vom fi trustei*” (80^r, 81^r; vezi și 79^r), „*până nu-ți fi trustei tovarășii*” (79^r), „*le dediră trusteli*” (78^v).

Numeralul multiplicativ apare notat, în singularul exemplu, cu fonetismul regional *-iit*: „*îi dedi întriit prețul lemnelor*” (91^r).

Numeralul distributiv, prin nimic deosebitor de cel din limba actuală, este înregistrat în exemplele: „*să meargă în toate zilele câte unul*” (12^v, 56^r), „*câte o pungă*” (78^v), „*făcut-au câte 2 haine*” (50^r).

Generalizând descrierea trăsăturilor morfologice ale claselor de cuvinte flexibile ca: substantivul, articolul, adjectivul și numeralul înregistrate în textul romanului popular *Sandipa*, se poate constata faptul că limba română de la sfârșitul secolului al XVIII-lea înregistrează o evidentă tendință de simplificare și reducere a formelor arhaizante, favorizând întrebuințarea celor noi, care vor fi acceptate ulterior de norma limbii literare. Mai mult, inovațiile fac concurență – în unele cazuri încă timidă, alteleori destul de evidentă – formelor vechi sau chiar înlocuindu-le pe acestea. Astfel, *peșteră*, dar *năpaste*; numai *ușă*, *grijă*; menținerea încă a formelor *tatul*, *un grăunț*, *grumazi*, *copaciul*; *pricini*, dar și *grașale*; *măinile*, însă *măinule*; *izvoarăle*; cf. însă *h<i>arile*; *Sandipii*; cf. *lui Sandipii*; *omule*, dar *oame*; *al*, *a*, *ai*, *ale* ~ *a*; *mari bucurii*, însă *mare păcate*; *foarte frumoasă*, dar *mult deșartă* și *preiubite*; *al 3<-lea>* și *al treile*; *tustrii*, *trustei* și *trusteli*.

Referințe bibliografice:

CHIVU, Gheorghe. *Codex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. București, 1993.

DENSUSIANU, Ovid. *Istoria limbii române. Vol. II. Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck. București, 1961.

Dumitrescu, 2015 = *Istoria lui Alexandru cel Mare: Alexandria ilustrată de Năstase Negrule*. Coordonator: Gabriela Dumitrescu. București: Sapienția Principium Cognitio, 2015.

GALR, I = *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*. București, 2005.

GALR, II = *Gramatica limbii române. II. Enunțul*. București, 2005.

GHEȚIE, Ion, TEODORESCU, Mirela. *Psaltirea Hurmuzaki*. I. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu. București, 2005.

GHEȚIE, Ion. *Baza dialectală a românei literare*. București, 1975.

ILRL = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție. București, 1997.

MORARU, Alexandra. *Floarea darurilor*. Text stabilit, studiu filologic și lingvistic, glosar de Alexandra Moraru. În: *Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”*. *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*. Coordonatori: Ion Gheție și Alexandru Mareș. I. București, 1996, p. 5-193.

ROSETTI, Al. *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. Ediție definitivă. București, 1978.

STANCIU-ISTRATE, Maria. *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție și glosar de Maria Stanciu-Istrate. În: *Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan- Al Rosetti”*. *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*. Coordonatori: Ion Gheție și Alexandru Mareș. II. București, 2004.

TEODORESCU, Mirela, GHEȚIE, Ion. *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu, Ion Gheție. București, 1977.

VEREBCEANU, Galaction. *Considerații filologice asupra manuscrisului Sandipa*. În: *Philologia*. 2019, nr. 3-4, p. 49-63.

VEREBCEANU, Galaction. *Studiu lingvistic asupra manuscrisului Sandipa. Grafia (1)*. În: *Philologia*. 2020, nr. 3-4, p. 93-102.

VEREBCEANU, Galaction. *Studiu lingvistic asupra manuscrisului Sandipa. Fonetica (2)*. În: *Philologia*. 2020, nr. 5-6, p. 22-36.

VEREBCEANU, Galaction. *Un manuscris al Sindipei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Text*. În: *Philologia*. 2017, nr. 1-2, p. 35-55, nr. 3-4, p. 67-89, nr. 5-6, p. 113-130.

VIERU, Roxana. *Studiu lingvistic asupra Paliei de la Orăștie*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2014.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MECC.

CZU:811.135.1'276.6:339.138

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).07](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).07)

ORCID: 0000-0002-6180-653X

ORCID: 0000-0002-9862-7308

ORCID: 0000-0002-2979-3361

INGA DRUȚĂ, LIDIA VIERU,
MARIANA VLAS

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

CONSIDERAȚII PRIVIND CONSTITUIREA TERMINOLOGIEI DE MARKETING ÎN LIMBA ROMÂNĂ

CONSIDERATIONS ON THE ESTABLISHMENT OF MARKETING TERMINOLOGY IN ROMANIAN

Abstract. The marketing language in Romanian is recent, having its beginnings in the 90s of the last century. Modern marketing has evolved from strictly economic processes and phenomena to psychosocial ones, which derive from the subjective behavior of the consumer.

The paper analyzes the most common procedures for establishing marketing terms in Romanian in the etymological, semantic and structural aspects and concludes that the marketing language is interdisciplinary, with a continuous dynamics, with terminological fluctuations, in search of identity and of its characteristics.

Keywords: marketing, terminology, loan, interdisciplinary loan, superordinate term, metaphorical term, language dynamics.

Rezumat. Limbajul de marketing în limba română este unul de dată recentă, având începuturile în anii '90 ai secolului trecut. Marketingul modern a evoluat de la procese și fenomene strict economice până la cele psihosociale, care decurg din comportamentul subiectiv al consumatorului.

În lucrare se analizează cele mai frecvente procedee de constituire a termenilor de marketing în limba română sub aspect etimologic, semantic și structural și se ajunge la concluzia că limbajul de marketing este unul interdisciplinar, cu o dinamică continuă, cu fluctuații terminologice, în căutarea identității și a caracteristicilor sale.

Cuvinte-cheie: marketing, terminologie, împrumut, împrumut interdisciplinar, termen supraordonat, termen metaforic, dinamică a limbajului.

Începuturile marketingului datează din anii 1930. În accepție generală, marketingul reprezintă „știința și arta de a convinge clienții să cumpere”.

Unul dintre pilonii acestei științe este Philip Kotler (n. în 1931 la Chicago), profesor de marketing internațional la Școala Superioară de Management „J. L. Kellogg” din cadrul Universității din Northwestern, SUA. A fost desemnat de revista *Financial Time* ca „al patrulea guru al managementului din toate vremurile”, după Jack Welch, Bill Gates și Peter Drucker, și a fost numit de Centrul European de Management (Management Central Europe) „cel mai mare expert mondial în practici de strategii de piață”.

Prima definiție oficială atribuită marketingului a apărut în 1935 și a fost adoptată de *National Association of Marketing Teachers*, predecesoare a *American Marketing Association*. Reconfirmată în 1960, definiția primară a marketingului a rezistat vreme de 50 de ani, până în 1985, când a fost modificată. Definiția a fost din nou revizuită în 2004 și descrie marketingul ca „o funcție organizațională și o serie de procese menite să creeze, să comunice și să pună la dispoziția clienților valori, să mențină relațiile cu clienții în beneficiul companiilor și al proprietarilor acestora”.

Conform politicii oficiale a AMA (*American Marketing Association*), definiția este împrăștiată la fiecare cinci ani pentru a răspunde mai bine realităților existente și nevoilor pieței. Cea mai recentă modificare, adoptată în octombrie 2007 și făcută publică în ianuarie 2008, definește marketingul astfel: „Marketingul este o activitate, o serie de instituții și de procese în vederea creării, comunicării, livrării, schimburilor de oferte care au valoare pentru clienți, parteneri și societate”.

În alți termeni, marketingul este un proces permanent prin care oamenii sunt încurajați să ia o decizie de cumpărare, utilizare sau adoptare a unui produs, serviciu sau a unei valori.

Conceptele cele mai importante ale marketingului sunt: *analiza de marketing, dezvoltarea unui nou produs, administrarea ciclului de viață al unui produs, stabilirea prețului, gestionarea canalelor (de distribuție), precum și promoțiile*.

Înainte de apariția analizei de piață, majoritatea companiilor se concentrau pe produse, fără a lua în considerare nevoile reale ale pieței. O organizație orientată spre nevoile pieței și ale clienților mai întâi determină dorințele potențialilor săi clienți și mai apoi construiește produsul sau serviciul, și nu viceversa.

Termenul *marketing* provine de la *market* „piață”, ceea ce circumscrie știința și arta marketingului domeniului economiei. Într-adevăr, *pieță, produs, ciclul de viață al unui produs, preț, client* etc. sunt concepte economice. Însă metodele și tehnicile de marketing presupun și concepte din alte domenii, psihologia, sociologia, antropologia, statistica, științele comunicării, tehnologiile informaționale, semiotica, iar prin publicitate și branding, marketingul se înrudește cu artele creative. Prin urmare, marketingul, deși subordonat economiei, este o știință interdisciplinară, ceea ce determină bogăția și diversitatea terminologiei acestui domeniu.

La ora actuală, cu certitudine, „marketingul este peste tot. (...) Ai învățat să citești de pe logourile de la marginea drumului și îți consumi timpul și banii ca răspuns la ceea ce ți-au pus în față specialiștii în domeniu. Mai mult decât lacurile și pădurile, marketingul este peisajul vieții moderne” (Godin, 2019, p. 11).

Marketingul contemporan a evoluat, în ultimele decenii, de la procese și fenomene strict economice până la cele psihosociale, care decurg din comportamentul subiectiv al consumatorului. Marketingul dobândește valențe specifice noi, de natură a stimula abordarea interdisciplinară a fenomenelor și proceselor pieței (Florescu, Mălcome, Pop, 2003, p. 11).

Marketingul se predă în marea majoritate a specializărilor economice și tehnice, până la unele specializări din învățământul superior medical, de arte, științe politice etc. Faptul nu este surprinzător, deoarece, apărut inițial ca *marketing comercial*, domeniul s-a ramificat cu timpul. Astăzi există și *marketing politic*, *marketing educațional*, *marketing digital* (cibermarketing), *agromarketing*, *marketing ecologic* (marketing verde), *marketing informațional*, *marketing social*, *neuromarketing* ș.a.

În spatele multor concepte stau anumite personalități. Economistul Adam Smith a pus în circulație faimosul concept *mâna invizibilă a pieței*. În mod similar, în marketing, conceptul celor *patru P* – produs, preț, promovare, plasament – a fost lansat de Philip Kotler, Jay Levinson este părintele *marketingului de gherilă*, Lester Wunderman este „nașul” *marketingului prin corespondență directă*, iar Bernadette Jiwa este decana conceptului de *storytelling* (povestea unui produs). Seth Godin, un marketer de notorietate din SUA, susține că „marketingul este actul generos de a ajuta pe cineva să rezolve o problemă proprie. E șansa de a schimba cultura în bine” (2019, p. 18) și că „marketerii nu realizează lucruri mediocre pentru oameni mediocri. Ei determină schimbări, și asta prin normalizarea unor comportamente noi” (*ibidem*, p. 119).

Domeniul marketingului este un limbaj destul de greu de sistematizat, întrucât corespunde unei științe relativ noi și în continuă formare și definire. Chiar și pentru specialiști, stabilirea arhitecturii conceptuale a domeniului, precum și desemnarea termenilor aferenți conceptelor de specialitate, este o sarcină dificilă.

Pentru o privire de ansamblu asupra inventarului terminologic al marketingului în limba română, am analizat trei dicționare (Florescu et al., 2003; Yadin, 2005; Șerbănică, 2006) și trei lucrări de referință din domeniu (Kotler, Armstrong, 2000; Kotler, Keller, 2012; Godin, 2019).

Sub aspect structural, terminologia de marketing cuprinde **termeni simpli** și **termeni complecși** sau **sintagmatici**. Termenii simpli sunt mai puțin numeroși: *afiliere*, *afișaj*, *angrosist*, *campanie*, *client*, *competitivitate*, *concurență*, *consum*, *consumator*, *detailist*, *dominantă*, *eșantion*, *fidelizare*, *loialitate*, *marcă*, *mostră*, *panel*, *panou*, *panotaj*, *pliant*, *portofoliu*, *produs*, *promoție*, *publicitate*, *satisfacție*,

sezonabilitate, sondaj, tombolă etc. Termenii complecși predomină în inventarul domeniului: *abandon al produsului, acroșaj publicitar, adoptare a produsului, analiză a clienților, anvergura gamei, audiență captivă, avantaj de marketing, cadou promoțional, cercetare a piețelor externe, challenger de piață, client „misterios”, concurență de marcă, consum ostentativ, conștientizarea mărcii, cotă de piață publicitară, demodare artificială, deprindere de cumpărare, dezvoltare a produsului, eficiență publicitară, etalare a mărfurilor, factori ai pieței, flexibilitate a produsului, forță de vânzare, frecvență de cumpărare, gamă sortimentală, halo de prestigiu, harta percepțiilor, identitatea mărcii, inginerie a valorii, instrumente de marketing, interviu cu consumatorii, încercare gratuită, învechire economică a produsului, kit de marketing, lansare de produs, lider de marcă, linie de produse, loialitate a clienților, marketing ascuns, marketing de nișă, marketing holistic, mix de marketing, nișă de consum, notorietate a mărcii, obiect promoțional, ofertă cu preț redus, panel de audiență media, piață a concurenței, produs competitiv, randament al vânzărilor, rată de dezertare a clientelei, reducere de fidelitate, scanarea mediului, segmentare a pieței, sponsorizare creativă, strategie concurențială, test al publicității, țintire de marketing, vizibilitatea mărcii, zonă de atracție comercială etc.*

Mulți termeni complecși au apărut din nevoia de precizare a unui termen prin adăugarea de determinanți: *mostră – mostră comercială, sezonabilitate – sezonabilitate a vânzărilor, banalizare – banalizare a produsului, canibalizare – canibalizare a produsului (sau a gamei), notorietate – notorietate a mărcii etc.* (Ciolăneanu, 2009, p. 44).

O serie de termeni sintagmatici reprezintă **abrevieri** (în engleză sau în română): *AIDA* (Atenție, Interes, Dorință, Acțiune), *APC* (analiza profitabilității pe client), *ATS* (Average Time Spent), *B2B* (business to business), *BTB* (Best Time Available), *CMI* (comunicări de marketing integrate), *CVP* (ciclu de viață al produsului), *COD* (cash on delivery), *ELF* (Easy Listening Formula), *ER* (Exclusive Reach), *GRP* (Gross Rating Point), *HFR* (Hold For Release), *IDM* (indicele de dezvoltare a mărcii), *ILV* (informare la locul de vânzare), *KPI* (Key Performance Indicator), *MRC* (managementul relațiilor cu clienții), *TQM* (managementul calității totale), *MRP* (marketingul relațiilor publice), *OTUP* (nivel de producție organizațional și tehnic), *PPP* (paritate a puterii de cumpărare), *PDP* (profitabilitatea directă a produsului), *POP* (punct de achiziție), *ROAS* (Return on Advertising Spend), *SLI* (sisteme logistice integrate), *SSMD* (sistem-suport al deciziilor de marketing), *SIM* (sistemul informațiilor de marketing), *SIVA* (Soluții, Informații, Valoare, Access), *VPC* (valoarea percepută de client), **USP (Unique selling proposition)**, *VRP* (Viewer Response Profile) ș.a.

Din perspectivă etimologică, în inventarul terminologic al marketingului se constată o abundență de termeni englezi, explicabilă prin faptul că marketingul

și limbajul corespunzător acestuia exista în țările occidentale de multă vreme, pe când la noi practicarea cu adevărat a marketingului a început abia în anii '90: *above-the-line*, *acces prime time*, *account manager*, *advertising*, *backgrounder*, *backtiming*, *banner*, *below-the-line*, *blind test*, *branduct*, *bull transaction*, *burst advertising*, *buy-back*, *caddy*, *cash and carry*, *cash flow*, *catch phrase*, *counter-mark*, *cross-sampling*, *desk research*, *discount house*, *display advertising*, *doublespeak*, *dumping*, *evergreen story*, *flashy advertising*, *flyer*, *goodwill*, *head hunting*, *hometown stories*, *inflight*, *instant-win*, *in-store marketing*, *jolly-pack*, *merchandising*, *off-take*, *rack jobber*, *rating*, *sampling*, *sell-in*, *sell-out*, *skimming*, *sonder*, *spamming*, *sticker*, *teaser*, *teasing*, *teleshopping*, *trendsetter*, *up-selling*, *winner per store*, *xoogler* etc. Unii termeni sunt preluați din franceză: *annonceur*, *bouillon*, *boutique-choc*. Majoritatea termenilor menționați sunt fără echivalent în română și greu adaptabili la limba română, deși pentru unii apar și echivalente: *blind test* – test orb; *cash flow* – flux de numerar; *desk research* – cercetare de birou; *flyer* – fluturaș; *sticker* – autocolant.

Unii termeni sunt formați (în engleză) prin contaminare: *advertorial* (din *editorial* + *advertisement*), *infomercial* (din *information* + *commercial*).

O serie de termeni au în componență nume proprii: *ciclul așteptărilor excesive Gartner*, *legea Galland*, *legea lui Murphy*, *legea lui Royer*, *legea Neiertz*, *legea Pareto*, *legea Reilly*, *legea Weber-Fechner*, *panou de cercetare Attwood*, *panou de cercetare Nielsen*, *piramida de brand tip Kapferer*, *scala Guttman*, *scala Likert*, *scala Osgood*, *scala Stapel*, *test Robinson*, *test Schwerin* ș.a.

O altă categorie cuprinde termeni care nu au sens specializat de marketing, preluați din alte domenii. Acestea sunt **împrumuturi interdisciplinare**, de exemplu: *accept*, *achiziție*, *acreditiv*, *barter*, *bonificație*, *card de debit*, *cerere și ofertă*, *comandă*, *competitivitate*, *credit*, *debușeu*, *discount*, *elasticitate a cererii*, *investiție*, *leasing*, *piață de afaceri*, *plan de afaceri*, *preț competitiv*, *profit*, *rabat*, *rambursare*, *randament*, *război al prețurilor*, *rentabilitate a activelor*, *scont* etc. (economie); *amintire*, *apreciere*, *atenție*, *atitudine*, *consonanță/disonanță cognitivă*, *conștientizare*, *convingere*, *cunoaștere*, *empatie*, *feedback*, *gestalt*, *motivație*, *obsesie*, *persuasiune*, *scală de atitudini* ș.a. (psihologie); *bază de sondaj*, *chestionar*, *eșantion*, *focus-grup*, *panel*, *sondaj de opinie*, *sonder*, *standard de viață*, *unitate de sondaj* etc. (sociologie); *audiență*, *campanie*, *comunicare*, *derapaj mediatic*, *downscale audience*, *media mix*, *mix de comunicare*, *planificare media*, *rată a audienței* etc. (științele comunicării); *bancă de date*, *bancă electronică*, *codificarea datelor*, *promo-site*, *sistem-expert*, *tag* ș.a. (tehnologii informaționale); *coeficient statistic*, *comunicat statistic*, *date statistice*, *segmentare statistică*, *tabel statistic* ș.a. (statistică); *denotație*, *conotație*, *limbaj al culorilor*, *nucleu semantic* etc. (semiotică). Din această categorie se desprind **termenii supraordonați**: acțiune,

analiză, calitate, clasament, evaluare, experiment, indice, matrice, mecanism, mediu, metodă, modelare, problemă, proces ș.a.

Într-un limbaj în formare, specializarea ca modalitate de constituire a termenilor joacă un rol semnificativ. În acest sens, este concludentă confruntarea mai multor ediții ale aceluiași dicționar de marketing pentru a urmări evoluția limbajului de marketing în limba română și, mai ales, pentru a identifica modificările care ar fi putut apărea într-un anumit interval de timp. Astfel, cercetătoarea Roxana Ciolăneanu a comparat trei ediții ale unui dicționar: Florin D. Frone, *Dicționar de marketing – lexi-guide* (București, Oscar Print, 1999) – ediție clasică și două variante electronice, *Dicționar de marketing online* (fără anul apariției) și o ediție din 2008 și a constatat că, în 1999, „aria din care termenii au fost selectați este mult mai largă decât cea utilizată în 2008, chiar dacă și în cea mai recentă ediție există încă termeni în cazul cărora nu se poate identifica un sens de marketing, ei aparținând în fapt altor domenii economice. Acest lucru se explică prin limitele incerte ale domeniului marketingului, de unde și tendința autorilor de a include o varietate extrem de largă de termeni. Prezența copleșitoare a termenilor de origine engleză și franceză în ediția din 1999, redusă în variantele ulterioare, vine să completeze ideea de dinamică a domeniului și a limbajului de marketing și să puncteze tendința de circumscriere și autohtonizare a acestui limbaj” (Ciolăneanu, 2009, p. 46).

O serie de termeni sunt exprimați prin **metafore conceptuale**: *atomicitatea pieței* („caracteristică a naturii unei piețe, prezentând un număr important de cumpărători și vânzători”), *canibalizare a produsului* („situație în care creșterea volumului de vânzări pentru o marcă provoacă reducerea vânzărilor pentru altă marcă aparținând aceleiași linii/game de produse a firmei”), *gravitație comercială* („arie de atracție comercială”), *ofertă de tip „cangur”* („ofertă promoțională constând dintr-un produs de larg consum, însoțit de un eșantion din același tip de produs, având însă un format redus; cele două produse sunt comercializate împreună, la prețul curent al produsului purtător”), *ofertă de tip „girafă”* („acțiune promoțională practică la produsele de larg consum, ce constă în oferirea unei cantități suplimentare de produs (20-50% în plus la formatul obișnuit), fără modificarea prețului curent de vânzare; creșterea volumului de produs (exprimată în procente, în greutate sau în volum) se face prin alungirea ambalajului, fără ca acesta să sufere modificări esențiale, de unde și numele de ofertă *girafă*”), *strategie de „luare a caimacului”* („practica de a începe cu un preț ridicat pentru un produs; prețul este apoi redus progresiv, pe măsură ce vânzările încep să crească”), *taxă roz* („adaosul la preț pentru produsele destinate femeilor”), *„vacă de muls”* („produs/activitate din portofoliul firmei, caracterizat printr-o cotă de piață și o rentabilitate ridicată, un necesar de resurse financiare redus, dar și o rată de creștere a pieței scăzută”).

Așa cum limbajul de marketing se dezvoltă cu adevărat în limba română în ultimii 30 de ani, putem afirma că acest limbaj se află într-o continuă evoluție în încercarea de a-și contura identitatea prin delimitarea de alte domenii economice, precum și prin precizarea propriilor caracteristici.

Referințe bibliografice:

CIOLĂNEANU, Roxana. Terminologia de marketing în dicționarele de specialitate. În: *Lexic comun/Lexic specializat. Actele Conferinței Internaționale „Lexic comun/Lexic specializat”*. Ediția a II-a, 17-18 septembrie 2009. Galați: Galați University Press, 2009, p. 43-47.

FLORESCU, Constantin, MĂLCOMETE, Petre, POP, Nicolae Al. *Marketing: dicționar explicativ*, București: Editura Economică, 2003.

FRONE, Florin D. *Dicționar de marketing – lexi-guide*. București: Oscar Print, 1999.

GODIN, Seth. *Asta înseamnă marketing*. București: Publica, 2019.

KOTLER, Philip, ARMSTRONG, Gary. *Principiile marketingului* (ediția a IV-a). București: Teora, 2000.

KOTLER, Philip, KELLER, Kevin Lane. *Managementul marketingului* (ediția a V-a). București: Teora, 2012.

ȘERBĂNICĂ, Daniel. *Dicționarul comunicării integrate de marketing*. București: Rosetti Educațional, 2006.

YADIN, Daniel. *Dicționarul internațional de marketing*. București: Rentrop & Straton, 2006.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MECC.

CZU:81'25

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).08](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).08)

ORCID: 0000-0002-9462-8303

IRINA BREAHNĂ

Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău)

TRADUCERE ȘI PERTINENȚĂ

TRANSLATION AND RELEVANCE

Abstract. Following its first edition in 1991, E.-A. Gutt's work „Translation and Relevance” has become classic in translation studies during last ten years. Its second edition in 2000 intends to bring out with new clarity the truly unique mandate of translation which distinguishes it from other ways of interlingual communication” (2014, p. 208). *The Theory of Relevance* (Sperber, Wilson, 1995) focuses on the translator who makes relevant decisions depending on the addressee. As it is a cognitive theory of human communication, Relevance has a power of explanation and generalization that is strong enough to account for the cognitive aspects of translation. A particular translation theory is therefore not necessary. E.-A. Gutt insists on this point, which has been criticized many times since.

In the present research the author reflects on the role of translation in the Relevance framework as well as highlights their own account of how cognition and context shape this mode of interlingual communication.

Keywords: cognition, context, communication, interpretative resemblance, Relevance, direct translation, indirect translation.

Rezumat. În urma primei ediții, din 1991, lucrarea lui E.-A. Gutt „Translation and Relevance” a devenit în decurs de zece ani o referință clasică pentru cercetările traductologice. Noua ediție a lucrării, din 2000, are drept obiectiv să pună în evidență traducerea în calitate de activitate specifică, distinctă de alte moduri de comunicare interlinguală. Teoria pertinentei (Sperber, Wilson, 1995) este invocată în acest sens prin intermediul figurii traducătorului, care ia decizii pertinente în funcție de destinatar. Întrucât este o teorie cognitivă a comunicării umane, teoria pertinentei are o putere de descriere și de generalizare suficient de solidă pentru a explica aspectele cognitive ale traducerii. Prin urmare, nu este necesară o teorie particulară a traducerii. E.-A. Gutt insistă asupra acestei abordări, care a întâmpinat o anumită rezistență din partea comunității științifice.

În cercetarea noastră, ne propunem să reflectăm asupra locului traducerii în paradigma teoriei pertinentei și să oferim propria noastră viziune asupra modului în care cogniția și contextul modelează acest mod de comunicare interlinguală.

Cuvinte-cheie: cogniție, context, comunicare, similaritate interpretativă, teoria pertinentei, traducere directă, traducere indirectă.

În cele ce urmează, vom arăta în ce condiții teoria pertinentei (TP) a devenit și o teorie a traducerii. În acest scop, facem o scurtă incursiune în evoluția cercetărilor traductologice, pentru a indica care sunt avantajele TP în raport cu alte abordări ale traducerii. În plus, urmărim cum aspectele pragmatice și cognitive ale traducerii justifică ideea că o teorie generală a comunicării este suficientă pentru a explica fenomenul traducerii.

Abordări descriptive și explicative ale traducerii.

În „Memes of Translation” (1997/2016), A. Chesterman împrumută din sociobiologie conceptul de „memă”¹ în calitate de metaforă pentru traducere. Metafora respectivă are scopul de a o înlocui pe cea a traducerii în calitate de transfer. În opinia cercetătorului englez, traducerea face mai mult decât să transfere și să conserve obiectul tradus. Ea propagă și modifică prin acțiunea sa. În acest mod, mema, așa cum este definită de R. Dawkins, devine o metaforă mai potrivită pentru ceea ce reprezintă fenomenul traducerii în istoria umanității: „Avem nevoie de un nume pentru noul replicator, de un substantiv care să comunice ideea unei unități de transmitere culturală sau a unei unități de imitație. „Mimemă” vine dintr-o rădăcină elină convinabilă, însă eu doresc un termen mai simplu, care să sune puțin la fel ca și „genă”. Sper că prietenii mei clasiști mă vor ierta dacă voi prescurta cuvântul mimemă, pentru a rămâne la memă. Exemple de meme sunt melodii, idei, ghicitori, mode vestimentare, tehnici de olărit sau de construcție. Exact așa cum genele se propagă în fondul genetic, sărind dintr-un corp în altul la bordul spermatozoizilor și al ovulelor, tot astfel memele se propagă în fondul memetic sărind dintr-un creier în altul printr-un proces care, într-un sens larg, poate fi numit imitație” (Dawkins, 2019, p. 327-328).

Traducerea este astfel un mecanism care permite memelor să supraviețuiască dincolo de frontierele culturale și lingvistice în același mod în care organismele umane sunt mecanisme care asigură supraviețuirea și replicarea genelor. Pentru A. Chesterman, există și meme care reflectă idei sau concepții despre traducere sau o teorie a traducerii. O teorie a traducerii devine un memom, adică o structură complexă de meme în relații de interdependență, iar memele cu un grad înalt de generalitate pot fi considerate supermeme (Chesterman, 2016, p. 2-3).

A. Chesterman distinge 5 supermeme ale traducerii. Ele reprezintă concepte teoretice, norme, strategii sau valori cu un grad de influență atât de mare, încât

¹ În ce privește traducerea noțiunii engleze „meme”, facem trimitere la nota traducătorului din ediția română a lucrării lui R. Dawkins „The Selfish Gene” (1976), unde apare pentru prima dată acest concept: „Din motive lesne de înțeles, după cum *gene* se spune în română «genă», tot astfel *meme* nu poate fi preluat altcumva decât în forma, la început bizară, însă – după explicațiile lui Dawkins –, perfect inteligibilă și în contextul semantic al limbii române, de «memă»” (2019, p. 323).

revin în câmpul reflecțiilor despre traducere cu o regularitate uimitoare, chiar dacă sub aparențe diferite. Influența majoră a supermemelor însă nu garantează că acțiunea lor este neapărat benefică, observă A. Chesterman. Cele 5 supermeme sunt: cuplul *sursă – țintă*, conceptele de *echivalență* și *intraductibilitate*, dihotomia *traducere liberă – traducere literală* și ideea că *orice scriere este traducere* (*ibidem*, p. 3-10).

Ultima supermemă își are originea în cele trei tipuri de traducere propuse de R. Jakobson, în viziunile hermeneutice ale lui G. Steiner, dar și în abordările postmoderne ale intertextualității. Dacă nu există text „original”, nu putem traduce decât ceea ce alții au spus înainte de noi. De pe aceste poziții teoretice se profilează și o nouă atitudine față de conceptul de sens. Dacă supermema echivalenței postulează sensul drept o realitate care există „în afară”, într-o realitate obiectivă, iar sarcina traducătorului este de a-l transporta din textul-sursă în textul-țintă în condițiile supermemei de față, sensul este generat de însuși procesul comunicării sau interpretării, fiind modelat de acesta. Sensul nu este un dat. El este constituit în timp, dar și instantaneu. Aceste două abordări ale sensului integrează diferit și conceptul de intraductibilitate. Dacă sensul nu este un adevăr obiectiv, atunci traducerea nu doar că este posibilă, dar nici măcar nu se deosebește atât de mult de alte forme de utilizare a limbajului (*ibidem*, p. 10). Observăm că în supermema dată se regăsesc idei postulate de TP, în primul rând cea conform căreia comunicarea prin intermediul codului lingvistic este un proces non autonom, subordonat procesului inferențial (deductiv). Procesul inferențial, pe de altă parte, este autonom. El funcționează relativ în același mod, indiferent de faptul dacă este sau nu combinat cu comunicarea prin cod (Sperber, Wilson, 1995). Constatarea în cauză nu servește doar ca argument pentru TP în calitate de teorie a traducerii, dar și demonstrează o anumită convergență a ideilor din mai multe domenii de cercetare, într-un interval de timp destul de extins, cu rădăcini în perioade pre-TP.

Deși supermemele sunt idei, practic indestructibile care revin cu insistență în domeniul traducerii, există totuși și o altă categorie de idei care au influențat semnificativ diferite etape ale reflecțiilor despre traducere, fără a se impune cu aceeași forță. Aplicând principiile lui K. Popper privind metodologia științifică, A. Chesterman consideră că fiecare dintre ideile respective a fost o soluție propusă pentru rezolvarea unei anumite probleme și, prin aceasta, a generat o nouă problemă, într-un proces interminabil, care se tot apropie de „adevăr”. Traductologul englez distinge 8 etape majore în evoluția ideilor despre traducere. Fiecare etapă este concepută ca o memă individuală sau un complex de meme, axate pe soluționarea unei anumite probleme sau set de probleme (științifice sau proto-științifice). Unele dintre ipotezele sau conceptele teoretice, care apar în fiecare etapă, dispar, iar altele supraviețuiesc în memofondul² etapelor ulterioare (Chesterman, 2016, p. 18).

² Dacă genofondul este un rezervor genetic, memofondul este un rezervor de meme.

Fiecare dintre cele 8 complexe de meme este ilustrat printr-o metaforă, menită să condenseze totalitatea ideilor și proceselor care se asociază cu etapa respectivă. Urmele tuturor celor 8 etape se regăsesc în memofondul curent al traducerii. Ordonate cronologic, complexe de meme sunt: *cuvintele* – a traduce înseamnă a reconstrui; *cuvântul lui Dumnezeu* – a traduce înseamnă a copia; *retorica* – a traduce înseamnă a imita; *logosul* – a traduce înseamnă a crea; *lingvistica* – a traduce înseamnă a transcodă; *comunicarea* – a traduce înseamnă a transmite un mesaj cuiva; *cultura țintă sau cultura traducătoare* – a traduce înseamnă a manipula (*ibidem*, p. 18-40); *cogniția*³ – a traduce înseamnă a gândi.

A. Chesterman menționează paradigma lui E.-A. Gutt atât în etapa *comunicare*, cât și în etapa *cogniție*. Acest lucru nu este întâmplător și poate servi drept argument în plus pentru o abordare teoretică a traducerii în cadrul TP. Lucrarea fondatoare a TP se numea „Relevance: Communication and Cognition”. Pertinența este un principiu de bază al cogniției umane care explică comunicarea, inclusiv comunicarea verbală. Traducerea poate fi concepută, în opinia noastră, ca o funcție definită de două variabile – de comunicare și de cogniție. Între aceste coordonate, considerăm justificată o abordare a traducerii în acord cu principiul pertinentei. O traducere reușită, insistă E.-A. Gutt (2014), este similară cu originalul într-un mod considerat pertinent în raport cu scopul scriitorului (autorului)/ comanditarului și cu necesitățile și mediul cognitiv al destinatarului. În paradigma comunicativă, atât E.-A. Gutt, cât și alți cercetători în domeniu au arătat că principiile derivate din supermema echivalenței, postulări despre „același efect” sau despre „aceeași funcție”, se bazează pe o eroare logică, pe așa-numita eroare a destinatarului omogen. Or, dacă fiecare utilizator al unei limbi interpretează un enunț în baza propriei practici de locutor și a propriei experiențe de viață, nu se vor găsi doi destinatari care vor recepta un text pornind de la același set de ipoteze cognitive. Diferența devine și mai semnificativă când vizează destinatari cu limbi sau culturi diferite.

Paradigma cognitivă a abordării lui E.-A. Gutt se reflectă asupra modului în care este definit domeniul de cercetare a teoriei traducerii: mai curând facultățile mintale ale traducătorului, decât textele sau procesele de producere a textelor.

În ediția din 2016 a lucrării „Memes of Translation”, A. Chesterman a actualizat direcțiile de cercetare și rezultatele obținute în domeniul traducerii, în lumina evoluțiilor din ultimele două decenii (p. 46). Autorul constată că cercetările în bază de corpus au adus o contribuție majoră pentru mema lingvistică, anume în domeniul universalităților traducerii. Astfel, în urma procesării unor mari corpusuri de texte traduse și texte netraduse, de texte-sursă cu traduceri lor respective, în mai multe cercetări au fost examinate astfel de fenomene ca tendința traducătorului de a explicita, de a normaliza stilul și dialectul, de a traduce mai literal atunci când un

³ Preluăm de la G. Lungu-Badea traducerea pentru primele 7 etape (2005, p. 47). Preferăm să utilizăm pentru etapa a 8-a termenul „cogniție”, din motive de paralelism terminologic: *cogniție*, *științe cognitive*, *teorie cognitivă*.

anumit text literar a fost deja tradus în limba-țintă respectivă. Comparând traduceri cu texte originale din aceeași limbă, cercetătorii au observat că traducătorii tind să utilizeze un limbaj mai simplu, dar și construcții atipice în detrimentul unor construcții specifice limbii-țintă.

În opinia noastră, aceste observații se explică și fără a recurge la un concept particular de universalii ale traducerii. Ele sunt coerente cu principiul comunicativ al pertinentei și cu prezumția pertinentei optimale. Cu cât mediul cognitiv mutual manifest este mai mare, cu atât volumul inputului lingvistic va fi mai redus. În acest mod se explică de ce două persoane foarte apropiate comunică eficient fără a recurge la fraze complexe cu explicitări. Pe de altă parte, în cazul traducerii, mediul cognitiv mutual manifest este foarte limitat atât între traducător și cititorul său, cât și între autorul din cultura-sursă și destinatarul său din cultura-țintă. În ceea ce privește cel de-al doilea set de observații obținute în urma comparării traducerilor cu texte originale în aceeași limbă, în opinia noastră, ele, de fapt, confirmă ideea că traducerea, cel puțin cognitiv, nu este o activitate diferită de orice activitate care include procesarea limbajului. În același sens, se poate compara performanța în limba maternă a persoanelor expuse preponderent unui context monolingv cu performanța în limba maternă a persoanelor expuse preponderent unui context bilingv sau chiar plurilingv. În aceste condiții, nu vedem în ce măsură activitatea de traducere se deosebește de orice altă activitate influențată direct sau indirect de alternarea codului sau de ce fenomenele asociate traducerii sunt distincte de cele generate de procesele de interferență. Credem însă că o explicație posibilă ține de constituirea traductologiei ca știință independentă. Într-o paradigmă clasică, acest lucru ar fi posibil doar dacă traducerea ar avea trăsături particulare față de alte instanțe de utilizare a limbajului. Totuși, propria noastră abordare a traducerii în cadrul TP aderă la ceea ce E.-A. Gutt numea, în titlul unui articol din 1990, o abordare teoretică a traducerii fără o teorie a traducerii. Tratatând în acest mod, s-ar părea că punem la îndoială legitimitatea științifică a traductologiei. În viziunea noastră, paradigma tradițională a unor științe impermeabile nu mai reflectă realitatea cercetărilor moderne, care se plasează tot mai mult în sfera interdisciplinarității. Faptul că o teorie generală a cogniției și comunicării poate fi și o teorie a traducerii, nu lezează dreptul la existență a traductologiei. Dimpotrivă, considerăm că ea îl consolidează în măsura în care îi oferă un grad de generalizare pe care teoriile anterioare nu l-au putut obține. Atunci când ne referim la cogniție și comunicare în cadrul TP, principiile fundamentale sunt general umane. Principiul pertinentei reunește toți traducătorii din toate limbile și din toate culturile. Ceea ce diversifică comportamentul, produsele, ideologia etc. acestor traducători este noțiunea de „context”, așa cum este ea definită în TP. În acest sens, adoptăm distincția făcută între actul de traducere și evenimentul de traducere, introdusă de G. Toury (2012, p. 67-69). Traductologul propune diferențierea respectivă pentru a evita interpretări extreme și absurde, în care se operează o disociere completă a mintalului de situația în

care are loc actul traducerii. G. Toury nu neagă faptul că traducerea trebuie abordată într-un cadru, în esență, cognitiv. Orice act de traducere reunește un subiect uman și un text unic, iar locul în care se produce actul este creierul uman. Totuși, în opinia autorului, nu trebuie neglijat nici mediul în care se produce actul de traducere, deoarece acesta impune anumite constrângeri. Prin urmare, abordarea cognitivă trebuie completată cu o abordare socio-culturală. În opinia lui G. Toury, aceste două perspective nu se află într-o relație de opoziție. Orice concurență dintre ele se anulează dacă determinăm corect obiectul investigat: structura internă a procesului sau includerea lui într-un context particular. Altfel spus, dacă se cercetează actul în sine sau evenimentul global. Formulată astfel, relația devine una de interdependență. Nu există eveniment de traducere fără act de traducere. De asemenea, niciun act de traducere nu se realizează în afara unui context care îl încadrează și îl condiționează. G. Toury admite că ar fi chiar posibil ca aspectul intern și aspectul extern să se influențeze reciproc. În cadrul TP, o astfel de posibilitate devine principiu explicativ. Din acest motiv investigarea traducerii în cadrul TP oferă, din start, o bază teoretică solidă, în care factorul individual (cognitiv) și factorul socio-cultural (mediul cognitiv/ contextul) stau la baza producerii de sens, adică a comunicării umane. În timp ce actul este în esență tributar proceselor cognitive, evenimentul reflectă latura comportamentală a traducerii, influențată de factori sociali, economici, politici, culturali etc. În aceste condiții, putem concilia o viziune a traducerii în cadrul TP cu ideea unui domeniu independent pentru cercetarea traductologică. Altfel spus, TP ne permite să justificăm de ce, în pofida unei mari variații la nivelul actualizării obiectului său de studiu, acest obiect de studiu este totuși unic. Ceea ce particularizează cercetarea traducerii, în raport cu cercetarea altor practici care utilizează limbajul, este anume investigarea evenimentului de traducere sau, mai exact, investigarea modului în care se construiește contextul în cadrul căruia are loc actul de traducere. Prin urmare, devine relevant faptul de ce titlul cărții lui E.-A. Gutt este „Translation and Relevance. Cognition and Context”.

O abordare teoretică a traducerii fără o teorie a traducerii.

Aplicarea TP în domeniul traducerii își propune să explice această practică în calitate de act de comunicare. Respectiv, notează E.-A. Gutt (2006), este necesar să se răspundă la două întrebări centrale: 1) Care procese, componente, structuri etc. mintale permit ca oamenii să exprime într-o limbă ceea ce s-a spus în alta? 2) Care sunt legile cognitive (relații cognitive de cauză-efect) de care depinde succesul sau eșecul unei traduceri?

E.-A. Gutt compară contribuția TP în domeniul traducerii cu contribuția fizicii în dezvoltarea ingineriei. O mai bună înțelegere a relațiilor cognitive de cauză-efect în comunicare poate îmbunătăți activitatea de traducere. Autorul menționează că abordarea sa ar putea duce la o perspectivă mai realistă asupra traducerii, deoarece aplicarea TP pune accentul, în primul rând, pe ceea ce traducerea poate sau nu poate obține.

În accepția lui E.-A. Gutt, traducerea poate fi considerată un act de comunicare despre un alt act de comunicare, un fenomen înrudit cu citarea, la care se adaugă dificultatea de a trece de la o limbă la alta. TP pune în evidență, în contextul acestui tip de act de comunicare, rolul jucat de diferențele de context între destinatarii originalului și cei ai traducerii. Diferențele în cauză sunt o provocare semnificativă, posibil mai importantă decât problemele de limbă legate de schimbarea sistemului lingvistic.

TP distinge utilizarea descriptivă a limbii de utilizarea interpretativă. Un enunț este utilizat descriptiv atunci când scopul său constă în a informa despre o anumită stare a lucrurilor la care face referință. Un enunț este utilizat interpretativ atunci când scopul său constă în a informa despre sensul unui alt enunț. Pentru a atinge acest scop, enunțul utilizat interpretativ trebuie să aibă un sens similar cu enunțul original. Inițial, TP considera traducerea drept o actualizare a utilizării interpretative bazate pe similaritatea reprezentărilor semantice (formele logice) ale enunțurilor. E.-A. Gutt (1991/ 2000) crede că această abordare nu este adecvată. Similaritatea interpretativă dintre enunțuri nu trebuie definită în funcție de similaritatea reprezentărilor semantice (formele logice), ci în funcție de similaritatea interpretărilor lor. E.-A. Gutt preia, de la D. Sperber și D. Wilson (1995, p. 232), schema dimensiunilor descriptive și interpretative în utilizarea limbajului (v. figura 1) și indică unde în această reprezentare grafică poate fi localizată traducerea (Gutt, 2014, p. 214)⁴.

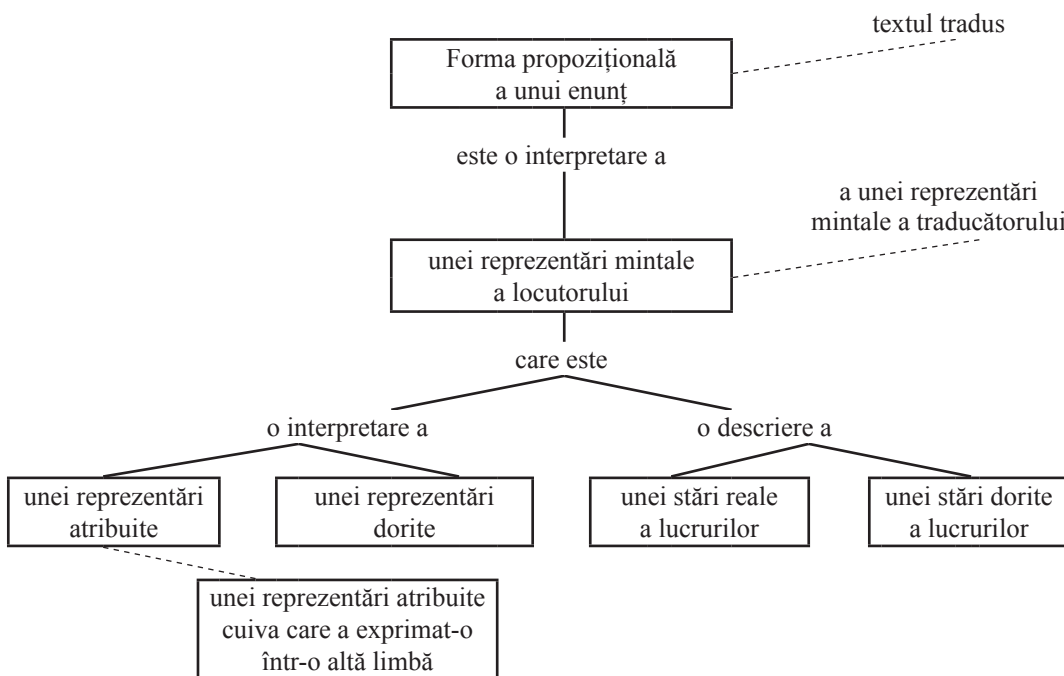

Fig.1. Traducerea – utilizare interpretativă a limbii

⁴ Traducerea conținutului din figura 1 ne aparține.

Astfel, în traducere forma propozițională a enunțului, adică textul tradus, este o interpretare a unui gând al locutorului, adică al traducătorului, care, de fapt, este o interpretare a unui gând atribuit cuiva care l-a exprimat într-o altă limbă, adică în limba originalului. Consecința principală a acestui mod de a localiza traducerea în cadrul TP este că, în ultimă instanță, traducerea reprezintă un proces de comunicare între traducător și publicul-țintă.

Deoarece interpretarea unui enunț constă dintr-un set de ipoteze pe care acesta trebuie să le transmită, în abordarea lui E.-A. Gutt, două interpretări sunt similare în măsura în care transmit aceleași ipoteze. Această stare de lucruri permite ca similaritatea interpretativă dintre enunțuri să fie concepută ca un continuum, definit la o extremitate de situația în care nu se atestă nicio similaritate, adică nici o ipoteză nu este împărtășită, iar la cealaltă extremitate, similaritatea interpretativă este completă – toate ipotezele fiind împărtășite.

Luând drept reper punctul extrem al similarității maxime, E.-A. Gutt distinge două moduri de traducere: traducerea directă și traducerea indirectă. Traducerea directă este definită drept un mod de comunicare interlinguală care își propune să transmită aceeași interpretare care a fost destinată textului original. Cu mențiunea obligatorie că la procesarea interpretării se utilizează informația contextuală a originalului. Este însă evident că informația contextuală este rareori identică, chiar pentru două persoane. Din acest motiv, E.-A. Gutt caracterizează traducerea directă, în primul rând, ca o relație de dependență: cu cât contextul unei traduceri directe este mai similar cu contextul originalului, cu atât interpretarea sa va fi mai similară cu interpretarea originalului.

Lingvistul german introduce noțiunea de „traducere directă” pentru a demonstra în ce măsură realizarea acestui scop, pe care îl putem identifica cu un adagiu secular, că traducerea trebuie să aibă același sens ca și originalul, depinde de utilizarea informației contextuale originale. Prin urmare, devine o necesitate, justificată cognitiv, faptul ca destinatarul unei traduceri să se familiarizeze cu contextul original dacă doresc să ajungă cât mai aproape de sensul originalului. În această ordine de idei, reamintim cum este definit contextul în cadrul TP pentru a sublinia că o familiarizare completă nu este în niciun caz trivială, iar unele aspecte chiar puțin probabilă, anume în virtutea unor parametri de ordin cognitiv: „Contextul cognitiv al unui enunț este o construcție psihologică, constituită din ambianța cognitivă pe care interlocutorul o selecționează pentru o submulțime a ipotezelor auditorului despre lume, folosite pentru a da enunțului o interpretare coerentă cu împrejurările comunicative generale. Acest context nu se limitează la ambianța fizică sau la enunțurile care l-au precedat imediat, ci cuprinde și așteptări privind viitorul, ipoteze științifice sau credințe religioase, amintiri despre diverse incidente, ipoteze culturale generale, păreri despre starea mintală și psihică

a vorbitorului; toate aceste elemente pot juca un rol în interpretare” (Costăchescu, 2019, p. 537; după Sperber, Wilson, 1995, p. 15-16).

Orice traducere care se deplasează de la punctul extrem al similarității maxime, adică își propune să obțină un grad de similaritate interpretativă mai mic, este inclusă de E.-A. Gutt în modul numit „traducere indirectă”. Acest mod nu le cere destinatarilor să se familiarizeze cu contextul original, utilizând, de obicei, contextul-țintă curent al destinatarilor. Avantajul modului indirect de traducere constă în gradul înalt de comprehensibilitate spontană.

În ce privește diferențele de limbă, E.-A. Gutt consideră că similaritatea interpretativă în traducere depinde nu atât de comunitatea unor componente lingvistice concrete, cât de posibilitatea de a replica în limba-țintă indiciile comunicative mai abstracte semnalate de componentele lingvistice în cauză. Altfel spus, similaritatea interpretativă depinde de replicarea modului în care aceste componente indică relevanța mai mare a unor pasaje în raport cu altele. În capitolul dedicat traducerii a ceea ce este exprimat (explicaturile enunțului), E.-A. Gutt identifică 8 tipuri de indicii comunicative: indicii rezultate din reprezentările semantice, indicii rezultate din proprietățile sintactice, indicii rezultate din proprietățile fonetice, indicii rezultate din constrângerile semantice asupra relevanței, indicii rezultate din clișee verbale, indicii rezultate din fenomene de onomatopee, indicii rezultate din valoarea stilistică a cuvintelor și indicii rezultate din proprietăți poetice bazate pe sunet (Gutt, 2014, p. 130-167).

În lumina celor prezentate *supra*, răspunsul lui E.-A. Gutt la cele două întrebări este: 1) Fenomenul traducerii poate fi explicat ca o interacțiune dintre capacitatea generală de a comunica (în sensul postulat de TP) și facultatea limbajului.; 2) Posibilitatea și limitele traducerii sunt determinate preponderent de procedura general-umană a înțelegerii, definită de relațiile cauzale dintre sens, stimul și context.

În virtutea acestor două răspunsuri, E.-A. Gutt conchide că, din punct de vedere cognitiv, nu este nevoie de o teorie specială a traducerii pentru a explica abilitatea umană de a traduce sau succesul/ eșecul traducerilor de a comunica. Abordarea lui E.-A. Gutt explică și de ce numeroase încercări de a defini în termeni clari în ce constă diferența dintre traducere și parafrază, dintre traducerea literală și traducerea liberă, și alte opoziții de acest gen, în funcție de similarități sau deosebiri dintre original și textul-țintă, nu au produs rezultate concludente. Dacă similaritatea interpretativă este un continuum, astfel de demarcații nu pot fi concepute drept puncte non arbitrare.

Nu vom reveni asupra argumentării noastre despre faptul că abordarea traducerii în cadrul TP nu prejudiciază legitimitatea și statutul traductologiei ca domeniu științific independent. Subliniem repetat doar faptul că ceea ce pune la dispoziție TP este o teorie a traducerii adecvate explicativ, în cadrul căreia se pot

investiga și descrie o diversitate foarte mare de fenomene specifice (aparținând traductologiei), generate de interacțiunea componentelor „cogniție” și „context” în activitatea de traducere.

Comparată cu alte „teorii” ale traducerii, abordarea lui E.-A. Gutt a fost pusă sub semnul întrebării nu doar din motivul semnalat mai sus, dar și pentru că în raport cu cadrul teoretic (explicativ sau descriptiv) și teoriile anterioare, programul său de cercetare nu conține elemente devenite deja familiare în peisajul traductologic. Prin elemente familiare avem în vedere paradigmele foarte răspândite, de tip input-output, care investighează traducerea prin prisma comparării sistematice a inputului și outputului observabil în procesul traducerii. Prin urmare, există o lungă tradiție în care domeniul de referință al cercetărilor este perechea text-sursă – text-țintă. Programele de cercetare cu acest tip de paradigmă au drept obiectiv să stabilească regularități în relația dintre cele două texte în cadrul unor teorii tot mai sofisticate, care își propun să coreleze regularitățile în cauză cu factori externi ca parametrii socio- și istorico-culturali, printre care tradiția literară sau concepte ca „skopos”.

TP și abordarea traducerii în cadrul TP sunt programe de cercetare care investighează competența ființelor umane de a comunica unele cu altele. Respectiv, domeniul de referință va fi foarte diferit. Evident, textele-sursă și textele-țintă joacă un rol important, dar ele sunt, în primul rând, surse de date care permit să se emită un șir de presupuneri despre facultățile mintale implicate în procesul de traducere. Odată ce aceste facultăți sunt înțelese, este posibil de înțeles nu doar relația dintre input și output, dar, mult mai important, și efectele comunicative pe care acestea le au asupra destinatarilor.

Cercetările orientate pe investigarea competenței de traducere (cum este cea a lui E.-A. Gutt) țin seama de o gamă variată de parametri. Ele nu minimizează influența factorilor istorici, culturali, sociali etc. asupra performanței traducătorilor și așteptărilor destinatarilor. Diferența principală dintre acest tip de program de cercetare și programele de cercetare de tip input-output constă în faptul că factorii respectivi nu sunt tratați prin elaborarea unor sisteme de clasificare sau subsisteme teoretice, ci în calitate de elemente naturale ale backgroundului contextual pe care traducătorul și destinatarul îl aduc cu sine în actul de comunicare. Noțiunea sau noțiunile de „traducere” favorizate de un anumit grup sau subgrup cultural, noțiunile de „gen” care ar putea determina ce „tip” de traducere ar fi cel mai potrivit pentru anumite tipuri de texte, convențiile sau ideile despre ce înseamnă un text „literar” etc. – toate aceste elemente sunt luate în considerare în calitate de ipoteze contextuale întreținute de traducător și destinatari (*ibidem*, p. 204-207).

În încheiere, am dori să completăm prezentarea modelului teoretic propus de E.-A. Gutt cu o descriere a modului în care ar trebui să fie organizată practic activitatea traducătorului potrivit sistemului de coordonate definit de TP. La prima

vedere, s-ar putea crea impresia că modelul respectiv nu admite existența unor reguli, norme, orientări sau generalizări cu privire la practica traducerii. Totuși, ceea ce postulează modelul este că traducătorul poate beneficia substanțial aplicând tot acest corpus normativ, dacă este conștient de faptul că regulile respective nu au o valoare intrinsecă, ci sunt valoroase doar cu referință la situația contextuală în care au fost elaborate. Regulile sau normele adecvate pentru un anumit context pot fi inacceptabile pentru un altul. Dincolo de a educa unui practician o viziune critică asupra aspectelor normative în traducere, TP are meritul de a-l ajuta să ia decizii privind performanța sa și în acele situații pentru care încă nu au fost elaborate reguli sau principii directe. Procesul decizional se poate construi în concordanță cu principiul de bază al TP, și anume: comunicarea este ghidată și coordonată de căutarea pertinentei optime în raport cu un anumit context.

Prin urmare, sarcina traducătorului poate fi declinată conform următoarelor componente:

- Traducătorul trebuie să se familiarizeze plenar cu cunoștințele de fundal pe care emițătorul le-a considerat parte a contextului intenționat pentru interpretarea textului original.

- Analizând textul, traducătorul trebuie să determine, pentru fiecare moment, efectele contextuale care se doreau a fi produse în contextul original. Astfel, traducătorul trebuie să formuleze o ipoteză globală despre interpretarea intenționată pentru original, adică să determine explicaturile și implicaturile acestuia.

- În continuare, pentru fiecare enunț din limba-sursă, traducătorul va construi un enunț în limba-țintă selectând pentru acesta proprietăți ale limbii-țintă care vor duce la o interpretare similară cu interpretarea originală în măsura în care ea va fi coerentă cu principiul pertinentei pentru publicul-țintă (*ibidem*, p. 232).

Din acest mod de a (des)compune procesul, devine clar că traducerea bazată pe TP se concentrează primordial pe compararea interpretărilor, nu pe reproducerea cuvintelor, construcțiilor lingvistice sau a trăsăturilor textuale. Concepută în acest fel, cercetarea traducerii atrage atenția asupra unui șir de întrebări foarte interesante despre capacitățile gândirii umane. De exemplu, cum se descurcă cogniția traducătorului cu sarcina de a procesa un enunț într-un context proiectat, diferit de propriul context de referință. Cum variază intuițiile traducătorului despre ce este pertinent în funcție de caracterul contextului: contextul autorului, contextul traducătorului, contextul destinatarului. Chestiunea similarității interpretative generează problematici foarte practice, care pot depăși cadrul traducerii *stricto sensu*, necesitând eforturi suplimentare pentru a ajusta contextul publicului-țintă. Uneori, traducătorul poate el însuși completa un context lacunar. În alte cazuri, diferențele contextuale sunt atât de mari, încât sunt necesare eforturi care ar depăși resursele traducătorului și ar impune stabilirea unor canale de comunicare adiționale în raport cu traducerea (*ibidem*, p. 231).

Aceste constatări legate nemijlocit de activitatea de traducere au consecințe directe asupra domeniului de formare a traducătorilor. Misiunea formatorilor va consta nu doar în a-i face pe cursanți să conștientizeze non-universalitatea regulilor, dar și să le dezvolte competențe de a produce o comunicare eficientă în situații pentru care încă nu sunt prevăzute reguli sau norme. Din fericire, abilitățile respective fac deja parte, în măsură mai mare sau mai mică, din experiența noastră de locutori. Pentru a ne convinge de acest lucru, este suficient să observăm cum variem cotidian performanța noastră comunicativă.

Referințe bibliografice:

CHESTERMAN, Andrew. *Memes of Translation. The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2016.

COSTĂCHESCU, Adriana. *Pragmatica lingvistică. Teorii, debateri, exemple*. Iași: Institutul European, 2019.

DAWKINS, Richard. *Gena egoistă*. București: Publica, 2019.

GUTT, Ernst-August. *Translation and Relevance. Cognition and Context*. New York: Routledge, 2014.

GUTT, Ernst-August. Approaches to Translation: Relevance Theory. În: *The Encyclopedia of Languages and Linguistics*. Amsterdam: Elsevier, 2006.

LUNGU-BADEA, Georgiana. *Tendințe în cercetarea traductologică*. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2005.

SPERBER, Dan, WILSON, Deirdre. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1995.

TOURY, Gideon. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2012.

CZU:811.135.1'276.6'374

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).09](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).09)

ORCID: 0000-0002-7326-853X

SVETLANA CALARAȘ
Universitatea de Stat din Moldova

NOȚIUNE – CONCEPT – TERMEN.
INTERPRETĂRI

NOTION – CONCEPT – TERM. INTERPRETATIONS

Abstract. There are various interpretations of the fundamental notions used in the study of terminology. This article is a comparative study of their definitions, conducted in the process of establishing benchmarks in the study of editorial-printing terminology. It presents a research of the theoretical foundations of terminology, a study of various interpretations of linguistic meanings of key notions of terminology: „notion”, „concept” and „term”. One of the fundamental units of terminology is the „notion”, which is characterized as an abstract object of knowledge. Another fundamental unit, the „concept”, represents classes of objects of knowledge, of perceptible phenomena. Concepts are called abstractions, mental constructions or units of thought that ensure the connection between objects and their definitions. They have an essential role in human knowledge, communication not being possible if we do not have a codification of concepts in linguistic signs (terms). The concepts ensure the connection between the objects and the designations that correspond to them. And the „term” is the material form, expressed through linguistic means, of a notion specialized in a certain field of knowledge.

Keywords: notion, concept, term, interpretations, knowledge, terminology, lexicology.

Rezumat. Există diverse interpretări ale noțiunilor fundamentale folosite în studierea unei terminologii. Articolul de față reprezintă un studiu comparativ al definițiilor acestora, efectuat în procesul de stabilire a bazei teoretice și a unor puncte de reper în studierea terminologiei editorial-poligrafice. Acesta prezintă o cercetare a fundamentelor teoretice, anume o examinare a diverselor interpretări ale semnificațiilor lingvistice date noțiunilor-cheie din domeniul terminologiei: „noțiune”, „concept” și „termen”.

Una dintre unitățile fundamentale ale terminologiei este „noțiunea”, care este caracterizată ca obiect abstract al cunoașterii. O altă unitate fundamentală, „conceptul”, reprezintă clase de obiecte ale cunoașterii și de fenomene perceptibile. Concepte sunt numite abstractizările, construcțiile mentale sau unitățile de gândire care asigură legătura dintre obiecte și definițiile lor. Acestea au un rol esențial în cunoașterea umană, comunicarea nefiind posibilă dacă nu avem o codificare a conceptelor în semne lingvistice (termeni). Conceptele asigură legătura între obiectele și desemnările care le corespund. Iar „termenul”

este forma materială exprimată prin mijloace lingvistice a unei noțiuni specializate într-un anumit domeniu de cunoaștere.

Cuvinte-cheie: noțiune, concept, termen, interpretări, cunoștințe, terminologie, lexicologie.

Metodologia de cercetare. Lucrarea de față reprezintă un studiu comparativ al definițiilor noțiunilor fundamentale folosite în studierea terminologiei din domeniul editorial-poligrafic, efectuat în procesul stabilirii bazei teoretice, precum și a unor puncte de reper în studierea terminologiei respective. Investigația este fundamentată pe analiza lexicologică și lexicografică a definițiilor noțiunilor principale în viziunea unor specialiști din domeniu.

Introducere. Efectuând o cercetare comparativă a fundamentelor teoretice ale terminologiei, am analizat diversele interpretări ale semnificațiilor lingvistice ale noțiunilor-cheie din cadrul terminologiei: „noțiune”, „concept” și „termen” expuse de specialiștii din acest domeniu al lingvisticii.

Astfel „noțiunea”, unitate fundamentală din domeniul terminologiei, este caracterizată ca „obiect abstract al cunoașterii” sau „cunoștință fundamentală comparabilă sau identificabilă cu *ideea* sau *conceptul*” (*Le Nouveau Petit Robert*, 1997, p. 785). Noțiunea este indispensabilă cunoașterii științifice. În cadrul unei terminologii o noțiune științifică se distinge de celelalte în funcție de semnul care o reprezintă. Luat în comparație, sensul lexical al cuvântului dintr-o limbă comună este determinat de context (*Le Petit Larousse*, 1995, p. 567). De aceea și putem vorbi de caracterul independent al noțiunii, de caracterul său univoc, ca fiind obiect abstract al cunoașterii, independent de context. Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, noțiunea este „forma logică fundamentală a gândirii omenești care reflectă caracterele generale, esențiale și necesare ale unei clase de obiecte; concept” (DEX, 1998, p. 700).

Eugen Wüster, fondatorul școlii de la Viena și „tatăl” terminologiei moderne, este de părerea că noțiunile sunt construcții mentale care servesc la clasificarea obiectelor individuale: „Les notions sont les presentations mentales”. Orice noțiune se compune din conținut și sferă și se exprimă printr-un termen. După gradul de generalitate al conținutului, noțiunile se împart în noțiuni concrete și abstracte, iar după lărgimea sferei – în noțiuni individuale și generale.

Definiția pe care o dă terminologul Helmut Felber, discipol al lui Wüster, ne dezvăluie și ea caracterul important al noțiunii în această știință. Astfel, el clasifică terminologia ca „Domeniu de cunoaștere interdisciplinar și transdisciplinar care tratează noțiunile și reprezentările lor (termeni, simboluri etc.)” (Felber, 1987, p. 278).

Așadar, noțiunile sunt entități conceptuale, care prevalează în terminologie asupra formelor prin care sunt exprimate acestea, lingvistice sau nonlingvistice, considerate drept variabile importante, însă mai puțin esențiale (Mounin, 2004, p. 88).

Mai târziu au apărut divergențe privind sinonimia termenului „noțiune” cu cel de „concept”. Alain Rey nu le consideră echivalente, spre deosebire de AFNOR (*Assosiation française de normalisation*) și mulți terminologi francezi, canadieni și români. El propune să folosim termenul „noțiune” de fiecare dată când vorbim de terminologia descriptivă sau aplicativă (terminografie), iar în materie de teorie să conservăm „conceptul” și „noțiunea” (AFNOR). Alain Rey a criticat demersul ISO și a altor asociații naționale de normalizare pentru adoptarea termenului de „noțiune” ca fiind mai corect, „noțiunea” fiind „obiect al cunoașterii folosit în logică și filosofie”, iar „conceptul” este o „noțiune generală, folosită atât în logică și filosofie, cât și în lingvistică și epistemologie” (Rey, 1995, p. 29).

Timp îndelungat terminologii au ezitat între termenii de „noțiune” și „concept”. Spre exemplu, François Gaudin a stabilit între ei o relație de parasinonimie (Gaudin, 1993, p. 29), iar Maryvonne Holzem nu face nici o diferență între acești doi termeni: „Nous employons donc le terme de concept comme synonyme de notion” („Noi folosim deci termenul *concept* drept sinonim al *noțiunii*” – *tr. aut.*) (Holzem, 1999, p. 101). În opinia cercetătoarei ruse V. N. Iarțeva „fiecare știință tinde spre crearea limbajului său, în care concizia semantică rezultă din corespunderea semnului lingvistic cu noțiunea pe care o transmite” (Iarțeva, 1974, p. 68).

Cum bine se știe, noțiunea nu devine subiect al gândirii științifice până nu este exprimată verbal. Există două căi de a prezenta noțiunea, adică de a o face perceptibilă: prin *termen* – o unitate nominativă verbală și prin *definiție* – o frază construită de o manieră specifică.

Cât privește conceptul. În filosofie acesta se explică ca fiind „o reprezentare mentală generală și abstractă a unui obiect, „o idee abstractă generală”, spre deosebire de noțiune, care este „obiectul abstract al cunoașterii”, sau „cunoștința fundamentală” (*Grand dictionnaire de la Linguistique & Sciences du langage*, 2007, p. 167).

În lingvistică aceste două noțiuni sunt apropiate între ele, considerându-se sinonime:

J. Marouzeau: „le terme est une expression employée pour exprimer les *notions* spécialisées” („termenul este o expresie folosită pentru a exprima noțiunile specializate” – *tr. aut.*);

A.-J. Greimas: „unité lexicalisée dénommant un *concept*” („unitate lexicalizată ce denumește un concept” – *tr. aut.*);

J. Dubois: „ensemble des termes définis rigoureusement, par lesquels toute science désigne les *notions* qui lui sont utiles” („ansamblu de termeni definiți riguros, prin intermediul cărora toate științele își desemnează noțiunile care le sunt utile” – *tr. aut.*);

R. Galisson și D. Coste: „ensemble de termes qui renvoient aux *concepts* ou aux objets afférents à un domaine de connaissance ou d’activité humaine”

(„ansamblu de termeni ce se referă la concepte sau obiecte legate de un domeniu al cunoașterii sau al activității umane” – *tr. aut.*);

E. Wüster, cu referire la noțiuni, ne indică să pornim de la noțiune ca punct inițial de plecare: „prenant les *notions* comme point de départ”, din care rezultă concluzia că la baza formării termenilor stă conceptul (noțiunea) (după Bidu-Vrăncianu, 2000, p. 12).

În viața de zi cu zi, oamenii sunt permanent în contact cu realitatea, cu obiecte pe care le mănuiesc, cu fenomene care îi afectează într-un fel sau altul. Evident, realitatea dată este percepută de către fiecare individ într-un fel unic și personal, deci subiectiv, căpătând o anumită reprezentare în conștiința lui. Dacă pentru diversitatea obiectelor și fenomenelor realității creierul uman ar trebui să creeze tot atâtea reprezentări conceptuale, atunci s-ar ajunge repede la o inflație de concepte, iar memoria umană, suprasaturată, nu ar mai putea face față nevoilor de înmagazinare.

În momentul în care se pune problema comunicării între indivizi, trebuie să apară instrumente care să depășească diversitatea percepțiilor individuale, pentru că altfel nici nu ar exista comunicare. Intervine astfel procesul de abstractizare mentală, care face parte din dezvoltarea în plan cognitiv a subiectului uman, prin care entități individuale sunt grupate în clase conform unor caracteristici similare, pertinente, repetitive. Așa apar *conceptele* (sau *noțiunile*), care reprezintă clase de obiecte, de fenomene perceptibile. Acest lucru nu înseamnă că ele sunt total rupte de percepția umană, ci, continuând să dea măsura felului cum percep oamenii realitatea înconjurătoare, arată cum aceasta este structurată conceptual prin diferite sisteme de cogniție (Ciobanu, 1998, p. 131).

De asemenea, comunicarea nu este posibilă decât prin intermediul unei codificări a conceptelor în semne, reprezentată, în cazul ființelor umane, de limbă; apare astfel clar rolul conceptelor. Grație unui inventar limitat de semne ordonate într-un sistem, ele asigură trecerea de la percepția realității în infinitatea aspectelor sale la comunicare. Conceptele sunt deci abstractizări, „construcții mentale, unități de gândire” (ISO 704) care asigură legătura între obiecte și definițiile sau desemnările ce le corespund. Ele au un rol esențial în structurarea cunoașterii umane, deoarece „oferă mijloacele de identificare a obiectelor și de organizare a lor în unități dotate cu sens” (*ibidem*). *Dicționarul științelor limbajului* aduce următoarea definiție a conceptului: „Se numește concept orice reprezentare simbolică, de natură verbală, având o semnificație generală care este valabilă pentru o serie de obiecte concrete având proprietăți comune” (Dubois, Gacom, Guespin, Marcellesi, Marcellesi, Mével, 1973, p. 321).

„Întrucât terminologia se ocupă de comunicarea cu ajutorul limbajelor specializate, ea este axată pe concepte și pe reprezentările acestora” (ISO 704). De aceea, în constituirea terminologiei unei anumite discipline științifice sau sfere de activitate umană, în mod necesar, trebuie înțelese procesele de conceptualizare

care stau la baza cunoașterii specifice domeniului respectiv, iar înseși conceptele vor trebui considerate ca fiind „nu numai unități de gândire, ci și unități de cunoaștere” (ISO 704). Acest lucru este deosebit de important atât pentru cercetare și activitatea de constituire a inventarelor terminologice, cât și pentru politica terminologică (în special în ceea ce privește creația neologică), deoarece în cadrul procesului de abstractizare proprietățile comune sau pertinente pentru o clasă de obiecte devin tot atâtea *caracteristici* care se combină pentru a da naștere conceptului. O „combinație unică de caracteristici este reprezentată într-un limbaj specializat printr-o desemnare, adică printr-un termen” (Sager, 1990, p. 113). La baza reținerii unui termen pentru un inventar sau a creării unui nou termen pentru un domeniu specific trebuie deci să se afle un contact real cu aspecte tipice ale cunoașterii umane în acel domeniu. De aceea, se vorbește astăzi tot mai des despre așa-numita terminologie orientată spre concept (*concept oriented terminology*), axată pe concept (*tr. aut.*) (*ibidem*).

În limbajele de specialitate conceptele sunt explicate prin definiții, care trebuie să identifice conceptul cu o intensiune și o extensiune unică. O combinație unică de caracteristici identifică un concept și-i afirmă diferențele față de alte concepte din același sistem. Calitatea unei activități terminologice este în mare măsură dată de calitatea definițiilor. „Uneori termenii sunt atât de lungi încât seamănă cu o definiție ori definițiile sunt atât de laconice încât seamănă cu un termen; acest lucru nu trebuie să ducă la confundarea desemnării cu definiția” (ISO 704).

Conceptul constituie, în conformitate cu majoritatea autorilor studiați, o reprezentare mentală a realității. În opinia lui Eugen Wüster, conceptele există independent de termeni și au un caracter extralingvistic. Conceptul este compus dintr-o serie de caractere comune unei clase de obiecte. Aceste caractere, la rândul lor, sunt concepte utilizate pentru a comunica și a structura mintal un domeniu de specialitate. Considerăm că conceptul ar trebui să constituie punctul de plecare pentru orice activitate, inclusiv studiul terminologic. Or, el are un rol esențial în analiza relațiilor semantice care există între termeni. Maria Theresa Cabré afirmă că „le processus de recueil de termes ne peut pas partir des formes mais des concepts (methode onomasiologique)” (Cabré, 1998, p. 82). Așadar, spre deosebire de lexicografi, care, explicând cuvintele, se bazează pe principiul semasiologic pornind de la cuvânt → la concept, de la o denumire pe care o definesc ulterior; terminologii și terminografii dau denumiri, nume unor concepte deja existente (principiul onomasiologic).

Momentul apariției conceptului este greu de precizat. În tehnică, de exemplu, când se inventează o mașină nouă, apare și un nou concept, iar mai apoi și mașina (obiectul concret). În terminologie, conceptul nu există izolat și este perceput în contextul conceptual al domeniului specific de cunoaștere. Un ansamblu structurat de noțiuni este considerat drept sistem de noțiuni (sistem noțional/ sistem conceptual). În cadrul acestui sistem conceptual, fiecare concept exprimă raporturile sale cu celelalte concepte și își ocupă locul concret. E. Wüster (1968, p. 95) menționează

două tipuri principale de raporturi între concepte: raporturi logice și raporturi ontologice. Or, în terminologie, pe lângă acestea, se disting, de asemenea, raporturi generice și raporturi complexe.

Conceptul (semnificația termenului) și *termenul* (forma materială) sunt interdependente. Termenul este opus conceptului, reprezentând forma lingvistică a acestuia, dar în același timp înglobează două aspecte – conceptual și lingvistic. Simbolul terminologic în raport cu conceptul este un termen, iar în raport cu obiectul este o denumire (Hometskovski, 2008, p. 181-190).

Relația între concept și termen, spre deosebire de ceea ce, în general, știm despre relația dintre semnificat și semnificant, este univocă, ceea ce înseamnă că un termen, situat într-un câmp terminologic dat, trimite la un singur concept din sistemul conceptual căruia îi corespunde câmpul terminologic respectiv. Este o idee devenită deja clasică în terminologie, susținută cu pasiune de părintele terminologiei, de Eugen Wüster, încă din momentul când acesta prezida lucrările comitetului etnic care avea să elaboreze primele norme ISO pentru terminologie. Dezbaterile în acest sens au evoluat în timp, ceea ce a făcut ca în prezent norma 704 să afirme mai nuanțat ideea univocității: „În mod ideal, relația termen – concept într-un limbaj de specialitate trebuie să ofere garanția că un termen dat este atribuit doar unui singur concept și că un concept dat este reprezentat numai de un singur termen” (ISO 704).

Termenul poate fi exprimat prin diverse forme lingvistice (cuvânt, abrevieri etc.). Conceptul reprezintă semnificația termenului respectiv. Conceptul precedă termenul atât până la momentul în care conceptului i-a fost atribuit un simbol, cât și după materializarea lui sub formă de termen. Așadar, spre deosebire de limbajul comun, în cazul termenului accentul se plasează pe semnificat (concept) care, deseori, în limbajele de specialitate, nu este acoperit de o denotație, fapt care duce la crearea unor termeni noi.

Noțiunea de bază a terminologiei și a terminografiei este *termenul*. Din perspectivă neowüsteriană, definim termenul ca formă materială exprimată prin mijloace lingvistice a unei noțiuni specializate în cadrul unui domeniu specific al cunoașterii. „Orice domeniu științific, tehnic, sociouman dispune de termeni proprii. Suntem conștienți de faptul că terminologia unei discipline nu este o stare, ci un proces niciodată încheiat” (Stanțieru, Tărăță, 2012, p. 108). Dicționarele românești de specialitate (lingvistică) definesc termenii ca „unități ale cunoașterii cu conținut stabil” sau „expresii fixe proprii unei anumite științe care servesc la exprimarea unor noțiuni specifice” (Bidu-Vrănceanu, Călărașu, Ionescu, 1997, p. 114).

Termenul este un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte de subordonare, având o semnificație specială ce exprimă și formează o noțiune profesională întrebuințată(ă) în procesul cunoașterii și însușirii obiectelor științifice și profesional-tehnice și a raporturilor stabilite între ele.

Definiția standard ISO este: „Un termen este o desemnare ce constă din unul sau mai multe cuvinte care reprezintă un concept general aparținând unui limbaj special” (ISO 704). Cu toate acestea, există numeroase interpretări ale noțiunii de termen, de exemplu: un termen „desemnează o noțiune în mod univoc în interiorul unui domeniu” (*Vocabulaire systématique de la terminologie*, 1985, p. 67); termenul este „o etichetă, un cod de bare pentru a indica o noțiune, independent de o anumită limba”, „termenii nefiind cuvinte” (sau semne lingvistice), iar terminologia fiind concepută ca „o fabrică de nume pentru obiecte mentale din diferite domenii” (Rey, 1995, p. 243; 2011, p. 902-903).

„Termenul este un simbol atribuit unui concept. Conceptul este sensul termenului. Termenul poate fi exprimat printr-un cuvânt sau un grup de cuvinte, o literă sau un simbol grafic, o abreviere sau un acronim. Caracteristicile care disting un termen de un cuvânt ce nu este termen sunt: precizia și faptul că aparține unui sistem de termeni” (Ciobanu, 1998, p. 25, 86). Termenul este „denumirea unei noțiuni (obiect sau proces), exprimată printr-o unitate lingvistică, definită într-un limbaj de specialitate. Termenul este un simbol atribuit unui concept” (Pavel, Rucăreanu, 2001, p. 23, 121); „termenii nu sunt în mod exclusiv denumiri de cunoștințe: ei sunt de asemenea elemente de discurs specializat, care participă la logica acestui discurs” (Lerat, 2005, p. 2; Druță, 2014, p. 89).

A. Lavoisier scria în *Основные рассуждения о химии* că este imposibil de separat știința de terminologie și terminologia de știință, deoarece orice știință se constituie în mod obligatoriu din trei momente: din fapte care formează conținutul ei, din idei provocate de aceste fapte și din termeni care exprimă aceste idei (după Superanskaja, 1989).

În opinia lui A. A. Reformatkii, limba nu este un ingredient ocazional în dezvoltarea științelor. Limba „intră” în știință, în primul rând, prin terminologie (Reformatkii, 1994, p. 164-165). Fiind instrumentul cu ajutorul căruia se formează teoriile științifice, legile, principiile, termenii și totalitățile lor – terminologiile reprezintă o parte componentă importantă a științei și tehnicii.

Din opiniile citate mai sus, este evident că una din trăsăturile distinctive ale termenului o constituie legătura lui cu concepțiile științifice. Termenul este un cuvânt special (sau un grup de cuvinte) acceptat în activitatea profesională și întrebuințat în anumite condiții. În interiorul câmpului său terminologic, termenul se dovedește a fi monosemantic. Termenii din câmpuri lexicale diferite sunt omonimi (cf.: *undă* în radiotehnică și *undă* în vocabularul general).

Orice termen dintr-un domeniu științific exprimă o noțiune profesională specială (științifică, tehnică, social-culturală), dacă acest termen este întrebuințat în condiții de comunicare profesională specială – în texte scrise sau în limbajul oral al specialiștilor. Funcționând în opere literare sau în condiții de comunicare zilnică, termenul exprimă o noțiune uzuală sau o idee generală. Termenul nu

numai înregistrează pasiv noțiunea, dar și influențează asupra acestei noțiuni, o precizează, o separă de noțiunile învecinate. Deci, termenul diferă de cuvânt grație monosemantismului său și preciziei limitelor sale semantice. Pe lângă faptul că termenul este monosemantic, el nu este înzestrat cu nuanțe emoționale. Această proprietate a termenului este determinată de prima particularitate a sa – monosemia.

Așadar, termenul, ca rezultat și instrument al gândirii și comunicării profesionale, este un cuvânt special (sau un grup de cuvinte) acceptat în activitatea profesională și întrebuințat în condiții specifice. El este o noțiune sub formă de cuvânt, este lipsit de elemente sociale și emoționale și face parte din sistemul noțiunilor unui anumit domeniu profesional. În interiorul câmpului său terminologic este monosemantic și se află în raport direct cu concepțiile științifice. Prin derivarea termenului inițial (avem în vedere termenii compuși) căpătăm termeni noi.

O eficace activitate terminologică presupune dialogul între specialiștii din domeniul limbii și cei din domeniile specializate, deoarece „lingviștii nu inventează cuvinte noi decât pentru meseria lor, celelalte profesii trebuie să-și găsească termenii de care au nevoie, potrivit cu sistemul lor noțional, cu nomenclatura sau cu codul lor lingvistic” (Ciobanu, 1998, p. 95-108).

În prezent avem largi posibilități de cunoaștere și însușire a termenilor din cele mai diverse domenii. Rezultatele cercetărilor referitoare la terminologia de specialitate s-au materializat în elaborarea unor dicționare de specialitate monolingve și bilingve, a unor glosare de termeni, precum și în alcătuirea unor studii cu privire la modul de formare a termenilor (derivare, compunere etc.).

Așadar, *termenul* reprezintă un semn lingvistic specializat compus dintr-o denumire care face referință la un concept. Dacă orice termen este un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte, nu orice cuvânt sau îmbinare de cuvinte este termen. Cu toate acestea, orice cuvânt poate deveni termen și viceversa.

Pentru a „înțelege, a evalua” un termen, trebuie să cunoști teoria și să știi ce loc ocupă termenul dat în interiorul acestei teorii. Sensul termenului determină locul lui într-o construcție/ structură teoretică. Pornind de la acestea, N. V. Jușmanov afirmă: „Dacă știi termenul, știi locul lui în sistem, știind locul lui în sistem, înțelegi și sensul deplin al termenilor” (Jușmanov, 1937, p. 152). După cum am remarcat deja, termenul este concomitent și cuvânt, simplă unitate lexicală, fapt subliniat de A. A. Reformațkii: „Termenul este un constituent obișnuit al sistemului lexical al limbii. Termenii sunt absorbiți în componența vocabularului unei limbi și se supun ordinii, legilor fonetice și gramaticale ale acesteia” (Reformațkii, 1994, p. 54).

Potrivit lexicologului și lexicografului Silviu Berejan, terminologia este „componenta cea mai dinamică a vocabularului, care servește drept sursă principală a completării și lărgirii inventarului de unități lexicale ale limbii comune” (Berejan,

2000, p. 60). În opinia reputatului lingvist Eugeniu Coșeriu, termenii constituie „limbi speciale”, asemănătoare cu „argourile” folosite „cu scopul de a nu fi înțelese de către cei care nu aparțin unei anumite comunități sau ca limbi secrete” (Coșeriu, 1999, p. 45).

Așadar, potrivit opiniilor și definițiilor citate mai sus, am putea spune că „noțiunea” este o formă de generalizare proprie unui colectiv sau unei rațiuni colective proprii unui popor și reprezentată prin mijloacele limbii vorbite de acesta, iar „conceptul” este o reprezentare mentală individuală, atribuită unui individ în parte, o imagine mentală potrivită felului lui de a percepe realitatea înconjurătoare. Ce altceva sunt conceptele, dacă nu reprezentări ale obiectelor și fenomenelor perceptibile? În această privință, putem să mai menționăm că delimitarea conceptelor între ele se face prin definiții.

Totuși, în momentul în care se pune problema comunicării între indivizi, este necesară apariția unor instrumente care să unifice percepțiile individuale, altfel n-ar fi posibilă comunicarea propriu-zisă. Astfel, intervine procesul de abstractizare, obiectele și fenomenele sunt grupate în clase, conform trăsăturilor asemănătoare, repetitive. Așa apar noțiunile reprezentând percepții colective ale obiectelor și fenomenelor din realitatea înconjurătoare.

Eugen Wüster afirmă aceeași idee că noțiunea și conceptul există independent de termeni și au un caracter extralingvistic. Noțiunea este compusă dintr-o serie de caractere comune unei clase de obiecte. Aceste caractere sunt, la rândul lor, concepte și sunt utilizate pentru a structura mental un domeniu de specialitate, precum și pentru a comunica. În conformitate cu cele afirmate anterior, conceptul ar trebui să fie punctul de plecare al oricărei cercetări terminologice. Mai mult decât atât, el are și un rol important în analiza relațiilor semantice dintre termeni. Astfel, ajungem la concluzia că termenul este simbolul unui concept, forma lui fonică și grafică.

Concluzii:

1) În procesul de cercetare a interpretărilor noțiunilor-cheie din domeniul terminologiei *noțiune: concept: termen*, am constatat că majoritatea specialiștilor din domeniu au păreri asemănătoare/ apropiate cu privire la definirea și caracterizarea acestor noțiuni fundamentale.

2) Folosirea conceptelor în comunicare este posibilă numai după codificarea lor în semne lingvistice (termeni).

3) „Noțiunile” sunt entități conceptuale, iar conceptele asigură legătura între obiectele și desemnările care le corespund.

4) Unii cercetători consideră „noțiunea” și „conceptul” drept sinonime, alții însă stabilesc între ele o relație de parasinonimie.

5) Potrivit definițiilor propuse pentru *termen*, vom concluziona că toți termenii sunt semne lingvistice, dar nu toate semnele lingvistice sunt termeni.

6) Indiferent de domeniul de activitate profesională, toate terminologiile sunt formate atât din cuvinte din limba comună, cât și din cuvinte strict specializate, care individualizează fiecare limbaj profesional.

7) Dezvoltarea științei are drept consecință apariția termenilor și terminologiilor. Lucrul asupra lor este continuu, termenii fiind prelucrați, clasați, sistematizați, în scopul înțelegerii reciproce a specialiștilor și spre evitarea dublării lor.

8) Cercetările recente din domeniul terminologiei au deplasat accentele de pe categoriile de concept, structurare ontologică și transfer al cunoștințelor pe studiul termenului ca semn lingvistic viu care funcționează în discurs, iar sensul termenului nu este stabilit odată și pentru totdeauna, fiind considerat imuabil, ci este variabil în funcție de context și de destinatarul comunicării, beneficiind de definiții alternative.

În final, vom sublinia că în ultimele decenii au apărut o serie de lucrări și studii semnate de Maria Teresa Cabré, Loïc Depecker, François Gaudin, Pierre Lerat, François Rastier, Angela Bidu-Vrănceanu, Alice Toma ș.a., care au revoluționat cercetarea terminologică promovând idei diametral opuse abordărilor anterioare. În prezent s-ar putea vorbi chiar de o schimbare de paradigmă în cercetarea terminologică fundamentată pe principii de lingvistică și sociolingvistică. Or, cercetarea terminologică din ultimul timp se bazează tot mai mult pe semantică și pragmatică adoptând demersul semasiologic în tratarea termenilor.

Referințe bibliografice:

- AFNOR = *Terminologie, Norme X03-003, ISO-1087*. Paris: Afnor, 1990.
- BEREJAN, Silviu. Terminologia tehnico-științifică internațională în dicționarele naționale generale. În: *Terminologia și limbaje specializate*. Ediția a II-a. Chișinău: Centrul Național de Terminologie, 2000.
- BIDU-VRÂNCEANU, A. *Lexic comun, lexic specializat*. București: Editura Universității din București, 2000.
- BIDU-VRÂNCEANU, A., CĂLĂRAȘU, C., IONESCU, L. *Dicționar de științe ale limbii (DSL)*. București: Editura Științifică, 1997.
- CABRÉ, M. T. *La Terminologie. Théorie, méthode et applications*. Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa, 1998.
- CIOBANU, Georgeta. *Elemente de terminologie*. Timișoara: Editura Mirton, 1998.
- COȘERIU, Eugenio. *Introducere în lingvistică*. Cluj: Editura Echinoc, 1999.
- Dicționar explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. București: Univers enciclo-pedic, 1998.
- DRUȚĂ, Inga. Termenul și limbajele specializate: abordări diverse. În: *Philologia*. 2014, nr. 3-4, p. 87-96.

DUBOIS, Jean, GIACOMO, Mathée, GUESPIN, Louis, MARCELLESI, Christiane, MARCELLESI, Jean-Baptiste, MÉVEL, Jean-Pierre. *Dictionnaire de linguistique*. Paris: Larousse, 1973.

FELBER, Helmut. *Manuel de terminologie, UNESCO*. Paris: Inforterm, 1987.

GAUDIN, Francois. *Pour une socioterminologie: des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*. Rouen: Ed. de l'Université de Rouen, 1993.

Grand dictionnaire de la Linguistique & Sciences du langage. Paris: Larousse, 2007.

HOLZEM, Maryvonne. *Terminologie et documentation. Pour une meilleure circulation des savoirs*. Paris: ADBS Editions, 1999.

HOMETKOVSKI, L. Unele aspecte ale definiției terminologice și natura definițiilor juridice. În: *Intertext*, 2008, nr. 3-4, p. 181-190.

Iarțeva = ЯРЦЕВА, В. Н. Развитие языка науки. În: *Наука и человечество*. Москва: Знание, 1974, с. 87-94.

ISO 704 = *Terminology work. Principles and methods*, 1997.

Jušmanov = ЮШИМАНОВ, Н. В. Грамматика иностранных слов. Приложение к *Словарю иностранных слов*. Москва: Советская энциклопедия, 1937, с. 689-723.

Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Paris: Dictionnaire Le Robert, 1997.

Le Petit Larousse. Dictionnaire encyclopédique. Paris, 1995.

LERAT, P. Terme et microcontexte: les prédictions spécialisées. În: *Les Journées scientifiques AUF-LTT: Mots, termes et contextes* [online]. 2005. Disponibil: <http://perso.univ-lyon2.fr/~thoiron/JS%20LTT%202005/pdf/Lerat.pdf>.

MOUNIN, G. *Dictionnaire de la linguistique*. Paris: Quadrige/PUF, 2004.

PAVEL, E., RUCĂREANU, C. *Introduce în terminologie*. București: Editura Academiei Române & Editura Agir, 2001.

Reformatkii = РЕФОРМАТСКИЙ А. А. О некоторых вопросах терминологии. *История отечественного терминоведения. Классики терминоведения: Очерки хрестоматия*. Москва: Московский Лицей, 1994, с. 341-359.

REY, A. *Dictionnaire amoureux des dictionnaires*. Paris: Plon, 2011.

REY, A. *Essays on Terminology*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.

SAGER, J. C. *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/ Philadelphia, 1990.

STANȚIERU, Svetlana, TĂRĂȚĂ, Zinaida. Unele aprecieri asupra terminologiei didactice actuale. În: *Buletin de Lingvistică*. 2012, nr. 13, p. 108-111.

Superanskaja = СУПЕРАНСКАЯ, А. В., ПОДОЛЬСКАЯ Н. В., ВАСИЛЬЕВА Н. В. *Общая терминология. Вопросы теории*. Москва: Наука, 1989.

Vocabulaire systématique de la terminologie. Montréal: Office de la langue française (OLF), 1985.

WÜSTER, E. *The Machine Tool. An Interlingual Dictionary of Basic Concepts comprising an Alphabetical Dictionary and a Classified Vocabulary with Definitions and Illustrations. English-French Master Volume*. London: Technical Press, 1968.

CZU:811.111'373.7

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).10](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).10)

ORCID: 0000-0003-3128-5697

FELICIA BANUUniversitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă” din Chișinău**PARTICULARITĂȚI SEMANTICE
ALE UNITĂȚILOR FRAZELOGICE
CU COMPONENTE ZOONIME
ÎN LIMBA ENGLEZĂ****SEMANTIC PECULIARITIES OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH ZOONYM
COMPONENTS IN THE ENGLISH LANGUAGE**

Abstract. Every nation has its own worldview reflected in the language which depends on customs and traditions, on the occupation and the lifestyle of the nation, which keeps ethno-cultural information and expresses specific ethnic mentality. The problem of interaction between language and culture is of interest to many scientists nowadays. One of the ways to study a culture is to analyze its phraseological units. For centuries phraseological units have been keeping track of folk wisdom, which was passed from generation to generation, so they carry culturally important information. Zoonyms as components of phraseological units that realize a series of connotative semes, depending on various associations connected with animals. Connotation is based on social, regional, cultural and other factors, as well as emotionally conditioned factors. The purpose of the article is to determine the semantic features of phraseological units with zoonym component as well as to identify the universal and national characteristics of phraseological units in the English language.

Keywords: phraseological unit, phraseologism, zoonym component, phraseological meaning, semantics, typology, popular terminology.

Rezumat. Fiecare națiune are propria sa viziune asupra lumii reflectată în limba care este marcată de obiceiuri și tradiții, de ocupații și stilul de viață. Prin structurile sale semantice, limba păstrează informații etno-culturale și exprimă mentalitatea etnică specifică poporului. Problema interacțiunii dintre limbă și cultură este de interes major pentru oamenii de știință din zilele noastre. Una dintre modalitățile de studiere a culturii este limba, inclusiv analiza unităților sale frazeologice. Timp de secole, unitățile frazeologice păstrează date din lumea materială și spirituală, reguli ale înțelepciunii populare transmise din generație în generație. Așadar, limba poartă importante informații culturale. Zoonimele, în calitate de componente de bază ale unităților frazeologice, comportă o serie de semne conotative în funcție de diversele asociații legate de animale. Conotația se bazează pe factori sociali, regionali, culturali, precum și pe factori condiționați emoțional. Scopul articolului este de a determina trăsăturile semantice de bază ale unităților frazeologice cu

componente zoonime, precum și de a identifica caracteristicile universale și naționale ale componentelor frazeologismelor limbii engleze.

Cuvinte-cheie: unitate frazeologică, frazeologism, zoonim, sens frazeologic, semantică, tipologie, terminologie populară.

Limba este principalul mijloc de exprimare a spiritualității umane la nivelul căreia se păstrează, ca într-un tezaur, atât specificul, cât și toate modificările intervenite în mentalitatea unui popor de-a lungul timpului. Împărtășim ideea cercetătorului român Th. Hristea, potrivit căreia „... adevărata bogăție a unei limbi este dată, în mare măsură, și de bogăția ei frazeologică”, iar „după „tezaurul lexical”, cel „frazeologic” ne permite să clasăm o limbă printre idiomurile sărace, bogate sau foarte bogate” (1984, p. 134). Frazeologia, ramură relativ nouă a științei, deschide mereu noi direcții de cercetare. Una dintre direcțiile prioritare de cercetare ale frazeologiei secolelor XX-XXI este studiul fondului frazeologic din perspectiva identificării imaginilor universale și specifice în diverse limbi. Din această perspectivă, în cele ce urmează, vom examina unități frazeologice cu componente zoonime în limba engleză.

Vocabularul zoonimic merită o atenție specială și pentru că, respectând normele limbajului, el formează un subsistem specific cu propriile legi. Este știut că limba fixează doar acele expresii figurate care sunt asociate cu standardele culturale și stereotipurile naționale ale poporului și care, atunci când sunt utilizate în vorbire, reproduc mentalitatea caracteristică unei anumite comunități lingvistice.

În calitate de elemente ale terminologiei populare, zoonimele au un statut specific în virtutea faptului că ele au funcționat de-a lungul veacurilor în cadrul sistemului limbii. Ele au fost investigate de către filosofi, logicieni, antropologi, psihologi și, doar în mod sporadic, de către lingviști. Animalele apropiate de viața și activitatea omului influențează asupra formării concepțiilor estetice ale societății, constituind componente indisolubile ale culturii comunității lingvistice. Omul, el însuși un animal, dar un animal social, are, conform filozofilor antici, o existență comună cu celelalte animale, care l-au fascinat mereu, i-au trezit interesul de a efectua observații asupra lor, evocându-le în reprezentările lor despre lume (mituri, legende, povești, proverbe) și atribuindu-le valori simbolice. Dintre toate ființele vii, doar animalele posedă deprinderi specifice, având un tip de comportament și un stil de viață individual, la fel ca și ființele umane. De aceea cuvintele care denumesc animale sunt utilizate pe larg pentru a descrie lumea interioară a omului și particularitățile comportamentului său. În limba engleză, zoonimele sunt o clasă nominală puțin studiată din punctul de vedere al procedeelelor de formare (lingvistice, lexicale), precum și al semnificației acestora. Grupul lexico-semantic al numelor de animale este cel mai important segment care exprimă viziunea și mentalitatea națională. Cercetătoarea rusă V. Telia menționează că numele animalelor, ca unități nominative ale limbii „direct sau indirect, prin conotațiile lor culturale, sunt conectate la cultura spirituală și materială a oamenilor” (1998, p. 131).

Studiarea unităților frazeologice cu componente zoonime permite evidențierea particularităților culturale ale oricărui popor. Menționăm că numele animalelor în diverse limbi conțin calități și caracteristici diferite, determină asocieri diferite. Cercetătoarele A. A. Kiprijanova (2001, p. 69) și I. V. Kurajova (2007, p. 110) consideră că acest fapt atestă „individualitatea gândirii figurative a unui popor și este un proces asociativ-psihologic complex care arată de asemenea și diferențele existente între diverse grupuri etnice privitoare la tabloul valoric al lumii. Din acest punct de vedere, zoonimele acționează, pe de o parte, ca elemente ale unei culturi, iar pe de altă parte, ca elemente ale unei limbi. Deci, ele pot face obiectul unei cercetări lingvo-culturologice.

Natura duală a zoonimelor ca semne ale unei limbi este evidentă pentru o persoană care cunoaște limba și valorile culturale naționale, întrucât semnele de limbă pe care le folosește vorbitorul reflectă, în același timp, și conținutul valoric cultural (constituit în semnificație). Prin urmare, în zoonime sunt codificate, într-un mod anume, semnificațiile culturale ale unei comunități lingvistice. Aceasta este o manifestare a specificului percepției umane a realității pe care vorbitorii unei limbi l-au fixat în tabloul lingvistic despre lume încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, zoonimele (ca elemente ale culturii unui popor) servesc drept unul dintre instrumentele principale în reprezentarea specificului cultural național.

Însă ca varietate a lexicului expresiv, zoonimele sunt folosite pentru a evidenția calitățile pozitive sau negative ale unei persoane, prin compararea persoanei cu animalul. Or, rolul animalelor în viața umană întotdeauna a fost extrem de mare, mai ales la începutul dezvoltării civilizației, când oamenii și animalele au coexistat în vecinătatea naturală. În folclorul oricărui popor, dar și în primele surse scrise (în cazul în care acestea sunt reprezentate), eroii sunt comparați metaforic cu diferite animale. Numele animalelor adesea sunt asociate cu simbolismul popular și mitic. Probabil, acest lucru datează din momentul în care triburile se închinau la imaginile cu animale totemice. Ulterior, unele dintre animalele au devenit întruchiparea calităților pozitive sau negative (mai des – negative) pe care le posedă o persoană, de exemplu: *turkey* (curcan) = „om prost, înfumurat”; *viper* (viperă) = „om rău”; *wolf* (lup) = „om lacom, crud, rău”.

Cercetătorii care s-au preocupat de studiul frazeologiei engleze au propus o serie de clasificări ale unităților frazeologice, bazate pe principii diferite. Spre exemplu, la baza clasificării efectuate de Logan Smith au fost puse principiile tematice și etimologice. Indicând sursele de origine ale anumitor unități frazeologice engleze și grupându-le după acest criteriu, autorul a elaborat clasificarea tematică-etimologică (1995, p. 65). Lingvistul american consideră că frazeologismele cu componente zoonime pot fi împărțite în următoarele grupuri:

1) **bovinele** (vitele cornute mari): *to take the bull by the horns* – a lua taurul de coarne „a acționa hotărât, prompt”; *a bull in a china shop* „a acționa neîndemânatic”; *to put the cart before the horse* – a pune carul înaintea boilor/ a pune căruța înaintea cailor „a face totul invers, anapoda”;

2) **felinele/ pisica**: *to bell the cat* „a lua inițiativa într-o afacere periculoasă”; *a cat may look at a king* – uită-te, nu este interzis;

3) **ovinele/ oaia:** *a black sheep* – *oaie neagră*, se spune despre o persoană care se deosebește de ceilalți membri ai unui grup social printr-o conduită necuviincioasă; *to make sheep's eyes at smb.* – lit. *a face ochi de oaie* „a se uita (la cineva), a privi (pe cineva) cu ochi îndrăgostiți”;

4) **porcinele/ porcul:** *to pig together* – *a face porcării* „a trăi ca porcul, în locuință murdară”; *to buy a pig in a poke*, se spune despre un lucru pe care nu-l cunoști până nu intri în posesia lui;

5) **păsări:** *fine feathers make fine birds* – *păsările frumoase sunt frumoase prin penajul lor* „haina îl înfrumusețează pe om”; *when the sky falls we shall all catch barks* – *a visa cai verzi pe pereți*; *one swallow does not make a summer* – *o rândunică nu face primăvara*;

6) **păsări domestice:** *to be no chicken* – *nu mai fi pui!* (/ ~ copil!) „a ieși din vârsta copilăriei”; *an ugly duckling* – *râțușca cea urâtă*;

7) **insecte:** *to fly on the wheel* – *musca la arat*, se spune despre o persoană care își exagerează foarte mult semnificația/ rolul, importanța; *a close mouth catches de flies* – *în gura închisă, musca nu va intra* (*Cine tace, nu păcătuiește*).

Potrivit cercetătorului Logan Smith (*ibidem*, p. 53), unitățile frazeologice cu componente zoonime care reprezintă imagini de șerpi, viermi și insecte sunt, în mare parte, proverbe vechi sau împrumuturi din limba franceză.

Unele frazeologisme engleze includ imagini ale două animale simultan: *to lead a cat-and-dog life* – *a se împăca precum pisica cu câinele* (este folosit contrastul dintre pisică și câine pe baza antagonismului lor constant); *all his geese are swans* – *toate găștele îi sunt lebede*, „este mai bine (se spune despre un om care exagerează totul, despre un lăudăros)”.

Potrivit cercetătorilor S. Granger și F. Meunier, în sistemul frazeologic al limbii engleze este destul de răspândită utilizarea a două zoonime aflate în relații de antonimie/ contrast (2008, p. 231), spre ex.: *neither peacock nor sparrow* – *nici păun, nici vrabie* (*nici câine, nici ogar*, *nici cal nici măgar*, „nici păuniță, nici cioara”). Frazeologismul are imaginea construită pe contrastul dintre penajului bogat al păunului și penajul modest al vrăbiei, simbolizează contrastul, diferența profundă dintre cele două grupuri de oameni (în raport cu care a fost utilizat) și denotă o persoană care a părăsit deja un grup, dar nu a aderat încă la altul. Aici ar fi de menționat faptul că ornitonime sunt cel mai des utilizate pentru a exprima poziția socială a unei persoane.

Logan Smith clasifică frazeologismele potrivit componentei lor principale în categorii, dintre care relevante pentru noi sint: **zoonimele:** *It is a silly fish, that is caught twice with the same bait* – *prost este peștele care se prinde cu aceeași momeală de două ori*; **somatisme:** *to have a head on one shoulders* – *a avea cap pe umere* „a fi lucid, a fi realist”; *to knit one's brows* – *a-și încrunta sprâncenele* – „a privi cu asprime”; *to nose into* – *a-și băga nasul unde nu-i fierbe oala*; *a umbla cu râțul* „a se amesteca, a interveni acolo unde nu are ce căuta, în probleme care nu-l privesc”.

Frazeologul american nu doar descrie semantica frazeologismelor analizate, ci dezvăluie și etimologia multora dintre ele, le stabilește originea, precum și

componenta motivațională ce s-a aflat la baza apariției unității frazeologice. Astfel, apariția unității frazeologice *to lead a cat-and-dog life* „a se înțelege ca pisica cu câinele” este motivată de dușmănia tradițională dintre aceste animale. În opinia lui Logan Smith, unitățile frazeologice în care figurează zoonimul *wolf*, spre ex.: *to throw to the wolves* – lit. *a-l da lupilor* „a lăsa (pe cineva, ceva) în voia sorții, la nimereală”; *to take the wolf by the ears* – *a nimeri într-o capcană* – în mare parte sunt împrumutate din alte limbi, adesea din limba franceză (1995, p. 55).

Datorită coincidenței cartografierii mentale a realității la purtători de limbi diferite, la diverse popoare apar elemente comune ale culturii, așa-numitele universalii culturale. În limba engleză există un număr destul de mare de unități frazeologice cu componente zoonime ce au echivalente totale sau parțiale în alte limbi.

Imaginea-simbol de identificare a animalului a fost influențată de diferite concepte. Ar putea exista două sau chiar mai multe opinii despre un anumit animal. După părerea noastră, un interes special îl reprezintă zoonimele care pot caracteriza o persoană atât din punct de vedere pozitiv, cât și negativ. Analiza unităților frazeologice examinate conduce la concluzia că în limba engleză există numeroase zoonime care descriu persoana fie din punct de vedere pozitiv, fie negativ, având o dubla conotație evaluativă. Următoarele zoonime reflectă trăsături pozitive ale omului: *Lamb* (mielul): *as innocent as a lamb* – *nevinovat ca un miel(ușel)*; *Dove* (porumbelul): *as harmless as a dove* – *nevinovat ca un porumbel*; *Hawk* (șoimul): *as watchful as a hawk* – *vigilent ca un șoim* ș.a. Trăsăturile negative ale omului sunt reflectate de următoarele zoonime: *Pig, hog* (porc): *behave like a hog* – *a se comporta ca un porc*; *as fat as a pig* – *gras ca un porc*; *Snake* (șarpe): *be lower than a snake's belly* „josnic”; *Wolf* (lup): *as greedy as a wolf* – *lacom ca un lup*; *Monkey* (maimuță): *as tricky as a monkey* – *șireată ca o maimuță*.

E de observat că în structura frazeologismelor mai frecvent se regăsesc zoonimele: *cat, dog, horse, bird, goose, fox, swan, deer, hare, peacock*. Aceste zoonime reflectă atât trăsăturile de caracter pozitive, cât și negative ale unei persoane. De exemplu: *as fat as a pig* – *gras ca un porc*; *as strong as a bull* – *puternic ca un taur*; *as fleet as a deer* – *iute, rapid ca o căprioară*; *as timid as a hare* – *fricos ca un iepure*; *as gaudy as a peacock* – *îngâmfat ca un păun*; *as silly as a goose* – *prost ca o găscă*; *as graceful as a swan* – *grațioasă ca o lebdă*; *as cunning as a fox* – *vicleană ca o vulpe*; *as fast as a hare* – *iute ca un iepure*; *hastily bat killing of fleas* – *agil ca un purice* etc. Prin urmare, utilizarea corectă și atentă a acestora în comunicare este un lucru foarte important.

Acum vom analiza câteva frazeologisme cu componenta zoonim în care același animal desemnat posedă caracteristici contradictorii, fapt frecvent în frazeologia engleză. Cel mai vechi animal domestic în aproape toate culturile este

câinele, motiv pentru care comparația cu câinele se întâlnește cel mai des în acest grup lexico-semantic de frazeologisme. Conotațiile negative ne sugerează idei despre câine ca fiind o creatură oropsită, uneori trăind în cele mai grele condiții, dependent de stăpân, destinat protecției locuințelor, vânătorii etc. *lead a dog's life* – *a duce o viața de câine* „a suferi, a se chinui”; *treat like a dog* – *a fi tratat ca un câine* „a fi necăjit, batjocorit de oricine”; *dressed up like a dog's dinner* – *îmbrăcat ca o paparudă* „îmbrăcat vulgar” etc. În același timp, caracteristici ale câinilor ca fiind loiali, prietenoși, rezistenți au stat la baza formării unui șir de frazeologisme cu conotații pozitive: *die for one dog* – *credincios ca un câine*, *credincios până la moarte* (or, câinele rămâne loial stăpânului său până la sfârșitul vieții); *funny dog* – *tip amuzant*.

Analizând trăsăturile semantice ale zoonimului *cat* (pisică) constatăm că animalul desemnat cu acest nume este considerat prieten al omului. Pisica a câștigat încrederea și dragostea omului datorită blândeței, inteligenței și prudenței sale: *as tame as a cat is quite tame* – *blândă ca o pisică*; *as wary as a cat* „foarte atentă”. Fiind animale sălbatice, pisicile mai sunt și viclene, înșelătoare – trăsături negative ce-au pătruns și în frazeologie: *cat in the pan* „trădător/ trădătoare”; *cat shuts its eyes when stealing cream to close their eyes to their sins* – *a închide ochii asupra propriilor greșeli*.

Zoonimul *horse* (cal) are conotații pozitive care decurg din rolul lui în viața omului, ca fiind rezistentă, cf.: *strong as a horse*, *strong as an willing horse* – *sănătos ca un cal/ puternic ca un cal*, *harnic ca un cal/ docil/ muncitor*; alături de care, aducem și un frazeologism cu conotație negativă: *ride the fore horse is to be in front* – *a sări peste cal*; *a dark horse* – *oaiă neagră*.

În cultura britanică omul este adesea caracterizat și prin activitatea sa profesională. În limba engleză există unități frazeologice cu componente zoonime din jargonul profesional, însă care se referă la activitățile politice și de afaceri ale omului, de exemplu: *bull* „speculant care influențează majorarea/ creșterea taxelor”; *bear* „agent de bursă care influențează reducerea prețurilor”; *deer* „speculator de valori mobiliare”, *duck* „politician al cărui mandat se încheie și va părăsi fără onoruri politica”, *a fat cat* „persoană bogată, privilegiată de soartă”.

O altă concepție deosebită despre lume fixată în frazeologismele cu componentă zoonim se manifestă sub forma etichetării figurilor istorice, precum cele atestate la Shakespeare: *the Hog was Richard III*; *the Lion Heart Richard the lion Heart* („Richard Inimă-de-Leu”), *the Swan of Avon* („Lebăda de pe Avon”).

Caracteristicile naționale și culturale tipice britanicilor (adică severitatea și pedantismul britanic) sunt exprimate prin următoarele unități frazeologice cu componentă zoonim:

if wishes were horses, beggars would ride – *dacă toate muștele ar face miere, ar fi faguri pe toți pereții (și la coada calului)*;

pigs might fly – când vor zbura porcii;
if the sky falls we'll catch larks – fripți, porumbeii nu zboară în gură; pară
 mălăiață în gura lui Nățfleață; nimănui nu-i pică mură-n gură.

În frazeologia engleză pot fi întâlnite și imagini zoomorfe care denotă exagerări (asupra cuiva), importanța (a ceva sau cuiva), fapte ireale (povești nemaiauzite, legende etc.):

to have the wolf in the stomach/ to be hungry as a wolf – a se hămesi de
 foamel/ a avea o foamel de lup;

cock and bull story – poveste cusută cu ață albă „vorbe ireale spuse cu scopul
 de a amăgi pe cineva”;

shoot (throw) the bull – a îndruga verzi și uscate/ a vorbi ca să treacă timpul/
 a bârfi (argou), a vorbi prostii, a bate câmpii;

no room to swing a cat/ no room to fall – nu e loc nici măcar să te învârtești;
enough to make a cat laugh – să râzi de te prăpădești; foarte amuzant;

shaggy-dog story – poveste cu început și fără sfârșit; „minciună, povestioară
 sau glumă lungă cu un sfârșit absurd”.

Drepturile omului și caracterul acestuia este reflectat prin intermediul următoarelor frazeologisme: *bring your own bears* – fă ce dorești; *i'm not afraid, to be a bear for punishment* – nu mi-e frică de pedeapsă „a nu avea frică de pedeapsă, a merge înainte în ciuda dificultăților”.

Unitățile frazeologice cu componente zoonime pot descrie relația dintre un bărbat și o femeie, evidențiind trăsături privind comportamentul și aspectul lor fizic. Astfel, bărbatul preocupat de aspectul său fizic, ale cărui atuuri le pune în practică, este descris prin intermediul zoonimelor: *horse* (armăsar) „bărbat activ”; *wolf* (lup) „bărbat seducător, afemeiat, cu o viață sexuală activă”; *jolly dog* (petrecăreț) „afemeiat, cuceritor/ idolul femeilor, tip amuzant/ ciudat/ caraghios/ haios”. Femeia ca mamă și soție poate fi caracterizată prin intermediul zoonimului *tiger* (tigroaică) ca o fire feroce (dacă este vorba de o mamă care își protejează copiii).

Mai des sunt utilizate zoonimele cu valoare simbolică. Un număr specific de zoonime devin simboluri fiind asociate, în primul rând, cu particularitățile fizice sau trăsăturile de caracter ale unei persoane. Din aceste considerente, zoonimele sunt împărțite în două grupuri. Primul grup include simbolurile referitoare la calitățile pozitive ale persoanei. Deci, în epoca modernă britaniciei, referindu-se la o persoană care se caracterizează prin acțiuni rapide și hotărâte, o pot numi *hare* (iepure) sau *tiger* (tigru); iar o persoană puternică și rezistentă o vor numi *ass* (măgar), *horse* (cal), *bull* (bou) și *bear* (urs), date fiind trăsăturile fizice ale animalelor desemnate prin zoonimele menționate. Al doilea grup constă din simboluri asociate cu trăsături de caracter negative. Dacă un englez numește pe cineva *bear*, atunci acesta face aluzie la tulburarea fizică și/ sau mintală sau la comportamentul grosolan al persoanei date. Numind pe cineva *lion* (leu), britaniciei se referă la imaginea

stereotipică corespunzătoare acestui animal, a cărui trăsătură principală de caracter este cruzimea.

În limba engleză, există numeroase zoonime care sunt asociate cu calități umane, precum precauția, care și-a găsit expresie în unitatea frazeologică cu componenta zoonim *let sleeping dog lie* – *când nenorocirea doarme, ferește-te s-o deștepți; lasă-i pe dușmani să doarmă; nu zgândări rănille vechi; nu-i bine să dezgropi morții; nu deștepta câinele/ leul/ șarpele care doarme*. Reprezentarea unei amenințări ascunse este exprimată prin unitățile frazeologice: *beware of a silent dog & still water* – *ferește-te de câinele tăcut și de apa liniștită; still water runs deep* – *apa lină sapă adânc*.

Concluzii:

Făcând parte din viața și activitatea omului, animalele influențează asupra formării concepțiilor estetice ale societății. Unitățile frazeologice cu componente zoonime, prin conținutul lor, sunt motivate de unele fenomene extralingvistice bazate pe: concepții pre-științifice despre lume, simboluri culturale, intertextualitate, aspecte ale culturii materiale și aspecte ale interacțiunii social-culturale. Lexemele ce denotă realii, simboluri și etaloane culturale în componența unităților frazeologice cu componente zoonime fac parte din conținutul semnificației frazeologice și totodată, sunt mijloace de interpretare lingvoculturală. Imaginea aflată la baza frazeologismului poate servi drept indice pentru interpretarea lingvoculturală cu condiția că ea oglindește caracteristicile naționale ale viziunii asupra lumii.

Referințe bibliografice:

GRANGER, Sylviane, MEUNIER, Fanny. *Phraseology: an Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008.

HRISTEA, Theodor. Introducere în studiul frazeologiei. În: *Sinteze de limba română*. București: Editura Albatros, 1984.

SMITH, Logan, P. *Words and Idioms: studies in the English Language*. Glasgow: The University Press, 1995.

TELIA, Veronica. *Phraseology as a Language of Culture: It's Role in the Representation of a Cultural Mentality. Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*. Ed. by A.P. Cowie. Oxford: Clarendon Press, 1998.

Kiprijanova = КИПРИЯНОВА, А. А. *Функциональные особенности зооморфизмов: на материале фразеологии и паремологии русского, английского, французского и новогреческого языков*. Krasnodar, 2001, 217 с.

Kurajova = КУРАЖОВА, И. В. *Имена животных как отражение ценностной картины мира в английской лингвокультуре*. Ivanovo, 2007, 201 с.

TUDOR COLAC
(10.03.1948 – 21.02.2021)

Eminentul om de cultură și știință Tudor Colac, doctor în filologie și etnologie, Maestru în Artă, deținător al mai multor distincții de stat și academice, s-a născut la 10 martie 1948 în familia țăranilor Vasile și Varvara Colac din satul Dumeni, comuna Costiceni, jud. Hotin (astăzi raionul Noua Suliță, regiunea Cernăuți, Ucraina), care au avut șase copii. Satul natal, potrivit numeroaselor relatări ale folcloristului, era o adevărată oază a tradițiilor și obiceiurilor populare, respectate și promovate cu sfințenie de consătenii săi, gospodari cu suflet bun și înzestrați cu har artistic, care cunoșteau atât rânduiala pământului, cât și rostul valorilor spirituale ale strămoșilor.

Școala primară și cea medie le urmează în satul de baștină, până în 1965. Dintr-o notă autobiografică aflăm despre predilecțiile sale pentru farmecul instrumentelor muzicale, încă din fragedă copilărie: „Primăvara, ajutat de tata, mășteream niște fluierașe, numite trișcă, din coaja reavănă a nuierei de răchită și cucută. Tăiam lungimea potrivită, făceam găurile cu o vergea de sârmă înroșită la rug, bătuceam domol coaja împrejur să se desprindă de pe masa lemnoasă, cu excepția unui dop mic, numit şuier, după ce aluneca ușor, fiind separată de tulpină. Primul instrument muzical era gata și se mira Lunca Prutului de la Dumenii Costiceniilor de isprava micilor cântăreți” (Tudor Colac).

Între anii 1956-1961, îl aflăm printre fluierașii Orchestrei de muzică populară „Izvorașul” de la Casa de cultură din satul Costiceni, diriguată de renumitul rapsod Toadere Captari, taraful căruia, ulterior, a constituit piatra de temelie a Școlii de muzică pentru copii din localitate. În această perioadă, elevul Tudor Colac realizează primele sale expediții folclorice, înregistrând în caiete de teren creații folclorice, precum: cântece populare, obiceiuri calendaristice, manifestări teatrale la sărbătorile de iarnă (Crăciun și Anul Nou), însoțindu-le cu probe fotografice. Fiind membru al Cenaclului de poezie de pe lângă redacția ziarului *Zorile Bucovinei*, debutează cu eseuri literare despre consătenii săi (1962-1964).

După absolvirea, în 1965, a școlii medii de 11 ani cu profil politehnic din satul Costiceni, Tudor Colac își continuă studiile la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Filologie, specialitatea jurnalism. Între anii 1966-1969, în cadrul Facultății de Arte Frumoase a aceleiași universități, studiază la Secția muzică, specialitatea instrumente cordofone. După finalizarea studiilor universitare (1970), este angajat ca lector, apoi conferențiar universitar la Catedra de teorie și practică a presei. Concomitent își continuă studiile la aspirantură, la Catedra de literatura română a USM. Din 1974 deține funcțiile de secretar responsabil și redactor superior la Radio Moldova, Secția emisiuni muzicale, fiind autor și moderator al emisiunilor de folclor. În același an face un stagiu de 6 luni la Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov” din Moscova. În 1980 acceptă conducerea Secției de metodică a creației populare din cadrul Centrului Republican Științifico-metodic de Creație Populară, apoi funcția de șef al Secției de folclor și etnografie la aceeași instituție. Iar din 1990, aflându-se pe post de director al Centrului Național de Creație Populară, cumulează funcția de șef al Direcției generale de activitate în teritoriu în cadrul Ministerului Culturii și Cultelor. Grație acestor circumstanțe, în perioada 1982-1996, el desfășoară o substanțială și diversă activitate artistică. A stat la baza fondării și conducerii Formației folclorice „Datina” de la Școala tehnico-profesională nr. 65 și a Formației etnofolclorice de copii „Izvoarele din Onițcani”, ambele din Criuleni, pe care le-a dirigit timp de 4 (1984-1989) și, respectiv, 8 ani (1986-1994), obținând mai multe recunoașteri naționale și internaționale pe parcursul activității lor. În anii '80 ai secolului trecut Tudor Colac scoate de sub tipar lucrările: *Hora satului* (1984), *Șezătoarea* (1986), *Sărbătoarea izvoarelor* (1986), *Hronic de familie* (1986), *Scena artistului amator* (1988) ș.a. mult așteptate de profesioniștii în domeniu.

În perioada 1991-1996 este conferențiar universitar la Institutul de Stat al Artelor din Chișinău, Facultatea de Culturologie, apoi conferențiar-cercetător științific superior la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (inițiind cursul special *Managementul resurselor folcloristice și de creație populară*).

Între anii 1994-1999, sub conducerea științifică a regretatului profesor Dumitru Pop, Tudor Colac își face doctoratul la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Bucurându-se „de accesul larg la bibliografia românească de specialitate” (Iordan Datcu) la tema de doctorat „Familia – vatră a spiritualității românești”, inclusiv de cercetările monografice privind familia sub diversele sale aspecte realizate de Școala sociologică de la București, condusă de Dimitrie Gusti (în același sens vezi și Xenia Costa-Foru. *Cercetarea monografică a familiei*, 1945), doctorandul își propune de a examina fenomenul social *familia* pe plan interdisciplinar și multidisciplinar. Privitor la investigațiile sale din această perioadă, etnologul Iordan Datcu, într-o apreciere critică, va scoate în evidență meritul lui Tudor Colac de a investiga fenomenul social *familia* din perspectivă „folclorică, etnografică, sociologică, antropologică, psihologică, pedagogică, istorică, lingvistică, teologică și filosofică, tip de cercetare interdisciplinară și multidisciplinară deprins din studierea lucrărilor școlii sociologice de la București. Este interesat cu deosebire de familie ca generatoare de cultură și civilizație, de

parametrii ei culturale, de rostul părinților ca modele generatoare de exemple, de rolul familiei în transmiterea tradiției, a valorilor familiei și a modelelor comportamentale, sărbătorile, riturile de trecere fiind canale de transmitere a acestora”.

După finalizarea studiilor doctorale, în 1999, este angajat în calitate de cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor, ulterior la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe a Moldovei (actualmente Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”), unde, pe parcursul anilor, obține câteva avansări profesionale: cercetător științific superior, cercetător științific coordonator. Aici i-a avut colegi pe cunoscuții folcloriști de valoare Grigore Botezatu, Nicolae Băieșu, Victor Cirimpei, Sergiu Moraru, Efim Junghietu, Iulian Filip etc. În această perioadă de timp a executat funcția de secretar științific al Comisiei specializate pentru susținerea tezelor de doctor și doctor habilitat. În cadrul instituției academice obține, în anul 2002, un stagiu de 30 de zile la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București.

Variatele teme abordate de autor demonstrează o predilecție aparte pentru anumite direcții de investigare științifică: istoria folcloristicii românești, evoluția folcloristicii din Basarabia, genurile și speciile folclorului, lirica populară din Basarabia și Transnistria, interferențele româno-ucrainene în localitățile cu populație românească din regiunea Cernăuți (Ucraina), substratul ceremonial al folclorului, etnologia familiei în spațiul basarabean, cultura populară în mediul rural contemporan, principiile de elaborare a monografiilor etnofolclorice ale localităților, continuitatea și perenitatea creației populare etc.

Din palmaresul editorial al lui Tudor Colac – de peste 35 de titluri de carte – vom menționa: *Sorcove de lumină* (2001), *Drag îmi e să fac armată* (2002), *Rădăcinile eterne ale folclorului...: Nicolae Botgros la 50 de ani* (2003), *Nistrule, apleacă-ți malul* (2004), *Ștefan cel Mare și Sfânt. 500 ani de nemurire* (2004), *Un distins folclorist – Nicolae Băieșu* (2004), *La izvorul dorului. Monografie folclorică a satului Onițcani* (2004; ediția a II-a, 2010; ediția a III-a, 2020); *Sub semnul cinegeticii* (2005; ediția a II-a, 2009); *Romanțe cu petale de trandafir* (2005), *Familia: valori și dimensiuni culturale* (2005), *Ținutul Criulenilor. Vetre etnofolclorice* (2005), *Nicolae Sulac în amintiri, cronici și imagini* (2006, coautor), *Educația tehnologică*, manual pentru cl. a 7-a și a 8-a (2007; ediția a II-a, 2012, coautor); *Ghidul profesorului de educație tehnologică* (2007; ediția a II-a, 2012, coautor), *Cinegetica: dicționar explicativ* (2010), *Tradiții, obiceiuri și sărbători cinegetice* (2013; ediția a II-a, 2019); *Nicolae Sulac, rapsod al plaiului moldav* (2013, coautor), *Dicționar de ghicitori. Dicționarul elevului deștept* (2014), *Cântecul cu aripi frânte...* (2016); *Repere etnologice: studii, articole, comunicări, eseuri, interviuri* (2017); *Etnologul Tudor Colac. Omagiu 70: Biobibliografie* (2018); *Cheia lui Oedip* (2019); *Satul din suflet. Costiceni* (2020) etc. Pentru a întregi palmaresul editorial, la acestea vom adăuga și cele circa 300 de articole științifice și de popularizare a culturii naționale semnate de etnologul Tudor Colac. Toate rezultatele enumerate mai sus reprezintă o contribuție substanțială a cercetătorului la consolidarea etnologiei moderne din Republica Moldova.

Pornind de la primul volum, publicat în 1986, *Sărbătoarea izvoarelor* (Chișinău, *Literatura Artistică*) și până la ultima apariție editorială, studiile remarcabilului cercetător dovedesc o substanțială fundamentare în domeniul etnologiei, fapt susținut și de exegeți consacrați din România: „Între etnologii din Republica Moldova, subliniază Ion H. Ciubotaru, el [Tudor Colac – *n.n.*] se individualizează printr-o serie de calități ce nu pot fi trecute cu vederea: o temeinică pregătire teoretică și practică, alimentată în permanență cu cele mai proaspete rezultate ale cercetărilor etnofolclorice efectuate și date la iveală în țările din jur, dar și pe plan european și, nu în ultimul rând, o rară capacitate de a scruta universul culturii populare cu un discernământ exemplar”. Iordan Datcu observă că, spre deosebire de ceilalți folcloriști din Basarabia, Tudor Colac are „un mod mai direct, mai dezinhibat de a aprecia tradițiile populare basarabene”.

Aceste, dar și alte calități ale folcloristului Tudor Colac au fost observate și de colegii de breaslă din Republica Moldova. Bunăoară, Nicolae Băieșu aprecia predilecția și abnegația colegului său drept un manifest al bărbăției și curajului: „cunoaștem cu toții, [că] au existat, mulți ani la rând, condiții vitrege pentru editarea lucrărilor științifice, colegul nostru a știut să găsească ieșire din situație. Pe parcursul anilor 2001-2007, Dumnealui a editat câte două-trei și chiar patru cărți anual. Putem zice că a fost un adevărat eroism”.

Pe lângă preocupările orientate spre conservarea și investigarea științifică a fenomenelor etnofolclorice, cercetătorul Tudor Colac ia în dezbatere, în egală măsură, și aspecte ce țin de promovarea folclorului în cadrul diverselor manifestări culturale cu impact etnologic: festivaluri și spectacole de folclor (*La vatra doinelor: Festivalul doinei*, ediția I-a, Chișinău, Radio Moldova, 2012; *Aureola Romanței* (Festivalul *Crizantema de Argint* la 20 de ani) (2012); *Izvoditori de tâlcuri subtile: Introspecția unui festival de umor: 140 de ani de la fondarea SVPM* (2015); *Tradiție și spiritualitate în civilizația cinegetică: Reflexe de la Festivalul „Ceaunul și grătarul”* (2015) ș.a.), expoziții de artă tradițională și serbări câmpenești cu tematică folclorică etc. Toate aceste activități l-au format și ca regizor prolific al manifestărilor cultural-artistice de masă, fapt dovedit de cele peste două sute de spectacole organizate și susținute la Palatul Național „Nicolae Sulac”, Filarmonica Națională „Serghei Lunchevici”, Teatrul Național „Mihai Eminescu”, în instituțiile teritoriale de cultură și pe scenele improvizate în aer liber în multe localități din Republica Moldova. Tudor Colac a fost semnatar al multor scenarii cinematografice despre folclorul păstoresc, cel al taberei militare, despre instrumentele muzicale tradiționale etc. Evocatoare în acest sens sunt și cele peste cinci sute de subiecte prezentate în cadrul emisiunilor Radio și TV. Aflat la pupitrul Centrului Național de Creație Populară, etnologul Tudor Colac s-a consacrat investigării monografice a dinastiilor de artiști, descoperind pe teritoriul Republicii Moldova, la începutul anilor '80 ai secolului trecut, peste 830 de formații de familie (Botgros, Osoianu, Sava, Goia, Dascăl, Iovu, Acriș, Iorga, Urschi ș.a.).

Grație multiplelor preocupări științifice și activități culturale și sociale a devenit, pe parcursul vieții, membru al mai multor uniuni de creație: Uniunea Scriitorilor din Moldova, Uniunea Muzicienilor, Uniunea Oamenilor de Teatru

din R. Moldova; membru de onoare și fondator al Uniunii Meșterilor Populari din Moldova; membru de onoare al Societății Vânătorilor și Pescarilor din Republica Moldova; membru de onoare al Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi din România; președinte al Comitetului Național din Moldova pentru Consiliul Internațional al Organizațiilor de Festivaluri Folclorice și Artă Folk – International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folk Arts / CIOFF UNESCO (1993-1999).

Valoarea contribuțiilor sale a fost recunoscută la nivel național și internațional, fiindu-i acordate mai multe distincții și premii: Insigna Eminent al întrecerii socialiste din Ucraina, 1962; Medalia de bronz a Expoziției Realizărilor Economiei Naționale a URSS, 1963; Titlul onorific Maestru în Artă din Republica Moldova, 1996; Ordinul de Onoare, 2010; Premiul Salonului Internațional de Carte, Chișinău, 2014; Laureat anual al ziarelor „Moldova Suverană” și „Tinerimea Moldovei”; Medalia „Dimitrie Cantemir”, distincție a Academiei de Științe a Moldovei, 2018.

La 21 februarie 2021 inima redutabilului om de cultură Tudor Colac a încetat să mai bată, plecând la cele eterne la vârsta de 72 de ani.

Evocările aduse lui Tudor Colac în volumul de totalizare *Etnologul Tudor Colac. Omagiu 70: Biobibliografie* (realizat în colecția *Personalități marcante*, inițiată de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”) cu referire la întreaga sa activitate de cercetare a folclorului și tradițiilor autentice românești, de promovare a științei și culturii naționale, acum, când nu mai este printre cei vii, capătă alte dimensiuni. Incontestabil, studiile ce prezintă fenomenele etnoculturale, adunate și valorificate cu atâta predilecție și abnegație de laboriosul etnolog Tudor Colac, vor educa și în continuare generații de folcloriști, etnologi, muzicieni, specialiști în domeniul culturii. Datoria noastră este de a-i perpetua creația și proiectele culturale, de a urma cel mai tenace îndemn al maestrului – să păstrăm vie flacăra nestinsă a folclorului.

Fie-i luminoasă amintirea și în pace odihna-i de veci... Să ne dăinuie în timp!

Dr. MARIANA COCIERU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

PHILOLOGIA

2021, nr. 1 (313), p. 1-128
[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\)](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313))

Descrierea CIP a Comisei Naționale a Cărții
Philologia, 2021, LXIII, nr. 1 (313), 128 p./ Institutul de Filologie Română
„B. P.-Hasdeu”; Redactori-șefi: Viorica Răileanu, Marian Gheorghe Simion,
Chișinău: „PRO LIBRA” SRL.
ISSN 1857-4300, E-ISSN 2587-3717,
Tiraj 150 ex.